FYODOR DOSTOYEVSKİ

İKİZ

Çeviri: SABRİ GÜRSES

can

"Yazdığı en iyi şey olan ve kesinlikle *İnsancıklar*'dan çok daha iyi olan *İkiz* adlı ikinci romanı ya da uzun öyküsü, tam bir ilgisizlikle karşılandı."

Vladimir Nabokov

"Kafka'nın *Dönüşüm*'üyle Dostoyevski'nin *İkiz*'inin giriş kısımlarının birbirine çok yakın olduğu gösterilmiştir. Golyadkin de, Samsa da huzursuz düşlerden uyanır, ikisi de günlük hayatlarının boğucu gerçekliğine girmeyi istemez, ikisi de düşle gerçeği birbirine karıştırır, ikisi de sıradan varoluşlarından çıkmaya çabalar. Üstelik *Dönüşüm* ile *İkiz*'in Almanca çevirisinin karşılaştırılması Kafka'nın öyküsünü yazmak için *İkiz*'den yararlandığı konusunda tartışılmaz bir sonucu ortaya koyar. Öykünün yapısı bile çıkarımı destekler. İki anlatı da trajikomik bir felaketle sonlanır: *İkiz*'de balo ve *Dönüşüm*'de aile eğlencesi. İki olay da kahramanları için trajik sonlara yol açar."

Roman S. Struc

FYODOR DOSTOYEVSKİ

İKİZ

Dvoynik: Peterburgskaya poema, Fyodor Dostoyevski
© 2010, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2010
2. basım: Ocak 2015, İstanbul
Bu kitabın 2. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-07-1250-0

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

FYODOR DOSTOYEVSKİ

İKİZ

ROMAN

Rusça aslından çeviren

Sabri Gürses

can

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Budala, 1982

Amcanın Düşü, 1994

Tatsız Bir Olay, 2005

Beyaz Geceler, 2009

Karamazov Kardeşler, 2010

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ, 1821'de Moskova'da doğdu. Petersburg Askerî Mühendislik Okulu'nu bitirdikten kısa bir süre sonra edebiyatla uğraşmak için askerlikten ayrıldı. İlk romanı *İnsancıklar* (1846), dönemin ünlü eleştirmeni Belinski'den büyük övgü aldı. Hemen ardından *İkiz* (1846) adlı kısa romanı geldi. Daha sonra art arda *Ev Sahibesi* (1847), *Beyaz Geceler* (1848) ve *Bir Yufka Yürekli*'yi (1848) yayımlayan Dostoyevski, *Netoçka Nezvanova* (1849) adlı romanı yayımlandığı sıralar, devlet düzenini yıkmaya çalıştığı gerekçesiyle tutuklandı; ölüm cezası Sibirya'da dört yıl ağır hapis cezasına çevrildi. Serbest bırakıldıktan ve evlendikten sonra *Amcamın Rüyası* (1859) adlı komik bir öykü yazdı. Aynı yıl kaleme aldığı *Stepançikovo Köyü*'nün (1859) ardından kardeşiyle birlikte *Vremya* adlı bir edebiyat dergisi çıkardı. Aynı dergide tefrika edilen *Ölüler Evinden Anılar* (1861-62), Dostoyevski'nin başlangıçtaki başarısını yeniden gündeme getirdi. Yine dergide yayımlanan *Ezilenler* (1861), eleştirmenlerin tepkilerine hedef olmasına karşın okurlarca beğenildi. 1862 yazında çıktığı bir Avrupa gezisi, beraberinde *Batı Batı Dedikleri: Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları* (1863) adlı ünlü makalesini getirdi. Aynı yıl dergisi kapatıldı. Yeniden Avrupa'ya gitti. Tek umudu, artık tutkunu haline geldiği kumardı. Ama tüm parasını rulette yitirdikten sonra güçlükle Rusya'ya döndü. Kardeşiyle *Epoha* adlı yeni bir dergi çıkardı ve derginin ilk sayısında *Yeraltından Notlar* (1864) romanı tefrika edilmeye başladı. Hayatında bir talihsizlik dizisi başladı, karısını ve kardeşini kaybettikten sonra dergi kapandı. Alacaklılarının tehditleri üzerine, bir yayımcıdan aldığı borçla Avrupa'ya kaçtı. *Suç ve Ceza*'yı (1866) yazmaya başladı ve onun için aldığı avansla Rusya'ya döndü. Önce *Ku-*

marbaz (1866) adlı romanını yayımladı. Aynı yıl tamamladığı *Suç ve Ceza*, eleştirmenleri ve okurları hemen büyüledi. 1867'de asistanı Anna Snitkina'yla evlenerek yeniden yurtdışına çıktı; dört yıl Rusya'dan uzak kaldı. Alçaltıcı bir yoksulluk içinde geçen bu dönem boyunca ülkeden ülkeye dolaştı. Bütün bu güçlüklere, sara nöbetlerine, vazgeçemediği kumar tutkusuna rağmen, ilk çocuklarının trajik ölümüne de katlanan genç karısı, bağlılığını bir an yitirmeden ona gerçek aşkı tattırdı. Dostoyevski, bu ağır yaşam koşulları altında da sendelemeyerek ikinci başyapıtı *Budala*'yı (1870) yazdı. *Budala*'yı, 1870'te *Ebedî Koca*, 1872'de *Ecinniler*, 1875'te *Delikanlı* izledi. *Karamazov Kardeşler*'i (1879-80) yazmaya başladığında, artık ülke çapında tanınan ünlü bir yazardı. Dostoyevski bu arada, Grajdanin'e yazdığı "Bir Yazarın Günlüğü" (1873-81) başlıklı köşe yazılarını, 1876-77 yılları arasında aylık bir yayın olarak çıkardı. 1881' de Petersburg'da ölen Dostoyevski, Batılı ülkelerin edebiyat ve düşün yaşamında önemli bir rol oynamış, özellikle varoluşçuluğun temel kaynaklarından biri sayılmıştır.

SABRİ GÜRSES, 1972 yılında İstanbul'da doğdu. 1989 yılında Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülü'nü aldı. 1991 yılında Milliyet Sanat Aşk Öyküleri Yarışması'nda Başarı Ödülü aldı. *Gereksinimler, Elde Edemeyişler ve İlerlemeler* (şiir, 1990); *Unutulmuş Ay Altında* (şiir, 1992); *Boşvermişler: Bir Bilimkurgu Üçlemesi* (1995), *Sevişme* (1996) adlı kitapları yayımlandı. 1999 yılında İ.Ü. Rus Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını İ.Ü. Çeviribilim Bölümü'nde "Vladimir Nabokov'un *Eugene Onegin* Çevirisi ve Türkçe *Onegin* Çevirileri" başlıklı teziyle yaptı. 1999 yılından beri İngilizceden, 2000 yılından beri Rusçadan kitap çevirileri yapıyor.

İkiz ve "Öteki"ler

Dostoyevski ilk edebi başarısızlığını 1846 yılında, *İkiz*'in yayımlanmasıyla birlikte yaşadı.[1] Edebiyat dünyasının yeni kahramanı olarak ünlenmesini sağlayan *İnsancıklar* 1846 yılında yayımlanmış, dönemin okur ve eleştirmenlerinin büyük övgüsünü almıştı; Dostoyevski büyük bir heyecanla bir edebiyat dergisi tasarıları yapıyor, öyküler yazıyordu. *İkiz*'in ilk bölümleri, okuduğu edebiyat toplantılarında beğenilmişti, dönemin ünlü otoritesi Belinski kitabın tamamlanmasını bekliyordu. Fakat kitap yayımlanınca Belinski büyük hayal kırıklığına uğradığını açıkladı. Böylece, *İkiz*, Dostoyevski'ye yıllarca bir hayalet gibi musallat olan gerçek bir ikiz haline geldi: kitabı yirmi yıl sonra yeniden, çeşitli değişiklikler yaparak yayıma hazırladı fakat otuz yıl sonra hâlâ, kitabın fikrinin yeni ve benzersiz olduğunu, ama biçimsel sorunları yeterince aşamadığını düşünüyordu. Belki de, bütün edebiyat yaşamı, bu fikir için doğru bir biçim arama çabasıyla geçmişti.[2]

İkiz, bir memur olan Bay Golyadkin'in öyküsüdür. Öykü, Gogol'ün *Burun*'u ya da Kafka'nın *Dönüşüm*'ü gibi kahramanın birinci bölümde farklı bir hayata uyanmasıyla başlar. Bize genel özellikleriyle tanıtılan karakter, ikinci bölümde bir

1. *Oteçestvenniye Zapiski* (Yurttan Notlar), dergisinin ikinci (Şubat 1846) sayısında, "Bay Golyadkin'in Maceraları" adıyla yayımlandı. (Ç.N.)

2. Dostoyevski, *Bir Yazarın Günlüğü*, Kasım 1877'de, "Stuşevatsya Fiilinin Öyküsü" adlı yazısında bu süreci genel hatlarıyla anlatır, s. 1004-7, çeviren Kayhan Yükseler, 2005, YKY. (Ç.N.)

doktoru ziyaret eder ve ona dünya ve başkaları hakkında düşündüklerini anlatır. Böylece daha ilk iki bölümde, kahramanın başkalarıyla olan ilişkilerinde sorunlar yaşadığını anlarız. Üçüncü bölümdeki alışveriş için pazarlıklar yapma ve meslektaşlarıyla bir pastanede karşılaşma sahnesiyle, kahramanın derin ruhsal sorunları olduğunu görürüz: kararsızdır ve kendisinden hoşnut değildir. Dördüncü bölümde, nişanlanmak istediği bir genç kızın evinde verilen davete, davet edilmediği halde, –büyük olasılıkla sarhoş olduğundan–, gizlice katılır ve bir süre sonra evden kapı dışarı edilir. Beşinci bölümde ise yağmurlu bir havada, perişan bir şekilde, gece karanlığında eve dönmeye çalışmaktadır. Yolda yanından biri geçer, Bay Golyadkin onun tanıdığı biri olduğu hissine kapılır; biraz sonra karşısına biri daha çıkar. Bay Golyadkin onu görünce dehşetle çığlık atar, sonra onu birine benzettiğini söyler; hızla yürür, koşmaya başlar. Sonra o adamın da onunla aynı yönde koştuğunu görür, apartmanına kadar koşar, adam hâlâ onu izlemektedir, apartmana birlikte girerler. Adam onunla birlikte aynı eve girer ve Bay Golyadkin'in odasına kadar ilerler:

> "Bay Golyadkin'in bütün önsezileri gerçek olmuştu. Korkuyla beklediği ve tahmin ettiği her şey şimdi gerçeğe dönüşmüştü. Nefesi tıkandı, başı dönüyordu. Yabancı karşısında duruyordu, onun da paltosu ve şapkası üzerindeydi, yatağına oturmuştu hafifçe gülümseyerek ve biraz gözlerini kısarak, dostça başını eğmişti. Bay Golyadkin çığlık atmak istedi, ama yapamadı; bir şekilde protesto etmek istedi, ama gücü yetmedi. Saçları diken diken olmuştu ve korkudan olduğu yere hissiz bir halde oturdu. Fakat korkacak bir şey vardı. Bay Golyadkin gece misafirini kesin olarak tanımıştı. Onun gece misafiri başkası değil, kendisiydi, –Bay Golyadkin'in kendisiydi, öteki Bay Golyadkin, ama kesinlikle onun gibi olan–, kısacası, her açıdan onun ikizi denebilecek biri..."

II

Kitabın orijinal adı olan *Dvoynik*, XIX. yüzyıl Avrupa edebiyatında sıkça kullanılan figürlerden biri olan *doppelgänger*, yani kişinin benzeri, tıpkısı, onun hayaletimsi, gölgemsi figü-

rünün, Rusça karşılığıdır. Hoffmann'dan Poe'ya dek birçok kıta ve Batı Avrupa yazarında görülen bu figür açık ya da kapalı olarak dönemin Rus edebiyatında da yer almıştı: Anton Pogorelski'nin *İkiz ya da Ukrayna Gecelerim* (1827), Gogol'ün *Burun* (1836) adlı uzun öyküleri bu gelenekte yer alır. Özellikle Gogol'ün fantastik dünyası Dostoyevski'nin imgeleminin başlıca kaynaklarındandı ve *İkiz* fikri, Gogol'ün söylemine aşırı yakınlığıyla dikkat çeken *İnsancıklar*'ı yazdığı sırada aklındaydı (Bahtin ve Berdyayev'e göre bu fikir, bütün eserlerine, karakterlerinin bölünmüşlüğü ve çokseslilığiyle yansımaktadır.).

Dostoyevski'nin ikiz fikrinde ne gördüğünü tanımlamak güçtür; çünkü romanı yazarken kardeşine yazdığı mektuplarda, bir yandan Bay Golyadkin'in kendisi olduğunu belirtirken, diğer yandan onun tam bir alçak olduğunu ifade etmektedir. Romanı yazarken başyapıtı olacağına inanmaktadır; ama bitirdikten sonra, aceleye getirildiğine, tamamlanmadan önce övgüler aldığına inanır. Romana karşı duyduğu soğukluk fiziksel hastalık derecesine varır ve onu yeniden yazmak, düzeltmek düşüncesi, büyük olasılıkla bütün hayatına yayılan bir düşünce olur. Otuz yıl sonra yeniden basım için kitabı köklü bir şekilde değiştirdikten sonra bile, biçimsel sorunun çözülmediğine inanmaktadır. Ama her koşulda, ikiz fikrinin kendisinin yeni ve eşsiz bir fikri olduğuna inanır.

Yine de, Dostoyevski'nin *İkiz*'i, açık Gogol göndermeleriyle onun Gogol'den uzaklaşma girişimine tanıklık eder. İlk yayımlandığında roman altbaşlığı, dönemin kült kitaplarından biri olan Gogol'ün *Ölü Canlar*'ının altbaşlığı "Bay Çiçikov'un Maceraları"na göndermeyle "Bay Golyadkin'in Maceraları"dır; düzeltilmiş ikinci versiyonundaki değişmiş altbaşlık, "Bir Petersburg Poemi" bile, *Ölü Canlar*'ın poem olarak anılmasına gönderme içerir. Daha da önemlisi, *İkiz*'in gülmecesi ve biçemi, karakterin sinirli yapısı, karakterler arası ses oyunlarıyla Gogol'ün gülmecesinden çok şey ödünç almıştır. Bay Golyadkin'in yaşadığı buhranların bir kısmı *Palto*'da görülebilir: Bir bakıma Bay Golyadkin'in ikizi, *Palto*'daki Akaki Akakiyeviç'in öykünün sonunda bir an için görünür gibi olan hayaletine benzer, hayattayken sessiz bir beceriksizlikle katlanan ve öteki hayattan dönüp musallat olan o şeydir bir bakıma. *Burun*'daki o şaşkınlık verici imge; bir organın bedenden ayrılıp bağımsız

bir karakter olarak yaşaması, *İkiz*'de zihnin ya da iç dünyanın bedenden ayrılıp karakterleşmesine dönüşmüştür. Kişinin olmadığı ve olamadığı, başkalarında gördüğü şey, hep başkalarını olurken gördüğü şey, bir arzu olmaktan çıkarak cisimleşir; kişinin karşısında yer alır ve içerden yaptığı eziyeti, bu kez dışarıdan, bir başkası olarak yapmaya başlar ona.

Dokuzuncu bölümdeki börek sahnesi bu açıdan, sıradanlığıyla parlak bir sahne sayılabilir: Bay Golyadkin pastanede bir börek yer ve garson ondan on bir börek parası ister, itiraz ettiği zaman ısrar ederler, çekinir, ödemeye hazırlanır ve tam o sırada olayı anlar:

> "Yan odanın kapısında, tezgâhtarın hemen arkasında ve Bay Golyadkin'in karşısında, o vakte dek ayna sandığı kapıların yanında, bir adamcağız duruyordu; Bay Golyadkin'in ta kendisi duruyordu, büyük Bay Golyadkin değil, hikâyemizin kahramanı değil, öteki Bay Golyadkin, 'yeni' Bay Golyadkin."

Burada, herkesin kolayca palto değiştirdiği bir dünyada bir palto yaptırmak üzere uzun uzun hesaplar yapan Akaki Akakiyeviç yeni bir imgeyle canlanır: Bay Golyadkin, bir değil on bir börek yemek istemektedir; Bay Golyadkin'den hep on bir börek parası alınır; Bay Golyadkin hep başkasının yediği böreklerin parasını ödeyen biridir. Başkası dilediğince hareket eder, sadece Bay Golyadkin yapamaz bunu ama onların edimlerinin bedelini öder.

III

Yine de Gogol'ün gülmecesi Dostoyevski'ninkinden kökten bir şekilde ayrıdır. Sonuçta Dostoyevski bu ilk, 1849 sürgününden önceki yaratıcılık döneminde (bir bakıma, "mesihten önceki hayalperest" döneminde), Gogol gibi gülmek istese bile onun gibi gülemez. Gogol halk yaratıcılığına yaslanıp tipik ve bireysel olanı izlerken, Dostoyevski şehirlidir, şehirli bir flaneur'dur. Baudelaire gibi pasajları gezmektedir. Bu hayalperest duruşu, 1845 yılında Nekrasov'la birlikte çıkarmayı tasarladığı bir derginin önsözünde açıkça belirtilir. Derginin adı, "Sırıtık" olarak çevrilebilecek, her şeye gülen, neşeli ve yemeyi seven bir karakter için kullanılan "Zuboskal" olacaktır:

"Gözünüzün önüne hâlâ genç, ama orta yaşlarına yaklaşmakta olan, neşeli, kıvrak, mutlu, gürültücü, oyunbaz, çığırtkan, işsiz, kırmızı yanaklı, tombul, besili birini getirin, öyle ki ona bakınca insana iştah gelsin, insanın yüzünde bir gülümseme belirsin ve hatta en katı kişi, vazifesiyle nasırlaşmış bir kişi, sözgelimi, bütün gününü memuriyette geçirmiş, acıkmış, tadı kaçmış, sinirlenmiş, bağırmış çağırmış, sesi kısılmış, akşam yemeği için eve koşturan birinin bile kahramanımıza bakar bakmaz ruhu şenlensin ve bu dünyada böyle neşeyle de geçinip gidilebilir, dünya mutluluktan yoksun değil, hemen anlasın... O, belki de, Petersburg zemininde yetişmiş tek *flaneur*'dür. O, hem gençtir hem de artık genç değildir. Bir sürü genç kaybolup gitti, yenisi de zar zor aşılanıyor, hemen kuruyor. Geriye gülüş kaldı; fakat size güven verebilen gülüş, her şeye, herkese yönelik kesinlikle masum, sade, kaygısız, çocuksu gülüş. Bu açıdan, durmaksızın gülmek istediği için suçlu mu sayılır?"

İkiz tam da bu dönemde yazılmaktadır. "Sırıtık" Bay Golyadkin'in memuriyetten arkadaşıdır, onu yolda görmüştür, ama onun kendisi değildir (tam olarak, onun yan masa komşusudur), onun gibi binlercesini görmektedir. Tıpkı onuncu bölümde yer alan, Bay Golyadkin'in yeni, ikiz, öteki Bay Golyadkin'i, yani kendisini binlerce benzeriyle birlikte gördüğü düşte olduğu gibi:

"Utanç ve umutsuzluk içinde kendini kaybederek, gözün gördüğü yere, kaderin onu götürdüğü yere doğru atıldı mahvolmuş ve kesinlikle haklı olan Bay Golyadkin; ama attığı her adımla, kaldırım taşındaki her ayak darbesiyle birlikte sanki yerin altından gelir gibi, tıpatıp, birebir benzeyen ve iğrenç, ahlaksız kalbe sahip bir Bay Golyadkin fırlıyordu. Ve bütün bu tıpatıplar görünür görünmez peşpeşe koşmaya başlıyor ve uzun bir zincir halinde, bir kaz sırası gibi Bay Büyük Golyadkin'in peşinden sürüklenip gidiyorlardı; öyle ki tıpatıplardan kaçacak yer yoktu, öyle ki sonunda sonsuz bir tıpatıplar uçurumu oluşmuştu, öyle ki bütün başkent sonunda tıpatıplarla istila edilmişti ve polis memuru, böyle bir edep ihlalini görerek, bütün bu tıpatıpları yakasından

tutmak ve yanında duran bekçi kulübesine kapatmak zorunda kalmıştı... Korkudan uyuşup buz kesen kahramanımız uyandı ve korkudan uyuşup buz keserek, gerçekte de zamanın daha neşeli geçmeyeceğini hissetti..."

Bu da Dostoyevski'nin bu romanının başarılı sayılmamasının, yapısal zayıflığının, çelişkili algılarla karşılaşmasının nedenini açıklar. Dostoyevski kendi dünyasına has bir kabusu Gogolcü gülmeceye çevirmeye çalışmıştır; yeni bir dünyanın eşiğinde, daha sonra *Yeraltından Notlar*'daki hiçlik duygusunun bir açılışı sergilenir burada. Fakat Gogolcü bir kılıkla; fikrin kendine özgü yanları olsa da, öykü derinlikli değildir, yapısal boşluklar vardır: Bay Golyadkin, neden o kızla nişanlanma konusunda takıntılıdır, neden onunla kaçıp başka bir şehirde evlenmeyi göze alır (bu izlek daha sonra, *Beyaz Geceler*'de hayalperest tipinin hayalinde yankılanır); alışverişe çıkmasının nedeni nedir, hangi ev için alışveriş yapmayı tasarlar?.. Dahası, Bahtin'in ısrarla sorduğu gibi, anlatıyı kim anlatmaktadır? Dördüncü bölümün girişinde yer alan yazarın uzun söylevi, yazarı da romanın karakterlerinden biri mi kılar? Dostoyevski Bay Golyadkin'den uzaklaşmaya mı çalışmaktadır?

Her koşulda şu kesindir: Dostoyevski'nin bütün anlatı evreninin merkezine yerleşecek ve yirminci yüzyıl sanatının temel sorunlarından biri olacak izlek, *İkiz*'de harekete geçmiştir: bölünmüş benlik, halk yaratıcılığının, hayaletlerin ve *doppelgänger*'lerin arasından sıyrılarak sahneye çıkar.

IV

Sartre, *Varoluşçuluk İnsancıllıktır* (1946) adlı yazısında Dostoyevski'nin *Karamazov Kardeşler*'ine gönderme yaptığında ("Dostoyevski 'Tanrı yoksa, her şey serbesttir' diye yazmıştı ve bu da varoluşçuluk için başlangıç noktasıdır"), aslında, insan merkezli olmaktan uzaklaşan felsefelerin zengin bir kaynağını gösteriyordu. Hegel'in efendi ve kölesinden Husserl fenomenolojisine uzanan, Sartre'ın başkaları, Foucault'nun öteki, Derrida'nın *differance*, Lacan'ın *objet petit a*, Žižek 'in *paralaks* gibi kavramlarını içine alan geniş bir ontolojik düşünce ağında, Dostoyevski'nin ikiz fikrinin, Bay Golyadkin ve ikizinin bir

bakıma merkezde yer aldığı söylenebilir: ben ve kopya; ben ve ikiz; ben ve *doppelgänger*, ben ve ben. Foucaultcu ifadeyle "ikiz" ötekidir; Derrida söze karışırsa, Bay Golyadkin ile ikizi arasında bir ayrım, yani *différence* değil, onun söz oyunuyla türettiği kavramla bir ayram, yani *différance* olduğunu söyleyebilir; Lacan ya da Žižek, ikisi arasındaki ayrımın *objet petit a* olduğunu söyleyebilir ya da Žižek, bir paralaks değişikliğiyle Bay Golyadkin'in ikiz olduğunu göreceğimizi belirtebilir.

Bu aynı zamanda, yirminci yüzyıl sanatında birçok kez, farklı derece ve çeşitlemelerle ele alınan bir izlektir: R.L. Stevenson'ın *Dr. Jekyll ve Bay Hyde*'ı, H.G. Wells'in *Görünmez Adam*'ı, M. Shelley'nin *Frankenstein*'ı gibi klasik örneklerden, B. Bertolucci'nin (*İkiz*'den esinlenen fakat bambaşka bir anlatı düzenine yönelen) *Partner*'i, D. Cronenberg'in *Ölü İkizler*'i (*Dead Ringers*) gibi modern örneklere dek bu izlek, çok değişik biçimlerde ele alınmıştır. İnsan benliği bazen ruhsal olarak bölünür, şizofren bir karakter ortaya çıkar; bazen fiziksel olarak bölünür, aynı arzuya yönelen iki varlık haline gelir. *İkiz*'deki Bay Golyadkin her ikisini birden sergiler; şizofrenik bir karakter olarak, roman tarihinin ilk psikiyatr ziyaretlerinden birini yapar ve bir Alman doktor tarafından akıl hastanesine kapatılan ilk karakterlerden biri olur (eğlenceli bir Freud kehaneti). Ama *İkiz*'i bu örneklerden ayıran temel şey, baş karakterinde odaklanır: Canavarı ya da dönüşümü konu eden diğer örneklerin tersine, insan, yani Bay Golyadkin'i anlatır. Bay Golyadkin'in temel sorunu "ikizi olan Bay Golyadkin" olmamasıdır (ve aynı anlamda, onun var olmasıdır). Bu diğer örneklerdeki gibi onu canavara dönüştürmez, ruhsal yıkıma götürür.

Bir bakıma, Dostoyevski'nin fikrinin yarım kalmasının, eserin başarısı konusunda kararsızlık yaşanmasının bir nedeni bu olabilir: Dostoyevski anlatıyı İkiz'in konumuna taşımaz, biz hep Bay Golyadkin'in gülünç trajedisini ya da gülünç anlatılan trajedisini, onunla birlikte izleriz. Buna karşılık, sözgelimi (Dostoyevski'den esinlendiği söylenebilecek olan) Kafka'nın *Dönüşüm*'üyse, tam da diğer konumdan, canavarın konumundan yola çıkar ve yarattığı sert etkinin bir nedeni de budur: doğrudan diğerini, böcek Samsa'yı, böcek Samsa olan Samsa'yı tanımaya başlarız. *İkiz*'in biçimsel yetersizliği denilen şey, bu tekniği kullanmaması olabilir. Günümüzde bu

teknik ve ikiz fikri, bir benliğin binlerce kopyasının olması fikri, fazlasıyla alışılmış ve eskimiş bir fikirdir. Benliğin trajedisi, Bay Golyadkin'in İkiz'den kurtulma arzusu, onu yakalayıp yetkililere teslim etme, odasına kapatma, onun başarısızlığını ortaya çıkarma isteği, kurtulma umudu, yirminci yüzyılda *Bunaltı*'daki isteğe, bir makineli tüfek alıp sokakta anlamsız bir katliam yapma isteğine dönüşmüştür. Yirminci yüzyıl sanatı, Bay Golyadkin'i değil İkiz'i tanımak ister; *İkiz*'in sorunu, İkiz'i baş karakter gibi sunduğu halde (romanın adı *Bay Golyadkin* değil *İkiz*'dir), baş karakter yapmamasıdır.

İkiz'in, Neo adlı sıradan bir hacker'ın sanal dünyadaki ikizine, *doppelgänger*'ına dönüşmesi, kendisinin aslında kendisi olmadığını, başkası olduğunu keşfetmesinden yola çıkarak o ikizin (sanal-gerçek) dünyasını anlatan *Matrix*'teki gibi, İkiz açısından anlatılması gerekir. Ama Dostoyevski bu adımı atmaz, belki bunun *Burun*'da yapılmış olduğunu düşündüğü için, belki de yaratıcılığının bu dönemi için bu adımı atması olanaksız olduğu için –çünkü bu dönemde, Dostoyevski için hayal ve gerçek, kurgu ve olay ikilemi tam olarak çözülmüş değildir– bir sorun olarak konu edilir. Hayalperest figürünün merkezde yer aldığı bu dönemde Dostoyevski ısrarla, gerçek ve hayal arasındaki ilişkiyi, hayalin gerçeği örtecek şekilde yapılanmasını konu eder. *İnsancıklar*'da kahramanlar kendileri hakkında doğruları değil doğru olmasını istedikleri şeyleri söylerler; *Beyaz Geceler*'de hayalperest romanlara kapılarak gerçekle ilişkisini zayıflatmış bir tipe dönüşmüştür; *Bir Yufka Yürekli*'de, *Bir Çam Ağacı ve Düğün*'de, *Ev Sahibesi*'nde hep fantezi dünyasına dalmış, kendi kuruntuları, hayalleri, iyiliğe olan gerçekçilikten uzak hevesleri nedeniyle gerçeklik karşısında sert bir kırılma yaşayan karakterlerle karşılaşırız. Özellikle *İnsancıklar* ve *Beyaz Geceler*'de başka romanların yarattığı gerçekliklerin etkisi sorgulanır. Ancak olgunluk dönemi eserlerinde bu kırılma daha sağlam bir zemine oturacak ve karakterlerin özel, bireysel bölünmüşlüğünden çıkıp genel olarak bütün bir hayatın ikili (ya da daha çoklu) bir ilkeye dayandırılmasına varacak; Bahtin'in deyişiyle, monolojik yerine diyalojik bir yapıya kavuşacaktır. Berdyaev de bu süreci özgürlük arayışından (sanal dünyanın bu temel olanağından) yola çıkarak yorumlar:

"Özgürlük yolu insanı kötülüğün yollarına getirmiştir. Kötülüğün yoluyla insanı böler. Dostoyevski bölünmenin tasviri konusunda dahiyane bir ustadır. Onun gerçek keşfi, psikologları ve psikiyatrları etkileyen keşfi buradadır. Büyük sanatçı uzmanlardan çok daha fazla şeyi, çok daha önce keşfetmiştir. Sınırsız ve boş özgürlük, başına buyruk, hayır getirmeyen ve Tanrısız özgürlüğe dönüşen özgürlük seçme eylemini gerçekleştiremez, ters yönlere savrulur. Bu yüzden insan bölünür, onda iki 'ben' oluşur, kişilik parçalanır. Dostoyevski'nin bütün kahramanları, Raskolnikov, Stavrogin, Versilov, İvan Karamazov, hep bu tür bölünmüş, parçalanmış insanlardır. Kişiliğin bütünlüğünü kaybederler, bir tür ikili bir yaşam sürerler. Bölünmenin sınırında insanın diğer 'ben'i, onun iç kötülüğü şeytan olarak ayrılır ve kişileşir."[1]

Bu çerçevede, Dostoyevski'nin bütün yapıtını açıklayan eserin, *İkiz* olduğu söylenebilir: İkiz, bir şeytan gibi, sebepsiz yere Bay Golyadkin'e, yani kendisine eziyet eder; Sartre, bu durumu, kesin bir şekilde dile getirecektir: "Cehennem başkalarıdır." Cehennem, insanın içindeki, insanın zihninin içinde, kendi beninin ölçütü, yargıcı, amiri, uşağı, bütün bir toplumu olarak var olan ikizler, *doppelgänger*'lar ve kopyalardır, başkalarıdır. Varoluşun temel sorunu, onları denetleyebilmek, onlara egemen olmaktır; ancak bu şekilde kişi kendisi için bir bütünlük elde edebilir. Tersi durumda kaygı, endişe, *angst* başlar. Bay Golyadkin'in de bütün roman boyunca sınır ve statü tanımadan, uşağının bile karşısında duyduğu endişe; varoluş endişesidir.

Bu endişenin doruk noktasına ulaştığı bir an olan Bay Golyadkin'in onuncu bölümde gördüğü o düşün çağdaş bir versiyonu, yine *Matrix*'te yer alır. Neo uyandığı zaman kendini sıvı dolu bir kapsülün içinde, kafasından ve çeşitli yerlerinden birtakım hortumlarla bağlı bir halde bulur. Çevresine bakar ve kameranın tam bir geniş açıya kavuştuğu engin bir boşlukta milyonlarca kapsülün yanyana dizilmiş olduğunu görür. Matrix'in çıplak gerçeğidir bu. Neo, o noktada tıpkı Bay

1. Mirosozertsaniye Dostoyevskava, N.A. Berdyayev, 2001, Biblioteka "Vehi"; Dostoyevski, N.A. Berdyaev, Fransızcadan çev.: Ender Gürol, Adam, 1984. (Ç.N.)

Golyadkin gibi, "tıpatıp benzerlerinin" arasında uyanmıştır ve bu uyanık zamanın uykudaki zamandan daha "neşeli geçmeyeceğini" hissetmektedir.

Bu endişe *Alien*'da Ripley'in *alien*'lar, yabancılar karşısında duyduğu ya da *Quake*, *Doom* ya da *Half-Life* oynayan oyuncunun yaratıklar karşısında duyduğu endişedir: Saldıranlar, ya bir zamanlar insan olup dönüşmüş olan, ya da tam doğalarına, nedensiz olarak eziyet etmeye ulaşmış olan ikizlerdir. Dostoyevski'nin Bay Golyadkin akıl hastanesine götürülürken hoplaya zıplaya arabanın arkasından koşan İkiz'i, Ripley'in peşinden koşan *alien*'larda yankılanır. Bay Golyadkin'le *Quake* sanal gerçekliği içindeki oyuncu arasındaki ayrım, birinin kurgusal olması değil –her ikisi de metin sürecinde kurgusaldır– oyuncunun canavarlaşmış benzerlerini, ikizlerini yok ederek puan toplayıp seviye atlayabilmesi, Bay Golyadkin'inse seviyesinin aynı kalması ya da daha da aşağı inmesidir.

V

İlginç bir şekilde, Dostoyevski'nin *İkiz*'deki çözümsüz arayışı, Dostoyevski'nin dört Türkçe çevirisinin çözümsüz arayışlarıyla örtüşür: Çeviriler, *İkiz*'i aktarmayı başaramazlar. (Çevirenlerin eseri estetik açıdan başarılı çevirmedikleri anlamında değil, eserin fikrini aktaramadıkları anlamındadır bu.)

İkiz, Türkçeye ilk kez 1965 yılında *Öteki* adıyla Nihal Yalaza Taluy tarafından çevrilmiştir. İkinci çeviri Günay Kızılırmak'ın *Öteki Ben* adıyla, 2006 yılında yayımlanan çevirisidir. 2007 tarihli Ergin Altay çevirisi ve 2010 tarihli Tansu Akgün çevirisi de yine *Öteki* adıyla yayımlanmıştır. Dört kitabın da başlığı yanlıştır ve derin yorum sorunlarına yol açarlar.

İkiz için "öteki" adının kullanılması, kaynağını saptamanın güç olduğu, şaşırtıcı bir çeviri kararıdır: Kitabın İngilizce çevirileri genel olarak *The Double*, Fransızca çevirileri *Le Double* başlığını taşır, Almanca çevirisi tam karşılığıyla *Doppelgänger* olarak yapılırken "diğeri; sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olan" (TDK) anlamındaki "öteki" nereden gelmiştir? Üstelik, romanı Taluy'un çevirisinden altı yıl

önce İhsan Akay "*İkiz*" adıyla[1] anmıştır; Hasan Ali Ediz, *Suç ve Ceza* çevirisine yazdığı önsözde de "Benzer" adıyla[2] anmaktadır. Altay, Kızılırmak ve Taluy çevirilerinin özel bir çeviri kararı almaktan çekinerek geleneğe uymakla yetindiğini varsayabiliriz, öyleyse Taluy'un "Öteki" çevirisinin kaynağı nedir?

"Öteki" adının Bay Golyadkin'in ikizinin romandaki adından kaynaklandığını dört çevirinin hiçbiri söyleyemez, çünkü "dvoynik" sözcüğü romanda ilk kez beşinci bölümde, Bay Golyadkin'in dehşetle sığındığı kendi odasında ikizini gördüğü anda kullanılır:

> "Onun gece misafiri başkası değil, kendisiydi, –Bay Golyadkin'in kendisiydi, öteki [*drugoy*] Bay Golyadkin, ama kesinlikle onun gibi olan–, kısacası, her açıdan onun ikizi [*dvoynik*] denebilecek biri..."

Bu kısımda *drugoy* ve *dvoynik* karşılığında Taluy "başka" ve "eş"; Kızılırmak "başka" ve "ikiz"; Altay "bir başka" ve çift tırnak içine alınmış öteki; Akgün'se "başka bir" ve "öteki" karşılıklarını kullanır. Buna göre, bu çevirilerin *Eş*, *İkiz*, *"Öteki" ve Öteki* gibi dört farklı kitap adı ortaya çıkarması gerekir; ama *Öteki* ve *Öteki Ben* ortaya çıkar.

Fakat sorun sadece kitap adının değil, genel olarak bütün romanın yapı ve biçeminin tutarlı bir şekilde aktarılmamasıdır. Her dört çeviride de, Rusçayla Türkçe arasındaki örtüşmezliğin dışında kalan, özgün metinden farklı paragraf ve cümle bölmeleri, noktalama kullanımlarıyla karşılaşılır. Sıradan okuma için sorun yaratmayacak olan, her dört çevirmeninin de kendi özgül söylemini ve biçemini yaratmasını sağlamış olan bu tutum, metnin derin okumasına, aktarılması olası olan biçimsel özelliklerinin kavranmasına engel olur. Dostoyevski'nin

1. İlginç bir şekilde, bu romanın geniş bir özetiyle yapılan bu anma, yine Varlık Yayınları için hazırlanan *Dostoyevski: Hayatı, Sanatı, Eserleri* adlı çalışmada yer almaktadır: 1959, s.14. (Ç.N.)

2. *Suç ve Ceza*, ilk basımı 1944, MEB; beşinci basım 1969, Altın Kitaplar Yayınevi, *Dostoyevski ve Eserleri*, s. 10. Burada yer alan bir Türkçe çeviriler listesinde, Taluy çevirisi *Öteki* adıyla belirtilir. "Benzer" adı ısrarla vurgulandığına göre, Ediz, bu adın yanlış olduğunu düşünüyor olmalı. (Ç.N.)

yapıtının özel bir momentini, biçimsel kriz yaşadığı momenti incelemek için önemli bir fırsat bu şekilde kaçırılmış olur. *İkiz*, bu çevirilerin arka kapaklarında belirtildiği gibi, "en güzel ve en esrarlı romanlarından biri," bir tekniğin "en yetkin örneklerinden biri" ya da "çevrildikçe değeri daha iyi anlaşılan" bir romanı değildir. Dostoyevski'nin biçim ve anlatım krizini sergileyen bir romandır. Çevirinin de bu krizi özgün metinde göründüğü kadarıyla, *İkiz*'in bir ikizi olarak yansıtması gerekir.

Bunun neden gerektiğinin iyi bir açıklaması, Dostoyevski'nin yapıtının temel özelliklerini, biçimci bir yaklaşımla, söylem çözümlemesi aracılığıyla, çokseslilik ve diyalojiklik olarak belirleyen Mihail Bahtin'de yer almaktadır. Bahtin, *İkiz* için şu yorumu getirir:

> "Aynı sosyal-tipsel konuşma ortamında, ama farklı bir bireysel-karakterolojik tarzla yapılanmıştır Golyadkin'in söylemi. İkiz'de bizim ele aldığımız bilinç ve konuşma özellikleri, Dostoyevski'nin hiçbir eserinde görülmeyen, aşırı keskin ve belirgin bir ifadeye ulaşır."

Dolayısıyla Bahtin'e göre, *İkiz*'de yer alan dilsel her öğe yapıtı açıklayıcı bir önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Bahtin, tırnak işaretlerinin, üç noktaların nerede ve nasıl, ne amaçla kullanıldığı üzerine ayrıntılı yorumlara girer. Tam da bu noktada, örneklerin ele alındığı, Bahtin'le birlikte *İkiz*'in okunmaya çalışıldığı anda, mevcut çevirilerin böyle bir okumaya izin vermediği ortaya çıkar. Bu, somut bir şekilde, Bahtin'in bu çözümlemesinin yer aldığı *Dostoyevski Poetikasının Sorunları* adlı çalışmasının yılında İngilizceden yapılan çevirisinde gözlenen bir olgudur:[1] Çevirmen, Bahtin'in *İkiz*'den örnek verdiği yerlerde, romanın o tarihte mevcut olan Taluy çevirisini

1. Cem Soydemir'in güzel bir çevirisiyle yayımlanan (Metis Yayıncılık, 2004) bu kitabın yayıma hazırlanmasına, ben de Rusça özgün metinle karşılaştırmasını yaparak katkıda bulundum. Soydemir'in karşılaştığı sorunla, 2000 yılında Bahtin'in François Rabelais üzerine yaptığı çalışmayı Rusçadan çevirirken (daha yayımlanmadı) karşılaşmıştım (Gargantua'nın çevirisi, çevirisel güzelliğine karşın kullanılamaz durumdaydı). Bu örnekler, çevirinin özgün dilden ve başka metinlerde asıl gibi ya da aslın ikizi gibi kullanılabilecek şekilde yapılmasının önemini vurguluyor. (Ç.N.)

kullanamayacağını görerek, romandan alıntıları da İngilizce çeviriden çevirmek, varsayımsal-işlevsel bir metin üretmek zorunda kalmıştır. Fakat, yine geleneği kıramadığı için, romanı "Öteki" adıyla anmış ve böylece dramatik yeni bir karışıklığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çünkü Bahtin'in "çujoy" olarak kullandığı, İngilizcede "other" olarak kullanılan kavram da "öteki" olarak çevrilmiş ve böylece, "drugoy, çujoy, dvoynik" gibi köklü ayrımlar içeren kavramlar tek bir "öteki" kavramında ayrımsızlaşmıştır. *İkiz*'in "Öteki" olarak karşılanması, sadece Dostoyevski'nin değil, Bahtin'in de okunamamasına yol açar.

Bu sorun sadece Türkçe çevirilere özgü değildir. Aynı durumu, yani Dostoyevski'yi aslında olduğu gibi ya da Bahtin gibi ve Bahtin'le birlikte okuyamama sorununu, Rachel May, *İkiz*'in İngilizce Garnett çevirisinde saptamaktadır: Garnett'ın çevirisinden yola çıkarak Bahtin ya da herhangi bir Dostoyevski araştırmacısının biçimsel ve biçemsel çözümlemelerini kavramak olanaksız ya da en azından, güçtür.[1] Garnett çevirisi de mevcut Türkçe çevirilerdeki gibi Dostoyevski metnini yeniden biçimlendirme, ona özel bir çeviri biçemi katma yoluna gitmiştir. May, sorunun çevirmenlerin ya da editörlerin, "geleneksel olarak sadece editör [ya da çevirmen] ve yazarlarla değil, metindeki seslerle, özellikle de anlatıcının sesiyle rekabete girmesi" olduğunu belirtir. "Metnin yankılanan nakaratlarına dilsel düzgünlük, hatta ahlaki düzgünlük ölçütleri dayatmaya kalkışırlar." Oysa Dostoyevski'de yinelemeler, kesik konuşmalar, bocalamalar, özellikle *İkiz* metninde, yoğun bir şekilde görünür. May, bu sorunun, geleneksel çeviri kuramları, anlayışları yerine yenileriyle aşılabileceğini, çevirmenin (ve editörün) otoritesinin okurun metni denetime alma, onun dolu ve boş zeminlerini ayırt edebilme gücüne güvenme yoluyla gerçek bir otorite haline gelebileceğini öne sürer.

Fakat *İkiz*'in "Öteki" çevirilerinin böyle bir otoriteye sahip olmadığını düşürdüren örnekler, biçimsel ve biçemsel denklikle sınırlı değildir. Taluy'un kahramanın Rusçadaki "Golyadkin" okunuşunu "Golâdkin" şeklinde, yaratıcı biçimde aktarmasın-

1. *The Translator in the Text*, Rachel May, Northwestern University Press, 1994, s. 109-116, s. 115-6. (Ç.N.)

dan uzun zaman sonra bu yaratıcılığın çözüldüğünü gösteren örnekler var. Sözgelimi, Ergin Altay çevirisinde, Golyadkin'in alışverişinin anlatıldığı üçüncü bölümde şu ifadeler yer alıyor: "... pazarlığını yaptıktan sonra ... dükkânın telefon numarasını aldı... kadın eşyaları satan bir dükkâna girdi ... dükkânın telefon numarasını not etti." Bu şaşırtıcı bir çeviri hatasıdır, çünkü olay 1840'lı yıllarda geçmektedir, telefonsa 1876 yılında keşfedilmiştir. Bay Golyadkin dükkanların kapı numaralarını almaktadır.

VI

Vladimir Nabokov, Amerika'da geçirdiği 1940'lı yıllarda, Rus edebiyatı üzerine bazı üniversitelerde dersler verdi. Bu dersler için hazırladığı not ve yazılarda, Dostoyevski'yi genel olarak zevksiz bulduğunu açıklar: "Dostoyevski'nin zevksizliği, Freud öncesi komplekslerle boğuşan kişilerinin tekdüze davranışları, insanın saygınlığının yaşadığı trajik talihsizlikler içinde yuvarlanıp durması – bunlar beğenilmesi güç şeyler." Metinlerine sürekli İsa'yı saçmasından da hoşnut olmadığını söyleyen Nabokov, Dostoyevski'nin yazdığı en iyi şeyin *İkiz* olduğunu belirtir. "İyi işlenmiş bir şekilde, (eleştirmen Mirsky'nin belirttiği gibi) neredeyse Joycecu ayrıntılarla, fonetik ve ritmik ifadeciliğin yoğun bir şekilde yerleştiği bir biçemle yazılmış bir öykü, beraber çalıştığı bir memurun onun kimliğini gasp ettiği düşüncesiyle deliren bir memurun öyküsüdür bu. Bu öykü kusursuz bir sanat eseridir, ama Mesih Dostoyevski'yi izleyenlerin, 1840'larda, onun sözde büyük romanlarından çok önce yazıldığı için yok saydığı bir öyküdür; dahası, Gogol taklidi bazı noktalarda neredeyse bir parodi gibi görünecek kadar çarpıcıdır."[1]

Bahtin'in görüşüyle çeliştiği gibi, Dostoyevski'nin *İkiz*'i biçimsel başarısızlık saymasıyla da çelişen bir görüş bu; ama yine de, bu ikiz fikrini kendi romanlarında da kullanacak olan Nabokov açısından önemli bir şeyi işaret ediyor: Bu yıllarda

1. Lectures on Russian Literature, Picador, 1983, s. 104. (Ç.N.)

Amerika'da bir yazar olarak ünlenmek isteyen (bu ancak 1955 yılında *Lolita*'yla olacaktır) ve kendisine ısrarla Rus klasik yazarlarının sorulmasından bunalan Nabokov'un, Rusya'daki bir Rus yazarının Amerika'daki İkiz'i olurken, kendi yazar ikizini bir yere kapatması ve ondaki ikizlik öğesini öne çıkarması gerekiyordu belki de. Kesin olan bir şey var, Dostoyevski'nin *İkiz*'i 1944 yılının MEB Rus Klasikleri çeviri programında yer almaz, İngilizce ilk çevirisi 1945 ve Türkçe ilk çevirisi 1965 tarihlidir. Büyük olasılıkla, *İkiz*'in önemli bir Dostoyevski metni olarak belirlenmesi, Bahtin'in değil, Nabokov'un etkisiyle olmuştur. Bu da, *İkiz*'i çağdaşlarının, Bahtin'in, Nabokov'un, Dostoyevski sonrası dünyanın bakış açılarından, yer değiştirerek, paralaks bir tutumla incelemeyi gerekli kılıyor.

(Bu deneme *Notos*, Dostoyevski Özel Sayısı, Nisan 2009 içinde yayımlanmış, buraya aktarılırken küçük değişiklikler yapılmıştır.)

SABRİ GÜRSES

Birinci bölüm

Dokuzuncu dereceden memur Yakov Petroviç Golyadkin uzun uykusundan uyanıp esnediği, gerindiği ve sonunda gözlerini tamamen açtığı zaman, saat sabahın sekizi olmak üzereydi. Yine de iki dakika kadar, yatağında kıpırdamadan, uyanıp uyanmadığına hâlâ karar verememiş, çevresinde olup bitenler yarı uyku hali midir, gerçek midir, yoksa karman çorman uykulu düşlerin devamı mıdır, bilemeyen biri gibi yattı. Fakat, çok geçmeden, Bay Golyadkin'in hisleri daha açık ve daha belirgin bir şekilde kendi alışılmış, sıradan izlenimleri halini aldı. Küçük odasının kirli yeşil, dumanlı, tozlu duvarları, kırmızı ağaçtan komodini, maun sandalyesi, kırmızıya boyanmış masası, kırmızı renkli, küçük yeşil çiçeklerle kaplı ince muşambadan Osmanlı koltuğu ve son olarak, dün telaşla çıkarılmış, dertop edilerek koltuğa fırlatılmış giysi ona tanıdık göründü. Sonunda gri, bulanık ve çamurlu sonbahar günü, karanlık pencereden odaya öyle acı acı sırıtarak baktı ki Bay Golyadkin'in, bir masal ülkesinde değil de, Petersburg'da, başkentte, Şestilavoçnaya Caddesi'nde, çok büyük, devasa bir evin dördüncü katında, kendi dairesinde olduğu konusunda en ufak şüphesi kalmadı. Bu önemli keşfi yaptıktan sonra, Bay Golyadkin az önceki rüyası için üzgün ve bir süre onu geri getirmek

istermiş gibi kırgın bir halde kapattı gözlerini. Ama bir dakika sonra tek sıçrayışla, sanki o ana kadar dalgın dalgın dönenen, uygun bir düzene sokamadığı düşüncelerini bir fikir haline getirmiş gibi yataktan fırladı. Hemen ardından, komodinin üzerinde duran küçük yuvarlak aynasına doğru koştu. Aynada görünen uykulu, yarı kör ve oldukça kel figür aslında önemsiz biriydi, ilk bakışta insanın üzerinde sıradışı bir izlenim bırakmıyordu kesinlikle, ama anlaşılan sahibi aynada gördüklerinden tam anlamıyla hoşnut kalmıştı. "Şaka gibi olurdu," dedi Bay Golyadkin alçak sesle, "şaka gibi olurdu, eğer bugün bir şeyleri ihmal etseydim, eğer, sözgelimi, böyle bir şey olmasaydı, şurada sivilcenin teki çıkmış olsaydı ya da başka bir tatsızlık meydana gelseydi; neyse ki şu ana kadar kötü değil; şu ana dek her şey iyi gitti." Her şeyin iyi gitmesinden çok hoşnut olan Bay Golyadkin aynayı eski yerine bıraktı, ayakları çıplak olduğu ve üzerinde hâlâ yatağa çekilirken giydiği kıyafet olduğu halde, pencereye koştu ve gözlerini odasının penceresinin açıldığı avluda dolaştırdı. Anlaşılan avluda yakaladığı şey onu kesinlikle hoşnut etmişti; yüzü kendinden hoşnut bir gülüşle aydınlandı. Sonra, önce Petruşka'nın, uşağının paravanın ardındaki köşesine göz attı ve onun orada olmadığından emin olarak, parmaklarının ucuna basa basa masaya yanaştı ve orada bir kutuyu açtı, bu kutunun en dip köşesini kurcaladı, sonunda sararmış eski bir kâğıt ve yeşile dönmüş bir cüzdan çıkardı, cüzdanı özenle açtı, dikkatle ve hazla en arkadaki gizli cebine baktı. Anlaşılan yeşil, gri, mavi, kırmızı ve değişik banknotlarla dolu cüzdan da Bay Golyadkin'e çok davetkâr ve onaylayarak bakıyordu. Sonunda onu, banknotlardan oluşan iç rahatlatıcı desteyi aldı ve bir önceki günden bu yana, belki de yüzüncü kez onları saymaya, her banknotu büyük ve dikkat çekici parmaklarıyla tek tek kontrol ederek saymaya

başladı. "Yedi yüz elli kâğıt!" diye tamamladı sonunda, fısıldarcasına; "Yedi yüz elli ruble ... hatırı sayılır bir miktar! Bu iyi bir miktar," diye devam etti titreyen, mutluluktan biraz güçsüzleşmiş bir sesle, desteyi elinde sıkıp anlamlı bir şekilde gülümseyerek, "bu çok iyi bir miktar! Üstelik kim için olursa olsun, iyi bir miktar! Bu miktarı küçük bulacak biri var mıdır, görmek isterdim şimdi. Böyle bir miktar, insanı uzun süre idare eder..."

"Fakat o da ne?" diye düşündü Bay Golyadkin, "Nerede bu Petruşka?" Yine aynı kıyafetle bölmenin arkasına bir kez daha gidip baktı. Petruşka bölmenin arkasında yoktu hâlâ, ama orada duran, yere konmuş semaver ısınıp kızarmıştı, her an taşacak gibi fokurduyordu ve ateşli, hızlı bir şekilde kendi tuhaf diliyle, Bay Golyadkin'e bağırıp çağırarak bir şeyler söylüyordu; herhalde, "Alın beni iyi insanlar, yani oldum artık, hazırım," diyordu.

"Kahretsin!" diye düşündü Bay Golyadkin. "Bu tembel rezil insanı çileden çıkarır; nerede oyalanıyor?" Haklı bir kızgınlıkla küçük bir koridordan oluşan, ucu hole açılan kapının bulunduğu ön tarafa geçti, bu kapıyı azıcık araladı ve türlü türlü uşak, hizmetçi ve gelip geçenlerin oluşturduğu bir kalabalıkla çevrelenmiş uşağını gördü. Anlaşılan, ne konuşmanın konusundan ne de konuşmanın kendisinden hoşlanmıştı Bay Golyadkin. Hemen Petruşka'ya seslendi ve odasına iyice hoşnutsuz, hatta sinirlenmiş bir halde döndü. "Bu rezil, beş kuruşa adam satar, efendisini niye satmasın?" diye düşündü kendi kendine, "Zaten sattı da, hep sattı, bahse girerim, beş kuruşa satmıştır. Ne yani?..."

"Üniformamı getirdiler, efendim."

"Giyin ve buraya gel."

Üniformasını giyen Petruşka, budalaca sırıta sırıta efendinin odasına girdi. Çok tuhaf bir şekilde giyinmişti. Üzerinde yeşil, altın şeritleri yoluk yoluk olmuş, oldukça

eskimiş ve anlaşılan, Petruşka'dan en az bir karış daha uzun biri için dikilmiş bir uşak üniforması vardı. Elinde yine şeritli ve yeşil tüylü bir şapka, belindeyse deri kılıfı içinde uşak kılıcı vardı.

Son olarak, resmi tamamlamak üzere, Petruşka, ev içinde çıplak ayakla gezme alışkanlığına uygun olarak, şimdi de yalınayaktı.

Bay Golyadkin Petruşka'nın her yanına baktı ve anlaşılan hoşnut kaldı.

Üniforma, belli ki bir tören için kiralanmıştı. Bu gözden geçirme sırasında Petruşka'nın efendisine tuhaf bir beklentiyle bakıyor olması ve onun her hareketini alışılmadık bir merakla izlemesi de dikkat çekiciydi ve bu Bay Golyadkin'i çok rahatsız etti.

"Peki ya araba?"

"Araba da geldi."

"Bütün gün için mi?"

"Bütün gün için. Yirmi beş banknot."

"Ayakkabıları da getirdiler mi?"

"Ayakkabıları da getirdiler."

"Sersem! Getirdiler efendim diyemiyor musun? Buraya getir onları."

Ayakkabıların ayağına uymasından duyduğu hoşnutluğu sergileyen Bay Golyadkin çay istediğini, yüzünü yıkamak ve tıraş olmak istediğini söyledi. Çok dikkatli bir şekilde tıraş oldu ve aynı özenle yıkandı, çayı hızlı hızlı içti ve asıl, son işine koyuldu: Daha yepyeni olan pantolonunu giydi; sonra bakır düğmeleri olan gömleğini, çok açık ve hoş renkleri olan yeleğini giydi; boynuna alaca renkli ipek kravatını bağladı ve son olarak, yine yeni olan ve özenle temizlenmiş üniformasını kuşandı. Giyinirken, birkaç kez ayakkabılarına sevgiyle göz attı, bir o ayağını, bir bu ayağını hafifçe kaldırdı, gördüklerinden hoşlandı; ağzının içinden bir şeyler fısıldayıp ara sıra bu mırıltıları

anlamlı bir göz kırpmayla bölüyordu. Bu arada, o sabah Bay Golyadkin çok neşeli olmalıydı, çünkü giyinmesine yardım eden Petruşka'nın gülüp göz kırpmasını pek fark edemiyordu. Sonunda, gerekli her şeyi kuşanıp tamamıyla giyininceye, Bay Golyadkin cüzdanını cebine yerleştirdi; son olarak ayakkabılarını giymiş ve böylece tümüyle hazırlanmış olan Petruşka'yı baştan aşağı süzdü, her şeyin yapıldığına ve daha fazla beklemenin gereksiz olduğuna karar vererek telaşla, aceleyle, kalbinde hafif bir ürpertiyle arabasına koşturdu. Üzerinde bir arma bulunan mavi araba sürücüsüyle birlikte gürültüyle verandaya yanaştı. Arabacıya ve birkaç aylağa göz kırpan Petruşka, efendisini arabaya bindirdi; alışılmadık bir ses ve zar zor tuttuğu bir gülüşle bağırdı: "Devam!" Sonra basamağa tünedi; hepsi birden gürültü ve gümbürtüyle, şıngırtı ve çıngırtıyla, Neva Bulvarı'na doğru yola koyuldular.

Mavi araba avludan daha yeni çıkmıştı ki, Bay Golyadkin sinirli bir şekilde ellerini ovuşturup hoş bir şaka yapmayı başarmış ve kendisinden hoşnut olmuş neşeli karaktere sahip biri gibi sessiz bir kahkaha attı. Fakat kahkahanın neşesi dağılır dağılmaz Bay Golyadkin'in yüzünde tuhaf, kaygılı bir ifade belirdi. Hava nemli ve karanlık olduğu halde, arabanın iki penceresini de açtı ve sağdan soldan gelip geçenlere bakmaya, birinin ona baktığını fark ettiği anda saygın ve ağırbaşlı bir görünüm takınmaya çalıştı. Liteyni'nin Neva Bulvarı'na kıvrıldığı noktada çok tatsız bir hisle irkildi ve beklenmedik bir anda nasırına basılan zavallı biri gibi yüzünü buruşturarak, telaşla, hatta korkuyla atlı arabanın en karanlık köşesine büzüştü. İki meslektaşıyla, kendisinin de hizmette bulunduğu devlet dairesinden iki genç memurla karşılaşmıştı. Memurlar da, kendi paylarına, Bay Golyadkin'i fark ettikleri zaman, meslektaşlarıyla bu şekilde karşılaşmaktan dolayı büyük şaşkınlığa düşmüşlerdi; hatta içle-

rinden biri parmağıyla Bay Golyadkin'i işaret etmişti. Dahası Bay Golyadkin, diğerinin ona yüksek sesle ve adıyla seslendiğini farketti ki bu, tahmin edileceği üzere, caddede yapılması çok uygunsuz bir şeydi. Kahramanımız saklandı ve yanıt vermedi. "Ne çocukluk!" diye geçirdi içinden. "Yani, bunda tuhaf olan ne var? Atlı arabada bir adam; insan atlı arabaya biner, işte bir araba tutmuş. Sırf saçmalık! Onları tanıyorum, hâlâ dayaklık çocuk bunlar! Tek yaptıkları maaş alıp yazı tura oynamak ve orada burada dolanmak, işte bütün işleri bu. Onlara birkaç şey söylemek lazımdı, ama neyse..." Bay Golyadkin sözünü tamamlayamadan irkildi. Çok iyi tanıdığı, süslü koşumlar kuşanmış bir çift çevik Kazan atı, arabanın sağ tarafından hızla geçip gitti. Arabada oturan beyefendi, şans eseri, başını oldukça dikkatsiz bir biçimde arabadan çıkarmış olan Bay Golyadkin'in yüzünü gördü, dahası, anlaşılan bu beklenmedik karşılaşmadan dolayı çok şaşırdı ve kirpiklerini kırpıştırarak büyük bir merakla ve ilgiyle arabanın o köşesine, kahramanımızın hemen büzüldüğü yere bakmaya koyuldu. Arabadaki beyefendi, Bay Golyadkin'in de masa amirinin yardımcısı olarak kayıtlı bulunduğu görev yerindeki daire müdürü, Andrey Filippoviç'ti. Bay Golyadkin, Andrey Filippoviç'in onu kesin olarak tanıdığını, dikkatle baktığını ve gizlenmenin mümkün olmadığını görerek, kulaklarına dek kızardı. "Selam vermeli mi vermemeli mi? Tanımalı mı tanımamalı mı? Selamı almalı mı almamalı mı?" diye düşündü tarifsiz bir kederle kahramanımız, "yoksa bunun ben olmadığımı, bana çarpıcı bir şekilde benzeyen bir başkası olduğunu söyleyip, hiç olmamış gibi mi yapmalı? Elbette ben değilim, ben değilim, işte bu kadar!" dedi Bay Golyadkin, Andrey Filippoviç'in karşısında şapkasını çıkararak ve gözlerini kaçırmayarak. "Ben... ben..." diye fısıldadı zar zor, "kesinlikle değilim, bu hiç de ben değilim

Andrey Filippoviç, bu hiç de ben değilim, ben değilim, işte bu kadar." Kızaklı araba Bay Golyadkin'in arabasını hızla geçti ve müdürün bakışlarının mıknatısı dağıldı. Fakat o hâlâ kızarıyor, gülüyor, kendi kendine bir şeyler geveliyordu... "Aptallık ettim çekilmeyerek," diye düşündü sonunda, "basitçe cesur bir adım atmalı ve asaletten yoksun olmayan bir dürüstlükle demeliydim: Şöyle ve şöyle, Andrey Filippoviç, ben de yemeğe davetliyim, işte bu kadar!" Sonra, birden, bocaladığını hatırlayan kahramanımız ateş gibi parladı, kaşlarını çattı ve arabanın ön tarafına doğru bakarak korkunç kışkırtıcı, bütün düşmanlarını yakıp küle çevirecek bir bakış takındı. Sonra, ani bir esinle, arabacının koluna bağlı ipi çekti, arabayı durdurdu ve tekrar geriye, Liteyni'ye gitmeyi emretti. Bay Golyadkin aniden, herhalde kendi huzuru için, doktoru, Krestyan İvanoviç'e ilginç bir şeyler söylemeye karar vermişti. Krestyan İvanoviç'i çok kısa bir süredir tanıyor olmasına, aslında onu bir kez önceki hafta, birtakım mecburiyetlerin sonucunda ziyaret etmiş olmasına rağmen, sonuçta bir doktor, dedikleri gibi, günah çıkarılan bir papaz gibidir, bir şey gizlemek aptalca olur, zaten hastayı tanımak onun sorumluluğudur. "Yani, sözgelimi, bütün bunlar," dedi kahramanımız, arabanın önünde durmasını istediği, Liteyni'deki beş katlı binanın girişinde arabadan inerken "yani bütün bunlar böyle mi olacak? Saygın bir şey mi olacak? Yeni mi olacak? Bu arada, sonuçta," diye devam etti; merdivenlerde soluklanır, bütün yabancı merdivenlerde hızlı hızlı çarpma alışkanlığı olan kalbinin sakinleşmesini beklerken "yani, sonuçta, kendimden bahsedeceğim ve burada kınamanın yeri yok... Gizlemek aptalca olur. Ben işte buyum, bir şey yokmuş da buradan geçiyormuşum gibi yaparım... Ne olduğunu ve ne yapmak gerektiğini görecektir."

Bay Golyadkin bunları düşünerek ikinci kata vardı

ve beş numaralı –üzerinde asılı duran kırmızı bakır levhada şunların yazılı olduğu– kapının önünde durdu:

Krestyan İvanoviç Rutenşpits
Cerrah Hekim

Kahramanımız görünümüne saygın, seçkin, nezaketten yoksun olmayan bir hava vermeye çalıştı. Çıngırağın ipini çekmeye hazırlanırken aniden ve çok kısa bir şekilde, yarının daha uygun olabileceğini, şimdi burada olmanın çok da şart olmadığını geçirdi aklından. Ama merdivenlerde birtakım ayak sesleri duyar duymaz, hemen kararını değiştirdi ve çok kararlı bir tavırla, Krestyan İvanoviç'in kapısını çaldı.

İkinci bölüm

Hekim ve cerrah olan Krestyan İvanoviç Rutenşpits, artık iyice yaşlanmış, gür kaşları ve favori sakalları kırlaşmış da olsa, etkileyici ve ışıl ışıl, anlaşılan bütün hastalıkları ürküten bir görünüme ve son olarak, değerli bir madalyaya sahip, çok sağlıklı bir adamdı; o sabah çalışma odasında, huzurlu koltuklarında oturmuş, eşinin kendi elleriyle getirdiği kahveyi içmiş, sigara tüttürmüş ve zaman zaman hastalarına reçete yazmıştı. Basur hastası bir ihtiyara son şişeyi yazdıktan ve acı çeken ihtiyarı yan kapıya kadar geçirdikten sonra, Krestyan İvanoviç bir sonraki randevuyu beklemek üzere yerine yerleşti. İçeri Bay Golyadkin girdi.

Anlaşılan, Krestyan İvanoviç karşısında Bay Golyadkin'i görmeyi hiç beklemiyor, hatta hiç istemiyordu, çünkü birden irkildi ve yüzünde istemsizce tuhaf, hatta, hoşnutsuz denebilecek bir ifade belirdi. Buna karşılık, kendi payına Bay Golyadkin de neredeyse hep zamansız bir şekilde ortaya çıkar ve kendisiyle ilgili küçük işler nedeniyle birini *aborder* etmesi, bırakıp gitmesi gerektiği anlarda telaşlanırdı, şimdi de bu tür durumlarda onun için tam bir eşik olan ilk cümlesini hazırlamadığından, telaşa kapılıp utandı, bir şeyler, özür gibi bir şey geveledi ve başka ne yapacağını bilemeyip bir sandalye çekti ve

oturdu. Ama selam vermeden oturduğunu hatırlayınca bir anda yaptığı kabalığın farkına vardı ve hatasını görgüsüzce ve iyi bir tavırla düzeltmeye davrandı, selam vermeden hemen oturduğu yerden ayağa kalktı. Sonra, pişman olup acı bir şekilde iki kez peşpeşe aptallık yaptığını fark ederek, çok düşünmeden bir üçüncüsünü yapmaya karar verdi, yani düzeltmeye çalışmaktan vazgeçti, gülerek bir şeyler geveledi, kızardı, telaşlandı, anlamlı bir sessizliğe gömüldü ve sonunda, tekrar oturdu ve bir daha da kalkmadı, bunun yerine en kışkırtıcı bakışını, düşünsel olarak Bay Golyadkin'in bütün düşmanlarını kül edip yakmak gibi alışılmamış bir güce sahip olan bakışını takındı. Her şeyin ötesinde, bu bakış Bay Golyadkin'in bağımsızlığını tam olarak ifade ediyordu, yani açık bir şekilde Bay Golyadkin'in bir şeyi olmadığını, herkes gibi kendinde olduğunu ve aklının başında olduğunu söylüyordu. Krestyan İvanoviç bütün bunları onaylayıp kabul ettiğinin bir belirtisi olarak öksürdü, aksırdı ve Bay Golyadkin'e sorgulayıcı bakışlarını yöneltti.

"Ben, Krestyan İvanoviç," diye başladı Bay Golyadkin bir gülümsemeyle, "sizi ikinci kez rahatsız ediyorum ve şimdi ikinci kez sizden hoşgörünüzü istemeye cesaret ediyorum..." Bay Golyadkin, belli ki, konuşmakta güçlük çekiyordu.

"Hım... evet!" diye araya girdi Krestyan İvanoviç ağzından dumanını savurup sigarayı masaya bırakarak "ama sizin reçeteye bağlı kalmanız gerekir; yani sizin alışkanlıklarınızdan vazgeçmeniz gerekir... Yani, eğlenceler; yani, orada, dostlarla ve tanıdıklarla görüşmelisiniz, bunun yanısıra şişelere düşman olmayacaksınız; makul ölçüde neşeli topluluklarda bulunacaksınız."

Bay Golyadkin, gülümsemeyi sürdürerek, ona göre, onun, herkes gibi, kendinde olduğunu, eğlencelere, herkes gibi... şüphesiz, tiyatroya gidebileceğini, ayrıca, yine

herkes gibi, imkanının olduğunu, gündüzleri çalıştığını, geceleriyse kendi başına kaldığını, yapacak şeyi olmadığını belirtti telaşla; hatta laf arasında, ona başkalarından daha kötü durumda bulunmadığını, bir evde, kendi dairesinde yaşadığını ve son olarak, Petruşka'ya sahip olduğunu bile belirtti. Burada Bay Golyadkin duraksadı:

"Hım...hayır, böyle bir düzen değil, size sormak istediğim bu değildi. Ben genel olarak, sizin neşeli toplulukları çok sevip sevmediğinizi, neşeli vakit geçirip geçirmediğinizi öğrenmek istemiştim... Yani, şu anda melankolik mi yoksa neşeli mi bir yaşam tarzı sürdürüyorsunuz?"

"Ben, Krestyan İvanoviç..."

"Hım...benim dediğim," diye araya girdi doktor, "size gerekli olan şey bütün yaşamınızda köklü bir değişiklik yapmak ve belli bir anlamda karakterinizi yıkmak. (Krestyan İvanoviç 'yıkmak' sözcüğünü güçlü bir şekilde vurguladı ve bir an için çok anlamlı bir tavırla durdu). Neşeli yaşamdan yabancılaşmayın; gösteri ve kulüplere gidin ve her koşulda şişelerle düşman olmayın. Evde oturmak uygun değil. Siz hiçbir koşulda evde oturamazsınız."

"Ben, Krestyan İvanoviç, sessizliği seviyorum," diye lafa girdi Bay Golyadkin, Krestyan İvanoviç'e anlamlı bir bakış atarak ve açıkça, düşüncelerini başarılı bir şekilde dile getirecek bir sözcük arayarak, "dairede sadece ben ve Petruşka var... ben şunu söylemek istiyorum: Benim uşağım, Krestyan İvanoviç. Şunu söylemek istiyorum, Krestyan İvanoviç, kendi yolumda, kendi özel yolumda gidiyorum, Krestyan İvanoviç. Kendine özgü biriyim ben ve bana öyle geliyor ki, kimseye bağlı değilim. Krestyan İvanoviç, ben de gezinmeye çıkıyorum."

"Nasıl?.. Evet! Ama, gezinmenin pek hoş bir yanı yok; hava pek tatsız."

"Evet efendim, Krestyan İvanoviç. Ben, Krestyan

İvanoviç, belki sessiz biriyim, daha önce size, sanırım, açıklamış olduğum gibi, ama benim yolum ayrı gidiyor, Krestyan İvanoviç. Yaşam yolu geniş... Benim istediğim... Benim istediğim, Krestyan İvanoviç, bununla söylemek istediğim... Beni affedin, Krestyan İvanoviç, güzel konuşma ustası değilim."

"Hım... konuşuyorsunuz..."

"Konuşuyorum, Krestyan İvanoviç, çünkü bana öyle geliyor ki, benim güzel konuşma ustası olmamamı hoşgörüyorsunuz," dedi Bay Golyadkin yarı gücenik bir tonla, hafifçe sesini alçaltıp mırıldanarak. "Bu açıdan ben, Krestyan İvanoviç, başkaları gibi değilim," diye kendine özgü bir gülüşle devam etti, "ve söyleyecek çok şeyim yok; belagat döktürmeyi beceremem. Lakin ben, Krestyan İvanoviç, hareket edebiliyorum; lakin ben hareket edebiliyorum, Krestyan İvanoviç!"

"Hım... Ne demek bu... sizin hareket edebilmeniz?" diye yanıt verdi Krestyan İvanoviç.

Bunun ardından bir dakika kadar sessizlik oldu. Doktor biraz tuhaf ve inanmaz bir şekilde Bay Golyadkin'e bakıyordu. Bay Golyadkin de kendi payına oldukça inanmaz bir şekilde doktoru süzüyordu.

"Krestyan İvanoviç, ben," diye sürdürdü Bay Golyadkin yine eski ama Krestyan İvanoviç'in aşırı ısrarıyla biraz sarsılmış ve kızmış ses tonuyla, "ben, Krestyan İvanoviç, sakinliği seviyorum, sosyete gürültüsünü değil. Orada, bana göre, yüksek sosyetede, Krestyan İvanoviç, ayakkabılarla parkeleri cilalayabilmek gerekir (bu sırada Bay Golyadkin ayağını yerde biraz sürttü), orada bunu istiyorlar efendim, ayrıca söz oyunları bekliyorlar... havalı komplimanlar yapabilmek gerekiyor efendim... işte orada istedikleri bu. Bense bunu öğrenmedim, Krestyan İvanoviç, bu tür kurnazlıkları öğrenmedim; vaktim olmadı. Ben sıradan, yalın bir insanım ve yüzeysel parıltı-

lar yok bende. Bunu, Krestyan İvanoviç, silah gibi kullanıyorum; sözcüğün tam anlamıyla, bunu hazine sayıyorum." Bay Golyadkin, bütün bunları tahmin edileceği üzere, kahramanımızın bu anlamda bir silaha sahip olmaktan ve kurnazlıklar öğrenmemiş olmaktan hiç üzgün olmadığını, hatta tam tersini hissettiğini açıkça bildiren bir görünümle söylüyordu. Krestyan İvanoviç, onu dinlerken, yüzünü çok tatsız bir şekilde ekşitmiş ve sanki bir şeyleri önceden hissetmiş gibi bakışlarını yere çevirmişti. Bay Golyadkin'in tiradının ardından oldukça uzun ve anlamlı bir sessizlik geldi.

"Siz, sanırım, konudan biraz uzaklaştınız," dedi sonunda Krestyan İvanoviç yavaşça, "söylemem gerekir ki, kesinlikle sizi anlayamadım."

"Ben güzel konuşma ustası değilim, Krestyan İvanoviç; size güzel konuşma ustası olmadığımı bildirme şerefine nail olmuştum, Krestyan İvanoviç," dedi Bay Golyadkin, bu kez keskin ve kararlı bir tonla.

"Hım..."

"Krestyan İvanoviç!" diye başladı tekrar Bay Golyadkin hafif ama çok anlamlı bir sesle, kısmen törensel bir havayla ve her vurguda dura dura. "Krestyan İvanoviç! Buraya girerken, özürlerle başladım. Şimdi öncekileri yineliyorum ve tekrar sizin vaktinizi lütfetmenizi rica ediyorum. Ben, Krestyan İvanoviç, sizden hiçbir şey gizlemeyeceğim. Küçük bir insanım ben, siz de biliyorsunuz; ama ne mutlu bana ki, küçük bir insan olduğuna üzülmüyorum. Hatta tersine, Krestyan İvanoviç; hatta açık olmak gerekirse, büyük değil de küçük bir insan olduğum için gurur duyuyorum üstelik. Entrikacı değilim, bununla da gurur duyuyorum. Sinsice değil, açıkça, kurnazlık yapmadan hareket ederim ve kendi payıma zarar verebilecek, çok zarar verebilecek bile olsam, hatta bunu kime nasıl yapacağımı biliyor da olsam, Krestyan İvano-

viç, kendimi lekelemek istemem ve bunun için elimi yıkarım. Bunun için diyorum, ellerimi yıkarım, Krestyan İvanoviç!" Bay Golyadkin bir an için anlamlı bir şekilde sustu; hafif bir heyecanla konuştu.

"Dosdoğru, açık ve yan yollara sapmadan yürüyorum ben, Krestyan İvanoviç," diye devam etti kahramanımız, "çünkü yan yolları küçümsüyorum ve başkalarına bırakıyorum. Belki sizden ve benden daha temiz olanları alçaltmaya çalışmayacağım, yani demek istediğim, onlarla benden, Krestyan İvanoviç, sizi kastetmek istemedim. İmalardan hoşlanmam; değersiz ikiyüzlülüğe kıymet vermem; iftira ve dedikodudan tiksinirim. Maskeyi ancak maskeli baloda takarım, her gün insanların önünde maske giyip dolanmam. Size sadece şunu soruyorum, Krestyan İvanoviç, kendi düşmanınızdan, en korkunç düşmanınızdan nasıl intikam alırdınız, böyle gördüğünüz birinden?" diye bitirdi Bay Golyadkin, Krestyan İvanoviç'e çağrı dolu bir bakış atarak.

Bay Golyadkin bütün bunları alabildiğine belirgin, açık ve inandırıcı bir şekilde, tane tane, yarattığı etkiyi hesaplayarak söylemişti, buna karşın şimdi Krestyan İvanoviç'e huzursuzlukla, büyük bir huzursuzlukla, aşırı bir huzursuzlukla bakıyordu. Şimdi baştan aşağı göz kesilmişti ve ürkekçe, kaygıyla, telaşlı bir sabırsızlıkla Krestyan İvanoviç'in yanıtını bekliyordu. Ama Bay Golyadkin'de hayret ve tam bir şaşkınlık uyandırarak, Krestyan İvanoviç ağzının içinde bir şeyler geveledi; sonra koltuğunu masaya yanaştırdı ve oldukça kuru, ama yine de tatlı bir şekilde zamanın değerli olduğunu, bazı şeyleri hiç anlamadığını söyledi ona; yine de, elinden geldiğince yardım etmeye hazır olduğunu, ama ona uzak ve onu ilgilendirmeyen şeyleri ele almayacağını söyledi. O sırada diviti eline aldı, kâğıdı yanına çekti, bir reçete formu hazırladı ve gerekli şeyleri hemen yazacağını bildirdi.

"Hayır efendim, gereği yok, Krestyan İvanoviç! Hayır efendim, bu hiç gerekmiyor!" dedi Bay Golyadkin, yerinden kalkıp Krestyan İvanoviç'in sağ elini tutarak, "bunun, Krestyan İvanoviç, bunun hiç yeri değil..."

Fakat, Bay Golyadkin bütün bunları söylediği sırada, tuhaf bir değişim geçirdi. Kurşuni gözleri tuhaf bir şekilde ışıldadı, dudakları titredi, bütün kasları, yüzünün bütün hatları yer değiştirdi, oynadı. Kendisi de baştan aşağı titriyordu. İlk hareketinin ve Krestyan İvanoviç'in elini durdurmasının ardından, Bay Golyadkin kıpırdamadan kaldı, sanki kendi kendine güvenemiyordu ve daha sonraki davranışları için bir esin bekliyordu.

O zaman oldukça tuhaf bir sahne sergilendi.

Biraz şaşırmış olan Krestyan İvanoviç bir an koltuğuna kök salmış gibi durdu ve kendisi de ona aynı şekilde bakan Bay Golyadkin'e gözlerini iri iri açarak baktı. Sonunda Krestyan İvanoviç, Bay Golyadkin'in ceketinin yakasına hafifçe tutunarak ayağa kalktı. Birkaç dakika ikisi bu şekilde, kıpırdamadan ve birbirlerinden gözlerini ayırmadan durdular. Fakat o sırada beklenmedik tuhaf bir biçimde, Bay Golyadkin'in ikinci hareketi gerçekleşti. Dudakları titriyor, çenesi sarsılıyordu ve kahramanımız hiç beklenmedik bir şekilde ağlamaya başladı. Hıçkırarak, başını bükerek ve sağ eliyle göğsünü dövüp sol eliyle de Krestyan İvanoviç'in ev kıyafetinin yakasını tutarak, konuşmaya ve hemen açıklamaya çabaladı, ama tek kelime söyleyemedi.

Sonunda Krestyan İvanoviç şaşkınlığından kurtuldu.

"Yeter, sakin olun, oturun!" diye araya girdi, Bay Golyadkin'i koltuğa oturtmaya çabalayarak.

"Benim düşmanlarım var Krestyan İvanoviç, düşmanlarım var; hain düşmanlarım var, beni mahvetmek isteyen düşmanlarım..." diye karşılık verdi Bay Golyadkin korkuyla ve fısıltıyla.

"Yeter, yeter; ne düşmanı! Düşmanları hatırlamaya gerek yok! Bu hiç gerekli değil. Oturun, oturun," diye devam etti Krestyan İvanoviç, Bay Golyadkin'i sonunda koltuğa oturtmayı başararak.

Bay Golyadkin, gözlerini Krestyan İvanoviç'ten ayırmadan oturdu. Krestyan İvanoviç aşırı hoşnutsuz bir halde çalışma odasında bir köşeden diğerine gidip gelmeye başladı. Uzun bir sessizlik oldu.

"Size müteşekkirim, Krestyan İvanoviç, çok müteşekkirim ve şimdi benim için yaptıklarınız için minnettarım. Ölünceye kadar hizmetinizdeyim, Krestyan İvanoviç," dedi sonunda Bay Golyadkin, mahcup olmuş bir halde sandalyeden kalkarak.

Çok katı bir şekilde, "Yeter, yeter! Size söylüyorum, yeter!" diye yanıt verdi Krestyan İvanoviç, Bay Golyadkin'in bu çıkışına karşı ve onu bir kez daha yerine oturttu. "Yani, neyiniz var, söyleyin bana; şimdi bu hoş olmayan şey nedir," diye devam etti Krestyan İvanoviç, "ve hangi düşmanlardan bahsediyorsunuz? Neyiniz var böyle?"

"Hayır, Krestyan İvanoviç, en iyisi bunu artık bırakalım," diye yanıt verdi Bay Golyadkin, gözlerini yere indirerek, "en iyisi her şeyi bir yana bırakalım, vakti gelinceye dek... başka bir zaman, Krestyan İvanoviç, daha uygun bir zaman, her şey ortaya çıktığı, bazı yüzlerin maskesi düşüp bir şeyler aydınlandığı zaman. Ama şimdi, bu arada, sanırım, aramızda geçenlerden sonra... siz de kabul edeceksiniz, Krestyan İvanoviç... İzin verin size iyi sabahlar dileyeyim, Krestyan İvanoviç," dedi; bu kez kararlı ve ciddi bir şekilde yerinden kalkıp şapkasını alarak.

"A, yani... nasıl isterseniz... hım..." Bir anlık sessizlik oldu. "Ben, kendi açımdan... siz bilirsiniz yapabileceğimi... ve içtenlikle iyiliğinizi istediğimi."

"Sizi anlıyorum, Krestyan İvanoviç, anlıyorum; sizi

artık kesinlikle anlıyorum. Her koşulda, affedin beni, sizi rahatsız ettiğim için, Krestyan İvanoviç."

"Hım... Hayır, sizinle konuşmak istemiyor değildim. Fakat, nasıl uygun görürseniz. Daha önceki ilaçlara devam edin..."

"İlaçlara devam edeceğim, dediğiniz gibi, Krestyan İvanoviç, devam edeceğim ve aynı eczaneden alacağım. Şimdilerde eczacı olmak da, Krestyan İvanoviç, önemli bir iş..."

"Nasıl? Bunu ne anlamda söylediniz?"

"Çok sıradan bir anlamda Krestyan İvanoviç. Söylemek istediğim, dünya öyle bir hal aldı ki..."

"Hım..."

"Ve her delikanlı, sadece eczacı çırakları bile değil, sıradan insanların karşısında burun kıvırıyor."

"Hım... Bunu nereden anladınız?"

"Belli birinden bahsediyorum, Krestyan İvanoviç. Ortak tanıdığımız, Krestyan İvanoviç, diyelim, Vladimir Semyonoviç olsun..."

"Ah!"

"Evet, Krestyan İvanoviç; ve bazı kimseler biliyorum, Krestyan İvanoviç, bu kimseler genellikle doğruyu söylememek konusunda genel bir görüş belirlemişler."

"Ah!.. Nasıl olur bu?"

"Şöyle oluyor efendim; fakat bu başka bir konu; böyleleri genellikle kokoşu soslayıp satmayı beceriyorlar."

"Ne? Ne satmayı?"

"Kokoşu soslayıp Krestyan İvanoviç; bu bir Rus deyimi. Genellikle birini olmayacak şekilde övmeyi beceriyorlar, sözgelimi, böyle insanlar var, Krestyan İvanoviç."

"Övmeyi?"

"Evet efendim, övmek, Krestyan İvanoviç, geçenlerde yakın tanıdıklarımdan birinin yaptığı gibi..."

"Sizin yakın tanıdıklarınızdan biri... Ah! Nasıl oldu bu?" dedi Krestyan İvanoviç, Bay Golyadkin'e dikkatle bakarak.

"Evet efendim, çok yakın tanıdıklarımdan biri, bir başka çok yakından tanıdığı kişiyi bir rütbe, bir vergi tahakkuk memuru rütbesi alması üzerine övdü, hatta buna ek olarak, deyim yerindeyse en candan dostun dostu da yaptı bunu. Bu da şöyle oldu: 'Vladimir Semyonoviç bu rütbeyi almanız dolayısıylä sizi en içten şekilde tebrik etmek, tebrik etmek istiyorum, dedikleri gibi, en derin duygularımla. Bütün dünyanın bildiği gibi, fal bakan ihtiyarların artık ortadan kalkmış olmasından dolayı nasıl mutluyum, anlatamam.'" Burada Bay Golyadkin başını manalı bir şekilde eğdi, göz kırptı, Krestyan İvanoviç'e baktı...

"Hım... Böyle söyledi demek..."

"Söyledi, Krestyan İvanoviç, söyledi, söylerken de Andrey Filippoviç'e, bizim beş para etmez Vladimir Semyonoviç'in dayısına baktı. Tabii bana ne, Krestyan İvanoviç, onun terfi ettirilmesinden? Beni alakadar eder mi? 'Daha dudaklarındaki süt, izninizle söyleyeyim, kurumamış olduğu halde evlenmek istiyor.' Gerçekten bunu dedim. Vladimir Semyonoviç'e dedim yani! Şimdi her şeyi anlattığıma göre; izin verirseniz gideyim."

"Hım..."

"Evet, Krestyan İvanoviç, izin verirseniz, dedim, gideyim. Evet, tabii, bir taşla iki kuş vurmak için –delikanlıyı ihtiyarla mat ettikten sonra– Klara Olsufiyevna'ya döndüm (bu olay üç gün önce Olsufiy İvanoviç'lerde oldu), o da biraz öncesinde hisli bir romans söylemişti, ona da, 'siz çok hisli romans söylüyorsunuz, ama sizi temiz bir kalple dinlemiyorlar,' dedim. Ve böylece belli ettim, anlıyor musunuz Krestyan İvanoviç, böylece artık ona değil, daha yükseklere göz diktiklerini belli ettim..."

"Ah! Adam ne yaptı?"

"Hapı yuttu, Krestyan İvanoviç, dedikleri gibi."

"Hım..."

"Evet efendim, Krestyan İvanoviç. İhtiyara da söyledim, 'Olsufiy İvanoviç,' dedim, 'neredeyse çocukluğumdan bu yana bana yaptığınız bütün iyilikler için size nasıl borçlu olduğumu biliyorum. Ama açın gözlerinizi, Olsufi İvanoviç,' dedim. 'Bakın. Ben bütün işlerimi tertemiz ve apaçık yürütüyorum, Olsufiy İvanoviç.'"

"Ah, elbette!"

"Evet, Krestyan İvanoviç. Elbette..."

"O ne dedi?"

"Ne desin, Krestyan İvanoviç! Geveledi, 'Sen başka onlar başka, seni tanıyorum, majesteleri de hayırsever insandır,' eveledi, geveledi... Yani ne desin? Yaşlılıktan, derler ya, aklı bulanmış."

"Ah! Artık böyle demek!"

"Evet, Krestyan İvanoviç. Hem hepimiz böyleyiz! İhtiyarcık! Bir ayağı çukurda, derler ya, tütsü kokluyor, ama bir kocakarı ona bir dedikodu gevelemeye başlamasın, hemen kulak kesiliyor; dedikodusuz yapamıyor..."

"Dedikodu mu dediniz?"

"Evet, Krestyan İvanoviç, onlar dedikodu yapıyor. Bizim dayıyla yeğeni, bizim beş para etmezler, ellerini buraya uzatmışlar; sanırım kocakarılarla da ilişki kurmuş ve işi pişirmişler. Aklınıza gelir miydi? Onların adamı öldürmeyi düşündükleri?.."

"Adamı öldürmeyi mi?"

"Evet, Krestyan İvanoviç, adamı öldürmeyi, adamı ahlaken öldürmeyi. Dedikodu çıkardılar... yakın tanıdığım hakkında konuşuyorum..."

Krestyan İvanoviç başını salladı.

"Onun arkasından dedikodu çıkardılar... İtiraf edeyim ki, ben ağza almaya bile utanıyorum, Krestyan İvanoviç..."

"Hım..."

"Onun evlenmek için daha önce imza attığı, zaten bir başkasıyla evlenmiş olduğu dedikodusunu çıkardılar... Ne dersiniz, Krestyan İvanoviç, kimle sizce?"

"Gerçekten mi?"

"Bir aşçıyla, kendisinden yemek satın aldığı sefil bir Almanla; ona borcunu ödemek yerine evlenmeyi teklif etmiş."

"Bunu onlar mı söylüyor?"

"İnanabiliyor musunuz, Krestyan İvanoviç? Alman kadın, rezil, sefil, arsız bir Alman, belki tanıyorsunuzdur, Karolina İvanovna..."

"İtiraf edeyim ki, kendi adıma..."

"Anlıyorum sizi, Krestyan İvanoviç, anlıyorum ve kendi adıma şunu hissediyorum..."

"Söylesenize lütfen, siz şu anda nerede yaşıyorsunuz?"

"Şimdi nerede mi yaşıyorum, Krestyan İvanoviç?"

"Evet... demek istediğim... siz daha önce, sanırım, yaşadığınız..."

"Yaşadığınız diyorsunuz, Krestyan İvanoviç, yaşadım, yaşadım, geçmişte yaşadım. Nasıl yaşamam!" diye yanıt verdi Bay Golyadkin, sözlerine küçük bir gülüş katıp yanıtıyla Krestyan İvanoviç'i biraz kaygılandırarak.

"Hayır, bunu böyle anlamayın; benim kendi adıma demek istediğim..."

"Ben de istedim Krestyan İvanoviç, kendi adıma, ben de istedim," diye gülerek devam etti Bay Golyadkin. "Fakat, Krestyan İvanoviç, sizi fazlasıyla meşgul ettim. Siz, umarım, beni şimdi affedersiniz. Size iyi sabahlar dilerim..."

"Hım..."

"Evet, Krestyan İvanoviç, sizi anlıyorum; sizi şimdi tümüyle anlıyorum," dedi kahramanımız, Krestyan

İvanoviç'in karşısında biraz gösteriş yaparak. "Şimdi, izin verin size iyi sabahlar dileyeyim..."

Sonra kahramanımız topuklarını birbirine çarpıp, Krestyan İvanoviç'i büyük hayret içinde bırakarak odadan çıktı. Doktorun merdivenlerinden inerken gülüyor ve hoşnutlukla ellerini ovuşturuyordu. Eşikte, taze havayı içine çekip kendini özgür hissederken, aslında kendini ölümlülerin en mutlusu saymaya ve sonra doğruca devlet dairesindeki görevine gitmeye bile hazırdı, fakat o sırada kaldırımın kenarına bir araba yanaşınca irkilip her şeyi hatırladı. Petruşka kapıları açmıştı bile. Tuhaf ve aşırı tatsız bir duygu kapladı Bay Golyadkin'i. Sanki bir anda kıpkırmızı olmuştu. Bir şey ısırmıştı onu. Ayağını arabanın basamağına doğru kaldırıyordu ki, birden başını çevirdi ve Krestyan İvanoviç'in penceresine baktı. Elbette! Krestyan İvanoviç pencere kenarında durmuştu, sağ eliyle gözlüğünü düzeltiyor ve kahramanımızı büyük bir merakla seyrediyordu.

"Bu doktor şapşal," diye düşündü Bay Golyadkin arabaya yerleşirken, "çok şapşal. Belki, hastalarını iyi tedavi ediyor, ama yine de... şapşal, tam bir odun." Bay Golyadkin oturdu, Petruşka bağırdı: "Devam!" Ve araba tekrar Neva Bulvarı'na doğru yola koyuldu.

Üçüncü bölüm

Bay Golyadkin bütün o sabahı yoğun, hummalı bir telaş içinde geçirdi. Neva Bulvarı'na varınca kahramanımız arabanın Gostini Çarşısı'nda durmasını emretti. Arabasından inince, binanın kemerinin altında, yanında Petruşka'yla birlikte koşturdu ve doğruca gümüş ve altın eşyalar satan bir dükkâna daldı. Bay Golyadkin'e bir kere bakmak bile, onun işinin başından aşkın olduğunu anlamaya yeterdi. Bin beş yüz banknot değerindeki eksiksiz bir yemek ve çay servis takımı için pazarlık yapıp bu toplamın içine kendisi için işlemeli bir tabaka ve sakal tıraş etmek için gümüş bir ustura da ekledi; sonra hoşuna giden başka şeylerin bedellerini sordu ve Bay Golyadkin, vakit geçirmeden yarın ya da hatta o gün satın aldıklarını teslim almak için birini göndereceğini vaat ederek, dükkânın numarasını aldı ve bir kapora talep eden dikkatli tüccarı dinleyip zamanı gelince kapora da vermeye söz verdi. Sonra şaşakalan tüccarın yanından telaşla ayrıldı ve peşinde bir sürü dükkân sahibiyle birlikte, ikide bir arkasına dönüp Petruşka'ya baka baka ve dikkatle herhangi bir yeni dükkân aranarak avluda ilerledi. Yanından geçtiği bir sarrafa daldı ve bütün kâğıt paralarını bozdurdu, bir miktar kaybetti ama cüzdanı oldukça kabarık bir hal almıştı ve bu anlaşılan onun çok hoşuna gitti. Sonunda, çeşitli kadın eş-

yalarının satıldığı bir dükkâna girdi. Tekrar hatırı sayılır bir toplam için pazarlık eden Bay Golyadkin, burada da tüccara hemen geleceğini söyledi, dükkânın numarasını aldı ve kapora istendiği zaman, vakti gelince kaporanın da geleceğini söyledi yine. Sonra birkaç dükkânı daha ziyaret etti; hepsinde pazarlık yaptı; çeşitli eşyaların bedellerini sordu, uzun süre tüccarlarla tartıştı, dükkândan çıktı ve birkaç kez geri döndü, kısacası, alışılmadık bir meşguliyet içinde göründü. Gostini Avlusu'ndan çıkan kahramanımız ünlü bir mobilya mağazasına yöneldi, orada altı oda için mobilya pazarlığı yaptı, modaya uygun ve en son zevklere hitap eden çok alengirli bir tuvalet masası beğendi ve tüccarı kısa süre içinde bunları almaya geleceğine ikna ederek dükkândan, alışkanlığı olduğu üzere kapora vaat ederek çıktı, sonra birkaç yere daha koşup birkaç şey için daha pazarlık etti. Kısacası, anlaşılan, telaşının sonu yoktu. Sonunda bütün bunlar, herhalde, Bay Golyadkin'in kendisini bile sıktı. Hatta ve Tanrı bilir hangi nedenle, onu öyle boğdu ki vicdan azabına benzer bir şey duydu. Sözgelimi, şimdi hiçbir şey onu Andrey Filippoviç ya da Krestyan İvanoviç'le karşılaşmaya ikna edemezdi. O sırada, şehir saati öğleden sonra üçü çaldı. Bay Golyadkin sonunda arabaya oturduğu zaman, bu sabah yaptığı bütün alışverişten geriye kalan, sadece bir çift eldiven ve bir buçuk rublelik banknotla alınmış bir parfüm şişesiydi. Bay Golyadkin için vakit daha çok erken olduğundan, arabacısına Neva Bulvarı'ndaki, daha önce sadece bahsini duymuş olduğu ünlü bir pastanenin önünde durmasını söyledi, arabadan indi ve belli bir süre için yemek yemeye, dinlenmeye ve beklemeye gitti.

Zengin, büyük bir akşam yemeğine gitme perspektifine sahip bir insan gibi yemek yiyerek, yani bir şeyler atıştırıp, midesini bastırmak dedikleri şeyi yapıp bir kadeh votka içen Bay Golyadkin, koltukta oturdu ve kibar-

ca çevresini seyretti, sakin sakin o ince millî gazetelerden birine gömüldü. İki satır okuduktan sonra kalktı, aynaya baktı, kendine çekidüzen verdi; sonra pencereye gidip arabanın orada olup olmadığına baktı... sonra tekrar yerine oturup gazeteyi eline aldı. Kahramanımızın aşırı heyecan içinde olduğu görülüyordu. Saate bakıp daha sadece üçü çeyrek geçtiğini, buna bağlı olarak uzun süre beklemek gerektiğini gören, ama bununla birlikte böyle oturmanın saygılı bir tavır olmayacağına karar veren Bay Golyadkin, o sırada canı hiç çekmediği halde bir sıcak çikolata ısmarladı. Çikolatayı içip vaktin biraz ilerlemiş olduğunu görünce, hesabı ödemeye yöneldi. Birden birisi omzuna vurdu.

Arkasına döndü ve karşısında sabahleyin Liteyni'de karşılaştığı o meslektaşlarını gördü, yaş olarak da, mevki olarak da çok küçük olan çocukları. Kahramanımız onlarla ne o ne buydu, ne dost, ne açıkça düşmandı. Herhalde, her iki taraf da birbirine saygı gösteriyordu; daha başka bir tavrı yoktu, olamazdı da. O anda karşılaşmak Bay Golyadkin'in hiç hoşuna gitmedi. Biraz yüzünü buruşturdu ve suratını astı.

"Yakov Petroviç, Yakov Petroviç!" diye şakıdı iki kayıt memuru, "Siz buradasınız? Nasıl oldu..."

"Ah! Siz misiniz baylar!" diye telaşla söze girdi Bay Golyadkin, memurların hayret etmesi ve bununla birlikte hitap şekillerinin senli benliliği yüzünden biraz aklı karışmış ve telaşa kapılmıştı, ama, rahat ve uçarı davranmaya çalıştı. "Demek kaytarıyorsunuz, baylar, ha-ha-ha!..." Hatta, kendisini, hep resmî sınırlar içinde davrandığı memur gençlerle aynı seviyeye getirmek için, onlardan birinin omzunu sıvazlamaya çalıştı; ama bu durumda Bay Golyadkin popülerlik sağlayamıyordu ve saygılı, kısa bir hareket yerine, tümüyle başka bir harekete dönüştü bu.

"E, bizim ayı oturuyor mu?"

"O da kim, Yakov Petroviç?"

"E, ayı yahu, bilmiyor musunuz kime ayı dediğimizi?.." Bay Golyadkin sırıttı ve tezgâhtan para üstünü almak üzere döndü. "Andrey Filippoviç'ten bahsediyorum baylar," diye devam etti, garsonla işini bitirdi ve bu kez memurlara doğru dönerken ciddi bir surat takındı. İki memur birbirleriyle manalı bir şekilde bakıştılar.

"Hâlâ oturuyor ve sizi soruyor, Yakov Petroviç," diye yanıt verdi bir tanesi.

"Oturuyor ha! Bu durumda bırakın otursun, baylar! Beni sordu, demek?"

"Sordu, Yakov Petroviç; sizin haliniz ne böyle, kokular, pomatlar, böyle şık bir halde?.."

"Öyle baylar, öyle! Yeter..." diye yanıt verdi Bay Golyadkin, başını yana çevirip gülümsemesini bastırarak. Bay Golyadkin'in güldüğünü gören memurlar kahkahayı bastılar. Bay Golyadkin biraz gücendi.

"Baylar, size dostça söylüyorum," dedi biraz sustuktan sonra kahramanımız, sanki (olması gerektiği gibi) memurlara kendini açmaya karar vermişti, "Baylar, siz beni bilirsiniz, ama bu vakte dek sadece bir yönümü gördünüz. Bu durumda kimseyi suçlamak olmaz, kabul ediyorum ki, kısmen ben kendim suçluyum."

Bay Golyadkin dişlerini sıktı ve memurlara anlamlı bir şekilde baktı. Memurlar birbirlerine tekrar göz kırptılar.

"Bu vakte dek baylar, beni tanımadınız. Şimdi ve burada açıklamak uygun kaçmaz. Size kısa ve geçici bir şeyler söyleyeyim. Baylar, dolambaçlı yolları sevmeyen ve sadece maskeli balo zamanı maske takan insanlar vardır. İnsanın temel vazifesinin ayakkabılarla parkeleri aşındırmak gibi düşük bir hüner olmadığına inanan insanlar vardır. Baylar, sözgelimi pantolonları üzerlerine tam oturduğu zaman mutlu olup harika yaşadığını söy-

lemeyecek türden insanlar vardır. Sonuçta, gevezelik etmekten ve boş şeyler konuşmaktan, laf yapmaktan ve yaltaklanmaktan hoşlanmayan, en önemlisi de, baylar, burnunu gerekmediği yerlere sokmayan insanlar vardır... Baylar, ben, hemen her şeyi söyledim; şimdi izin verin, gitmem lazım..."

Bay Golyadkin durdu. Çünkü kayıt memuru baylar şimdi daha da hoşnut olmuşlardı, ikisi birden aşırı edepsiz bir tavırla, gülmekten kırılıyorlardı. Bay Golyadkin öfkelendi.

"Gülün, baylar, gülün şimdilik! Yaşayıp göreceksiniz," dedi küçük düşürülmüş bir kendinden hoşnutluk hissiyle, şapkasını alıp kapıya doğru ilerleyerek.

"Ama bir şey daha söyleyeceğim, baylar," diye ekledi, son kez kayıt memuru baylara seslenerek, "bir şey daha söyleyeceğim, çünkü siz burada benimle karşı karşıyasınız. İşte baylar, benim ilkem: Başaramazsam güçlenirim, başarırsam tutunurum ve hiçbir koşulda sinsilik yapmam. Entrikacı değilim ve bununla gurur duyuyorum. Diplomaside başarılı olamazdım. Hatta, baylar, avın avcıya uçup geldiğini söylerler. Doğru, kabul ederim: Ama burada kim avcı, kim av? İşte sorun hâlâ bu, baylar!"

Bay Golyadkin zarif bir şekilde sustu ve çok anlamlı bir mimikle, yani kaşlarını kaldırıp dudaklarını iyice kısarak, memur baylara eğilip selam verdi ve sonra onları alabildiğine hayret içinde bırakarak çıkıp gitti.

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu, anlaşılan kaldırımda oyalanmaktan çok sıkılmış olan Petruşka, oldukça kuru bir sesle. "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu Bay Golyadkin'e, onun o korkunç, her şeyi yakıp yıkan bakışının, kahramanımızın o sabah iki kez daha kullandığı ve şimdi üçüncü kez, merdivenlerden inerken kullandığı o bakışın karşısında.

"İzmaylovski Köprüsü'ne."

"İzmaylovski Köprüsü'ne! Sür!"

"Verdikleri yemek beşten önce başlamaz ve hatta tam beşte başlar," diye düşündü Bay Golyadkin, "vakit erken sayılmaz mı? Tabii, erkenden de gidebilirim; yani bu bir aile yemeği. Bu yüzden, saygın insanların dediği gibi, *sans façon*,[1] olabilirim. Niye *sans façon* olmayayım? Bizim ayı da her şeyin *sans façon* olacağını söylemişti, bu yüzden ben de..." Böyle düşündü Bay Golyadkin; bu arada heyecanı gitgide artıyordu. Kendini, bir ad koymak gerekirse, çok sıkıntılı bir şeylere hazırladığı, kendi kendine hayal kurduğu, sağ eliyle hareketler yaptığı, ikide bir arabanın penceresinden dışarı baktığı görülüyordu, o sırada Bay Golyadkin'e bakan birisi hiç de onun kendini güzel bir yemeğe, hatta kendi aile çevresinde, saygın kişilerin dediği gibi *sans façon* bir yemeğe hazırladığını söyleyemezdi. Sonunda Bay Golyadkin İzmaylovski Köprüsü'nün kıyısındaki bir evi işaret etti; araba gürültüyle avluya daldı ve sağ cephenin önünde durdu. İkinci katın penceresinde bir kadın figürü gören Bay Golyadkin, ona eliyle öpücük yolladı. Fakat kendisi de ne yaptığını bilmiyordu, çünkü o sırada kesinlikle yarı canlı yarı ölü gibiydi. Arabadan solgun, şaşkın bir halde indi; verandaya girdi, şapkasını çıkardı, mekanik bir şekilde üzerini düzeltti ve bu sırada dizlerinde hafif bir titreme hissederek basamaklarda duraksadı.

"Olsufiy İvanoviç?" diye sordu ona kapıyı açan kişiye.

"Evde efendim, yani hayır efendim, evde yoklar efendim."

"Nasıl? Ne diyorsun canım? Ben, ben yemeğe geldim, kardeşim. Herhalde tanımıyorsun beni?"

1. **Fr. Teklifsizce.**

"Nasıl tanımam efendim! Sizi almamamı emrettiler efendim."

"Sen... kardeşim sen... sen, herhalde, yanılıyorsun, kardeşim. Benim gelen. Kardeşim, ben davet edildim; yemeğe geldim," diye konuşmasını sürdürdü Bay Golyadkin paltosunun çıkarırken ve odaya girmek üzere belirgin bir şekilde öne atıldı.

"Affedersiniz efendim, olmaz efendim. Almamamı emrettiler efendim, sizi geri çevirmem emredildi."

Bak sen! Bay Golyadkin sarardı. O sırada iç odalardan birinin kapısı açıldı ve Olsufiy İvanoviç'in yaşlı oda uşağı, Gerasimiç göründü.

"Baksanıza Emelyan Gerasimiç, içeri girmek istiyorlar, ben de..."

"Aptalsınız, Alekseyiç. Odaya dönün ve oradan hain Semyoniç'i gönderin bana. Olmaz efendim," dedi terbiyeli, ama kararlı bir şekilde Bay Golyadkin'e. "Kesinlikle olmaz efendim. Özür dilememe izin verin efendim; sizi kabul edemeyecekler efendim."

"Böyle mi söylediler, beni kabul edemeyeceklerini mi söylediler?" diye sordu Bay Golyadkin kararsız bir şekilde. "Affedersiniz, Gerasimiç. Neden bu hiç mümkün değilmiş?"

"Hiç mümkün değil efendim. Haber verdim efendim; özrümüzü kabul etsin, dediler. Yani, sizi kabul edemeyecekler efendim."

"Nedenmiş? Nasıl olur? Nasıl?.."

"Affedersiniz, affedersiniz!.."

"Fakat bu nasıl olur? Olamaz! Bildirin... Bu nasıl olur? Ben yemeğe geldim..."

"Affedersiniz, affedersiniz!.."

"Yani tabii, özrümüzü kabul etsin dedilerse konu başka; fakat affedersiniz, Gerasimiç, bu nasıl olur Gerasimiç?"

"Affedersiniz, affedersiniz!.." diye yanıt verdi Gerasimiç, çok kararlı bir şekilde bir eliyle Bay Golyadkin'e engel olup tam da o sırada verandaya gelen iki beyefendiye yol açarak. Gelen baylar Andrey Filippoviç ve yeğeni Vladimir Semyonoviç'ti. İkisi de Bay Golyadkin'e hayretle bakıyorlardı. Andrey Filippoviç bir şeyler söylemek istedi ama Bay Golyadkin çoktan karar vermişti; gözlerini kapamış, kıpkırmızı, tam anlamıyla darmadağın olmuş bir görünümle, gülümseyerek, Olsufiy İvanoviç'in verandasından uzaklaştı.

"Sonra geleceğim Gerasimiç; açıklayacağım; bütün bunların gecikmeden açıklanacağını umuyorum," diye seslendi eşikten.

"Yakov Petroviç, Yakov Petroviç!.." diye Andrey Filippoviç'in sesi duyuldu Bay Golyadkin'in peşinden.

Bay Golyadkin o sırada merdivenleri neredeyse inmişti. Hızla Andrey Filippoviç'e döndü.

"Buyrun, Andrey Filippoviç?" dedi oldukça kararlı bir sesle.

"Neyiniz var, Yakov Petroviç? Bu ne böyle?.."

"Bir şey yok efendim, Andrey Filippoviç. Burada kendi halimdeyim. Bu benim özel hayatım, Andrey Filippoviç."

"Nasıl yani efendim?"

"Demek istediğim, Andrey Filippoviç, bu benim özel hayatım ve burada, anladığım kadarıyla, resmi ilişkilerimi ilgilendiren, onun sorumluluk alanına giren herhangi bir şey yok."

"Ne! Resmi ilişkiler mi? Bayım sizin neyiniz var böyle?"

"Hiç, Andrey Filippoviç, kesinlikle hiç; civeleğin teki, başka bir şey yok..."

"Ne!.. Ne!" Andrey Filippoviç'in şaşkınlıktan nutku tutuldu. O ana dek Andrey Filippoviç'in birkaç basamak

altından konuşan Bay Golyadkin, onunla aynı seviyeye geçip dosdoğru gözünün içine bakmaya hazırlanırken, daire şefinin biraz sırıttığını görünce, neredeyse farkında olmadan bir adım ilerledi. Andrey Filippoviç geriye çekildi. Bay Golyadkin bir basamak daha çıktı. Andrey Filippoviç huzursuzca çevresine bakındı. Bay Golyadkin birden hızla merdivenleri tırmanmaya başladı. Andrey Filippoviç daha da hızlı bir şekilde içeri koştu ve kapıyı arkasından kapadı. Bay Golyadkin tek başına kaldı. Gözleri karardı. Tam olarak yenilmişti ve şimdi manasız bir dalgınlık içinde, sanki çok kısa süre önce başından geçmiş yine çok manasız bir durumu hatırlamış gibi duruyordu. "Ah, ah!" diye fısıldadı, çarpık ağızla gülümseyerek. Bu arada merdivende, aşağıdan, –herhalde– Olsufiy İvanoviç'in davet ettiği başka misafirlere ait konuşma ve ayak sesleri duyuldu. Bay Golyadkin biraz toparlandı, rakun kürkü yakasını daha yukarı kaldırdı, olabildiğince yakanın içine gizlendi ve sendeleyerek, tökezleyerek, telaş ederek ve sarsılarak merdivenlerden inmeye başladı. İçinde bir güçsüzlük ve zayıflık hissediyordu. Akıl karışıklığı o kadar güçlü bir düzeyde olmuştu ki, verandadan çıktığında, arabayı beklemedi, avlu kapısından geçerek arabasına kendi başına yürüdü. Arabasına gider ve ona binmeye hazırlanırken, Bay Golyadkin yerin yarılmasını ya da arabayla birlikte bir fare deliğine dalıp kaybolmayı diliyordu. Olsufiy İvanoviç'in evinde kim varsa şimdi bütün pencerelerden ona bakıyormuş gibi geliyordu. Eğer geri dönecek olsa hemen oracıkta öleceğini biliyordu.

"Neye gülüyorsun, kütük?" dedi onu arabaya bindirmeye hazırlanan Petruşka'ya ağzının içinden.

"Neye güleyim? Gülmüyorum; şimdi nereye gidiyoruz?"

"Dosdoğru eve gidelim... Eve sür!" diye bağırdı Petruşka basamağa çıkarak.

"Karga sesi sanki!" diye düşündü Bay Golyadkin. Bu arada araba İzmaylovski Köprüsü'nden yeterince uzaklaşmıştı. Birden kahramanımız var gücüyle ipi çekti ve arabacıya hemen geri dönmesini söyledi. Arabacı atları döndürdü ve iki dakika sonra Olsufiy İvanoviç'in avlusuna tekrar girmişlerdi. "Gerek yok, aptal, gerek yok; geri dön!" diye bağırdı Bay Golyadkin; arabacı da sanki bu emri bekliyor gibiydi: Tek kelime etmeden, eşikte durmadan ve bütün avluyu dolanarak tekrar caddeye çıktı.

Bay Golyadkin eve gitmedi, arabacıya Semyonovski Köprüsü'nü geçtikten sonra, bir sokağa dönmesini ve oldukça sıradan görünümü olan bir meyhanenin önünde durmasını emretti. Arabadan çıkan kahramanımız arabacıya parasını ödedi ve böylece sonunda arabasından kurtulmuş olarak, Petruşka'ya eve gidip onun dönüşünü beklemesini emretti; kendisi de meyhaneye girdi, özel bir bölme tuttu ve yemek siparişi verdi. Kendini çok hasta hissediyordu, kafası tam bir kargaşa ve kaos halindeydi. Uzun zaman odada heyecan içinde gezindi; sonunda, sandalyeye oturdu, başını ellerinin arasına aldı ve var gücüyle olup biteni tartmaya ve yeni durumu hakkında bir takım kararlara varmaya çabaladı...

Dördüncü bölüm

O gün, beşinci dereceden memur, danışman Berendeyev'in biricik kızı, bir vakit Bay Golyadkin'in nişanlısı olmuş olan Klara Olsufiyevna'nın doğumgünü, İzmaylovski Köprüsü ve çevresinde yaşayan devlet memurlarının evlerinde uzun zamandır görülmemiş bir yemekle, parlak, görkemli bir yemekli eğlenceyle kutlanan bir gündü; bu yemek, bir yemekten çok Belşazar'ın şölenini[1] andırıyordu. Clicquot şampanyasıyla, Eliseyev ve Milyutin'in dükkânlarından getirtilen istiridye ve meyvelerle, her tür dana etiyle, her rütbenin yer aldığı bir memur tablosuyla göz alıcılık, bolluk ve terbiye açısından Babil'i hatırlatıyordu; böylesine törensel bir yemekle taçlanan bu görkemli gün, aile içi, küçük, akrabalara açık ama her koşulda zevk, adap ve terbiyesi açısından ışıl ışıl bir baloyla sona erdi. Kuşkusuz, bu tür baloların yapıldığını, ama nadir olduğunu kesinlikle kabul ediyo-

1. Kitabı Mukaddes, Daniel Kitabı: "Kral Belşazar (Baltasar) soylu adamlarından bin kişiye büyük bir şölen verdi, onlarla şarap içti. Şarabını keyifle içerken, atası Nabukadnezar'ın Kudüs'teki tapınaktan çıkarıp getirdiği altın ve gümüş kapların getirilmesini buyurdu. Öyle ki, kendisi, karıları, cariyeleri, soylu adamları onlarla içsinler. Böylece Tanrı'nın Kudüs'teki tapınağından alınan altın kaplar getirildi; kral, karıları, cariyeleri, soylu adamları onlarla içtiler. Şaraplarını içerken altından, gümüşten, tunçtan, demirden, ağaçtan, taştan ilahları övdüler." (Ç.N.)

rum. Bu tür balolar, balolardan çok aile toplantılarına benzer, sadece sözgelimi, beşinci dereceden memur Berendeyev'in evi gibi evlerde yapılabilir. Dahasını da söyleyeyim: Bütün beşinci dereceden memurların bile bu tür balolar verip veremeyeceğinden emin değilim. Ah, keşke şair olsaydım! (Tabii, Homeros ya da Puşkin ölçüsünde bir şair; basit bir yetenekle bu işe kalkışılmaz). Hemen size parlak renkler ve geniş bir fırçayla tasvir ederdim bütün bu aşırı görkemli günü, ah okurlar! Hayır, şiirime yemekle başlardım, özellikle de bayram çariçesinin onuruna ilk tebrik kadehi kaldırıldığı, hem gözalıcı hem de törensel bir an olan o anın üzerinde dururdum. Size öncelikle, suskunluktan çok Demosthenes'in[1] söylevine benzeyen saygılı bir sessizlik ve bekleyişe gömülmüş bu misafirleri tasvir ederdim. Sonra size misafirlerin en yaşlısı olan, ak saçlar ve saygın ak alametlerle süslenmiş olan, yerinden kalkıp uzak bir krallıktan, bu krallıktakilerin yaşadığına benzer anlar yaşamak üzere bilhassa getirilmiş şarapla, şaraptan çok tanrısal nektara benzeyen köpüklü şarapla dolu kupasını "şerefe" anlamında başının üstüne kaldıran Andrey Filippoviç'i tasvir ederdim. Size Andrey Filippoviç'in ardından kupalarını kaldıran ve beklenti dolu gözlerini ona çevirmiş olan bayram çariçesinin mutlu akrabalarını ve misafirleri tasvir ederdim. Sıkça anıldığı gibi, Andrey Filippoviç'in önce kadehine bir damla gözyaşı düşürüp tebriklerini ve iyi dileklerini dile getirdiğini, kadeh kaldırıp şerefine içtiğini anlatırdım size... Ama, kabul ediyorum, kesinlikle kabul ediyorum, bütün görkemi tasvir etmeyi başaramazdım; "bayram çariçesi" Klara Olsufiyevna'nın güzellik ve iffetten bir bahar gülü gibi kızararak duygularının yo-

1. (MÖ 384 - 322) Söylevleriyle ünlü Atinalı devlet adamı. (Ç.N.)

ğunluğundan annesini kucakladığı o dakikaları, tatlı annesinin nasıl gözyaşı döktüğünü ve bu sırada, uzun yıllar süren görev sırasında ayaklarını kullanamaz hale gelmiş ve çalışkanlığı nedeniyle kader tarafından kendisine bir sermaye, küçük bir ev, köyler ve güzel bir kız ihsan edilmiş olan, dinç bir ihtiyar ve beşinci dereceden memur olan babası Olsufiy İvanoviç'in nasıl çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağladığını ve gözyaşları arasında majestelerinin hayırsever bir insan olduğunu ilan ettiğini tasvir edemezdim. Evet, tabii size, bu dakikaların hemen ardından herkesin kalbinin nasıl coştuğunu, bu coşkunun Andrey Filippoviç'i dinlerken gözyaşlarına boğulan genç bir kayıt memurunun halinde bile açıkça görüldüğünü (bu sırada kayıt memurundan çok beşinci dereceden bir memura benzemişti) tasvir edemeyebilirdim. Kendi payına Andrey Filippoviç de bu törensel an sırasında altıncı dereceden bir memura ve bir devlet dairesinin şube şefine benzemiyordu, hayır, başka bir şey gibi görünüyordu. Tam olarak ne olduğunu bilemiyorum, ama altıncı dereceden memur değildi. Daha yüksek bir şeydi! Sonunda... ah! bunun için gerekli olan o yüksek, güçlü üslubun, törensel üslubun sırrına, insan hayatının bütün bu muhteşem ve öğretici anlarının, sanki bilhassa hayırsızlık, özgür düşünce,[1] ahlaksızlık ve kıskançlığa karşı genellikle iyiliğin zafer kazandığını göstermek üzere hazırlanmış gibi görünen anlarının tasviri için kullanılan üslubun sırrına vakıf değilim! Bir şey söylemeyip susacağım –bu bütün belagatlerden daha iyi olacak–. Size baharda yirmi altısına basan bu mutlu genci, Vladimir Semyonoviç'i, o sırada yerinden kalkmış, şerefe kadeh kaldırmış olan ve

1. Dinsel inançlara ya da hakim fikirlere karşı özgür düşünceli, kuşkucu yaklaşım; Voltaire'cilik olarak da anılmış ve yönetim karşıtlığına dönüşebilecek bir tehdit olarak görülmüştür. (Ç.N.)

bayramın çariçesinin akrabalarının gözyaşına boğulmuş gözlerinin, Andrey Filippoviç'in alev alev gözlerinin, bayram çariçesinin iffetli gözlerinin, misafirlerin coşkulu gözlerinin ve hatta bu parlak gencin bazı genç meslektaşlarının saygıyla kıskanan gözlerinin çevrilmiş olduğu Vladimir Semyonoviç'i, Andrey Filippoviç'in yeğenini işaret edeceğim. Hiçbir şey söylemeyeceğim, ama –onun için üstünlük sayılacak ve diğer bir anlamda söylersek bir gençten çok yaşlıya benzeyen– bu gençteki her şeyin, çiçeklenen yanağından, sahip olduğu sekizinci dereceden memur rütbesine dek her şeyin, o törensel dakikada neredeyse, sanki, erdemin insanı böylesine yüksek yerlere taşıyabileceğini ilan ettiğini belirtmeden edemeyeceğim! Son olarak, bir devlet dairesinin yedinci dereceden memuru, Andrey Filippoviç'in ve bir zamanlar da Olsufiy İvanoviç'in meslektaşı, ayrıca evin eski dostlarından biri ve Klara Olsufiyevna'nın vaftiz babası olan Anton Antonoviç Setoçkin'in, ay gibi ağarmış ihtiyarcığın, sırası gelince şerefe kadeh kaldırdığını, horoz gibi öttüğünü ve neşeli şiirler okuduğunu da yazmayacağım; onun, deyim yerindeyse, saygınlığını saygılı bir şekilde bir kenara bırakarak bütün topluluğu gözlerinden yaşlar gelinceye dek güldürdüğünü ve Klara Olsufiyevna'nın ebeveynlerinin emriyle onu neşe ve sevgiden öptüğünü de yazmayacağım. Sonuçta, sadece, bu yemeğin ardından misafirlerin, doğal olarak masadan kendilerini birbirleriyle akraba ve kardeş hisseder bir halde kalktıklarını söyleyeceğim; sonra ihtiyarcıkların ve kalburüstü insanların, dostça sohbet ve herhalde, çok saygıdeğer ve yakışır bir samimiyet içeren bir şeylerle geçirdikleri bir sürenin ardından, görgülü bir şekilde bir başka odaya geçtiklerini ve değerli vakti boşa geçirmeden, gruplara ayrılıp kendinden eminlik hissiyle yeşil çuhayla kaplanmış masalara oturduklarını; hanımların da, misafir odasına yerleşip kı-

sa sürede kaynaştıklarını ve çeşitli konulardan bahsetmeye başladıklarını; evin, inançlı ve dürüst hizmeti sırasında ayaklarını kullanamaz hale gelmiş ve bütün bunlar için yukarıda anılan şeylerle ödüllendirilmiş olan çok muhterem evsahibinin de koltuk değnekleriyle misafirlerin arasında, Vladimir Semyonoviç ve Klara Olsufiyevna'nın desteğiyle gezindiğini ve onun da birden alışılmadık biçimde yakınlaşarak, masrafına aldırmadan küçük, sade bir balo emprovize etmeye karar verdiğini; bu amaç için çevik bir gence (bu yemekten sonra bir gençten çok bir beşinci dereceden memura daha da benzeyen gence) müzisyen getirmesi söylendiğini; sonra tam on bir müzisyenin geldiğini ve son olarak, sekiz buçuk civarında Fransız kadrillerinin ve değişik başka dansların cazip seslerinin yükseldiğini söyleyeceğim... Ak saçlı evsahibinin alışılmadık yakınlığıyla emprovize edilen balonun saygın bir tasviri için kalemim güçsüz, sönük ve küt kaldığından, balo için de bir şey söylemeyeceğim. Tabii, sorarım size, ben, yani Bay Golyadkin'in kendince meraklı maceralarının mütevazı anlatıcısı olan ben nasıl yazabilirim. Bu alışılmadık ve seçkin renk, parıltı, saygınlık, neşe, saygın kalburüstülük ve kalburüstü saygınlık, oyunbazlık, mutluluk cümbüşünü, hanımdan çok meleklere benzeyen memur hanımlarının bütün bu oyun ve gülüşlerini, onların zambaklı güllü omuz ve küçük yüzleriyle birlikte, göksel duruşlarıyla, çevik ve oyunbaz, homeopatik, yüksek üslupla söylersek, ayacıklarıyla birlikte nasıl yazabilirim? Dahası, ben size, bu ışıl ışıl memur kavalyeleri; neşeli ve kalburüstü, genç ve ağırbaşlı, mutlu ve saygın bir şekilde dalgın, danslar arasındaki aralarda küçük, uzak, yeşil odada pipo tüttüren ve aralarda pipo tüttürmeyen, birinciden sonuncuya dek hep saygın derece ve ailelere mensup olan, kendine güven hissine sahip kavalyeleri; hanımlarla daha çok Fransızca konuşan, Rusça

konuşacak olursa yüksek üslupta ifadelerle, komplimanlarla ve derin cümlelerle konuşan kavalyeleri; yüksek üslubun dilinden ancak pipo odasında, o da, örneğin, şunlara benzer birtakım saygın hitaplar, dostane deyişler ve saygın kısaltmalar kullanırken fedakarlık eden kavalyeleri nasıl anlatabilirim: "Şanlı bir polka sergiledin ulan yavşak Petka," ya da "Ulan Vasya, kızı pozisyondan pozisyona soktun dansta." Bütün bunlar için, size yukarıda açıklama onuruna sahip olduğum üzere, ah okur, kalemim yetersiz kalıyor ve bu yüzden de susuyorum. İyisi mi biz, Bay Golyadkin'e, doğrulara dayanan hikâyemizin biricik gerçek kahramanına dönelim.

Aslında, o artık, en hafif ifadeyle, çok tuhaf bir durum içindeydi. Baylar, o da buradaydı, yani baloda değil, ama neredeyse balodaydı; baylar, onun bir şeyi yoktu; kendi başına olmasına rağmen, ama o sırada tam olarak düz bir yolda durmuyordu; o sırada o –söylemesi tuhaf olsa bile– o sırada o sahanlıkta, Olsufiy İvanoviç'in evinin karanlık merdivenlerindeydi. Ama onun burada durması bir şey değil; kendi başına. Baylar, o, daha sıcak olmasa da daha karanlık olan küçücük bir yerdeki köşeciğe sıkışmış duruyordu, büyük dolapla eski panjurların arasına, bir sürü ıvır zıvır, çöp ve hurdanın arasına girmiş, vakti gelinceye dek gizleniyor ve bu arada sadece olup bitenleri tarafsız bir gözlemci olarak gözlüyordu. Baylar, o sırada sadece gözlüyordu o; baylar, o zaten çıkabilirdi... niye çıkmıyordu? Adım atması yeter ve çıkmış olur, üstelik çok kolayca çıkar. Fakat şimdi –yani üç saattir soğukta, dolapla panjurlar arasında, bir sürü ıvır zıvır, çöp ve hurdanın arasında dikilirken– kendini haklı çıkarmak üzere, Fransız bakan Villèle'in[1] akıllarda yer etmiş bir

1. Villèle Kontu Joseph (1773-1854), Kral X. Charles döneminde Fransa başbakanı. (Ç.N.)

cümlesini, "beklemeyi bilen amacına ulaşır" cümlesini alıntılıyordu. Bay Golyadkin bu cümleyi bir ara kesinlikle bambaşka bir kitapçıkta okumuştu, ama şimdi çok yerinde bir şekilde gelmişti aklına. Öncelikle, bu cümle şu anki durumuna çok uyuyordu ve ikincisi, sahanlıkta, karanlıkta ve soğukta geçen neredeyse üç saat boyunca başına gelenler için mutlu bir son bekleyen bir insanın başına bu neden gelmesin? Az önce söylendiği gibi, eski Fransız bakanı Villèle'in çok kısa cümlesini alıntılayan Bay Golyadkin, neden olduğunu bilmeden, hikâyelerini yine bir zamanlar bir kitapçıkta okumuş olduğu eski Osmanlı veziri Martsimiris'i ve güzel Alman kraliçesi Luiz'i hatırladı.[1] Sonra Cizvitlerin, eğer amacın gerçekleştirilmesini sağlayacaksa bütün yolları mübah saydığına inandığı geldi aklına. Kendini buna benzer bir tarihsel noktaya yerleştiren Bay Golyadkin, kendi kendine, zaten, dedi, Cizvit de neyin nesi? Cizvitlerin her biri budalanın önde geleniydi, kendisi onların hepsini cebinden çıkarırdı, büfeye (yani kapısı doğruca sahanlığa, karanlık merdivenlere, Bay Golyadkin'in o sırada bulunduğu yere) açılan oda bir an için boşalsaydı, o da bütün Cizvitlere rağmen, içeri girer, dosdoğru, önce büfeden çay odasına, oradan iskambil oynanan odaya, oradan da dosdoğru şimdi polka dansı yapılan salona geçerdi. Geçerdi, tereddütsüz geçerdi, hiçbir şeye bakmadan geçerdi, aradan süzülürdü ve kimsecikler de fark etmezdi; orada da ne yapacağını biliyordu. İşte baylar, kesinlikle gerçeklere dayanan hikâyemizin kahramanını o sırada bu halde buluyoruz, fakat, tabii, tam o sırada içinde neler olup bittiğini açıkla-

1. Dönemin popüler yazarı Matvey Komarov'a (ölm. 1812) ait, bir İngiliz lordu, bir Alman prensesi, bir Osmanlı veziri ve Sardinya kraliçesi arasında geçen aşk hikâyesini konu eden, 1782 tarihli bir romana gönderme. 1840 yılında romanın sekizinci basımı yapılmıştı. (Ç.N.)

mak güç. Aslında sahanlığa ve merdivenlere kadar, herkes gelirken o neden gelmesin diye düşünerek gelmişti; ama daha ileri gitmeye cesaret edememişti, apaçık bir şekilde bunu yapmaya cesaret edememişti... bir şeye cesaret edemediği için değil, istemediği için, gizlenmeyi daha uygun bulduğu için. İşte o, baylar, şimdi de sessizce bekliyor ve onu iki buçuk saattir bekliyor. Neden beklemesin? Villèle de beklemiş. "Villèle de nereden çıktı?" diye düşündü Bay Golyadkin, "Bu Villèle de neyin nesi? Asıl şimdi ben nasıl... dalıp aradan geçeceğim? Ama sen, figüranın tekisin!" dedi Bay Golyadkin, donmuş eliyle donmuş yanağını çimdikleyerek, "budalanın tekisin sen, Golyadka'nın tekisin, adından belli zaten!.."[1] Fakat tam da o dakikada böyle kendi kendine yalancıktan çıkışması öylesineydi, belli bir amacı yoktu. İşte içeri dalıp öne atılmak üzereydi; vakit gelmişti; büfe boşaldı, içeride kimse kalmadı; Bay Golyadkin bütün bunları bir köşeden görüyordu; iki adımda kapıya yanaştı ve onu itmeye hazırlandı. "Girmeli mi girmemeli mi? Yani, girmeli mi girmemeli mi? Giriyorum... niye girmeyeyim? Cesur olan kazanır!" diye kendini cesaretlendiren kahramanımız birden ve hiç beklenmedik bir şekilde panjurların arkasına çekildi. "Hayır," diye düşündü, "ya biri gelirse içeri? Girdi işte; niye kimse yokken oyalandım? Dalsaydım geçerdim aradan!.. Hayır, adamda böyle karakter olduktan sonra nereye geçecek! Yani böyle rezil bir hal! Tavuk gibi ürktüm. Ürkmek bizim işimiz, işte bu kadar! Hep küçük düşmek işimiz: Bunda tereddüdünüz olmasın. İşte dikil burada, öyle kazık gibi! Şimdi evde çay içiyordum... Çay içmek de öyle tatlı olurdu ki. Sonra gidince, Petruşka da herhalde vıdı vıdı edecek. Eve gitmemeli

1. Golyadkin, *goliy*, "çıplak" sözcüğünden türetme bir isim; "yoksul, sefil" anlamına yakın, "baldırıçıplak" gibi bir sözcük. (Ç.N.)

mi? Şeytan alsın bütün bunları! Gireceğim, işte o kadar!" Durumunu böyle değerlendiren Bay Golyadkin, sanki biri içindeki yayı boşaltmış gibi hızla ileri atıldı; iki adımda büfeye vardı, paltosunu çıkardı, şapkasını çıkardı, bütün bunları telaşla bir köşeye attı, üzerini düzeltti ve çekiştirdi; sonra... sonra çay odasına yöneldi, çay odasından da bir başka odaya geçti, kâğıt oyununun heyecanına gömülmüş olanların arasından neredeyse fark edilmeden geçti; sonra... sonra... burada Bay Golyadkin her şeyi unuttu, çevresinde neler olup bittiğini unuttu ve dosdoğru, şimşek gibi, dans salonuna daldı.

Sanki kasten o sırada dans edilmiyordu. Hanımlar salonda resim gibi gruplar halinde geziniyordu. Erkekler ya topluluklar oluşturuyorlar ya da odada dolanıyorlar, hanımlardan dans sözü alıyorlardı. Bay Golyadkin bunların hiçbirini fark etmedi. Sadece Klara Olsufiyevna'yı görüyordu; onun yanında Andrey Filippoviç, sonra Vladimir Semyonoviç ve iki üç subay, iki üç tane de, en az onlar kadar ilginç, umut vaat eden ya da çoktan, ilk bakışta anlaşıldığı üzere, bir takım umutlara ulaşmış delikanlı vardı... Gözü başka bir şey görmedi. Ya da hayır; artık kimseyi görmüyor, kimseye de bakmıyordu... aynı yayla, onu davet edilmediği yabancı baloya sokan o yayla hareket ederek ilerledi, daha ilerledi, daha da ilerledi; bir danışmanın yanından geçti, ayağına bastı; saygın bir ihtiyar hanımın elbisesine azıcık bastı ve biraz yırttı, tepsi taşıyan bir uşağı itti, birini biraz daha itti ve bütün bunları fark etmeksizin, ya da daha doğrusu, fark ederek, ama aynı zamanda kimseye bakmayarak, gitgide daha da ileri atılarak, birden Klara Olsufiyevna'nın karşısına çıkıverdi. Tartışmasız, hiç gözünü kırpmadan yerin dibine girmeyi o sırada büyük bir hoşnutlukla kabul ederdi ama olan olmuştu, geri çevrilemezdi... zaten hiçbir şey geri çevrilemez. Ne yapmalı? "Başaramazsam yıkılırım, başa-

rırsam güçlenirim. Bay Golyadkin, artık karar ver, entrikacı olmadın ve parkeleri çizmelerle cilalamanın ustası değilsin..." Artık olan olmuştu. Bu konuda Cizvitlerin de söyleyeceği bir şey vardı... Ama o sırada onlarla işi yoktu Bay Golyadkin'in! Gezinen, gürültü eden, konuşan, gülüşen herkes, birden, sanki bir el işaretiyle sustu ve azar azar Bay Golyadkin'in çevresine toplanmaya başladı. Fakat Bay Golyadkin hiçbir şey duymamış, hiçbir şey görmemiş gibiydi, bakamıyordu... hiçbir şeye bakamıyordu; gözlerini yere indirip kendi başına durdu, bu arada kendi kendine o akşam bir şekilde kendini vurmak üzere şeref sözü verdi. Bu şeref sözünü veren Bay Golyadkin içinden şöyle dedi: "Ne olursa olsun!" ve kendini büyük bir şaşkınlık içinde bırakarak, beklenmedik bir anda konuşmaya başladı.

Bay Golyadkin tebriklerle ve kibar dileklerle söze başladı. Tebrikler iyi gitti ama dileklere gelince kahramanımız bocaladı. Eğer bocalarsa, her şeyin hemen boşa gideceğini hissetti. Öyle de oldu –bocaladı ve dili dolandı... dili dolanınca kızardı; kızardı ve aklı karıştı; aklı karıştı ve başını kaldırdı; başını kaldırdı ve çevresini süzdü; çevresini süzdü ve– ve bayılayazdı... Herkes duruyordu, herkes susuyordu, herkes bekliyordu; biraz uzakta fısıldaşıyorlardı; biraz yakında kikirdiyorlardı. Bay Golyadkin Andrey Filippoviç'e uysal, perişan bakışlarını çevirdi. Andrey Filippoviç Bay Golyadkin'e öyle bir bakışla yanıt verdi ki eğer kahramanımız artık tümden, kesin olarak ölmezse, bir sonrakinde hemen ölecekti, eğer bu mümkün olursa tabii... Sessizlik uzadı.

"Bunlar daha çok benim ailevi durumuma ve özel hayatıma ait şeyler, Andrey Filippoviç," diye konuştu zar zor duyulur bir sesle yarı ölü Bay Golyadkin, "bu laubali bir hikâye, Andrey Filippoviç..."

"Ayıp, efendim, ayıp!" diye konuştu Andrey Filippo-

viç yarı fısıltıyla, belli belirsiz bir öfkeyle, böyle söyledi, Klara Olsufiyevna'nın koluna girdi ve Bay Golyadkin'e sırt çevirdi.

"Utanacak bir şeyim yok, Andrey Filippoviç," diye yanıt verdi Bay Golyadkin aynı yarı fısıltıyla, mutsuz bakışlarını çevrede gezdirip, güçten düşmüş bir halde, hiçbir şey anlamayan kalabalıkta kendine ve sosyal konumuna bir destek bulmaya çabalayarak.

"Bir şey yok, bir şey yok, baylar! Ne var? Yani, herkesin başına gelebilir," diye fısıldadı Bay Golyadkin biraz kıpırdayıp onu saran kalabalığı yarmaya çalışarak. Ona yol verdiler. Kahramanımız iki sıra meraklı ve bir şey anlamamış gözlemcinin arasından geçti. Kaderin peşinden sürükleniyordu. Bay Golyadkin, kaderin onu peşinden sürüklediğini hissediyordu. Elbette, şimdi, görgüsüzlük etmeden, sahanlıktaki eski yerinde, kara merdivenlerin dibinde olma fırsatına çok daha büyük değer veriyordu; ama bu kesinlikle olanaksız olduğundan, tam da durduğu yerde bir köşecik aramaya koyuldu; mütevazı, saygın, özel, kimsenin karışmadığı, üzerine sıradışı bir ilginin yöneltilmediği, ama bir yandan da misafirlerin ve evsahibinin hoşgörüsünü sağlayacak bir yer. Fakat Bay Golyadkin, sanki altından yer kayıyormuş, sanki o tökezlemiş, düşüyormuş gibi hissediyordu. Sonunda bir köşeciğe ulaştı ve orada tarafsız, yeterince samimi bir gözlemci olarak durdu, elleriyle iki sandalyenin arkasına yaslandı, sandalyeleri tuttu, böylece tam bir sahiplenme haliyle, çevresine toplanan Olsufiy İvanoviç'in misafirlerine, keyfi yerindeymiş gibi görünmeye çalıştı. En yakınında uzun boylu ve yakışıklı bir adam olan, Bay Golyadkin'in karşısında kendini tam bir böcek gibi hissettiği bir subay duruyordu.

"Teğmen, bu iki sandalye ayrıldı: Biri Klara Olsufiyevna için, diğeri de burada dans eden Prenses Çehçeha-

nova için; ben, teğmen, bunları onlar için ayırdım," zar zor bunları söyledi Bay Golyadkin, yakaran bakışlarını bay teğmene yönelterek. Teğmen ses etmedi ve öldürücü bir gülüşle başını çevirdi. Oracığa çöken kahramanımız bir başka açıdan mutluluğu yakalamayı denedi ve dosdoğru, boynunda önemli bir haç asılı olan önemli bir danışmana seslendi. Ama danışman onu, Bay Golyadkin'in açık bir şekilde kendini birdenbire üzerine bir kova soğuk su boca edilmiş gibi hissetmesine yol açan soğuk bir bakışla süzdü. Bay Golyadkin susuverdi. Ses çıkarmamanın, konuşmamanın, kendi halindeymiş, herkes gibiymiş, kendi konumu da, en azından ona göründüğü kadarıyla saygın bir konummuş gibi görünmenin daha iyi olduğuna karar verdi. Bu amaçla bakışlarını ceketinin dikişlerine dikti, sonra gözlerini kaldırıp çok saygın bir dış görünümü olan bir beyefendiye yöneltti. "Bu bayın peruğu var," diye düşündü Bay Golyadkin, "o peruğu çıkarsa, başı çıplak kalacak, tıpkı avcumun içi kadar çıplak kalacak." Bu keşfi yaptıktan sonra, Bay Golyadkin Arap emirlerini hatırladı, Muhammed peygamberle olan yakınlıklarının bir işareti olarak taşıdıkları yeşil sarığı başlarından çıkaracak olsalar, ortaya çıplak, saçsız başları çıkardı. Sonra, herhalde kafasından Türklerle ilgili fikirlerin özellikle geçmesi üzerine, Bay Golyadkin, Türk terliklerine uzandı ve bu arada bir anda, Andrey Filippoviç'in çizmeden çok terliğe benzeyen çizmeler giymiş olduğunu hatırladı. Bay Golyadkin'in durumunu benimsemiş olduğu görünüyordu, "İşte şu avize," diye geçti aklından, "işte şu avize şimdi yerinden kopsa ve topluluğun üzerine düşse, ben hemen Klara Olsufiyevna'yı kurtarmak için öne atılırdım. Onu kurtarıp ona şöyle derdim: 'Korkmayın, efendim; bu önemsiz bir şey, ama kurtarıcınız benim.' Sonra..." Bu sırada Bay Golyadkin gözleriyle Klara Olsufiyevna'yı aranırken Olsufiy İvanoviç'in yaşlı

kâhyası Gerasimiç'i gördü. Gerasimiç çok kaygılı, çok resmi ve törensel bir ifadeyle doğruca ona doğru geliyordu. Bay Golyadkin ürperdi ve anlaşılmaz ama aynı zamanda çok tatsız bir hisle kaşlarını çattı. Mekanik bir şekilde çevresine bakındı, aklından bir şekilde, ses çıkarmadan, dikkat çekmeden, usulca gözden kaybolmak, böylece ortadan kaybolmak, yani sanki hiçkimsenin gözüne görünmemiş gibi, sanki olayla hiç alakası yokmuş gibi yapmak düşüncesi geçti. Fakat, kahramanımız bir şeye karar veremeden önce, Gerasimiç karşısına dikilmişti bile.

"Görüyor musunuz, Gerasimiç," dedi kahramanımız, gülümseyerek, "şunu bir düzeltin, görüyor musunuz, avizenin üzerindeki mumlar, Gerasimiç, düştü düşecek, siz, iyisi mi, düzeltmelerini söyleyin, yoksa birazdan düşecek, Gerasimiç..."

"Mum mu efendim? Hayır efendim, mum dimdik duruyor efendim; ama sizi oradan birisi çağırıyor efendim."

"Beni kim çağırıyor, Gerasimiç?"

"Yani, doğrusu, bilmiyorum efendim, kim olduğunu efendim. Adamın biri efendim. Yakov Petroviç Golyadkin burada mı? diye sordu Sizi çağırıyor, çok önemli ve acil bir iş için diyor... işte böyle efendim."

"Hayır, Gerasimiç, yanılıyorsunuz; bunda, Gerasimiç, yanılıyorsunuz."

"Sanmıyorum, efendim."

"Hayır Gerasimiç, sanmıyorum değil; bu konuda sanacak sanmayacak bir şey yok Gerasimiç. Kimse beni istemiyor, Gerasimiç, beni soracak kimse yok, ben burada kendi halimde, yani kendi yerimdeyim, Gerasimiç."

Bay Golyadkin nefes alıp çevresine bakındı. Tabii! Salonda bulunan herkes, hepsi birden gözlerini ve kulaklarını törensel bir bekleyiş içinde ona çevirmişti. Erkek-

ler daha yakına toplaşıp kulak kesilmişlerdi. Daha uzakta kadınlar kaygıyla fısıldaşıyordu. Evsabihi de Bay Golyadkin'e oldukça yakın bir mesafeye gelmişti, ama halinden onun Bay Golyadkin'in yaşadıklarıyla doğrudan ya da dolaylı bir ilgisi olup olmadığı anlaşılmıyordu, çünkü bütün bunlar zarif bir tavırla yapılıyordu, ama yine de bütün bunlar hikâyemizin kahramanına onun için karar anının geldiğini açık seçik bir hale getirmişti. Bay Golyadkin açık seçik bir şekilde, cesur bir darbe vaktinin, düşmanlarını rezil etme vaktinin geldiğini gördü. Bay Golyadkin heyecan içindeydi; ani bir esinlenme hissetti ve titrek, törensel bir sesle, onu bekleyen Gerasimiç'e dönerek yeniden başladı:

"Hayır, dostum, beni kimse çağırmıyor. Yanılıyorsun. Dahasını da söyleyeyim, sen daha önce beni geri çevirirken yanılıyordun... diyorum ki (Bay Golyadkin sesini yükseltti), yıllardır bana hayırseverlik etmiş, benim için bir baba yerine geçmiş Olsufiy İvanoviç'in, onun baba kalbinin ailevi ve törensel mutluluk dakikalarında bana kapıyı kapadığına beni inandırmaya çalışırken yanılıyordun (Bay Golyadkin kendinden hoşnut, ama çok duygulu bir halde çevresine bakındı. Kirpiklerinde yaşlar belirdi). Tekrar söylüyorum, dostum," diye bitirdi kahramanımız, "hata yapıyorsun, sen ağır, affedilmez bir hata yapıyorsun..."

Törensel bir andı. Bay Golyadkin inandırıcı bir etkisinin olduğunu hissediyordu. Bay Golyadkin kibarca gözlerini indirmiş ve Olsufiy İvanoviç'in kucaklamasını bekler bir halde durdu. Misafirlerin heyecan ve hayrete kapıldığı görülüyordu; hatta sarsılmaz ve korkunç Gerasimiç bile "sanmıyorum efendim" diye kekeliyordu ki ... birden acımasız orkestra beklenmedik bir şekilde polka gümbürdetmeye başladı. Her şey dağıldı, her şey rüzgârda savruldu. Bay Golyadkin ürperdi, Gerasimiç geri çe-

kildi, salondaki kalabalık deniz gibi dalgalandı ve Vladimir Semyonoviç ilk çift olarak Klara Olsufiyevna'yla birlikte yerini aldı, kırmızı teğmen de Prenses Çevçehanova'yla. Seyirciler merak ve heyecan içinde polka dansı yapanlara bakmaya koyuldu; ilginç, yeni, moda, herkesin başını döndüren bir dans. Bay Golyadkin bir anda unutuldu. Ama sonra herkes yine heyecanlandı, karıştı, telaşlandı; müzik sustu... tuhaf bir olay oldu. Danstan yorulan Klara Olsufiyevna, yorgunluktan ruhunu teslim edecek bir halde, alev alev yanaklar ve derin derin soluklanan bir göğüsle, sonunda, gücü tükenmiş bir halde bir koltuğa çöktü. Bütün kalpler büyüleyici yaratığa yöneldi, herkes hiç duraksamadan onu tebrik etmeye ve onlara yaşattığı mutluluk için teşekkür etmeye koşturdu; birden onun önünde Bay Golyadkin belirdi. Bembeyaz olmuş, darmadağın bir haldeydi; sanki o da yorgunluktan tükenmiş gibiydi, ama zar zor hareket ediyordu. Nedense gülümsüyordu, rica edercesine elini uzattı. Klara Olsufiyevna şaşkınlıktan elini çekemedi ve mekanik bir şekilde Bay Golyadkin'in davetiyle ayağa kalktı. Bay Golyadkin öne sallandı, önce bir kez, sonra bir daha, sonra ayağını kaldırdı, sonra biraz sürüdü, sonra yere vurdu, sonra tökezledi. O da dans etmek istiyordu Klara Olsufiyevna'yla. Klara Olsufiyevna çığlık attı; herkes onun elini Bay Golyadkin'in elinden kurtarmak üzere öne atıldı ve bir hamlede kahramanımız kalabalık tarafından on adım uzağa sürüklendi. Çevresinde de bir topluluk oluştu. Bay Golyadkin'in geri geri giderken neredeyse devirdiği iki ihtiyar hanımın çığlık ve bağırışları duyuldu. Korkunç bir kargaşa oldu; herkes birbirine bir şeyler soruyor, herkes bağırıyor, herkes fikir yürütüyordu. Orkestra susmuştu. Kahramanımız kendi topluluğunda döneniyor ve mekanik bir şekilde, gülümseyerek, kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu, "Zaten, neden

olmasın, yani, diyorlar ki, polka, anlaşılan daha çok, yeni ve çok ilginç bir dans, hanımların rahatı için yapılmış... ama olay bu hal aldıysa, o da, ne yapalım, kabul etmeye hazırdır." Ama Bay Golyadkin'in kabulünü, anlaşılan, kimse duymuyordu. Kahramanımız birden bir elin koluna yapıştığını, başka bir elin de biraz sırtına dayandığını, onu özel bir özenle belli bir yöne götürdüğünü hissetti. Sonunda, doğruca kapıya gittiklerini fark etti. Bay Golyadkin bir şeyler söylemek, bir şeyler yapmak istiyordu... Ama hayır, artık hiçbir şey istemiyordu. O sadece mekanik bir şekilde sırıtıyordu. Sonra, üzerine paltosunun giydirildiğini, şapkasının gözlerine dek indirildiğini hissetti; sonra sahanlıkta, karanlık ve soğukta olduğunu hissetti, sonra da merdivenlerde. Sonra bir şeye takıldı, uçuruma düştüğünü sandı; haykırmak istedi ve birden kendini avluda buldu. Taze hava yüzüne çarptı, bir an için öylece durdu; tam da bu anda yeniden ateşlenmiş olan orkestranın sesleri ona kadar uçup geldi. Bay Golyadkin birden her şeyi hatırladı; sanki kaybettiği bütün güçler tekrar ona gelmişti. O ana dek çakılmış gibi durduğu yerden ayrıldı ve başı önde dışarı atıldı, bir yerlere, havaya, özgürlüğe, gözün gördüğü yere...

Beşinci bölüm

Petersburg'un bütün saat kulelerinde, saat geceyarısını vurduğu sırada Bay Golyadkin, kendisini kaybetmiş bir halde Fontanka kıyısında, İzmaylovski Köprüsü'nün hemen yanında, düşmanlardan, sorgulamalardan, çimdik yağmurundan, telaşa kapılmış ihtiyarların bağrışlarından, kadınların ohlayıp ahlamasından ve Andrey Filippoviç'in öldürücü bakışlarından kurtulmuş bir halde koşuyordu. Bay Golyadkin öldürülmüştü, tam olarak, kelimenin tam anlamıyla öldürülmüştü ve o sırada koşabiliyor olmasının tek nedeni bir mucize, kendisinin de sonunda inanmaktan vazgeçtiği bir mucizeydi. Korkunç bir geceydi, kasım gecesi, ıslak, sisli, yağmurlu, karlı, nezleye, sıtmaya, hummaya, anjine, her cins ve türden ateşe gebe bir geceydi –tek kelimeyle, Petersburg kasımının bütün nimetlerine gebeydi–. Issız sokaklarda, rüzgâr Fontanka'nın kara sularını parmaklıklardan yukarılara kaldırıp kıyıdaki ince fenerleri sinirle dövüyor, buna karşılık fenerler de ona incecik ulumalarla, yürek parçalayıcı çığlıklarla karşılık veriyor, bunun sonucunda Petersburg'un her sakininin çok yakından tanıdığı o sonu gelmez, gıcırtılı, uyumsuz konser ortaya çıkıyordu. Karla karışık yağmur yağıyordu. Rüzgârın savurduğu kar sularından seller diklemesine değil, vapur bacasından çıkar

gibi püskürüyordu ve mutsuz Bay Golyadkin'in yüzünü sanki binlerce dikiş ve şapka iğnesi iğneliyor ve deşiyordu. Gecenin sadece arabaların uzaktan gelen gürültüsü, rüzgârın uğultusu ve fenerlerin gıcırtısıyla bozulan sessizliğinin ortasında, bütün çatılardan, verandalardan, oluk ve pervazlardan kaldırımın granit taşına dökülen suyun kamçısı ve çağıltısı duyuluyordu. Ne yakında, ne uzakta tek bir kişi bile yoktu, zaten böyle bir mevsimde, böyle bir havada olamazdı da. İşte, bir tek Bay Golyadkin, umutsuzluğuyla bir tek o, Fontanka kaldırımlarında her zamanki küçük ve şahsi adımlarıyla, kendi Şestilavoçnaya Caddesi'ne, kendi dördüncü katına, kendi dairesine olabildiğince çabuk ulaşmak için koşturuyordu.

Petersburg'un kasım göğü altında kar fırtınası ve sisin ortalığı kaplamasıyla birlikte, kar, yağmur ve adı bile olmayan bütün her şey bir anda, zaten ölmüş olan mutsuz Bay Golyadkin'e saldırsa da, ona en ufak bir merhamet edip nefes aldırmasa da, onun kemiklerine kadar nüfuz etse, gözlerini örtse, dört bir yandan esse, yolunu engellese ve bütün bunlar hep birden onun üzerine, sanki –sabahcığını, akşamcığını, gececiğini böylesine mükemmel kılmak için– bütün düşmanlarıyla kasten görüşüp anlaşmış gibi çullanmış olsa da, bütün bunlara rağmen Bay Golyadkin kaderin zulmünün bu son kanıtına karşı da neredeyse hissiz kaldı: Bay beşinci dereceden memur Berendeyev'in evinde birkaç dakika önce başından geçenler onu böylesine güçlü bir şekilde sarsmış ve etkilemişti! Şimdi tarafsız, çıkarsız herhangi bir gözlemci, öylesine, tesadüfen, Bay Golyadkin'in acılı koşturmasını görseydi, onun sefaletinin bütün o korkunç dehşetini bir anda anlar ve hemen, Bay Golyadkin'in artık kendisinden uzak bir yerlere gizlenmek istediğini, kendisinden uzak bir yerlere kaçmak istediğini söylerdi. Evet! durum gerçekten de böyleydi. Dahasını söyleyelim: Bay

Golyadkin artık sadece kendi kendinden kaçmak istemiyor, dahası tümüyle ortadan kalkmak, olmamak, küle dönüşmek istiyordu. O dakikalarda çevresindeki hiçbir şeye dikkat etmiyor, olan biten hiçbir şeyi anlamıyor ve sanki onun için aslında ne fırtınalı gecenin tatsızlıkları, ne uzun yol, ne yağmur, ne kar, ne rüzgâr, ne de bütün o keskin kötü hava vardı. Bay Golyadkin'in sağ ayağındaki çizmeden çıkan galoş, çamur ve karın içine, Fontanka'nın kaldırımına gömüldü, ama Bay Golyadkin onun peşinden koşmayı düşünmedi, onu kaybettiğinin farkında bile olmadı. Aklı öylesine karışmıştı ki, birkaç kez, birdenbire, çevresindeki hiçbir şeye aldırmadan, tümüyle az önce yaşadığı korkunç darbenin fikrine gömülmüş olarak, kaldırımın kenarında, kıpırdamadan, kazık gibi durdu kaldı; bu sırada ölmüş oluyordu, sonra birden delirmiş gibi yerinden fırlıyor ve koşuyor, gözü kapalı koşuyordu, sanki kendini onu takip eden bir şeyden, çok daha korkunç bir felaketten kurtarır gibi...

Gerçekten, durum korkunçtu!.. Sonunda, gücü tükenen Bay Golyadkin durdu, birden, hiç beklenmedik bir biçimde burnundan kan boşanmış olan birinin haliyle kıyıdaki parmaklıklara yaslandı ve Fontanka'nın çalkantılı, kara sularına bakmaya başladı. Bu halde ne kadar vakit geçirdiği bilinmiyor. Sadece o anda Bay Golyadkin'in öyle derin bir umutsuzluğa kapılmış, öylesine kaybolmuş, öylesine mahvolmuş, öylesine tükenmiş olduğu ve ruhunda kalanlar aşırı zayıf şeyler olduğundan, her şeyi unuttuğu biliniyor: İzmaylovski Köprüsü'nü de, Şestilavoçnaya Caddesi'ni de, kendi gerçek... ne fark eder? Yani onun için her şey aynı. Olan oldu, kuşkusuz, karar kesinleşti ve imzalandı; ona ne?.. Birden... birden bütün gövdesiyle titredi ve iki adım yana çekildi. Tarifsiz bir huzursuzlukla çevresine bakınmaya koyuldu, ama kimse yoktu, özel bir şey olmamıştı, ama yine de... yine de ona

öyle geliyordu ki şimdi, o dakikada birisi, burada, onun yanında, onunla yan yana durmuş, kıyıdaki parmaklıklara yaslanmıştı ve –tuhaf şey!– hatta ona bir şeyler söylemiş, hızla, bir hamlede, tam anlaşılmaz bir şey, ama ona çok yakın gelen, onunla ilgili bir şey söylemişti. "Ne o, bana mı öyle geldi, niye?" dedi Bay Golyadkin, bir kez daha çevresine bakındı. "Tabii, nerede duruyorum? Eh, eh!" diye kesti, başını sallaya sallaya, ama bu arada huzursuz, kaygılı bir duyguyla, hatta korkuyla var gücüyle görüşünü zorlayarak ve karşısına dikilen ıslak derinlikleri miyop bakışlarının yardımıyla var gücüyle delmeye çabalayarak karşısında uzanan ıslak, karanlık uzaklara bakınıyordu. Fakat yeni hiçbir şey yoktu, Bay Golyadkin'in gözüne özel bir şey çarpmadı. Sanki her şey olması gerektiği gibi, düzen içindeydi, yani kar daha da güçlü, daha da sert ve iri düşüyordu; yirmi adım mesafede göz gözü görmüyordu; fenerler eskisinden de iç parçalayıcı bir biçimde gıcırdıyordu ve rüzgâr, tıpkı yiyip içmek için bakır bir yarım kopek dilenen ısrarcı bir dilenci gibi, acılı şarkısını daha da dokunaklı, daha da üzücü bir şekilde haykırıyordu sanki. "Eh, eh! Ya ne oluyor bana böyle?" diye yineledi Bay Golyadkin, yola yeniden koyulup hep hafif hafif çevresini kolaçan ederek. Bu arada Bay Golyadkin'in bütün varlığını yeni bir duygu kapladı: Kaygı olsa kaygı değil, korku olsa korku değil... ateşli bir titreme dolandı damarlarında. Dayanılmaz ölçüde tatsız bir andı o an! "Yani, bir şey yok," diye konuşmayı sürdürdü kendini cesaretlendirmek için, "yani, bir şey yok; belki, bu tam anlamıyla hiçbir şey değildir ve kimsenin onuru lekelenmemiştir. Belki, böylesi uygundu," diye sürdürdü ne söylediğini kendisi anlamadan, "belki, bütün bunlar vaktinde yoluna girer ve bir iddia da kalmaz ve herkes haklı çıkar." Kendi söyleyip kendi dinleyen ve böylece kendini rahatlatan Bay Golyadkin, biraz silkinip şapkası-

nın, yakasının, paltosunun, kravatının, çizmelerinin ve her şeyinin üzerinde kalın bir tabaka oluşturmuş kar tanelerini silkeledi ama o tuhaf his, o tuhaf karanlık kaygısını yine de üzerinden atamadı, ondan kurtulamadı. Uzakta bir yerlerde bir top ateşlendi. "Ne hava," diye düşündü kahramanımız, "Vay! Sel olmasın? Baksana, su çok güçlü bir şekilde yükselmiş."[1] Bay Golyadkin tam da bunu söylediği ya da düşündüğü anda, karşısında ona doğru yürüyen, herhalde, onun gibi herhangi bir nedenle geç kalmış birini gördü. Boş, tesadüfi bir olaydı bu herhalde; ama, nedenini bilemeden, Bay Golyadkin tedirgin oldu ve hatta ürktü, biraz telaşlandı. Kötü bir insandan korktuğundan değil, ama, belki de... "Yani bu geç kalmış kişi," diye geçti Bay Golyadkin'in aklından, "kimbilir kim olabilir, belki o da, o da burada asıl olaydır, boş yere yürümüyordur, bir amaçla yürüyordur, yolumu kesip beni bir şeye kışkırtıyordur." Fakat belki de, Bay Golyadkin aslında bunu düşünmüyordu, bir an için buna benzer ve çok tatsız bir şey hissetmişti. Fakat düşünüp hissetmeye vakit yoktu; yaya artık iki adım ötedeydi. Bay Golyadkin, bir anda, her zamanki alışkanlığına uygun olarak, tümüyle kendine özgü bir görünüme, onun, Golyadkin'in kendi halinde olduğunu, bir şeyi olmadığını, yolun herkes için yeterince geniş olduğunu ve sonuçta onun, Golyadkin'in, kimseye engel olmadığını açıkça ifade eden bir görünüme büründü. Birden, taş kesilmiş gibi, şimşek çarpmış gibi, durdu ve hızla az önce yanından geçen yayanın arkasından geri döndü, – sanki onu sırtından itmişler, sanki rüzgâr onu fırıldak gibi döndürmüş gibi bir görünümle döndü–. Yaya, kar fırtınasında hızla kayboluyordu. O da telaşla yürüyordu, o da, Bay Gol-

1. Bataklık üzerine kurulmuş olan Petersburg, bazen sel altında kalıyordu ve halkı uyarmak için top atışları yapılıyordu. (Ç.N.)

yadkin gibi, baştan aşağı giyinip sarınmıştı ve ayrıca o da, Fontanka kaldırımını sık, küçük adımlarla, biraz tedirgin yürüyüşle sendeleyerek kat ediyordu. "Ne, bu da ne?" diye fısıldadı Bay Golyadkin şüpheyle gülümseyerek, ama bütün gövdesi titriyordu. Sırtı buz kesmişti. Bu arada yaya tam olarak gözden kaybolmuştu, artık ayak sesleri de duyulmuyordu, ama Bay Golyadkin hâlâ orada durmuş arkasından bakıyordu. Fakat sonunda yavaş yavaş kendine geldi. "Bu da ne böyle," diye düşündü sinirle, "ne oldu bana, aklımı mı kaybettim bu arada?" diye dönüp kendi yoluna koyuldu, adımlarını gitgide hızlandırıp sıklaştırarak ve artık elinden geldiğince başka bir şey düşünmemeye çalışarak. Sonunda, bu niyetle gözlerini bile kapattı. Birden, rüzgârın uğultusu ve kötü havanın gürültüsü, onun kulaklarına dek tekrar çok yakındaki birtakım ayak seslerinin gürültüsünü taşıdı. İrkilip gözlerini açtı. Önünde tekrar, ondan yirmi adım mesafede, ona hızla yaklaşan bir insan karaltısı belirmişti. Bu adamcağız da hızlı hızlı ilerliyor, sık adım atıyor, telaş ediyordu; mesafe hızla azaldı. Bay Golyadkin artık bu yeni geç kalmış yoldaşını tümden görebiliyordu, gördü ve hayret ve korkudan bir çığlık attı; ayakları boşandı. Bu, on dakika önce yanından geçen ve birden, hiç beklenmedik bir şekilde, şimdi yine karşısında beliren o aynı tanıdık yayaydı. Ama Bay Golyadkin'i etkileyen tek tuhaflık bu değildi, –Bay Golyadkin öylesine etkilenmişti ki durdu, çığlık attı, bir şeyler söylemek istedi– ve yabancıyı yakalamaya davrandı, hatta, herhalde onu hemen durdurmak isteyerek, ona bir şeyler haykırdı. Yabancı gerçekten de, Bay Golyadkin'den on adım kadar ötede, yakında duran fenerin ışığı tam olarak onun figürünün üzerine düşecek şekilde durdu, Bay Golyadkin'e döndü ve sabırsız, kaygılı bir görünümle, onun ne söyleyeceğini bekledi. "Affedersiniz, ben, sanırım, yanıldım," diye konuştu kahrama-

nımız titrek bir sesle. Yabancı ses çıkarmadı ve sinirle başını çevirip hızla yoluna koyuldu, sanki Bay Golyadkin'le kaybettiği iki saniyeyi hemen yakalamak ister gibiydi. Bay Golyadkin'inse, bütün damarları titriyor, dizleri çözülmüş sallanıyordu; kaldırımın kenarına taşa oturdu. Fakat, gerçekten de, böylesine altüst olmasının bir sebebi vardı. Sorun, bu yabancının ona artık biraz tanıdık gelmiş olmasıydı. Bu bile önemsiz sayılabilirdi. Ama bu adamı şimdi tanıyor, neredeyse kesinlikle tanıyordu. Bu adamı sıkça görüyordu, bir ara görmüştü, hatta çok yakın bir vakitte; nerede olmuştu bu? Daha bu akşam değil mi? Fakat, asıl sorun bu değildi, Bay Golyadkin'in onu sıkça görmesi değildi; bu adamda neredeyse hiçbir özel yan yoktu hatta, bu adam ilk bakışta kesinlikle hiçbir özel dikkat çekmiyordu. Bu adam herkes gibi sıradan, yani bütün insanlar gibi sıradan biriydi ve belki de birtakım meziyetlere, hatta oldukça önemli meziyetlere sahipti, kısacası, kendi halinde bir insandı. Bay Golyadkin bu adama karşı ne nefret, ne düşmanlık, hatta en ufak bir hoşnutsuzluk bile duymuyordu; ama buna karşın (ve işte durum asıl burada zorlaşıyordu), buna karşın dünyanın bütün hazinelerini verseler onunla karşılaşmayı istemezdi, özellikle de, sözgelimi, şimdiki gibi karşılaşmayı istemezdi. Dahasını söyleyelim. Bay Golyadkin bu adamı tümüyle tanıyordu; hatta bu adamın adını, soyadını biliyordu; buna karşın hiçbir şekilde, yani dünyanın bütün hazinelerini verseler bile, ona seslenmesini, ona, diyelim, şöyle şöyle dendiğini bildiğini kabul etmesini, şu babanın şu soyadlı oğlu olarak seslenmesini sağlayamazlardı. Çok mu, az mı sürdü Bay Golyadkin'in şaşkınlığı, kaldırım kenarında uzun zaman mı oturdu, söyleyemem, ama şunu söyleyebilirim, sonunda azıcık kendine gelince, birden, çevresine bakmadan, kalan bütün gücüyle koşmaya başladı; ruhu karman çor-

mandı; iki kez tökezledi, neredeyse düşüyordu. Bu olay sırasında Bay Golyadkin'in diğer çizmesi de çamura daldı, galoşundan oldu. Sonunda, Bay Golyadkin adımlarını, soluk alabilmek için yavaşlattı, telaşla çevresine bakındı ve hiç farkına varmadan, Fontanka boyunca bütün yolu koşarak geçtiğini, Aniçkov Köprüsü'nden geçtiğini, Neva Bulvarı'nın bir kısmını geçtiğini ve şimdi Liteyni sapağında durduğunu gördü. Bay Golyadkin, Liteyni'ye saptı. O sıradaki hali, korkunç bir uçurumun üzerinde duran, ayaklarının altında toprak yarılmış, kopmuş, titreyen, son kez sallanıp düşen, düşerken toprakla birlikte sürüklenen bir adama benziyordu. Buna karşın bu mutsuz adamda geri çekilmek için, gözlerini, ağzını kocaman açmış bu boşluktan uzaklaşmak için ne güç, ne ruh sağlamlığı vardır; boşluk onu çeker ve sonunda o, onun içine, yokoluş anını hızlandırmak üzere atlar. Bay Golyadkin, yolda başına kesinlikle kötü bir şey geleceğini, herhangi bir tatsızlık yaşayacağını, sözgelimi, yabancısıyla tekrar karşılaşacağını biliyor, hissediyordu ve kesinlikle bundan emindi; ama tuhaf şey, o da bu karşılaşmayı istiyordu, bunu kaçınılmaz sayıyor ve bunun erkenden olup bitmesini, yaşadığı durumun bir şekilde, ama olabildiğince çabuk çözülmesini istiyordu. Buna karşın durmaksızın koşuyor da koşuyordu ve sanki yabancı biri tarafından hareket ettiriliyormuş gibiydi, çünkü bütün varlığında bir tür zayıflık ve uyuşukluk hissediyordu; bir şey düşünemiyordu, ama düşüncelere, böğürtlen gibi her şeye sarılıyordu. Her yanı ıslanmış ve titreyen kayıp bir köpekçik Bay Golyadkin'in peşine takıldı ve o da, onun yanında telaşla, kulaklarını, kuyruğunu indirmiş bir halde, arasıra ürkek ve anlayışlı bir şekilde ona bakarak koşmaya başladı. Uzak, uzun zaman önce unutulmuş bir düşünce –uzun zaman önce olmuş bir olayın hatırası gelmişti şimdi aklına–, çekiçle çakılır gibi başına çakılı-

yor, onu sinirlendiriyor, ondan kurtulması mümkün olmuyordu. "Eh, bu sefil köpek!" diye fısıldadı Bay Golyadkin, kendi kendini anlamadan. Sonunda, İtalyan Caddesi'nin sapağında yabancısını gördü. Ama şimdi yabancı artık ona doğru yürümüyordu, onunla aynı yöne ve birkaç adım ileriden koşuyordu. Sonra, Şestilavoçnaya'ya saptı. Bay Golyadkin'in ruhu çekildi. Yabancı dosdoğru Bay Golyadkin'in dairesinin bulunduğu evin önünde durdu. Zilin sesi duyuldu ve neredeyse aynı anda demir sürgünün gıcırtısı geldi. Kapı açıldı, yabancı eğildi, uçtu ve gözden kayboldu. Neredeyse aynı anda Bay Golyadkin de vardı ve ok gibi, geçide daldı. Homurdanan kapıcıyı duymaksızın, soluk soluğa, avluda koştu ve bir an için kaybettiği yol arkadaşını hemen gördü. Yabancı Bay Golyadkin'in dairesine çıkan o merdiveni tırmanıyordu. Bay Golyadkin peşinden atıldı. Merdiven karanlık, nemli ve çamurluydu. Her sahanlıkta her kiracının çöpleri yığılmıştı, o yüzden yabancı bir insanın, buraya hiç gelmemiş, bu merdivenlere karanlık bir vakitte gelmiş bir insanın, orada yarım saat dolanması, ayağını kırma tehlikesini göze alması ve merdivenlerle birlikte böylesine uygunsuz yaşayan tanıdıklarına da lanet etmesi gerekirdi. Ama Bay Golyadkin'in yol arkadaşı sanki tanıdık, sanki evden biri gibiydi; rahatça koşuyor, güçlük çekmeden ve o yeri çok iyi bilerek koşuyordu. Bay Golyadkin neredeyse yakalıyordu onu; hatta bir iki kez yabancının paltosunun eteği burnuna çarptı. Kalbi durdu. Gizemli adam dosdoğru Bay Golyadkin'in dairesinin kapısının karşısında durdu, kapıyı çaldı ve (bu başka zaman olsa Bay Golyadkin'i hayrete düşürürdü) Petruşka, sanki beklemiş ve uyumaya yatmamış gibi, hemen kapıyı açtı ve içeri giren adamın ardından elinde mumla yürüdü. Hikâyemizin kahramanı kendini kaybetmiş bir halde yaşadığı yere daldı; paltosunu ve şapkasını çıkar-

madan, küçük koridordan geçti ve sanki şimşek çarpmış gibi, odasının eşiğinde durdu. Bay Golyadkin'in bütün önsezileri gerçek olmuştu. Korkuyla beklediği ve tahmin ettiği her şey şimdi gerçeğe dönüşmüştü. Nefesi tıkandı, başı dönüyordu. Yabancı karşısında duruyordu, onun da paltosu ve şapkası üzerindeydi, yatağına oturmuştu hafifçe gülümseyerek ve biraz gözlerini kısarak, dostça başını eğmişti. Bay Golyadkin çığlık atmak istedi, ama yapamadı, bir şekilde protesto etmek istedi, ama gücü yetmedi. Saçları diken diken olmuştu ve korkudan olduğu yere hissiz bir halde oturdu. Fakat korkacak bir şey vardı. Bay Golyadkin gece misafirini kesin olarak tanımıştı. Onun gece misafiri başkası değil, kendisiydi, –Bay Golyadkin'in kendisiydi, öteki Bay Golyadkin, ama kesinlikle onun gibi olan–, kısacası, her açıdan onun ikizi denebilecek biri...

Altıncı bölüm

Ertesi gün, saat tam sekizde, Bay Golyadkin yatağında gözlerini açtı. Bir önceki günün tuhaf olayları ve akıl almaz maceralarıyla birlikte o inanılmaz, vahşi gece, birden bir kez daha, bütün korkunçluğuyla, hayal ve belleğini doldurdu hemen. Düşmanlarının böylesine ağır, cehennem kötülüğü ve özellikle de bu kötülüğün son kanıtı Bay Golyadkin'in kalbini dondurmuştu. Ama diğer yandan, bunlar öyle tuhaf, anlaşılmaz ve mucizeviydi ki, bütün bu olanlara inanmak gerçekten güçleşmişti; Bay Golyadkin de bütün bunları olanaksız bir saçmalık, imgelemin bir anlık sapkınlığı, akıl bulanıklığı saymaya hazırdı, eğer, neyse ki, acı bir hayat tecrübesiyle, kötülüğün insanı nereye dek götürebileceğini, onuru ve tutkusu adına intikam alan düşmanın acımasızlığının nereye dek varabileceğini görmüş olmasaydı. Bay Golyadkin'in yorgun uzuvları, zonklayan başı, ağrıyan sırtı ve felaket nezlesi dünkü gece gezintisinin, kısmen de bu gezinti sırasında yaşanmış diğer şeylerin olmuş olabileceğine güçlü bir şekilde tanıklık ediyor ve bunu kanıtlıyordu. Ve son olarak, Bay Golyadkin artık uzun zamandır onların orada bir şeyler hazırladığını, onların orada bir başkasının olduğunu biliyordu. Ama ne, kim? İyice düşününce, Bay Golyadkin vakti gelinceye kadar susmaya, boyun eğme-

ye ve protesto etmemeye karar vermişti. "Yani, belki de, sadece beni ürkütmek istediler, benim aldırmadığımı, protesto etmediğimi ve tam anlamıyla sessiz kalıp uysalca karşıladığımı görünce vazgeçecekler, kendileri vazgeçecek, hatta ilk vazgeçen olacaklar."

İşte, yatağına uzanmış ve yorgun uzuvlarını gererek, bu kez, Petruşka'nın odasına her zamanki gibi gelmesini beklediği sırada Bay Golyadkin'in aklında bu tür düşünceler vardı. Çeyrek saat bekledi öyle; tembel Petruşka'nın paravanın ardında semaveri sürüklediğini duyuyordu, ama buna karşın ona seslenip seslenmemeye karar veremiyordu. Dahasını söyleyelim: Hatta Bay Golyadkin, Petruşka'yla karşılaşmaktan artık biraz korkuyordu. "Yani Tanrı bilir," diye düşündü, "yani Tanrı bilir, şimdi bütün bunlara bu düzenbaz nasıl bakıyor bakalım. Orada susup duruyor, ama ne açıkgözdür o." Sonunda kapı gıcırdadı ve elinde tepsiyle Petruşka içeri girdi. Bay Golyadkin, sabırsızca bekleyerek, onun eninde sonunda bilinen olayla ilgili bir şey söylemesini bekleyerek, ürkek bir bakış attı. Ama Petruşka bir şey söylemedi, tersine, her zamankinden daha sessiz, suratsız ve katı bir hali vardı, göz ucuyla her şeyi süzüyordu; genel olarak bir şeyden aşırı hoşnutsuz olduğu belliydi; hatta efendisine bir kere bile bakmadı, –ki eğer söylemek gerekirse, Bay Golyadkin'e biraz dokundu bu– yanında getirdiği her şeyi masaya bıraktı, döndü ve ses etmeden paravanının arkasına gitti. "Biliyor, biliyor, her şeyi biliyor, aylak!" diye yakındı Bay Golyadkin çayını alırken. Fakat kahramanımız, Petruşka birkaç kere çeşitli taleplerle odasına girdiği halde, uşağına bir şey sormadı. Bay Golyadkin'in ruhu endişe içindeydi. Daireye gitmek fikri hâlâ ürkütüyordu onu. Orada da yolunda olmayan bir şeyler olacağına dair güçlü bir sezgi besliyordu. "Yani gideceksin," diye düşündü, " ama ya bir şeyle karşılaşırsan? Şimdi sabretmek daha

iyi değil mi? Şimdi beklemek daha iyi değil mi? Onlar orada bırak ne isterlerse yapsınlar; ben bugün burada bekleyeyim, güç toplayayım, iyileşeyim, bütün olayı daha iyi düşünüp tartayım, sonra bir vaktini bulurum, kar gibi düşerim başlarına, ben de aptal değilim." Böyle düşünen Bay Golyadkin pipo üstüne pipo içti; vakit uçup geçti; artık saat dokuz buçuk olmuştu. "Yani işte artık dokuz buçuk oldu," diye düşündü Bay Golyadkin, "geç kaldım. Üstelik hastayım, sanırım hastayım, kesinlikle hastayım; kim değilsin diyebilir? Bana ne! Soruşturmak isterlerse, müfettişi göndersinler, ama aslında bana ne? Sırtım ağrıyor, öksürük, nezle; ve son olarak, dışarı çıkamam, bu havada dışarı çıkamam; hasta olabilirim, sonra da ölebilirim belki de; şimdilerde özellikle böyle ölünüyor..."

Bay Golyadkin duygularını tartarak, sonunda, vicdanını tümüyle sakinleştirmiş ve kendini erkenden, görevini ihmal etmesi nedeniyle Andrey Filippoviç'ten gelmesini beklediği azarlara karşı savunmuş oldu. Genel olarak bu tür durumlarda kahramanımız çeşitli çürütülmez savlarla kendini kendi gözünde haklı çıkarmayı ve bu yolla kendi vicdanını sakinleştirmeyi çok severdi. Böylece, vicdanını tümüyle sakinleştirerek piposunu aldı, içti ve daha yeni, düzgün bir şekilde içmeye başlamıştı ki hızla koltuktan kalktı, pipoyu bir yana bıraktı, çevik bir şekilde yıkandı, tıraş oldu, saçını taradı, resmi kıyafetini ve diğer şeyleri giydi ve birtakım kâğıtları kapıp devlet dairesine doğru uçtu.

Bay Golyadkin işyerine ürkek bir halde, çok tatsız bir şeylerin tedirgin beklentisiyle, bilinçsiz, karanlık ama aynı zamanda tatsız beklentilerle girdi; ürkekçe masa şefi Anton Antonoviç Setoçkin'in yanında her zamanki yerine oturdu. Hiçbir yere bakmadan, hiçbir şeyle dikkatini dağıtmadan, önünde yatan kâğıtların içeriğine göm-

dü kendini. Bütün kinayelerden, onu kışkırtabilecek bu gibi şeylerden uzak durmaya karar ve söz verdi kendi kendine: Utanmazca sorular, onun bunun şakası ve bir önceki gecenin olaylarıyla ilgili saygısız imalar; hatta meslektaşlarıyla olan her zamanki nezaketinden, yani sağlık ve diğer konularla ilgili sorulardan da uzak durmaya karar verdi. Ama böyle durmanın olanaksız olduğu da belliydi. Onu yakından etkileyen bir şeyler karşısında duyduğu huzursuzluk ve bilgisizlik, onu etkileyen şeyden daha ağır işkence ederdi hep. İşte bu yüzden, bir şeye karışmamak, bir şey yapmamak ve ne olursa olsun her şeyden uzak durmak için verdiği söze rağmen, Bay Golyadkin ara sıra, kısa kısa, sessiz sessiz başını kaldırdı ve kaş altından meslektaşlarını gözledi ve onlara bakarak onu ilgilendiren ve kötü niyetli herhangi bir nedenle ondan gizlenen yeni ve özel bir şey var mı, anlamaya çalıştı. Dün yaşadığı olaylarla şimdi çevresinde olan her şey arasında kesintisiz bir ilişki olduğunu varsayıyordu. Sonunda, acıyla, Tanrı bilir nasıl olduysa, her şeyin olabildiğince erkenden, bir belayla da olsa çözüme bağlanmasını istemeye başladı; ne olacaksa olsun! Tam bu sırada kader Bay Golyadkin'i yakaladı. Daha yeni bunu arzu etmişti ki, kuşkuları birden çözüme kavuştu, ama çok tuhaf ve çok beklenmedik bir biçimde.

Diğer odanın kapısı birden sessiz ve ürkek bir şekilde, sanki içeri giren kişinin çok önemsiz biri olduğunu dile getirir gibi gıcırdadı ve Bay Golyadkin'in çok yakından tanıdığı bir figür, kahramanımızın meşgul bir halde çalıştığı masanın tam önünde çekinerek durdu. Kahramanımız başını kaldırmadı, hayır, bu figüre göz ucuyla, küçücük bir bakışla bakmıştı, ama bu her şeyi en küçük ayrıntısına dek öğrenmesine, anlamasına yetti. Utançtan kıpkırmızı oldu ve kafasını, tıpkı avcının izini sürdüğü devekuşunun, kafasını sıcak kumlara gömmesi gibi, kâğı-

da gömdü. Yeni gelen Andrey Filippoviç'e selam verdi ve bunun ardından resmi ve cilalı bir ses, bütün hizmet yerlerinde üstlerin yeni başlayan astlarına hitap ederken kullandığı ses duyuldu. "İşte buraya oturun," diyordu Andrey Filippoviç, yeni gelene Anton Antonoviç'in masasını göstererek, "işte buraya, Bay Golyadkin'in karşısına oturun, size hemen bir iş de verelim." Andrey Filippoviç bu sözleri yeni gelene kısa, kibar ve bilgilendirici bir jest yaparak bitirdi, sonra hemen karşısında yığın halinde duran çeşitli kâğıtların içine daldı.

Bay Golyadkin, sonunda, gözlerini kaldırdı ve eğer bir baygınlığa düşmediyse, bu sadece ve sadece daha önceden bütün bunları hissetmiş olması, bütün bunlar için önceden uyarılmış, geleni ruhunda tahmin etmiş olmasındandı. Bay Golyadkin'in ilk hareketi hızla çevresine bakınmak oldu, orada herhangi bir fısıldaşma var mı, bu konuda herhangi bir memur şakası yapılıyor mu, birinin yüzü hayretle çarpılmış mı, sonuçta, biri korkuyla masasından düşmüş mü diye. Ama Bay Golyadkin'i büyük şaşkınlık içinde bıraksa da, kimsede buna benzer bir hal görünmüyordu. Bay Golyadkin'in yoldaş ve meslektaşlarının davranışı onu hayrete düşürdü. Sağduyunun dışında bir şey gibi görünüyordu bu. Bay Golyadkin bu alışılmadık suskunluktan ürktü. Durum apaçıktı; olay tuhaf, çirkin ve acayipti. Bu yüzden altüst olunurdu. Bütün bunlar, tahmin edileceği üzere, sadece Bay Golyadkin'in aklından geçiyordu. Kendisi ağır bir ateşin içinde yanıyordu ve tüm bunlar, insanı altüst edecek kadar vardı. Şimdi Bay Golyadkin'in karşısında oturan kişi Bay Golyadkin'in korkusu, Bay Golyadkin'in utancı, Bay Golyadkin'in dün geceki kâbusu, kısacası, Bay Golyadkin'in kendisiydi; şimdi sandalyede açık ağızla ve elinde donmuş bir divitle oturan o Bay Golyadkin değildi; kendi masa şefinin yardımcısı olarak hizmet veren kişi değildi;

silik olmayı ve kalabalıkta kaybolmayı seven kişi değildi; sonuçta, tavrıyla "bana ilişmeyin, ben de size ilişmeyeyim," ya da "bana ilişmeyin, çünkü ben size ilişmiyorum" diyen kişi değildi, hayır, bu başka, tümüyle başka bir Bay Golyadkin'di, ama aynı zamanda ilkine tıpatıp benzeyen, aynı boyda, aynı kiloda, aynı kılıkta, aynı kellikte biriydi; kısacası, tam bir benzerlik için hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey unutulmamıştı, biri alıp onları yanyana koyacak olsa, kimse, kesinlikle kimse, hangisinin gerçek Bay Golyadkin, hangisinin taklit, kimin eski kimin yeni, kimin asıl kimin kopya olduğunu belirlemeye kalkışamazdı.

Kahramanımız, eğer kıyas kabilse o sırada, soytarının tekinin şaka olsun, diye üzerine gizlice yakıcı bir ayna tutarak kendisiyle eğlendiği biri gibi olmuştu. "Bu da ne, düş mü değil mi," diye düşündü, "gerçek mi yoksa dünkünün devamı mı? Bu nasıl olur? Bütün bunlar ne hakla yapılıyor? Kim bu memuru seçti, kim bu hakkı verdi? Uyuyor muyum, uyanıyor muyum?" Bay Golyadkin kendi kendini çimdikledi, hatta başka birini çimdiklemeye niyetlendi... Hayır, düş değil, olan bu. Bay Golyadkin boncuk boncuk terlediğini, başına, hiç olmamış ve o zamana dek hiç görülmemiş ve bu yüzden de, mutsuzluğu son haddine vardırmak üzere, yakışıksız bir şeyin geldiğini hissetti, çünkü Bay Golyadkin böyle küçük düşürücü bir olayda ilk örnek olmanın ne kadar yararsız olduğunu anlıyor ve kavrıyordu. Hatta, sonunda, kendi öz varlığından kuşku duymaya başlamıştı ve daha erkenden her şeye hazırlanmış olmasına ve kuşkusunun bir şekilde çözüme kavuşmasını istemiş olmasına rağmen, durumun özü de, kuşkusuz, bir beklenmedikliklik taşıyordu. Endişe onu bunaltıyor ve ona işkence ediyordu. Ara ara düşünce ve belleği tümden kararıyordu. Böyle bir anın ardından kendine geldiğinde, mekanik ve bilinçsiz bir şekilde kalemi kâğıt üzerinde gezdirdiğini fark etti.

Kendi kendine güvenemeyerek, bütün yazılanları gözden geçirmeye başladı ve hiçbir şey anlamadı. Sonra, o vakte dek sessiz ve sakin bir şekilde oturan diğer Bay Golyadkin ayağa kalktı ve bir iş için diğer dairenin kapısından içeri girdi. Bay Golyadkin çevresine bakındı, bir şey yoktu, her şey sessizdi; sadece kalemlerin gıcırtısı, çevrilen yaprakların gürültüsü ve Andrey Filippoviç'in koltuğundan uzak bir köşedeki bir konuşma duyuluyordu. Bay Golyadkin Anton Antonoviç'e baktı ve büyük olasılıkla, kahramanımızın fizyonomisi onu gerçekten yansıttığı ve aklında olup bitenlerle uyum gösterdiği için bu çok dikkat çekici oldu ve Anton Antonoviç kalemi bir yana bırakarak, alışılmadık bir hevesle Bay Golyadkin'in sağlığının nasıl olduğunu sordu.

"Ben, Anton Antonoviç, Tanrıya şükür," dedi Bay Golyadkin kekeleyerek. "Ben, Anton Antonoviç, kesinlikle sağlıklıyım; ben, Anton Antonoviç, şimdi bir şeyim yok," diye ekledi kararsızca, adını sıkça andığı Anton Antonoviç'e yine de güvenemeyerek.

"Ya! Bana sağlığınız yerinde değilmiş gibi geldi; fakat, şüphe yok, iyisiniz! Şimdilerde bir sürü hastalık var. Biliyor musunuz?.."

"Evet, Anton Antonoviç, bu tür hastalıkların olduğunu biliyorum... Ben, Anton Antonoviç, ondan değil," diye sürdürdü Bay Golyadkin, Anton Antonoviç'e dimdik bakarak, "görüyorsunuz ya, Anton Antonoviç, hatta bilemiyorum, size nasıl, yani söylemek istediğim, bu olayı hangi yönden ele almalı, Anton Antonoviç..."

"Neyi efendim? Ben sizi... biliyor musunuz... ben, size itiraf edeyim, çok iyi anlamıyorum; siz... biliyorsunuz, ne açıdan güçlük çektiğinizi daha ayrıntılı açıklamalısınız," dedi Anton Antonoviç, Bay Golyadkin'in gözlerinin neredeyse yaşlarla dolmuş olduğunu görünce, kendisi de biraz güçlük çekerek.

"Ben, doğru... burada, Anton Antonoviç... burada memur, Anton Antonoviç..."

"Yani efendim! Hâlâ bir şey anlamıyorum."

"Demek istediğim, Anton Antonoviç, burada yeni başlamış bir memur var."

"Evet efendim, evet var; sizinle aynı soyadını taşıyor."

"Nasıl?" diye çığlık attı Bay Golyadkin.

"Sizinle aynı soyadını taşıyor diyorum; o da Golyadkin. Sizin kardeşiniz mi?"

"Hayır efendim, Anton Antonoviç, ben..."

"Hım! Söylesenize, lütfen, bana öyle geldi ki, sizin yakın bir akrabanız olabilir. Biliyor musunuz, böyle, bir anlamda ailevi bir benzerlik var."

Bay Golyadkin hayretten taş kesildi ve bir süre dili tutuldu. Böylesine çirkin, görülmemiş bir şeyi, gerçekten kendince nadir bir şeyi, tarafsız bir gözlemciyi bile etkileyecek bir şeyi böyle rahatça ele almak, her şey aynen aynada gibi görülürken ailevi benzerlikten bahsetmek!

"Ben, biliyor musunuz, Yakov Petroviç, size tavsiye ederim," diye devam etti Anton Antonoviç. "Bir doktora gidin ve ona danışın. Biliyor musunuz, aslında hiç iyi görünmüyorsunuz. Gözleriniz özellikle... biliyor musunuz, özel bir ifade var yüzünüzde."

"Hayır efendim, Anton Antonoviç, ben, kuşkusuz, hissediyorum... yani her şeyi sormak istiyorum, nasıl bu memur?"

"Nasıl efendim?"

"Yani siz dikkat etmediniz mi, Anton Antonoviç, onda özel bir şey... çok dikkat çekici bir şey?"

"Yani?"

"Yani demek istediğim, Anton Antonoviç, biriyle arasında dikkat çekici bir benzerlik, sözgelimi benimle sözgelimi. Anton Antonoviç, siz şimdi, ailevi bir yakın-

lıktan bahsettiniz, laf arasında dikkat çektiniz... Biliyor musunuz, böyle ikizler olur bazen, yani birbirinden ayırt edilemeyen iki su damlası gibi tam olarak? Yani, işte bundan bahsediyorum efendim."

"Evet efendim," dedi Anton Antonoviç, biraz düşünüp bu durumdan sanki ilk kez etkilenmiş gibi, "Evet efendim! Haklısınız efendim. Bu durumda benzerlik dikkat çekici ve gerçekten birinin diğeriyle karıştırılabileceğini söylerken çok doğru bir şekilde değerlendirdiniz," diye sürdürdü, gözlerini gitgide daha iri açarak. "Ve biliyor musunuz, Yakov Petroviç, bu mucizevi bir benzerlik, genellikle dedikleri gibi, fantastik, yani kesinlikle, siz... Fark etmiş miydiniz, Yakov Petroviç? Hatta ben sizden bir açıklama rica edecektim, evet, itiraf edeyim, başta uzun süre dikkat etmedim. Mucizevi, gerçekten mucizevi! Biliyor musunuz, Yakov Petroviç, zaten siz buralardan değilsiniz, değil mi?"

"Hayır efendim."

"Zaten o da buralardan değil. Belki, sizinle aynı ailedendir. Anneciğiniz, diye sormaya cüret edeceğim, daha çok nerede yaşamıştı?"

"Sizin dediğiniz... Anton Antonoviç, siz onun buralardan olmadığını mı söylediniz?"

"Evet efendim, buralardan değil. Aslında, bu tuhaf," diye devam etti herhangi bir şey üzerine gevezelik etmeyi tam bir bayram sayan konuşkan Anton Antonoviç, "gerçekten de merak uyandırıyor; yani sık sık yanından geçersin, sürtünürsün, çarparsın, ama fark etmezsin. Fakat, üzülmemelisiniz. Böyle şeyler olur. Biliyor musunuz, bakın size anlatayım, teyzemin başından geçmiş bu; o da ölmeden önce kendini çift görmüştü..."

"Hayır efendim, ben, affedersiniz, sözünüzü kesiyorum Anton Antonoviç, ben, Anton Antonoviç, bu memur nasıl, yani burada ne sebeple bulunuyor?"

"Merhum Semyon İvanoviç'in yerine, boş yeri doldurmak üzere geldi; yer açıldı ve işte doldurdular. Yani, doğrusu, bu zavallı merhum Semyoncuk İvanoviç, dediklerine göre, üç çocuk bırakmış geriye, üçü birbirinden küçük üç çocuk. Dul kadın majestelerinin ayaklarına kapanmış. Fakat bir şey gizliyor diyorlar; biraz paracığı varmış, ama saklıyormuş..."

"Hayır efendim, ben, Anton Antonoviç, ben şu durumdan bahsediyorum."

"Yani? Ah, evet! Bu sizin ilginizi ne açıdan çekiyor? Size şöyle söyleyeyim: üzülmeyin. Bütün bunlar kısmen geçici. Ne var? Zaten siz tarafsınız; Tanrı sizi böyle yapmış, artık bu onun iradesi ve bundan yakınmak günahtır. Burada onun bilgeliği görünüyor. Sizinse, Yakov Petroviç, anladığım kadarıyla, hiç suçunuz yok. Yeryüzünde ne çok mucize var! Doğa ana cömert; bu nedenle sizden bir yanıt beklenemez, bunun için sizden yanıt istemezler. Zaten işte, örnek olsun diye, laf arasında söyleyeyim, umarım, onları, ne diyorlardı onlara, evet, siyam ikizleri, sırtlarından birbirlerine yapışıklarmış, öyle yaşıyorlar, yiyorlar, birlikte uyuyorlar; dediklerine göre, çok para kazanıyorlarmış."

"Affedersiniz, Anton Antonoviç..."

"Anlıyorum, anlıyorum! Evet! Ama ne var ki? Hiç! Size diyorum, gördüğüm kadarıyla, üzülecek bir şey yok. Ne var? O da memur gibi memur; sanırım, işe yatkın biri. Golyadkin olduğunu söylüyor; buralardan olmadığını, dokuzuncu dereceden memur olduğunu söylüyor. Majesteleri şahsen onunla görüştü."

"Ya, ne olmuş efendim?"

"Hiç efendim; yeterince açıklama yaptığını, açıklamalarını sunduğunu söylüyorlar; 'majesteleri, şöyle şöyle' dediğini ve 'durumum iyi değil, hizmet etmek ve özellikle de saygıdeğer müdürlüğünüzde hizmet etmek

istiyorum,' dediğini söylüyorlar... Yani, her şey gerektiği gibi olmuş, biliyor musunuz, kurnazca söylemiş her şeyi. Akıllı bir adam olmalı. Yani, sanırım, tavsiye mektubuyla gelmiş; onsuz olmaz zaten..."

"Ya, onu kimden almış efendim... yani demek istediğim, bu arsızca işe kimin eli karışmış?"

"Evet efendim. İyi bir tavsiye mektubu diyorlar; majesteleri, diyorlar, Andrey Filippoviç'le birlikte gülmüş."

"Andrey Filippoviç'le birlikte gülmüş mü?"

"Evet efendim; yani bir gülümsemiş ve iyi olduğunu, dürüst bir şekilde hizmet ederse kendi açılarından bir sorun olmadığını söylemişler..."

"Yani, başka efendim. Beni biraz rahatlattınız, Anton Antonoviç; rica ediyorum sizden, başka ne olmuş efendim."

"Üzgünüm, tekrar aynı şeyleri anlatabilirim ancak... Yani efendim, evet efendim; yani, aklı başında bir durum yok efendim; size söylüyorum, üzülmeyin, bunda şüphe edecek bir şey bulamazsınız..."

"Hayır efendim. Ben, yani, size sormak istediğim, Anton Antonoviç, majestelerinin başka bir şey ekleyip eklemediği... yani örneğin benimle ilgili bir şey?"

"Yani nasıl efendim! Evet efendim! Ama, hayır, bir şey söylememiş; içiniz kesinlikle rahat olsun. Biliyor musunuz, kuşkusuz, herhalde, bu yeterince çarpıcı durum ve başlangıçta... evet işte ben, sözgelimi, başlangıçta ben de hemen hemen hiç fark etmedim. Doğrusu, siz benim dikkatimi çekinceye dek neden fark etmediğimi de bilmiyorum. Ama, bu arada, içiniz kesinlikle rahat olsun. Özel bir şey yok, neredeyse hiçbir şey söylememişler," diye ekledi iyi yürekli Anton Antonoviç sandalyesinden kalkarak.

"Demek efendim, ben, Anton Antonoviç..."

"Ah, beni affedin efendim. Ondan bundan gevezelik

ettim, ama işte önemli, acele bir iş bekliyor. Onunla ilgilenmem lazım."

"Anton Antonoviç!" diye yankılandı Andrey Filippoviç'in terbiyeli ve çağıran sesi, "Majesteleri sizi istiyor."

"Hemen, hemen, Andrey Filippoviç, hemen gidiyorum efendim." Ve Anton Antonoviç, eline bir yığın kâğıt alarak, önce Andrey Filippoviç'e, sonra da majestelerinin çalışma odasına doğru uçtu.

"Bu nasıl olur?" diye düşündü kendi kendine Bay Golyadkin, "Nasıl bir dolap dönüyor! Demek rüzgâr şimdi böyle esiyor... Bu kötü değil; işler fevkaladę bir yöne dönüyor olmalı," dedi kendi kendine kahramanımız, ellerini ovuşturup mutluluktan altındaki sandalyenin sesini bile duymayarak. "Yani olayımız sıradan bir olay. Yani bütün saçmalıklar sona eriyor, bir şey çıkmıyor. Sonuçta kimse hiçbir şey yapmamış ve haydutlar kıpırdamıyor bile, oturmuş işlerine bakıyorlar; harika, harika! Ben iyi insanı severim, sevdim ve her zaman övmeye hazırım... Fakat, ama bu da, bir düşünülürse, Anton Antonoviç... inanmak zor: Baştan aşağı ağarmış ve yaşlılıktan dik duramıyor. Yine de, majestelerinin hiçbir şey söylemeyip izin vermiş olması şanlı ve önemli bir olay. İyi! Beğendim! Sadece Andrey Filippoviç'le gülüşmeleri nereden girdi işin içine? Onun orada yeri ne? Kart horoz! Hep yoluma çıkıyor, hep kara kedi gibi adamın yoluna çıkmaya fırsat kolluyor, hep tepeye çıkan insanın yolunu kesiyor; tepeye çıkan insanın yolunu..."

Bay Golyadkin çevresine bakındı ve tekrar umutla doldu. Fakat uzak bir düşüncenin, kötü bir düşüncenin her şeye rağmen onu bunalttığını hissetti. Hatta aklına memurları yoklamak, erken davranmak, hatta (işten çıkarken ya da sanki bir işi takip ederken bir şekilde) laf arasında, dikkat çekmek, baksanıza, demek, baylar, şöyle şöyle, işte çarpıcı bir benzerlik, tuhaf bir durum, iftira

komedisi demek geldi, yani bütün bunlarla kendisi alay etmeyi ve böylece tehlikenin büyüklüğünü anlamayı düşündü. Ama durgun suda şeytan saklanır, diye düşündü içinden kahramanımız. Fakat, Bay Golyadkin bunu sadece düşündü; zamanla daha da düşündü. Bunun fazla ileri gitmek olacağını anladı. "Senin doğan böyle!" dedi kendi kendine, hafifçe alnına vurdu eliyle, "Şimdi kazanıyorsun, seviniyorsun! Ruhun doğrucu senin! Hayır, iyisi mi senle ben sabredelim, Yakov Petroviç, bekleyelim, sabredelim!" Buna rağmen, şimdi belirttiğimiz gibi, Bay Golyadkin tam bir umutla yeniden doğmuş, sanki ölmüş de dirilmişti. "Boşver," diye düşündü, "sanki beş yüz kilo kalktı göğsümden! Demek durum bu! Demek kutuyu[1] açmak bu kadar basitmiş. Krilov haklıymış, Krilov da haklıymış... bu Krilov da usta, düzenbaz ve büyük masalcı! O da, bırak çalışsın, bırak çalışsın sağlığı oldukça, ama kimseye bulaşmasın ve kimsenin aklını bulandırmasın; bırak çalışsın, kabul ediyor ve tasdikliyorum!"

Bu arada saatler ilerliyor, uçuyordu ve birdenbire saat dördü vurdu. Ofis kapandı; Andrey Filippoviç şapkasını aldı ve her zamanki gibi, herkes onun örneğini izledi. Bay Golyadkin biraz, gerektiği kadar bir süre ağırdan aldı ve kasıtlı olarak herkesten sonra, en sonuncu olarak, herkes farklı yollara dağıldıktan sonra çıktı. Caddeye çıkınca kendini, tıpkı cennette hissetti, öyle ki yolu uzatacak da olsa, Neva Bulvarı'nda gezinmek istedi. "Zaten bu kader!" dedi kahramanımız, "bütün işlerin beklenmedik bir şekilde tersine dönmesi. Hava da düzeldi, hem don var, hem kızaklar. Rus insanına uyan şey don, gerçekten donla yaşar Rus insanı! Rus insanını seviyo-

1. Burada İ.A.Krilov'un "Kutu" adlı fablına gönderme var. Dönemin edebî eserlerinde bu gönderme, bir sorunun çözümünün basit olduğunu ifade etmek için kullanılıyordu. (Y.N.)

rum. Avcının dediği gibi, hem kar hem yeni düşmüş kar; bir de yeni düşmüş karda av olacaktı! Eh! Ne yani.? Hiç!.."

Böyle dile geliyordu Bay Golyadkin'in heyecanı, ama buna karşın kafasında bir şeyler dolanıyordu, sıkıntı olsa sıkıntı değil, zaman zaman kalbi öylesine daralıyordu ki Bay Golyadkin, kendini nasıl sakinleştireceğini bilemiyordu. "Fakat, bu günü bir geçirelim bakalım, o zaman mutlu oluruz. Fakat, nedir bu böyle? Yani, bir tartalım, görelim. Yani, değerlendirelim bakalım, genç dostum, yani, değerlendirelim bakalım. Yani, öncelikle, adam senin gibi, kesinlikle öyle. Yani, bunun nesi var ki? Böyle bir adam varsa, ağlamam mı lazım? Bana ne? Ben kendi köşemdeyim; yakınıyorum, işte o kadar! Böyle bakarsan, hepsi bu! Bırak çalışsın! Yani, tuhaf ve acayip, diyorlar Siyam ikizlerinin... Yani, bu Siyamlar nereden çıktı? Varsayalım ikizler, ama sonuçta büyük insanlar da bazen tırlak gibi görülmüş. Hatta ünlü Suvorov'un horoz gibi öttüğü bilinir tarihte... Yani, bütün bunları o politika için yaptı ve büyük komutanlar... Evet, fakat, komutanlara ne olmuş? Ama işte ben kendi halimdeyim, öyle, kimseyi tanımak da istemiyorum, suçsuzluğumla düşmanı horgörüyorum. Entrikacı değilim, bununla da gurur duyuyorum. Saf, açıkyürekli, titiz ve temiz, uysal..."

Birden Bay Golyadkin irkilerek sustu ve yaprak gibi titredi, hatta bir an gözlerini kapattı. Korkusunun nedeninin sadece bir yanılsama olduğunu umarak, sonunda gözlerini açtı ve ürkek ürkek sağa çevirdi başını. Hayır, yanılsama değil!.. Sabahki tanışı gülümseyerek yanında yol alıyordu, yüzüne bakıyordu ve sanki, bir sohbet başlatma fırsatı bekliyordu. Fakat, sohbet başlamadı. Her ikisi de bu şekilde elli adım yürüdüler. Bay Golyadkin'in bütün çabası paltosuyla daha sıkı örtünmek, korunmak

ve şapkasını mümkün olduğu kadar gözlerine indirmekti. Hakareti en üst noktaya çıkaracak şekilde, yanındakinin de hem paltosu hem şapkası, sanki şimdi Bay Golyadkin'in üstünden çıkarılmışlar gibi aynı şekildeydi.

"Saygıdeğer bayım," dedi sonunda kahramanımız, neredeyse fısıltı gibi konuşmaya ve eşine bakmamaya çabalayarak, "biz, sanırım, farklı yollara gidiyoruz. Hatta bundan eminim," dedi biraz sustuktan sonra. "Sonuçta, sizin beni kesin bir şekilde anladığınıza eminim," diye oldukça katı bir şekilde ekledi bitirirken.

"İsterdim ki," diye konuştu sonunda Bay Golyadkin'in eşi, "isterdim ki... siz, herhalde, yüce gönüllükle beni affedersiniz... burada kime hitap etmem gerektiğini bilmiyorum... yaşadığım koşullar, küstahlığımı hoşgöreceğinizi umuyorum, hatta bana öyle geldi ki, duygudaşlığın etkisiyle, bu sabah bana katıldınız. Kendi payıma, ben de ilk bakışta size karşı yakınlık duydum, ben..." Burada Bay Golyadkin içinden yeni meslektaşını yerin dibine gömmek istedi. "Eğer, Yakov Petroviç, sizden beni dinleme kibarlığını göstermenizi beklemeye cüret etsem..."

"Biz, biz burada, biz... en iyisi bana gidelim," diye yanıt verdi Bay Golyadkin, "şimdi Neva Bulvarı'nın o yanına geçelim, orada daha rahat ederiz, sonra da ara sokaktan geçip... en iyisi ara sokaktan geçelim."

"Peki efendim. Öyleyse ara sokağa sapalım efendim," dedi ürkekçe Golyadkin'in mütevazı yoldaşı, seçim yapmayacağını ve onun durumunda, ara sokaktan da hoşnut olmaya hazır olduğunu ima eder bir ses tonuyla. Bay Golyadkin'e gelince, o başına ne geldiğini kesinlikle anlamıyordu. Kendi kendine inanamıyordu. Ayrıca kendi şaşkınlığından da kurtulamamıştı.

Yedinci bölüm

Merdivenlerde, dairesine girerken biraz duraksadı. "Ah, koyun kafalıyım ben!" diye küfretti kendine içinden, "yani, onu nereye getiriyorum? Başımı ilmeğe sokuyorum. Bizi birlikte görünce ne düşünecek Petruşka? Şimdi bu düzenbaz ne düşünmeye kalkacak? Şüphecidir o..." Ama artık pişmanlık için çok geçti; Bay Golyadkin kapıyı çaldı, kapı açıldı ve Petruşka misafirden ve efendiden paltolarını almaya başladı. Bay Golyadkin Petruşka'ya kısa bir bakış atıp onun çehresine nüfuz etmek ve düşüncelerini yakalamak için gözucuyla izledi. Ama uşağının hayret etmeyi aklından geçirmediğini, hatta, tersine, sanki buna benzer bir şey bekler gibi olduğunu görerek büyük şaşkınlığa düştü. Kuşkusuz, şimdi de kurt gibi bakıyor, başka bir tarafı ve sanki birini yemeye hazırlanıyormuş gibi süzüyordu. "Biri bugün hepsine büyü yapmış olmasın," diye düşündü kahramanımız, "şeytan bir halt yemiş! Tereddütsüz bütün ahalide özel bir şeyler olmalı bugün. Şeytan alsın, ne işkence bu böyle!"

İşte böyle düşünüp değerlendiren Bay Golyadkin misafirini odasına aldı ve kibarca oturmasını rica etti. Misafir görünüşte, aşırı utanç içindeydi, çok çekiniyordu, ürkek ürkek evsahibinin bütün hareketlerini izliyor, onun bakışlarını yakalıyor ve sanki, onun düşüncelerini tahmin

etmeye çabalıyordu. Ezik, yıpranmış ve korkak bir şey dile geliyordu bütün hareketlerinde, öyle ki eğer bir benzetme yapılacak olursa, o sırada kendi elbiselerine sahip olmadığı için bir yabancınınkileri giymiş birine benziyordu; kolları dirseklere geliyor, bel neredeyse boyunda, kendisi de ikide bir kısa yeleğini çekiştiriyor, iki yana dönüp duruyor, uzaklaşıyor, bir yerlere saklanmaya çabalıyor, herkesin gözünün içine bakıp insanlar onun halinden bahsediyor mu, ona gülüyor mu, onu kınıyor mu diye kulak kesilmiş dinliyor ve bu insan kızarıyor, şaşkına dönüyor, özgüvenini kaybediyor... Bay Golyadkin şapkasını pencereye yerleştirdi; dikkatsiz bir hareket yüzünden şapkası yere düştü. Misafir hemen onu kaldırmaya davrandı, tozlarını sildi, özenle eski yerine yerleştirdi, kendisininkiyse yere, kıyısına uysalca iliştiği sandalyenin yanına koydu. Bu küçük olay Bay Golyadkin'in gözünü kısmen açtı; adamın büyük sıkıntıda olduğunu anladı ve bu yüzden misafiriyle söze başlamak üzere kendini daha fazla zorlamadı, bütün bunları gerektiği gibi, ona bıraktı. Misafir de, kendi payına, bir şeye başlamadı, çekindi mi, biraz utandı mı, yoksa terbiyeden evsahibinin başlamasını mı bekledi, bilinmez, anlamak güç olurdu. Bu sırada Petruşka geldi, kapıda durdu ve misafirle efendisinin bulunduğu yerin tam tersi yöne gözlerini dikti.

"Yemeği iki porsiyon almamı emreder misiniz?" dedi kaba ve kısık bir sesle.

"Ben, bilmiyorum... siz evet, getirin kardeş, iki porsiyon."

Petruşka gitti. Bay Golyadkin misafirine baktı. Misafiri kulaklarına dek kızardı. Bay Golyadkin iyi bir insandı ve bu yüzden, ruhunun iyiliğinden, hemen bir kuram geliştirdi:

"Yoksul biri," diye düşündü, "işte de daha bir gün olmuş; zamanında sıkıntı çekmiş, herhalde; belki, iş elbise-

sinden başka şeyi yok, yemek yemek için de bir şeyi yok. Eh nasıl da ezik! Yani, önemli değil; bu kısmen daha iyi..."

"Affedersiniz, ben," diye başladı Bay Golyadkin, "bu arada, izin verirseniz, sizi nasıl çağırayım?"

"Ben... Ben... Yakov Petroviç'im," diye neredeyse fısıldadı misafiri, sanki azap çekip utanır gibi, sanki adının da Yakov Petroviç olmasından özür diler gibi.

"Yakov Petroviç!" diye yineledi kahramanımız, şaşkınlığını gizleyemeyip.

"Evet efendim, tastamam öyle efendim... Adaşınızım efendim," diye yanıt verdi Bay Golyadkin'in uysal misafiri, gülümsemeye ve şaka yollu bir şeyler söylemeye cesaret bularak. Ama evsahibinin şimdi şaka yapacak hali olmadığını fark ederek, hemen geri çekildi, çok ciddi ve yine de, biraz şaşkın bir hal takınarak.

"Siz... size sormama izin verir misiniz, bu onuru hangi sebebe borçluyum..."

"Sizin asaletinizi ve iyi yürekliliğinizi bilerek," diye hızla, ama ürkek bir sesle sözünü kesti misafiri, sandalyeden biraz doğrularak, "size başvurup sizin ... ahbaplığınızı ve hamiliğinizi rica etmeye cüret ettim..." diye bitirdi, ifadelerinde belirgin bir şekilde zorlanıyor, özgüven açısından kendini küçük düşürmemek için aşırı övgülü ve küçültücü sözcükler seçmiyor, ama aşırı cesur, saygısız bir eşitlik hissettiren sözcüklerden de kaçınıyordu. Genel olarak, Bay Golyadkin'in misafirinin, yamalı bir frak giymiş ve cebinde soylu bir kimlik bulunan, nasıl el açması gerektiğini daha yeterince çalışmamış soylu bir dilenci gibi davrandığı söylenebilir.

"Beni mahcup ediyorsunuz," diye yanıt verdi Bay Golyadkin, bakışlarını kendinde, duvarlarda ve misafirde gezdirerek, "ben nasıl... yani, ben, demek istediğim, size herhangi bir konuda ne açıdan yardımcı olabilirim?"

"Ben, Yakov Petroviç, daha ilk bakışta size yakınlık

hissettim ve yüce gönüllülükle beni affedin lütfen, size umut besledim, umut beslemeye cüret ettim, Yakov Petroviç. Ben... ben burada kayıp bir insanım, Yakov Petroviç, yoksulum, çok çabaladım, Yakov Petroviç ve daha ancak buraya gelebildim. Sizin, doğuştan gelen, sıradan niteliklerinizle birlikte, benimle aynı soyadına sahip olduğunuzu öğrenince..."

Bay Golyadkin yüzünü buruşturdu.

"Benim adaşım ve hemşerim olduğunuzu öğrenince, sizinle görüşmeye ve size sıkıntılı durumumu açmaya karar verdim."

"İyi efendim, iyi efendim;doğrusu, bilemiyorum size ne söyleyeceğimi," diye yanıt verdi kaygılı bir sesle Bay Golyadkin, "işte, yemekten sonra konuşuruz..."

Misafir kabul etti; yemek geldi. Petruşka masayı hazırladı ve misafir evsahibiyle birlikte yemeğe oturdu. Yemek çok sürmedi; ikisi de telaş ediyorlardı; evsahibi herzamanki tabağını kullanmadığından, ayrıca yemeğin sönük olduğunu düşündüğünden, ayrıca kısmen misafirin iyi yemesini istediğinden, kısmen de dilenci gibi yaşamadığını göstermek istediğinden. Kendi payına, misafir de aşırı kaygı içindeydi ve aşırı utanıyordu. Ekmeği bir kez eline alıp dilimini yiyince, bir başka dilime elini uzatmaktan çekiniyordu; daha iyi parçaları almaktan utanıyor ve ikide bir hiç aç olmadığını, yemeğin harika olduğunu ve kendi payına, tümüyle doyduğunu ve ölünceye dek bunu unutmayacağını söyleyip duruyordu. Yemek sona erince, Bay Golyadkin piposunu yaktı, konuklar için ayrılmış bir taneyi de misafirine önerdi, ikisi karşılıklı oturdular ve misafir maceralarını anlatmaya başladı.

Bay Küçük Golyadkin'in hikâyesi üç dört saat sürdü. Fakat macerası, deyim yerindeyse en ıvır zıvır, en boş olaylardan oluşuyordu. Bir taşra mahkemesindeki görevden, savcılar ve başkanlardan, kayıt memurlarının entrika-

larından, kâtiplerden birinin ruh soysuzluğundan, bir müfettişten, şefin aniden değiştirilmesinden, bay ikinci Golyadkin'in bunda hiç suçu olmasa da nasıl acısını çektiğinden; onun yaşlı teyzesi Pelageya Semyonovna'dan; onun nasıl, düşmanlarının çeşitli entrikalarıyla işini kaybedip Petersburg'a yaya geldiğinden; burada, Petersburg'da nasıl çabalayıp acı çektiğinden, uzun zaman nasıl boş yere bir iş aradığından, elindekini tükettiğinden, neredeyse sokakta kaldığından, kurumuş ekmek yiyip onu gözyaşlarıyla ıslattığından, çıplak yerde yattığından ve sonunda, iyi insanlardan birinin nasıl onun için üzülüp tavsiye mektubu yazdığından ve yüce gönüllülükle yeni bir işe yerleştirdiğinden bahsediyordu. Bay Golyadkin'in misafiri anlatırken ağlıyor ve gözyaşlarını muşambaya dönmüş mavi damalı bir mendille siliyordu. Sözlerini, Bay Golyadkin'e bütünüyle açılarak, onun yaşamak ve saygın bir şekilde barınmak bir yana, gerektiği gibi giyinmek için de parası olmadığını itiraf ederek bitirdi; işte çizmecik için bile yettiremediğini ve üniformasının ona biri tarafından kısa süreliğine verildiğini ekledi.

Bay Golyadkin üzüntü içindeydi, gerçekten etkilenmişti. Bu yüzden, misafirin hikâyesinin çok boş bir hikâye olmasına rağmen, bu hikâyenin her sözcüğü onun kalbine, tıpkı göksel mana, kudret helvası gibi geliyordu. Aslında, Bay Golyadkin son kuşkularını unuttu, kalbini özgürlüğe ve mutluluğa bıraktı ve sonunda, içinden kendine aptallık unvanı bahşetti. Her şey öylesine doğaldı ki! Ve ne için acı çekmiş, o kadar endişe duymuştu! Yani vardı, gerçekten de hassas bir olay vardı, ama felaket de değildi. İnsanın bir suçu yokken, doğanın kendisi buraya müdahale etmişken insana zarar veremez, özgüvenini zedeleyemez ve kariyerini mahvedemezdi. Dahası, misafir hamilik diliyordu, misafir ağlıyordu, misafir kaderi suçluyordu, öylesine yapmacıksız, kötülük ve sinsilikten

uzak, acınası, önemsiz görünüyordu ve sanki, belki de, başka bir açıdan, evsahibinin yüzüyle kendi yüzünün tuhaf benzerliğinden utanıyordu şimdi. Aşırı güven verici davranıyordu, öyle ki kendi evsahibini hoşnut etmek ister görünüyor, tıpkı vicdan azabı çeken ve başka bir insanın karşısında suçluluk hisseden biri gibi bakıyordu. Örneğin, söz herhangi kuşkulu bir noktaya gelecek olsa, misafir hemen Bay Golyadkin'in görüşünü kabul ediyordu. Eğer bir şekilde hata yapıp, kendi görüşünü Bay Golyadkin'inkine karşı getirmiş ve sonra yoldan çıktığını fark etmiş olsa, hemen kendi sözünü düzeltiyor, açıklıyor ve hızla aslında tam da evsahibi gibi bir sonuca vardığını, tıpkı onun gibi düşündüğünü ve olayı kesinlikle onun gördüğü gibi gördüğünü bildiriyordu. Kısacası, misafir Bay Golyadkin'e "ulaşmak" için elinden gelen her çabayı gösteriyordu, öyle ki sonunda Bay Golyadkin misafirinin her açıdan çok sevimli bir insan olduğuna karar verdi. Bu arada çay getirildi; saat dokuz olmuştu. Bay Golyadkin kendini harika bir ruh halinde hissediyordu, neşelenmiş, keyiflenmişti, biraz açıldı ve sonunda misafiriyle çok canlı ve ilgi çekici bir sohbete daldı. Bay Golyadkin sarhoşken genellikle ilginç bir şeyler anlatmaktan hoşlanırdı. Şimdi de öyle olmuştu: Misafire başkentle, eğlencelerle ve onların güzellikleriyle, tiyatroyla, kulüplerle, Bryulov'un resmiyle ilgili birçok şey anlattı; iki İngilizin Letniy Sad / Yaz Bahçesi'nin parmaklığına bakmak üzere özellikle İngiltere'den Petersburg'a geldiğini ve bakıp gittiğini; Olsufiy İvanoviç ve Andrey Filippoviç'le ilgili şeyleri; Rusya'nın an be an mükemmelliğe yol aldığını ve bu yüzden "Dil bilimleri günümüzde çiçek açıyor"[1] dendiğini; kısa süre önce *Savernoya Pçela* (Kuzey

1. Aleksandr Sumarakov'un (1717-1777) Yelizavet Petrovna (1709-1762) döneminde Petersburg'da yaşanan ilerlemelerle ilgili yazdığı bir şiir. (Ç.N.)

Arısı) dergisinde okuduğu bir anektodu ve Hindistan'da yılanların sıradışı bir güce sahip olduğunu; son olarak da, Baron Brambeus'u ve benzeri ve benzeri... Kısacası, Bay Golyadkin tümüyle hoşnuttu, birincisi tam anlamıyla sakinleştiği için; ikincisi, düşmanlarından korkmamakla kalmayıp, dahası şimdi hepsine çok kesin bir savaş açmaya hazır olduğu için; üçüncüsü, kendisi hami olduğu için ve son olarak, hayırlı bir iş yaptığı için. Fakat, içten içe, o sırada tümüyle mutlu olmadığını, içinde çok küçük, ama yine de şimdi kalbini yiyen bir kurtçuk olduğunu biliyordu. Olsufiy İvanoviç'teki önceki gecenin hatırası ona aşırı acı veriyordu. Gece olmuş olanların hiçbirinin olmaması için şimdi çok şey verirdi. "Fakat, zaten bir şey değil!" sonucuna vardı sonunda kahramanımız ve ruhunda kesin olarak bundan sonra düzgün davranmaya ve bu tür oyunlara karışmamaya karar verdi. Bay Golyadkin böylece tümden rahatladığından ve birden neredeyse tam anlamıyla mutlu olduğundan, hayatı hafife almayı bile düşündü. Petruşka rom getirdi ve punç hazırladı. Misafir ve evsahibi bir bardak, sonra bir bardak daha yuvarladı. Misafir eskisinden daha sevimli görünüyordu ve kendi payına açık yürekli ve mutlu karakterinin bir kanıtını daha gösterdi, Bay Golyadkin'in hoşnutluğuna güçlü bir şekilde, sanki bir tek onun mutluluğuyla mutlu olurmuş gibi katıldı ve ona kendi biricik ve gerçek yardımseveri olarak bakıyordu. Kalemle bir kâğıt yaprakçığı alıp, Bay Golyadkin'den ne yazdığına bakmamasını rica etti ve sonra, yazmayı bitirince, evsahibine bütün yazdıklarını kendisi gösterdi. Bunun oldukça hisli bir şekilde, mükemmel bir üslup ve elyazısıyla yazılmış bir dörtlük olduğu ve sevgili misafirin kendi eseri olduğu anlaşıldı. Şiircik şöyleydi:

Sen beni unutursan,
Ben seni unutmayacağım;
Hayatta her şey olabilir,
Sen de beni unutma!

Bay Golyadkin misafirini gözlerinde yaşlarla kucakladı ve sonunda tam olarak hislendiğinden, misafirini kendisine ait birtakım sırlar ve gizlerle ödüllendirdi. Bu arada konuşma güçlü bir şekilde Andrey Filippoviç ve Klara Olsufiyevna'ya yöneldi. "Yani, biz seninle, Yakov Petroviç, anlaşacağız," dedi kahramanımız misafirine, "biz seninle, Yakov Petroviç, suda balık gibi, öz kardeşler gibi yaşayacağız; biz, dostça kurnazlık edeceğiz, birlikte kurnazlık edeceğiz; biz de onları rahatsız edecek entrikalar yapacağız... onları rahatsız edecek entrikalar yapacağız. Sen kimseye güvenmeyesin. Yani seni biliyorum, Yakov Petroviç, karakterini de tanıyorum; yani sen her seferinde her şeyi anlatırsın, ruhun dürüst! Sen, kardeşim, onların hepsinden uzak dur." Misafir söylenenleri bütünüyle kabul etti, Bay Golyadkin'e teşekkür etti ve sonunda o da gözyaşlarına boğuldu. "Sen, biliyor musun, Yakovcuğum," diye devam etti Bay Golyadkin titrek, zayıflamış bir sesle, " Yakovcuğum, sen, bir süre yanıma yerleş ya da sürekli yerleş. Biz anlaşacağız. Ne o, kardeşim, neyin var senin? Sen sıkılma, yakınma aramızda şimdi tuhaf bir durum var diye. Yakınmak, kardeşim, günahtır; doğa bu! Doğa ana cömerttir, işte öyle, Yakov kardeş! Seni sevdiğimden, kardeşçe sevdiğimden söylüyorum. Biz seninle, Yakovcuğum, kurnazlık edip mayın döşeyeceğiz ve burunlarından getireceğiz." Sonra, kardeşe üçüncü ve dördüncü punç bardakları verildi ve o sırada Bay Golyadkin iki hissi birden yaşamaya başladı: Birisi, benzersiz bir mutluluk yaşıyordu, diğeriyse, artık ayakta duramıyordu. Misafir, tahmin edileceği üzere, ge-

ceyi geçirmeye davet edildi. İki sıra sandalyeden bir şekilde yatak hazırlandı. Bay Küçük Golyadkin, dostça bir çatı altında, çıplak yerde bile rahatça uyuyacağını, çünkü kendi payına, neresi gösterilirse orada huzur ve minnettarlıkla yatacağını; şimdi cennette olduğunu ve son olarak, ömrü boyunca mutsuz ve acı dolu şeyler geçirdiğini, her şeyi gördüğünü, hepsine sabrettiğini ve –gelecekte ne olacağını kim bilebilir?– belki de, daha da sabredeceğini söyledi. Bay Büyük Golyadkin buna karşı çıktı ve tanrıya umut beslemenin ne kadar gerekli olduğunu anlatmaya başladı. Misafir söyleneni bütünüyle kabul etti ve tahmin edileceği üzere, kimsenin Tanrı gibi olmadığını söyledi. Burada Bay Büyük Golyadkin, Türklerin uykuda bile Tanrılarını anmakta, bir bakıma haklı olduklarını söyledi. Sonra, buna rağmen, peygamberleri Muhammed'e birtakım bilginlerin yönelttiği birtakım iftiraları kabul etmeyen ve onu da kendine göre büyük bir politikacı sayan Bay Golyadkin, derginin birinde okuduğu çok ilginç bir Cezayir berberi hikâyesine geçti. Misafirle evsahibi Osmanlıların nahifliklerine çok güldüler; fakat onların haşhaştan kaynaklanan fanatizmine de gerekli hayreti göstermeyi ihmal etmediler... Misafir sonunda soyunmaya başladı, Bay Golyadkin'se kısmen ruhunun iyiliğinden, belki de adamın düzgün bir gömlekciği yoktur, diyerek, o yüzden utanmasın ve sıkıntı çekmesin diyerek, kısmen de artık herkes mutlu olsun ve tatsızlık çıkmasın diye mümkünse adamı hoş tutmak için paravanın ardına geçti. Petruşka'nın hâlâ Bay Golyadkin'i rahatsız ettiğini belirtmek gerek.

"Petruşka, yat artık," dedi kibarca Bay Golyadkin, uşağının bölmesine girerek, "sen yat artık, ama yarın saat sekizde beni uyandır. Anlıyor musun, Petruşka?"

Bay Golyadkin alışılmadık bir tatlılık ve yakınlıkla konuşuyordu. Ama Petruşka ses çıkarmadı. O sırada ya-

tağını hazırlıyordu ve hatta sırf saygısından bile olsa yapması gereken şeyi yapmayıp, efendisine yüzünü çevirmedi.

"Petruşka, sen beni duydun mu?" diye devam etti Bay Golyadkin. "Sen şimdi yat, ama yarın beni sekizde uyandıracaksın, Petruşka; anlıyor musun?"

"Unutmadım tabii, ne ki!" diye homurdandı burnunun altından Petruşka.

"Peki yani, Petruşka; ben öylesine söylüyorum, sen rahat ve mutlu ol diye. İşte biz hepimiz mutluyuz, yani sen de rahat ve mutlu ol. Hadi artık iyi geceler dilerim sana. Uyu, Petruşka, uyu; hepimizin çalışması lazım... Sen, kardeş, bilirsin, düşünme sakın..."

Bay Golyadkin konuşup duruyordu, ama durdu. "Aşırıya kaçtım," diye düşündü, "fazla mı uzattım? Hep böyle oluyor; hep ben abartırım." Kahramanımız Petruşka'dan kendinden hoşnutsuz olarak uzaklaştı. Petruşka'nın o kabalığına ve suratsızlığına biraz gücenmişti. "Keratayla şakalaşıyoruz, efendi kerataya lütfediyor, ama o aldırmıyor," diye düşündü Bay Golyadkin. "Fakat bu rezil tavır bu soyun hepsinde aynı!" Biraz yalpalayarak odasına döndü ve misafirinin yatmış olduğunu görünce, hemen yatağına oturdu. "Zaten kabul et Yakovcuğum," diye başladı fısıltıyla ve başını sallayarak, "zaten sen, haydut, bana karşı suçlusun? Zaten adaşım, sen biliyorsun ki..." diye devam etti, misafiriyle oldukça senli benli şakalaşarak. Sonunda, onunla dostça vedalaştıktan sonra Bay Golyadkin uyumaya davrandı. Bu arada misafir horluyordu. Bay Golyadkin de kendi yatağında yatıyor, bu arada gülerek kendi kendine fısıldıyordu: "Zaten sen sarhoşsun bugün, güvercinim, Yakov Petroviç, haydutsun sen, Golyadka'sın, soyadın böyle! Yani, neye seviniyorsun? Zaten yarın ağlayacaksın, ağlağın tekisin sen: Ne yapacağım ben seninle!" Bu sırada oldukça tuhaf bir his

Bay Golyadkin'in bütün varlığını kapladı, kuşku ya da pişmanlığa benzeyen bir his. "İleri gittim ben," diye düşündü, "zaten şimdi başım ağrıyor ve sarhoşum; kendini tutamadın, aptalın tekisin! Saçmalayıp durdun haydut, bir de kurnazlığa hazırlanıyorsun. Şüphesiz, yarayı bağışlamak ve unutmak en büyük iyilik, ama bütün bunlar kötü! Öyle işte!" Burada Bay Golyadkin ayağa kalktı, mumu aldı ve parmak ucuyla uyuyan misafirine birkez daha bakmaya gitti. Usulca uzun zaman derin bir düşünceyle başında durdu. "Tatsız bir manzara! Paskvil, saf paskvil,[1] baştan sona öyle!"

Sonunda Bay Golyadkin tümden uzandı. Kafası uğulduyor, titriyor, çınlıyordu. Unutmaya, unutmaya başladı... bir şeyler düşünmeye, çok ilginç bir şeyi hatırlamaya, çok önemli bir şeyi, meraklı bir olayı çözmeye çalıştı, ama yapamadı. Uyku muzaffer başına çöktü ve herhangi bir dostça akşam toplantısındayken bir anda beş bardak punç içmeye alışık olmayan insanlar her zaman nasıl uyursa, öyle uyuya kaldı.

1. XIX. yüzyılın başında, Rus mizah edebiyatının sevilen, alay, hiciv ağırlıklı türlerinden biri . (Ç.N.)

Sekizinci bölüm

Her zaman olduğu gibi, ertesi gün Bay Golyadkin saat sekizde uyandı; uyanınca, hemen bir önceki gece olup bitenleri hatırladı, hatırladı ve yüzünü buruşturdu. "Ah dün akşam nasıl aptal konumuna düştüm!" diye düşündü, yatağında doğrulup misafirinin yatağına bakarken. Ama onu şaşkın bırakacak şekilde, sadece misafir değil, misafirin üzerinde uyuduğu yatak da odada yoktu! "Bu da ne böyle?" diye bağıracaktı neredeyse Bay Golyadkin, "bu da ne böyle? Şimdi bu yeni durum da ne demek oluyor?" Bay Golyadkin inanamayarak, ağzı açık bir şekilde ıssız mekana bakarken, kapı gıcırdadı ve Petruşka çay tepsisiyle içeri girdi. "Nerede, nerede?" dedi zar zor duyulur bir sesle kahramanımız, misafire ayrılan dünkü yeri işaret ederek. Petruşka önce bir yanıt vermedi, hatta efendisine bakmadı, ama gözlerini sağ köşeye çevirdiği için Bay Golyadkin de sağ köşeye bakmak zorunda kaldı. Ardından, Petruşka bir süre sessizlikten sonra, boğuk ve kaba bir sesle, "efendi evde yok," diye yanıt verdi.

"Aptalın tekisin sen; senin efendin zaten benim, Petruşka," diye bağırdı Bay Golyadkin uşağına çatlak bir sesle ve gözlerini iri iri açarak.

Petruşka yanıt vermedi, ama Bay Golyadkin'e öyle

bir baktı ki o da kulaklarına dek kızardı; saf küfüre benzeyen, hakaretamiz bir sitemle bakmıştı. Bay Golyadkin, dedikleri gibi, cesaretini yitirdi. Sonra Petruşka ötekinin bir buçuk saat önce gittiğini ve beklemek istemediğini bildirdi. Kuşkusuz, yanıt inandırıcı ve muhtemeldi; Petruşka'nın yalan söylemediğini; hakaretamiz bakışının ve kullandığı "öteki" sözcüğünün sadece bütün o bilinen rezil durumun bir sonucu olduğunu düşündü, ama yine de, belli belirsiz de olsa, burada bir şeyler daha olduğunu ve kaderin ona hiç de hoş olmayan bir hediye daha hazırladığını anlamıştı. "İyi, bakalım," diye düşündü kendi kendine, "göreceğiz, zamanı gelince bütün bunları anlayacağız... Ah sen, yüce Tanrım!" diye tonladı sözlerini bitirirken tümüyle başka bir sesle, "neden ben onu buraya davet ettim, bütün bunları ne amaçla yaptım? Kafamı onların hırsız ilmiğine geçiriyorum, ilmiği kendi ellerimle bağlıyorum. Ah ne kafa, kafa! Zaten vıdı vıdı etmeden duramazsın, çocuk gibisin, memur müsvettesi, rütbesiz pisliğin teki gibisin, paçavra, eprimiş elbezi, dedikoducunun teki, kocakarının tekisin sen!.. Azizlerim! Şiircikler yazmış, haydut, sevgiyle bana açılmış! Nasıl olup da... Nasıl ona, hayduta, tekrar gelecek olursa edepli bir şekilde kapıyı gösterebilirim? Tabii, bir sürü yolu yöntemi var. Şöyle şöyle, derim, sınırlı maaşımla... Ya da onu bir şekilde ürkütürüm, derim, düşün ki şöyle şöyle, açıklamak lazım... dairenin ve masanın yarısının parasını ödemek gerekiyor ve önceden para vermen lazım, derim. Hım! Hayır, şeytan alsın, hayır! Bu beni küçültür. Hiç zarif değil! Acaba bir şekilde şöyle yapamaz mıyım: Petruşka'nın onu bir şekilde engellemesini, onu bir şekilde savuşturmasını, kabalaşıp ondan kurtulmasını sağlayamaz mıyım? İkisini böylece birbirine düşürmek... Hayır, şeytan alsın, hayır! Bu tehlikeli, hem yine, eğer bu bakış açısından bakılırsa, yani hiç iyi değil! Hiç iyi değil! Ama

ya gelirse? Kötü mü olur? Dün akşam ona saçmaladım!.. Ah, kötü, kötü! Ah, bu işimiz amma kötü oldu! Ah, başım, lanetli başım! Kendini doğru dürüst davranmaya itemiyorsun, doğru dürüst davranmanın yolunu bulamıyorsun! Yani, gelip de geri çevirirse? Ama Tanrı'ya şükürler olsun, eğer gelirse! Çok mutlu olurum, eğer gelirse; gelmesi için neler vermezdim..." Bunları düşündü Bay Golyadkin, çayını içer ve ikide bir duvar saatine bakarken. "Dokuza çeyrek var şimdi; zaten hemen gitmem lazım. Ama ne olacak böyle; orada ne olacak? Burada böyle ne gizleniyor aslında bilmek isterdim; yani amacı, yönelimi ve oradaki çeşitli engeller nedir? Aslında bütün herkes neye niyetleniyor ve ilk adımları ne olacak, öğrenmek iyi olurdu..." Bay Golyadkin daha fazla sabredemedi, bitmemiş piposunu bir yana attı, giyindi ve mümkünse, tehlikeyi ve her şeyi kendisi şahsen ortaya çıkarmak üzere işe yollandı. Tehlike vardı: Bunu, tehlikenin var olduğunu kendisi de biliyordu. "İşte biz onu... bulup çıkaracağız," dedi Bay Golyadkin holde paltosunu ve galoşunu çıkarırken, "işte şimdi biz bütün bu işleri ele alacağız." Bu şekilde, harekete geçmeye karar veren kahramanımız, üzerini düzeltti, saygın ve resmi bir görünüme büründü ve tam yan odaya adım atacaktı ki, birden, o kapıdan, dünkü tanıdık, dostu ve misafiri çıkıverdi. Bay Küçük Golyadkin, anlaşılan, Bay Büyük Golyadkin'i, onunla neredeyse burun buruna gelmesine rağmen fark etmedi. Bay Küçük Golyadkin, anlaşılan, meşguldü, bir yere koşturuyordu, telaş ediyordu; görünümü öylesine resmi, öylesine iş hali almıştı ki, sanki kim olsa yüzünde doğruca "özel bir işle görevlendirilmiştir" diye okuyabilirdi.

"Ah, bu sizsiniz, Yakov Petroviç!" dedi kahramanımız, dün geceki misafirini kolundan yakalayarak.

"Sonra, sonra, affedin beni, sonra konuşuruz," diye bağırdı Bay Küçük Golyadkin, ileri atılarak.

"Fakat affedersiniz; siz, sanırım, istemiştiniz ki, Yakov Petroviç, yani efendim..."

"Ne efendim? Çabuk açıklayın efendim." Bu sırada Bay Golyadkin'in dün geceki misafiri sanki zorla, istemeden duruyordu ve kulağını dosdoğru Bay Golyadkin'in burnuna sokmuştu.

"Size, Yakov Petroviç, bu tavra hayret ettiğimi söylüyorum... hiç de beklemediğim bu tavra."

"Her şeyin belli bir biçimi var efendim. Majestelerinin sekreteriyle görüşün ve sonra gerektiği gibi, bölüm şefi olan beyefendiyle temas kurun. Dilekçe var mı?.."

"Siz, anlamıyorum, Yakov Petroviç! Siz beni tümden şaşırtıyorsunuz, Yakov Petroviç! Siz, muhtemelen, beni tanımadınız ya da şaka yapıyorsunuz, doğuştan gelen neşeli karakterinizle."

"Ah, bu sizsiniz!" dedi Bay Küçük Golyadkin, Bay Büyük Golyadkin'i sanki ancak şimdi görmüş gibi, "demek sizsiniz? E, nasıl, iyi uyuyabildiniz mi?" Burada Bay Küçük Golyadkin, hafifçe gülümseyerek, resmi ve formel bir şekilde gülümseyerek, ama hiç de gerektiği gibi gülümsemeyerek (çünkü sonuçta her koşulda Bay Büyük Golyadkin'e müteşekkir olması gerekirdi) yani, resmî ve adetten gülümseyerek, kendi payına Bay Golyadkin'in iyi uyumuş olmasına çok mutlu olduğunu ekledi; sonra biraz eğilerek, biraz yerini değiştirdi, sağa sola baktı, sonra gözlerini yere çevirdi, yan kapıya yöneldi ve ağzının içinden özel bir işi olduğunu geveleyerek, yan odaya daldı. Ama onu görmüşlerdi.

"Şu işe bak!.." diye fısıldadı kahramanımız, bir an için donakalarak, "şu işe bak! Demek burada durum böyle!.." Bu sırada Bay Golyadkin gövdesinde karıncalar yürüyormuş gibi hissetti. "Fakat," diye devam etti kendi kendine, kendi dairesine girerken, "fakat, zaten daha önce böyle bir durumdan bahsetmiştim; daha önceden

hissetmiştim onun özel iş sahibi olduğunu, aslında işte akşam da söylemiştim, bu adamın kesinlikle birinin özel işi için kullanıldığını..."

"Dünkü evrakı tamamladınız mı, Yakov Petroviç?" diye sordu Anton Antonoviç Setoçkin yanına oturan Bay Golyadkin'e. "Burada, yanınızda mı?"

"Burada," diye fısıldadı Bay Golyadkin kendi masa şefine dalgın dalgın bakarak.

"İyi, iyi efendim. Bunu soruyorum, çünkü Andrey Filippoviç iki seferdir soruyor. Majestelerine gerekiyormuş..."

"Hayır efendim, tamamlandı efendim..."

"İyi öyleyse efendim, iyi öyleyse."

"Ben, Anton Antonoviç, hep, sanırım, görevimi gerektiği şekilde yerine getirdim ve amirim tarafından bana verilen işlere titizlik gösteriyorum efendim, onlarla özenli bir şekilde ilgileniyorum."

"Evet efendim. Peki efendim, bunu söyleyerek ne demek istediniz efendim?"

"Hiç efendim, Anton Antonoviç. Ben sadece, Anton Antonoviç, açıklamak istedim ki ben ... yani kötü niyet ve kıskançlığın genellikle, gündelik iğrenç besinlerini ararken herhangi bir şahsa acımadıklarını dile getirmek istedim efendim."

"Affedersiniz, sizi hiç anlamıyorum efendim. Yani şimdi hangi şahsı ima ediyorsunuz?"

"Yani tek demek istediğim, Anton Antonoviç, ben düz yoldan gidiyorum, dolambaçlı yollardan gitmeyi hor görüyorum, entrikacı değilim ve bundan, eğer dile getirmeme izin verilirse, çok haklı olarak gurur duyabilirim..."

"Evet efendim. Hep böyledir efendim, ve anlayabildiğim kadarıyla, sizin düşüncenizi tamamıyla haklı buluyorum; ama izin verin, Yakov Petroviç, şunu belirteyim ki, iyi bir toplulukta şahısların bazı şeyleri yapması kabul

edilmez; sözgelimi, gözümün görmediği şeye katlanmaya hazırım, –çünkü göz görmezken kime hakaret edilmiyor ki!– ama gözümün önünde, kabul edersiniz ki, bayım, sözgelimi, ben de, bana küstahlık edilmesine izin vermem. Ben, bayım, ben saçlarımı devlet hizmetinde ağarttım ve yaşlılık çağımda bana küstahça konuşulmasına izin vermem efendim..."

"Hayır efendim, ben, Anton Antonoviç efendim, siz, görüyor musunuz, Anton Antonoviç, siz, sanırım, Anton Antonoviç, beni tümüyle yanlış anladınız efendim. Ben, özür dilerim, Anton Antonoviç, kendi payıma ben bunu ancak onur sayarım efendim..."

"O zaman bizim de kusurumuza bakmayın efendim. Bizler eskiye göre terbiye aldık efendim. Size göre, yeniye göre terbiye olmak bizim için çok geç. Vatana hizmet ederken bu vakte dek sağduyu, sanırım yetti. Bayım, benim, sizin de bildiğiniz gibi, yirmi yıllık kesintisiz hizmet nedeniyle madalyam var efendim..."

"Hissediyorum, Anton Antonoviç, kendi adıma bütün bunları hissediyorum efendim. Ama bunu demem iştim efendim, ben maskeden bahsediyordum Anton Antonoviç efendim..."

"Maskeden mi efendim?"

"Yani siz tekrar... sizin bu arada başka bir anlamda anlayacağınızdan kaygı duyuyorum, yani dediğiniz gibi, benim söylediklerimin anlamını, Anton Antonoviç. Ben sadece şu fikri geliştiriyorum, yani belirtiyorum, Anton Antonoviç, maske taşıyan insanların nadir olmadıkları ve artık maskenin altındaki insanı tanımanın güç olduğu fikrini efendim..."

"Yani efendim, biliyor musunuz, hiç de zor değil efendim. Genellikle ve yeterince kolay efendim, genellikle uzağa bakmaya gerek olmaz efendim."

"Hayır efendim, biliyor musunuz efendim, ben, An-

ton Antonoviç, diyorum ki efendim, kendi adıma konuşuyorum, ben, sözgelimi, maske takıyorum, ama ancak ona gerek olduğu zaman, yani tam olarak söylersek, sadece karnavalda ve neşeli toplantılarda, ama başka, daha örtülü bir anlamda söylersek, her gün insanların karşısında maske takmıyorum efendim. İşte size söylemek istediğim buydu, Anton Antonoviç efendim."

"Ya, biz artık bırakalım bunları; yani hiç vaktim yok efendim," dedi Anton Antonoviç yerinden kalkıp majestelerine sunmak üzere birtakım kâğıtları toplamaya başlarken. "Sizin meseleniz, tahmin ettiğim kadarıyla, zamanı gelince açıklanmakta gecikmeyecek. Siz kendiniz de kimi şikâyet etmeniz, kimi suçlamanız gerektiğini göreceksiniz, ayrıca sizden lütfen daha sonraki özel ve işe zararlı açıklama ve yorumlarınızı benden uzak tutmanızı rica ediyorum efendim..."

"Hayır efendim, ben, Anton Antonoviç," diye seslendi bir anda bembeyaz olan Bay Golyadkin uzaklaşan Anton Antonoviç'in peşinden, "ben, Anton Antonoviç, efendim bunu,düşünmedim efendim." Tek başına kalınca "Bu da ne böyle?" diye sürdürdü kahramanımız kendi kendine. "Burada rüzgârlar ne taraftan esiyor ve bu yeni dönüşün anlamı da ne?" Şaşkın ve yarı ölü haldeki kahramanımız tam bu yeni sorunu çözmeye hazırlanıyordu ki, bu sırada, yan odadan bir gürültü duyuldu, birtakım hareketlilikler oldu, kapı açıldı ve biraz önce majestelerinin çalışma odasında bazı işlerle ilgilenen Andrey Filippoviç kapıda belirip Bay Golyadkin'i çağırdı. Konunun ne olduğunu bilen ve Andrey Filippoviç'i bekletmek istemeyen Bay Golyadkin yerinden fırladı ve gerektiği gibi, hemen istenen şeyi yapmak üzere telaşlandı, zar zor gerekli defteri derleyip hazırladı ve kendisi de defterin ve Andrey Filippoviç'in peşinden majestelerinin çalışma odasına gitmeye yöneldi. Birden ve neredeyse o

sırada kapıda duran Andrey Filippoviç'in kolunun altından bir yerden, odaya Bay Küçük Golyadkin telaş içinde, soluk soluğa, oldukça kararlı ve ciddi bir görünümle daldı ve doğruca bu tür bir atağı hiç beklemeyen Bay Büyük Golyadkin'e yaklaştı...

"Evraklar, Yakov Petroviç, evraklar... majesteleri sormuştu, sizdekiler hazır mı?" diye cıvıldadı kısık sesle ve hızlı hızlı konuşarak Bay Büyük Golyadkin'in misafiri. "Andrey Filippoviç sizi bekliyor..."

"Beklediklerini sizin söylemenize gerek yok, biliyorum," dedi Bay Büyük Golyadkin de hızlı hızlı fısıldayarak.

"Hayır, ben, Yakov Petroviç, öyle değil; ben, Yakov Petroviç, hiç öyle değil; size yakınlık duyuyorum, Yakov Petroviç ve ruhsal bir yakınlık göstermek istiyorum."

"Bundan beni mazur görmenizi rica ederim sizden. İzninizle, izninizle efendim..."

"Siz, sanırım, onları zarfa koyacaksınız, Yakov Petroviç, üçüncü sayfaya da işaret koyacaksınız, izninizle, Yakov Petroviç..."

"Ama izin verin siz, sonra..."

"Ama zaten burada mürekkep lekesi var, Yakov Petroviç, mürekkep lekesini fark etmiş miydiniz?.."

Bu sırada Andrey Filippoviç ikinci kez Bay Golyadkin'i çağırdı.

"Hemen, Andrey Filippoviç; bir saniye, hemen oradayım... saygıdeğer bayım, siz Rusça anlıyor musunuz?"

"En iyisi çakıyla kazımak, Yakov Petroviç, en iyisi bana bırakın: İyisi mi siz rahatsız olmayın, Yakov Petroviç, bana bırakın, ben orayı şu çakıyla..."

Andrey Filippoviç üçüncü kez Bay Golyadkin'i çağırdı.

"Evet, izin verin, nerede bu leke? İyi de, sanırım, burada leke filan yok?"

"Kocaman bir leke, işte şurada! İşte, izin verin, ben burada gördüm onu; işte, izin verin... siz bana izin verin bir, Yakov Petroviç, ben orayı şu çakıyla, samimiyim, Yakov Petroviç, iyi yüreklilikten çakıyla... işte şöyle, işte oldu bile..."

Bu sırada, hiç beklenmedik bir biçimde, Bay Küçük Golyadkin, kaşla göz arasında, Bay Büyük Golyadkin'i aralarında patlak veren bir anlık mücadelede yenerek ve her koşulda kesinlikle onun iradesini çğneyerek, gerekli idari evrakı kaptı ve onu, Bay Büyük Golyadkin'i inandırdığı gibi iyi yüreklilikle bir çakıyla kazımak yerine, hızla kıvırdı, koltuğunun altına sokuşturdu, iki sıçrayışta yaptıklarının hiçbirini fark etmemiş olan Andrey Filippoviç'in yanına ulaştı ve onunla birlikte müdürün çalışma odasına uçtu. Bay Büyük Golyadkin olduğu yere çakılmış kalmıştı, çakı elinde duruyordu ve sanki onunla bir şeyi parçalamaya hazırlanıyormuş gibi görünüyordu...

Kahramanımız hâlâ yeni durumunu tümüyle anlamamıştı. Hâlâ kendine gelememişti. Darbeyi hissetmişti, ama bunun sıradan bir şey olduğunu düşünüyordu. Korkunç, tarifsiz bir sıkıntıyla sonunda durduğu yerden koptu ve doğruca müdürün çalışma odasına yöneldi, bu arada yüce Tanrı'ya her şeyi en iyi bir şekle sokması ve bir şey olmaması için dua ediyordu... Müdürün çalışma odasından bir önceki son odada, Andrey Filippoviç ve adaşıyla burun buruna geldi. İkisi artık çıkıyorlardı: Bay Golyadkin kenara çekildi. Andrey Filippoviç gülerek ve neşeyle konuşuyordu. Bay Büyük Golyadkin'in adaşı da gülüyor, kikirdiyor, Andrey Filippoviç'le arasına saygılı bir mesafe bırakıyor ve biraz heyecanlı bir tavırla onun kulağına fısıldıyor, Andrey Filippoviç de çok hoşnut bir şekilde başını sallıyordu. Bir anda kahramanımız bütün olup biteni anladı. Onun çalışması (daha sonra öğrendiği

gibi) majestelerinin beklentilerini neredeyse aşmış ve gerçekten de kısa sürede ve vaktinde yetişmişti. Majesteleri çok memnun olmuştu. Hatta majestelerinin Bay Küçük Golyadkin'e teşekkür ettiğini, ciddi bir teşekkür ettiğini söylüyorlardı; bunu gerektiği zaman hatırlayacağını ve hiç unutmayacağını söylemişti... Tahmin edileceği üzere, Bay Golyadkin'in ilk işi prostesto etmek, var gücüyle, bütün olanaklarıyla protesto etmek oldu. Kendini kaybetmiş ve ölü gibi solgun bir halde, Andrey Filippoviç'e doğru atıldı. Ama Bay Golyadkin'in işinin özel bir iş olduğunu duyan Andrey Filippoviç, dinlemeyi reddetti, kesin bir şekilde kendi ihtiyaçları için ayırabileceği tek bir boş dakikası bile olmadığını söyleyerek onu geri çevirdi.

Karşılaştığı sesin sertliği ve geri çevrilmenin kesinliği Bay Golyadkin'i etkiledi. "İyisi mi başka bir yönde... iyisi mi Anton Antonoviç'e..." Bay Golyadkin'in şanssızlığı, Anton Antonoviç de uygun değildi: O da bir yerlerde bir şeylerle meşguldü. "Demek benden onu açıklama ve tartışmalardan uzak tutmamı rica etmesi boşuna değilmiş!" diye düşündü kahramanımız. "İşte bunu hedefliyormuş; yaşlı uyanık! Bu durumda majestelerine yalvarmaya cesaret etmeliyim."

Hâlâ solgun görünen ve kafasını tümüyle mayayla kaplanmış gibi hisseder bir halde, neye karar vermek gerektiğini, kesin olarak bilemeden sandalyeye oturdu Bay Golyadkin. "Bütün bunlar sıradan şeyler olsa çok daha iyi olurdu," diye düşünüyordu durmaksızın. "Gerçekten, böylesine karanlık bir iş hatta tümden olanaksız olmalıydı. Birincisi, bu saçmalık, ikincisi, bu olamaz. Bu, herhalde, bir yerde bir şey karıştı, ya da başka bir şey oldu, gerçekten de olmadı; ya da, belki, ben kendim gittim... ve kendimi bir şekilde tümden öteki sandım... kısacası, bu kesinlikle çözümsüz bir iş."

Bay Golyadkin bunun kesinlikle çözümsüz bir iş olduğuna karar vermişti ki, birden odaya Bay Küçük Golyadkin iki elinde ve koltuğunun altında evrakla daldı. Yanından geçerken Andrey Filippoviç'e bir iki gerekli söz söyledi, birileriyle görüşen, birileriyle selamlaşan, birileriyle samimileşen Bay Küçük Golyadkin, anlaşılan gereksiz gevezelik için boş vakti olmadığı için hemen odadan çıkmaya davrandı, ama Bay Büyük Golyadkin'in şansına, tam da kapıda durdu ve yanından geçen, orada çalışan iki üç genç memura bir şeyler söyledi. Bay Büyük Golyadkin doğruca ona yöneldi. Bay Küçük Golyadkin Bay Büyük Golyadkin'in manevrasını görür görmez, büyük bir tedirginlikle, hemen kaçabileceği bir yer aranmaya başladı. Ama kahramanımız dün akşamki misafirini kolundan çoktan yakalamıştı. İki dokuzuncu dereceden memuru çevreleyen memurlar çekilip merakla ne olacağını beklemeye başladılar. Büyük dokuzuncu dereceden memur artık iyi niyeti bir yana bırakmak gerektiğini çok iyi anlamıştı, onunla ilgili bir entrika döndüğünü çok iyi biliyordu: Artık kendini tutmaya gerek yoktu. Karar anı gelmişti.

"Evet efendim?" dedi Bay Küçük Golyadkin, Bay Büyük Golyadkin'e oldukça küstah bir şekilde bakarak.

Bay Büyük Golyadkin zar zor nefes alıyordu.

"Bilmiyorum, saygın bayım," diye başladı, "size artık bana karşı davranışınızın tuhaflığını ne şekilde açıklayacağımı."

"Evet efendim. Devam edin efendim." Bu sırada Bay Küçük Golyadkin çevresine bakındı ve sanki tam da şimdi başlıyor komedi demek istercesine, çevrelerindeki memurlara göz kırptı.

"Sizin bana karşı tavırlarınızın küstahlık ve arsızlığı, sayın bayım, bu durumda sizi suçlu kılıyor...benim söyleyebileceğimden de fazla... Oyununuza bel bağlamayın: Berbat bir oyun..."

"Nasıl, Yakov Petroviç, şimdi söylesenize bana, nasıl uyuya kaldınız?" diye yanıt verdi Küçük Golyadkin, gözlerini Bay Büyük Golyadkin'in gözlerine dikerek.

"Siz, sayın bayım, ileri gidiyorsunuz," dedi kendini iyice kaybeden dokuzuncu dereceden memur, ayaklarının altında yer kayıp gitmiş gibi hissederek, "umarım, ses tonunuzu değiştireceksiniz..."

"Canım!" diye sözünü kesti Bay Küçük Golyadkin, Bay Büyük Golyadkin'e karşı oldukça tatsız bir şekilde sırıtarak ve birden, hiç beklenmedik bir şekilde, şefkat görüntüsüyle, onun oldukça tombul sağ yanağından iki parmağıyla makas alarak. Kahramanımız ateş gibi kıpkırmızı oldu... Bay Büyük Golyadkin'in misafiri, hasmının bütün uzuvlarının titrediğini, sinirden dilsiz olduğunu, ıstakoz gibi kızardığını ve dahası son sınıra dek getirilmiş olduğunu, hatta ciddi bir saldırıya kalkışabileceğini fark eder etmez, hemen, en arsız şekilde kendince öne geçti. Yanağından iki kez daha makas alan, onu iki kez daha gıdıklayan, öfkeden kendini kaybetmiş ve eli ayağı tutmaz hale gelmiş adamla, birkaç dakika daha bu şekilde, çevrelerindeki gençleri epey eğlendirerek oynayan Bay Küçük Golyadkin, sonunda dudak uçuklatacak kadar arsız bir tavırla Bay Büyük Golyadkin'in nazik karnına bir yumruk indirdi ve en zehirli, ima dolu bir gülüşle ona şöyle dedi: "Yapma, Yakov Petroviç kardeş, yapma! Biz seninle kurnazlık edeceğiz, Yakov Petroviç, kurnazlık." Sonra, kahramanımız son saldırıdan kendine az çok gelemeden önce, Bay Küçük Golyadkin birden (öncelikle çevresindeki seyircilere küçük bir gülücük atarak) çok meşgul, çok çalışkan, çok ciddi bir tavır takınıp gözlerini yere çevirdi, iç çekti, ufaldı ve hızla "özel bir görevle" diyerek kısa ayağı üzerinde sıçradı ve yan odaya daldı. Kahramanımız gözlerine inanamadı ve bir türlü kendine gelemedi ...

Sonunda kendine geldi. Bir anda mahvolduğunu,

belli bir anlamda yıkıldığını, kendini rezil ettiğini ve şanına leke sürdüğünü, tarafsız kişilerin huzurunda alaya alındığını ve küçük düşürüldüğünü, dün kendisinin biricik ve güvenilir dostu saydığı kişi tarafından hâince hakerete uğradığını ve son olarak, yeryüzünün kaç bucak olduğunu anlayan Bay Golyadkin düşmanının peşine düştü. O anda artık rezaletinin tanıklarını düşünmek bile istemiyordu. "Bu darbede hepsi birbirinin dostu," dedi kendi kendine, "hepsi birbirine arka çıkıyor ve hepsi birbirini bana karşı kışkırtıyor." Fakat, on adım attıktan sonra, kahramanımız, açık bir şekilde bütün o takibin boşuna ve yararsız olacağını anladı ve bu yüzden geri döndü. "Kaçamazsın," diye düşündü, "vakti gelince elime düşeceksin; kurt, koyunun gözyaşlarını öder." Sahte bir soğukkanlılıkla ve çok enerjik bir kararlılıkla Bay Golyadkin sandalyesine kadar gitti ve oturdu. "Kaçamazsın!" dedi tekrar. Artık olay herhangi bir pasif savunmadan çıkmıştı: Kararlı, saldırgan bir hal almıştı ve Bay Golyadkin'i o an kim görse, onun kıpkırmızı olduğunu ve kalemi, iradesini zar zor toplayarak, mürekkebe batırdığını ve kâğıdı nasıl bir öfkeyle karalamaya başladığını o an kim görse, daha çok önceden olayın böyle sürmeyeceğini ve herhangi bir şekilde, sıradan, kadınca bir şekilde sona ermeyeceğini anlardı. Onun ruhunda bir karar oluştu ve kalbinin derinliklerinde onu uygulamaya yemin etti. Doğrusu, hâlâ çok iyi bir şekilde bilmiyordu nasıl davranacağını, yani daha doğrusu, hiç bilmiyordu; ama her şey gider, boşver! "Sahtekârlık ve utanmazlık, sayın bay, çağımızda bir yere götürmez. Sahtekârlık ve utanmazlık, sayın bayım, iyiye götürmez, rezalete götürür. Grişka Otrepev[1] vardı bir tek, bayım, sahtekârlıkla kör halkı kandı-

1. XVI. yüzyılın sonunda, Korkunç İvan'ın soyundan olduğunu öne sürerek kendini çar ilan eden ve isyan çıkaran bir köylü. (Ç.N.)

ran, o da uzun sürmedi." Bu son duruma rağmen, Bay Golyadkin birtakım kişilerin maskesinin düşeceği ve her şeyin ortaya çıkacağı vakte dek beklemeye karar verdi. Bunun için, birincisi mesai saatlerinin olabildiğince çabuk sona ermesi gerekiyordu, kahramanımız o vakte dek herhangi bir önlem almamaya karar verdi. Sonra, mesai saatleri sona erdiği zaman, bir önlem alacaktı. O zaman bu önlemi alırken, kibirin boynuzunu kırmak ve alçakça toz toprak içinde sürünen sefil yılanın başını ezmek[1] için nasıl davranacağını, bütün eylem planını nasıl sergileyeceğini biliyordu. Kendisine çamurlu çizmeleri silmek için kullanılan bir paçavra gibi davranılmasına, Bay Golyadkin izin veremezdi. Bunu kabul edemezdi, özellikle de bu durumda. Bu son hakaret olmasaydı, kahramanımız, belki de, kalbini bastırmaya karar verebilirdi ve susmaya, sessiz kalmaya ve aşırı ısrarla protesto etmemeye karar verebilirdi; tartışırdı, yakınırdı biraz, kendince haklı olduğunu gösterirdi, sonra biraz izin verirdi, sonra belki de, biraz daha izin verirdi, sonra tümden kabul ederdi, sonra da, özellikle de karşı taraf görkemli bir şekilde onun da kendince haklı olduğunu kabul ettiği zaman, sonra belki de uzlaşırdı hatta, hatta bir parça etkilenirdi, hatta –kim bilebilir– belki de, yeni bir dostluk, sağlam, ateşli bir dostluk, dün gecekinden daha büyük bir dostluk doğardı, ki bu dostluk, sonunda, iki kişinin oldukça hayırsız benzerliğinin tatsızlığını gölgede bırakırdı, iki dokuzuncu dereceden memur çok mutlu olur ve sonra da yüz yaşına kadar yaşardı vb. Son olarak, şunu da söyleyelim: Bay Golyadkin kendisini ve hakkını savunduğu için biraz pişman olmuştu ve o sırada bunu tatsız buluyordu. "Boyun eğse," diye düşündü Bay Golyadkin, "şaka

1. Puşkin'in *Mozart ve Salieri* adlı tragedyasından alıntılanmıştır. (Y.N.)

yaptığını söylese, onu affederdim, hatta bunu sesli bir şekilde söylese daha da affederdim. Ama, bana paçavra gibi davranmasına izin veremem. İnsanların bana böyle davranmasına izin vermedim, yoz bir insanın buna kalkışmasına hiç izin vermeyeceğim. Paçavra değilim ben; ben, bayım, paçavra değilim!" Kısacası, kahramanımız karar vermişti. "Siz kendiniz, bayım siz, suçlusunuz!" Protesto etmeye ve de var gücüyle, bütün olanaklarla protesto etmeye karar vermişti. Artık böyle bir adamdı! Kendisine hakaret edilmesine hiçbir şekilde izin veremezdi, dahası kendisine paçavra gibi davranılmasına ve hele, bunu tümüyle yoz bir insanın yapmasına hiç izin veremezdi. Fakat tartışmayalım, tartışmayalım. Belki de, eğer biri istese, eğer biri, sözgelimi, ısrarla Bay Golyadkin'i paçavraya çevirmek istese, çevirebilirdi, hiç engellemeden ve cezalandırılmadan çevirebilirdi (Bay Golyadkin şahsen bunu bazen hissediyordu) ve Golyadkin değil, bir paçavra olurdu, yani rezil, kirli bir paçavra olurdu, ama bu paçavra basit olmazdı, bu özgüveni olan, karşılıksız hisleri olan bir paçavra olurdu ve bu paçavranın çamurlu kıvrımlarının arasında gizli, ama yine de hisli...

Saatler inanılmaz bir şekilde uzuyordu; sonunda saat dört oldu. Biraz sonra herkes kalktı ve müdürün ardından evlerine doğru yola koyuldu. Bay Golyadkin kalabalığa karıştı; gözleri fırdönüyor ve kimseyi gözden kaçırmıyordu. Sonunda kahramanımız misafirinin paltoları dağıtan ofis bekçilerine doğru koşturduğunu ve alçakça alışkanlığıyla, onların yanında dikilip kendininkini beklediğini gördü. Bu bir karar anıydı. Bay Golyadkin bir şekilde kalabalığın arasından yol açtı ve geri kalmamak isteğiyle, o da paltosunu istedi. Ama palto önce Bay Golyadkin'in misafiri ve dostuna verildi, çünkü bu sırada o kendince yakınlaşmayı, sokulmayı, fısıldaşmayı ve haydutlaşmayı başarmıştı.

Paltoyu giyen Bay Küçük Golyadkin Bay Büyük Golyadkin'e ironik bir şekilde baktı, böylece ona açıkça ve küstahça davranmayı en uç noktaya götürdü, sonra ona has yüzsüzlükle çevresine bakındı, –herhalde kendisine uygun bir izlenim bırakmak için– çevredeki memurlarla laflaştı, birine bir şey söyledi, bir başkasıyla bir şeyler fısıldaştı, saygılı bir şekilde üçüncünün yanına gitti, dördüncüye gülümseyerek karşılık verdi, beşinciye elini uzattı ve neşeyle merdivenlerden aşağı kaydı. Bay Büyük Golyadkin peşindeydi ve tarifsiz bir hoşnutlukla, ona son basamakta yetişti ve paltosunun yakasından yakaladı. Sanki Bay Küçük Golyadkin biraz endişelendi ve çaresiz bir şekide çevresine bakındı.

"Ne demek istiyorsunuz?" diye fısıldadı sonunda Bay Golyadkin'e zayıf bir sesle.

"Sayın bay, eğer siz soylu bir insansanız, dün akşamki dostça görüşmemizi hatırlarsınız diye umuyorum," dedi kahramanımız.

"A, evet. Yani, ne var? İyi uyudunuz mu efendim?"

Bir an için Bay Büyük Golyadkin'in dili öfkeden tutuldu.

"Ben yani iyi uyudum efendim... Ama izin verirseniz, sayın bayım, size oyununuzun aşırı bulanık olduğunu söyleyeceğim..."

"Bunu kim söylüyor? Bunu düşmanlarım söyler," diye yanıt verdi ansızın kendini Bay Golyadkin diye adlandıran kişi ve bu sözleri söyleyip beklenmedik bir şekilde kendini gerçek Bay Golyadkin'in elinden kurtardı. Kurtulduktan sonra, merdivenlerden aşağı indi, çevresine bakındı, arabacıyı gördü, ona koşturdu, arabaya bindi ve bir anda Bay Büyük Golyadkin'in gözünden kayboldu. Umutsuz ve herkesin terk ettiği dokuzuncu dereceden memur çevresine bakındı, ama başka bir arabacı yoktu. Koşmak istedi, ama bacakları çözülmüştü. Altüst

olmuş bir fizyonomi, açık kalmış ağızla yıkılmış, ufalmış bir halde, güçsüz bir halde fener direğine yaslandı ve birkaç dakika kaldırımın kenarında bu şekilde kaldı. Sanki Bay Golyadkin için her şey kaybedilmiş gibiydi...

Dokuzuncu bölüm

Anlaşılan her şey, hatta doğa bile, Bay Golyadkin'e karşı silahlanmıştı; ama o hâlâ ayaktaydı ve yenilmemişti; yenilmediğini hissediyordu. Mücadele etmeye hazırdı. İlk anki şaşkınlığını üzerinden attığı zaman böyle bir his ve böyle bir enerjiyle ovuşturdu ellerini, öyle ki sırf Bay Golyadkin'in görünümüne bakmak bile onun yenilmemiş olduğu sonucunu çıkarmaya yetiyordu. Fakat, tehlike hemen burnunun ucunda, apaçıktı; Bay Golyadkin bunu hissediyordu; ama bu tehlikeyi nasıl ele almalı? İşte sorun buydu. Bay Golyadkin'in aklından hemen bir anda şu düşünce geçti: "Bütün her şeyi öylece bıraksam mı diyorum, öylece vazgeçsem mi? Yani, ne ki? Yani, hiç. Ben özel biri olacağım, sanki ben değilim," diye düşündü Bay Golyadkin, "her şeyi sessizce atlatırım; ben değilim, hepsi bu; o da özel biri, belki vazgeçer; vazgeçer, çakal, vazgeçer, döner dolaşır, sonra vazgeçer. İşte öyle! Mütevazı olacağım. Zaten neredeymiş bu tehlike? Ne tehlikesi? Bana birinin çıkıp bu olaydaki tehlikeyi göstermesini dilerdim. Boş işler! Sıradan işler!" Burada Bay Golyadkin duraksadı. Dilinde sözcükler tükendi; hatta bu düşünce yüzünden kendine küfretti; hatta kendisini bu düşünce yüzünden hiçlikle, korkaklıkla suçladı; fakat yaşadığı olay yine de bir adım ilerlememişti. O anda bir şeye ka-

rar vermenin onun için gerçek bir zorunluluk olduğunu hissediyordu; hatta ona neye karar vermesi gerektiğini söyleyecek kişiye çok şeyler vereceğini hissediyordu. Yani, zaten nasıl tahmin edebilirdi ki? Fakat, tahmin etmeye vakit yoktu. Her koşulda, zaman kaybetmemek için, bir arabaya bindi ve eve doğru uçtu.

"Ne? Şimdi kendini nasıl hissediyorsun?" diye düşündü kendi kendine. "Şimdi kendine nasıl hissetme izni vereceksin, Yakov Petroviç? Ne yapacaksın? Artık bir şey yapacaksın, seni rezil, çakal seni! En son noktaya kadar getirdin kendini, ağlarsın şimdi, sızlanırsın şimdi!" Arabacısının sarsıntılı koltuğunda hoplayıp duran Bay Golyadkin kendi kendini böyle azarlıyordu. Kendini azarlamak ve aynı anda bu şekilde kendi yaralarını kaşımak Bay Golyadkin için büyük bir tatmin, hatta neredeyse şehvet gibi bir şeydi. "Yani, orada, şimdi," diye düşündü, "büyücünün teki gelse, ya da resmi bir şekilde biri gelse ve şöyle dese: 'Golyadkin, sağ elinden bir parmak ver ve seninle anlaşalım; öteki Golyadkin olmayacak, sen de mutlu olacaksın, ama parmağın da olmayacak'... Hemen verirdim parmağı, duraksamadan verirdim, gözümü kırpmadan verirdim. Şeytan alsın bütün bunları!" diye haykırdı sonunda umutsuz dokuzuncu dereceden memur, "Neden oluyor bütün bunlar? Yani, bütün bunların olması lazım mıydı yani; işte hemen bunun, işte tam da bunun, sanki başka bir şey olamazdı! Ve bütün bunlar başta iyiydi, her şey hoşnutluk verici, mutluluk vericiydi; öyle olamazdı, böyle olmalıydı! Fakat, zaten lafla bir şey kazanmıyorsun. Harekete geçmeli."

Böylece, bir şeye karar verir gibi olan Bay Golyadkin, dairesine girer, hiç beklemeden piposunu kapar ve var gücüyle onu içine çeker, sağa sola duman bulutları savururken, aşırı bir heyecan içinde odasında ileri geri koşturmaya başladı. Bu arada Petruşka masayı hazırlı-

yordu. Sonunda, Bay Golyadkin kesin karara vardı, pipoyu birden bıraktı, paltosunu üzerine giydi, yemek için evde olmayacağını söyledi ve koşarak çıktı daireden. Merdivenlerde Petruşka soluk soluğa durdurdu onu, unuttuğu şapkası vardı elinde. Bay Golyadkin şapkayı aldı, Petruşka'nın aklına özel bir şeyler gelmesin diye kendini onun gözünde biraz haklı çıkarmak istedi, "işte, durum böyle böyle, şapkamı da unutmuşum" vb. diyerek, ama uşak ona bakmadan hemen gittiği için, Bay Golyadkin de başka bir açıklama yapamadan şapkasını giydi, o sırada topuklarına kadar üşütmüş olduğunu hissetse de her şeyin, belki de iyi olacağını ve işlerin bir şekilde yoluna gireceğini mırıldanarak merdivenlerden aşağı koşturdu, caddeye çıktı ve bir araba çağırıp Andrey Filippoviç'e doğru uçtu. "Fakat, yarın daha iyi olmaz mıydı acaba?" diye düşündü Bay Golyadkin, Andrey Filippoviç'in dairesinin kapısındaki çıngırağın ipinden tutarken, "ona önemli ne söyleyeceğim? Burada önemli bir şey yok ki. Bu iş öyle önemsiz ki, sonuçta, gerçekten de önemsiz, boş, yani neredeyse boş bir iş... zaten işte o, bütün hepsi gibi, olay..." Birden Bay Golyadkin çıngırağa asıldı; çıngırak çaldı, içeriden ayak sesleri duyuldu... Bu sırada Bay Golyadkin telaş ve küstahlığı yüzünden kendine lanetler ediyordu. Bay Golyadkin'in olup bitenlerle birlikte neredeyse unutmuş olduğu Andrey Filippoviç'le yaşadığı tatsızlık bu sırada aklına geldi. Ama artık kaçmak için çok geçti; kapı açıldı. Bay Golyadkin'in şansına ona, Andrey Filippoviç'in işten eve gelip yemeğini evde yemeyeceğini söylediler. "Nerede yemek yediğini biliyorum: İzmaylovski Köprüsü'nde yemek yiyor," diye düşündü kahramanımız ve dehşetli sevindi. Uşağın, "Sizin için kendisine ne söyleyeyim" sorusu karşısında, "Ben, dostum, iyi, zaten, dostum, sonra..." diyerek, apaçık bir dinçlikle merdivenlerden aşağı koşturdu. Caddeye çıkın-

ca arabayı bırakmayı düşündü ve arabacıya parasını ödedi. Arabacı "Bayım, uzun zaman bekledim, ata da sizin rahatınız için hiç acımadım," diyerek bahşiş isteyince, bir beşlik bahşiş verdi ve hatta bunu büyük zevkle yaptı; kendisi de yürümeye başladı.

"Olay böyle, doğru," diye düşündü Bay Golyadkin, "zaten böyle bırakmak olmaz; fakat, eğer böyle tartarsak, yani sağlıklı tartarsak, gerçekten burada neden telaş ediyoruz? Yani, hayır, fakat, bütün bunları söyleyeceksem, neden telaş ediyorum? Eziyet çekiyorum, vuruşuyorum, acı çekiyorum, kendimi öldürüyorum? Birincisi, olay olmuş bitmiş ve geri getiremezsin... zaten geri getirme de! Şöyle bakalım: Bir adam var, –yeterince tavsiye mektubu olan bir adam, diyelim, becerikli bir memur var, görgülü biri, sadece yoksul ve çeşitli tatsızlıklar yaşamış– birileriyle dövüşmüş, yani, sonuçta yoksulluk günah değil; onun yanında olmalıyım. Ama diğer yandan, bu saçmalık da ne böyle? Yani, gelmiş, yerleşmiş, bu adamın doğası böyle, iki damla su gibi öteki adama benziyor, öteki adamın tam bir kopyası. Bu yüzden onu daireye kabul etmemek de ne oluyor? Ya kaderse, ya sadece kader, ya burada sadece kör talih suçluysa, onu paçavra gibi bir kenara atmak, ona iş vermemek... Burada adalet nerede? Adam yoksul, perişan, ürkek; insanın kalbi sızlıyor, insan ona merhamet ediyor! Evet! Söyleyecek bir şey yok, benim gibi düşünen müdürler olsaydı iyi olurdu, boş kafa! Zaten kafa mı var bende! On kişiye yeter bu aptallık! Hayır, hayır! İyi yaptılar, sefil biçareyi gözetip kurtardılar... Yani, evet, örneğin ikiz olduğumuzu varsayalım, böyle doğmuşuz işte, ikiz kardeşler, o kadar, işte öyle! Yani, ne var bunda? Yani, hiç! Bütün memurlar alışabilir... Bizim müdürlüğümüze gelen, tarafsız biri de, herhalde, bu durumda edepsiz ve hakaretamiz bir şey bulamayacaktır. Hatta duygulandırıcı bir şey var burada; işte,

diyelim, şöyle bir düşünce: Tanrısal bir tasarım diyelim, tümüyle birbirine benzer iki ruh yaratmış, hayırsever müdüriyet de, tanrısal tasarımı görerek, ikizleri işe almış. Bu şüphesiz," diye sürdürdü Bay Golyadkin ruh halini değiştirerek ve sesini biraz alçaltarak, " bu, şüphesiz... bu şüphesiz, daha iyi olurdu, eğer bu duygulandırıcı bir şey olmasaydı ve hiç ikiz de olmasaydı... Şeytan alsın bütün bunları! Bu niye gerekti? Burada öylesine özel ve tortu bırakmayan bir mecburiyet mi var?! Yüce Tanrım! Zaten böyle çorabı şeytanlar örer! İşte zaten, karakteri böyle, oyunbaz, küfürbaz bir huyu var, öyle alçak, öyle oynak, yalayıcı, çanak yalayıcı, Golyadkin işte! Olur a, soyadıma leke sürecek kadar haince davranır, namussuz. İşte şimdi bir de onu gözetleyip duracaksın! Zaten nasıl bir ceza! Fakat, ne ki? Yani, gerek yok! Yani, alçağın teki, bırak o alçak olsun, buna karşılık öteki şerefli. Yani, o alçak olacak, bense şerefli olacağım, işte bu Golyadkin alçak, ona bakmayın ve diğeriyle karıştırmayın diyecekler; işte bu şerefli, iyiliksever, halim selim, iyi kalpli, işinde umut vaat ediyor ve hak ettiği unvanla ödüllendiriliyor; işte öyle! Yani, iyi... ama, nasıl olur... Ama onlar orada onu... naklediyorlar! Zaten her şey ondan oluyor! Ah sen, yüce Tanrım!.. ve insanın yerine geçer, yerine geçer, öyle alçak, insanı paçavraya çevirir ve insanın paçavra olmadığını düşünmez bile. Ah sen, yüce Tanrım! Nasıl mutsuzluk böyle!.."

İşte böyle düşünüp sızlanarak koşuyordu Bay Golyadkin, yolları ayırt edemeden ve nereye gittiğini kendisi de bilemeden. Neva Bulvarı'nda buldu kendini ve sırf bu yüzden, yürüyenlerden birine öyle hızlı ve şiddetli bir şekilde çarptı ki sanki kıvılcımlar çıktı. Bay Golyadkin, başını kaldırmadan, özür diledi ve ancak o zaman, yürüyen kişi pek de izzetinefse sığmayan bir şeyler homurdandığı zaman, biraz uzaklaşıp burnunu yukarı kal-

dırdı ve nerede, ne halde olduğuna bakındı. Olsufiy İvanoviç'teki ünlü yemeğe hazırlanırken gelip dinlendiği o pastanenin hemen yanında olduğunu görüp anlayınca, kahramanımız birden midesinde kasılma ve yanmalar hissetti, yemek yemediğini, bir yerlerde davet edildiği bir yemek de olmadığını hatırladı ve bu yüzden, vakit kaybetmeksizin, merdivenden yukarı hızla çıkarak bir şeyler yemek üzere pastaneye koştu. Pastanedeki her şey pahalıydı ama, bu küçük engel bu kez Bay Golyadkin'i durdurmadı; bu kez bu tür ayrıntılara takılacak vakti yoktu. Parlak bir şekilde aydınlatılmış odada, üzerinde seçkin insanların damağına uygun her şeyin yer aldığı çok çeşitli bir yığının durduğu tezgâhın kıyısında, oldukça yoğun bir ziyaretçi kalabalığı duruyordu. Tezgâhtar doldurmaya, uzatmaya, vermeye ve paraları almaya zar zor yetişiyordu. Bay Golyadkin sırasını bekledi ve sırası gelince, usulca eline bir tane balıklı börek aldı. Bir köşeye çekilip sırtını oradakilere dönüp keyifle yemeğini yedikten sonra, tabağı masaya koydu, bedelini bildiğinden, gümüş on kopek çıkardı ve parayı tezgâha bıraktı, bırakırken tezgâhtara şöyle diyecek şekilde baktı: "İşte, parayı bırakıyorum; bir balıklı börek parası," gibi bir şey.

"Borcunuz bir ruble on kopek," dedi tezgâhtar dişlerinin arasından.

Bay Golyadkin çok şaşırdı.

"Bana mı dediniz?.. Ben... ben, sanırım, bir börek almıştım."

"On bir tane aldınız," diye emin bir şekilde karşı çıktı tezgâhtar.

"Siz... anladığım kadarıyla... siz, sanırım, yanılıyorsunuz... Ben, doğrusu, sanırım, bir börek aldım."

"Saydım; on bir tane aldınız. Aldığınıza göre ödemeniz lazım, bedavaya bir şey vermiyoruz."

Bay Golyadkin şaşakalmıştı. "Ne bu, gözbağı mı, ne

geliyor başıma böyle?" diye düşündü. Bu arada tezgâhtar Bay Golyadkin'in kararını bekliyordu; Bay Golyadkin'in çevresini sardılar; Bay Golyadkin bir gümüş ruble çıkarmak üzere, hemen ödemek üzere, suçtan uzak olmak üzere cebine uzandı. "Yani, on birse on bir," diye düşündü istakoz gibi kızararak, "yani, ne bu böyle, on bir böreği kim yedi? Yani, adam aç, on bir börek yemiş; yani, afiyet olsun; yani, burada şaşıracak bir şey, sıkılacak bir şey yok..." Birden sanki bir şey Bay Golyadkin'i boğar gibi oldu; gözlerini kaldırdı ve bir anda bilmeceyi çözdü, bütün gözbağını anladı: bir anda bütün sıkıntılar çözüldü... Yan odanın kapısında, tezgâhtarın hemen arkasında ve Bay Golyadkin'in tam karşısında, o vakte dek ayna sandığı kapıların yanında, bir adamcağız duruyordu; Bay Golyadkin'in ta kendisi duruyordu, büyük Bay Golyadkin değil, hikâyemizin kahramanı değil, öteki Bay Golyadkin, "yeni" Bay Golyadkin. Öteki Bay Golyadkin, anlaşılan, harika bir ruh halindeydi. Önce Bay Golyadkin'e gülümsüyor, başıyla selam veriyor, göz kırpıyor, ayaklarını sallıyor ve bir şey olursa yan odaya kaçacak gibi bakıyordu, oradan da arka yola, böylece... bütün takip yararsız olacaktı. Elinde onuncu balıklı böreğin son parçası vardı, onu Bay Golyadkin'in gözü önünde, hoşnutlukla şapırdattığı ağzına attı. "Yerime geçti, akçak!" diye düşündü Bay Golyadkin, utançtan alev gibi kızararak, "herkesin ortasında utanmadı! Görüyorlar mı onu? Sanki, kimse fark etmiyor..." Bay Golyadkin gümüş rubleyi, sanki parmakları yanmış gibi attı ve tezgâhtarın anlamlı ve küstah gülüşünü, görkemli ve sakin, hâkim gülüşünü fark etmeksizin, kalabalığın arasından yol açtı, tezgâha ve çevresine bakınmadan uzaklaştı. "Sonuçta insanı küçük düşürmediği için teşekkürler!" diye düşündü büyük Bay Golyadkin. "Teşekkürler hayduta, ona ve kadere, her şey hâlâ iyi gittiği için. Sadece tezgâhtar kabalık etti. Ne

yapalım, sonuçta o da haklı! Bir ruble on kopek gerekiyordu, bu da onun hakkıydı. Zaten, bizde kimseye parasız bir şey vermezler! Bari daha terbiyeli olsaydı, tembel!.."

Merdivenlerden verandaya inerken söylemişti bunları Bay Golyadkin. Fakat son basamakta çivilenmiş gibi durdu ve birden öylesine kızardı ki, özgüven kırılması krizinden dolayı gözlerinde yaşlar belirdi. Yarım dakika kadar sütunun yanında durduktan sonra, birden kesin bir şekilde ayağını yere vurdu, bir hamlede verandadan caddeye fırladı ve çevresine bakınmadan, nefes nefese, yorgunluk duymaksızın evine, Şestilavoçnaya Caddesi'ne doğru yola koyuldu. Eve varınca, evdeyken alışkanlık edinmiş olmasına rağmen, üstündeki elbiseyi bile çıkarmayıp, piposunu bile yakmayıp hemen koltuğa oturdu, hokkayı önüne çekti, kalemi aldı, bir mektup kâğıdı koyup önüne iç dalgalanmalardan titreyen eliyle şu mektubu yazmaya başladı:

"Saygıdeğer bayım,
Yakov Petroviç!

Sizinle aramızdaki durum beni buna mecbur bırakmış olmasaydı, sayın bayım, kalemi elime almazdım. İnanın, bir mecburiyet beni size böyle bir açıklama sunmaya sevk etti, bu yüzden öncelikle benim bu tedbirimi size yönelik kasıtlı bir tavır olarak, bir hakaret olarak değil, bizi artık birbirine bağlayan durumun zorunlu bir sonucu olarak görmenizi rica ediyorum, sayın bayım."

"İyi, saygın, edepli, nezaketli, aynı zamanda güçlü ve sağlam oldu sanırım?.. Sanırım, onu gücendirecek bir şey yok. Ayrıca ben de kendimce haklıyım," diye düşündü Bay Golyadkin yazılanları okuyarak.

"Sayın bayım, fırtınalı bir gecede, hor gördüğüm için adlarını anmayacağım düşmanlarımın bana karşı kaba ve saygısızca davranışının ardından sizin beklenmedik ve tuhaf bir şekilde ortaya çıkışınız, şu anda aramızda mevcut olan bütün anlaşmazlıkların kaynağı oldu. Sayın bay, sizin hem benim varlık alanıma, hem de günlük hayattaki bütün ilişkilerime zorla girmekte inat etmek yönündeki ısrarlı arzunuzsa, sadece nezaket ve basit bir dört duvar gerektiren sınırları aşıyor. Burada, sayın bayım, benim evraklarımı ve bana ait şerefli adı, müdürün övgüsünü, hak etmediğiniz övgüleri kazanmak için çalmış olduğunuzu hatırlatmayı hiç düşünmüyorum. Burada, bu durumda zorunlu olan açıklamalardan kasıtlı ve incitici bir biçimde kaçmalarınızı da hatırlatmayacağım. Dahası, her şeyi söylemiş olmak için, burada sizin bana pastanede göstermiş olduğunuz bu son tuhaf, deyim yerindeyse, anlaşılmaz davranışı da hatırlatmayacağım. Benim için yararsız olan bir gümüş ruble kaybı konusunda sızlanmaya da kalkışmayacağım; ama sayın bay, sizin şerefime, üstelik, kendilerini tanımıyor bile olsam, çok görgülü olan birtakım kişilerin önünde zarar vererek açık bir şekilde tecavüz etmiş olmanız karşısında duyduğum bütün hoşnutsuzluğu dile getirmeden edemeyeceğim..."

"İleri mi gidiyorum?" diye düşündü Bay Golyadkin. "Çok olmasın; bu aşırı kırıcı olmadı mı, – şu görgülü iması, örneğin?.. Yok, hiç bile! Ona karakter sağlamlığını göstermek lazım. Fakat, yumuşatmak için, sonunda onu pohpohlayıp yağlayabilirim. Bakarız artık."

"Ama, sayın bayım, eğer içten hislerin ve samimi, açık yürekli karakterinizin size bütün hatalarınızı düzeltme ve her şeyi eski haline getirme fırsatını vereceğine kesin olarak inanmış olmasaydım, sizi mektubumla yormaya kalkmazdım.

Mektubumu sizin açınızdan gücendirici bir şekilde alma-

yacağınıza, aynı zamanda bu durumu uşağım aracılığıyla, bilhassa yazılı olarak açıklamaktan kaçınmayacağınıza inanmaya tam bir umutla cüret ediyorum.

Sayın bay, yanıt bekliyorum,
sizin sadık hizmetkârınız olmak
şerefine nail olduğunu ifade eden
Y. Petroviç."

"Eh, işte iyi böyle. Olan oldu; olay mektuplaşmaya kadar geldi. Ama kim suçlu? Kendisi suçlu. İnsanı yazılı belge talep etmeye mecbur bırakan kendisi. Ben de haklıyım..."

Mektubu son kez okuyan Bay Golyadkin onu katladı, mühürledi ve Petruşka'yı çağırdı. Petruşka her zamanki gibi uykulu gözlerle ve niyeyse aşırı öfkeli bir halde geldi.

"Kardeşim, sen, işte, al bu mektubu... anlıyor musun?"

Petruşka susuyordu.

"Al bunu ve işyerine götür; orada nöbetçi, on ikinci dereceden memur Vahrameyev'i bulursun. Vahrameyev bugün nöbetçi. Anlıyor musun bunu?"

"Anlıyorum."

"Anlıyormuş! Şöyle diyemiyor: Anlıyorum efendim. Memur Vahrameyev'i istersin ve ona dersin ki, şöyle şöyle dersin, efendim size selam söyledi ve sizden bizim adres defterine bakmanızı rica ediyor; nerede, dersin, yaşıyor dokuzuncu dereceden memur Golyadkin?"

Petruşka susmayı sürdürdü ve Bay Golyadkin'e o gülüyormuş gibi geldi.

"Yani Petruşka, işte sen, Petruşka, ondan adresi soracaksın ve yeni atanmış olan memur Golyadkin nerede yaşıyor öğreneceksin?"

"Dinliyorum."

"Adresi soracaksın ve bu mektubu o adrese götüreceksin; anlıyor musun?"

"Anlıyorum."

"Eğer oradaysa... işte mektubunu götüreceğin yerde, o bay, bu mektubu vereceğin bay, Golyadkin... Neye gülüyorsun, düdük?"

"Neye gülecekmişim? Bana ne! Hiç efendim. Kardeşiniz bir şeye gülmüyor..."

"Yani, ha şöyle... eğer o bay, diyelim, efendinin nasıl olduğunu, nerede olduğunu soracak olursa; yani, diyelim, o... bir şey soracak olursa, sen susup, benim efendimin bir şeyi yok, diyeceksin, sizden kendi elinizle bir yanıt vermenizi rica ediyor dersin. Anlıyor musun?"

"Anlıyorum efendim."

"Yani, işte öyle, dersin, efendim, dersin, bir şeyi yok de, yani sağlıklı şimdi, dersin, misafirliğe gitmeye hazırlanıyor; sizden, dersin, yazılı cevap rica ediyor. Anlıyor musun?"

"Anlıyorum."

"İyi, hadi."

"Zaten bir de şu düdükle uğraşmak var! Kendi kendine gülüyor, neyse bıraktı. Neye gülüyor? Felaket oluncaya dek bekledim, tam bir felaket oluncaya dek bekledim! Fakat, belki de, daha iyiye gidecek... Bu düzenbaz, herhalde, iki saat oyalanır şimdi, kaybolur yine bir yerlerde. Kimseye göndermemek lazım. Ne belaymış bu böyle!.. Ne belalar geliyor böyle!.."

Böylece, yaşadığı belayı tümüyle hisseden kahramanımız Petruşka'yı beklerken iki saatlik pasif rolü kabullendi. Bir saat boyunca odada gezindi, tütün içti, sonra pipoyu bıraktı ve bir kitabın başına oturdu, sonra koltuğa uzandı, sonra tekrar pipoyu aldı eline, sonra yeniden odada koşturmaya başladı. Akıl yürütmek istiyordu, ama

kesin bir şekilde hiçbir konuda akıl yürütemiyordu. Sonunda yaşadığı pasif acı hali son raddeye vardı ve Bay Golyadkin bir önlem almaya karar verdi. "Petruşka ancak bir saat sonra gelir," diye düşündü, "anahtarı kapıcıya verebilirim, bu arada ben de... olayı takip ederim, olayı şahsen takip ederim." Hiç vakit kaybetmeden olayı araştırmak için telaş eden Bay Golyadkin şapkasını aldı, odadan çıktı, dairenin kapısını kilitledi, kapıcıya gitti, anahtarı on kapikle birlikte ona teslim etti, –Bay Golyadkin biraz alışılmadık bir haldeydi– ve gitmesi gereken yere gitti. Bay Golyadkin, önce İzmaylovski Köprüsü'ne doğru, yaya yola koyuldu. Yürüyüş yarım saat sürdü. Yolculuğunun hedefine varınca, doğruca tanıdığı evin avlusuna girdi ve beşinci dereceden memur Berendeyev'in dairesinin penceresine baktı. Kırmızı perdelerle örtülü üç pencerenin dışında, geri kalan bütün pencereler karanlıktı. "Olsufiy İvanoviç'in misafiri yok herhalde bugün," diye düşündü Bay Golyadkin, "herhalde, şimdi hepsi evde oturuyor." Avluda bir süre oyalanan kahramanımız bir şeye karar vermeye çalışıyordu. Ama anlaşılan, kararın uygulamaya geçmesi kaderde yoktu. Bay Golyadkin düşündü, vazgeçti ve caddeye döndü. "Hayır, benim buraya gelmem gerekmiyordu. Burada ne yapacağım ki?.. İşte daha iyiyim şimdi... ve olayı bizzat inceleyeceğim." Bu kararı alan Bay Golyadkin işe doğru yola koyuldu. Yol yakın değildi, üstüne üstlük korkunç bir çamur vardı ve lapa lapa kar yağıyordu. Ama kahramanımız için o anda bir güçlük yoktu sanki. Islandı da ıslandı doğrusu ve epey kirlendi, "böyle olsun, aman, hedefe varalım da." Ve gerçekten, Bay Golyadkin hedefine varmıştı artık. Dev devlet binasının karanlık kütlesi artık ileride önünde belirmişti. "Dur!" diye düşündü, "nereye gidiyorum ve burada ne yapacağım? Varsayalım, nerede yaşadığını öğrendim; bu arada Petruşka, herhalde, çoktan dönmüş-

tür ve bana yanıt getirmiştir. Değerli vaktimi boş yere kaybediyorum, böyle sadece vakit kaybediyorum. Yani, tabii hayır; bütün bunlar hâlâ düzeltilebilir. Fakat, aynı şekilde, Vahrameyev'e uğramalı mı? Yani, tabii hayır! Artık sonra... Eh! Dolanmanın hiç gereği yok. Tabii hayır, böyle karakter! Böyle alışkanlık, gerekli mi, hayır mı, sonsuza dek bir yerlere koşturmaya çabalıyorum... Hım... saat kaç? Herhalde dokuz olmuştur artık. Petruşka gelmiş ve beni evde bulamamıştır. Tam bir aptallık ettim çıkarak... Eh, doğrusu, iş oldu!"

Böylece tam bir aptallık yaptığını içtenlikle kabul eden kahramanımız tekrar Şestilavoçnaya'daki evine koşturdu. Yorgun ve tükenmiş bir halde koştu. Kapıcıdan Petruşka'nın gelmeyi düşünmemiş bile olduğu öğrendi. "Tabi, işte! Bunu sezmiştim zaten," diye düşündü kahramanımız, "bu arada saat dokuz oldu. Eh, zaten haydutun teki bu! Bir yerlerde sonsuza dek içer artık! Yüce Tanrım! Ben biçarenin payına da böyle günler mi düşmüş!" Böyle düşünen ve yakınan Bay Golyadkin dairesine girdi, mumu yaktı, üzerindekileri çıkardı, pipo içti ve tükenmiş, yorgun, bitkin, aç bir halde Petruşka'yı bekleyerek koltuğa uzandı. Mum dumanlı bir şekilde yanıyordu, ışık duvarlarda titreşiyordu... Bay Golyadkin baktı, baktı, düşündü düşündü ve sonunda ölü gibi uyuya kaldı.

Çok geç bir vakitte uyandı. Mum artık neredeyse tükenmişti, tütüyordu ve birden tümüyle sönmeye hazırdı. Bay Golyadkin doğruldu, silkindi ve her şeyi hatırladı, kesinlikle her şeyi. Paravanın arkasından Petruşka'nın gür horlaması duyuluyordu. Bay Golyadkin pencereye koştu; hiçbir yerde ışık yoktu. Vasistası araladı sessizce; şehir sanki ölüm uykusundaydı. Anlaşılan saat iki ya da üçtü; tam olarak: Paravanın ardındaki saat zorlandı ve ikiyi vurdu. Bay Golyadkin paravanın arkasına atıldı.

Zar zor, uzun çabalardan sonra, Petruşka'yı kaldırdı ve onu yatağa oturtmayı başardı. Bu sırada mum tümüyle söndü. Bir on dakika geçti, Bay Golyadkin başka bir mum bulup yakmayı başardı. Bu sırada Petruşka yeniden sızmayı başarmıştı. "Alçağın tekisin sen, haydutun tekisin sen!" diyordu Bay Golyadkin onu tekrar sarsarken, "kalkacak mısın, uyanacak mısın?" Yarım saat uğraştıktan sonra Bay Golyadkin, uşağını tam olarak harekete geçirmeyi ve onu paravanın arkasından çıkarmayı başardı. Bu sırada kahramanımız, Petruşka'nın, deyim yerindeyse, leş gibi sarhoş olduğunu ve ayaklarının üstünde zar zor durduğunu görüyordu.

"Tembelin tekisin sen!" diye haykırdı Bay Golyadkin. "Haydutun tekisin! Aklımı aldın benim! Tanrım, nerede senin elindeki mektup? Ah, yüce Tanrım, nasıl bu... Ve zaten neden yazdım bunu? Lazım mıydı yazmam illa! Özgüvenden sersemledim, ahmaklaştım ben! Neye yarar özgüven! Al sana özgüven, rezilsin sen, işte özgüven!.. Yani, sen! Nereye koydun mektubu sen, haydut! Kime verdin onu?.."

"Kimseye bir mektup vermedim; bende mektup yoktu ki... öyle işte!"

Bay Golyadkin çaresizlikten ellerini sıkıyordu.

"Dinle, Petruşka... dinle, sen beni dinle..."

"Dinliyorum..."

"Nereye gittin? Yanıt ver..."

"Nereye gittim... iyi insanlara gittim! Ne var!"

"Ah sen, yüce Tanrım! Önce nereye gittin? Devlet dairesine gittin mi?.. Dinle beni, Petruşka; sen sarhoştun herhalde?"

"Sarhoş mu? Yani şimdi buracıktan kalkmayayım, haş-haş-haşhaş, işte..."

"Hayır, hayır, sarhoş olman sorun değil... Ben sadece soruyorum; sarhoş olman iyi; Petruşkacığım, ben öylesi-

ne, öylesine... Sen, belki de, unuttun, her şeyi hatırlayacaksın. Hatırlasana, Vahrameyev'e gittin, o memura gitmedin mi?"

"Gitmedim, bir memura falan gitmedim. Bakın hemen şimdi..."

"Hayır, hayır, Petruşka! Hayır, Petruşkacığım, yani öylesine. Yani görüyorsun ben öylesine... Yahu, bu da ne böyle! Avlu soğuk, ıslak, yani, herif iyi içmiş, bir şey yok... sinirlenmeyeceğim. Kardeşim, bugün ben de içtim... Sen kabul etsene, hatırlasana kardeş: Memur Vahrameyev'e gittin mi?"

"Tamam, şimdi oldu, gittim öyleyse, vallahi, işte oradaydım, işte hemen şimdi..."

"Tamam, iyi, Petruşkacığım, gittiysen iyi. Görüyorsun, sinirlenmiyorum... Yani, yani," diye sürdürdü kahramanımız, uşağını sakinleştirerek, omzunu sıvazlayarak ve ona gülümseyerek, "yani, kafayı bulmuşsun, leş gibi, azıcık... on kapikle mi kafayı buldun? Dalgacı seni! Neyse, önemi yok; neyse, görüyorsun ya, kızmıyorum... kızmıyorum, kardeş, kızmıyorum..."

"Hayır, dalga geçmiyorum, nasıl isterseniz efendim... İyi insanlarlaydım sadece, dalga geçmedim, hiç dalga geçmedim..."

"Tabii hayır hayır, Petruşkacığım! Dinle, yani bir şey demiyorum, yani sana düzenbaz diyip küfretmiyorum. Zaten sana teselli olsun diye söylüyorum, bunu iyi anlamda söylüyorum. Zaten Petruşkacığım, bu başkasını pohpohlamak demek olur, yani onun hinoğlu hin olduğunu söylemek, onun pohpoha izin vermediğini söylemek olur. Başka insan olsa severdi bunu... yani, boşver yani! Yani, söylesene bana, Peşkuşka, şimdi açıkça, lafı dolandırmadan, dostça.. yani, sen Vahrameyev'e gittin ve o da adresi sana verdi mi?"

"Adresi verdi, adresi de verdi. İyi memur! Senin

efendi, dedi, iyi insan, çok iyi insan, dedi; ben, dedim, söyle, dedi, selam söyle, dedi, efendine, tebrik et ve de ki ben, dedi, seviyorum, işte, dedi, senin efendini överim! Bu yüzden, dedi, sen, efendin, dedi, Petruşka, iyi insan, dedi, sen de, dedi, iyi insansın, Petruşka, işte..."

"Ah sen, yüce Tanrım! Peki ya adres, adres, seni Yahuda?" Bu son sözü Bay Golyadkin neredeyse fısıldar gibi söyledi.

"Adres... adresi verdi."

"Verdi mi? Peki, nerede yaşıyor, Golyadkin, memur, dokuzuncu dereceden memur Golyadkin?"

"Senin Golyadkin, dedi, Şestilavoçnaya Caddesi'nde yaşar. İşte gidersin, dedi, Şestilavoçnaya'ya, sağda, merdivenlerin orada, dördüncü kat. İşte orada, dedi, Golyadkin..."

"Dalaverecinin tekisin sen!" diye haykırdı sonunda sabrı tükenmiş kahramanımız. "Haydutun tekisin! Bu zaten benim; senin anlattığın kişi benim zaten. Öteki de Golyadkin; ben ötekinden bahsediyorum, seni dalavereci!"

"Ya, nasıl isterseniz! Bana ne! Siz nasıl isterseniz işte!"

"Peki mektup, mektup..."

"Ne mektubu? Mektup yoktu ki, ben bir mektup görmedim."

"Onu nereye tıktın çakal seni?!"

"Verdim onu, verdim mektubu. Selamlar, dedi, tebrikler; senin efendin, dedi, iyi. Selam söyle, dedi, efendine..."

"Bunu kim söyledi? Golyadkin mi söyledi?"

Petruşka bir süre sustu ve efendisinin gözlerinin içine baka baka, ağzını açа açа güldü.

"Dinle, sen, haydutun tekisin!" diye başladı Bay Golyadkin, öfkeden kendini kaybedip nefesi tıkanarak, "ne

yaptın sen bana! Söyle bana, ne yaptın sen bana! Parçaladın beni, hayvansın sen! Kafamı gövdemden ayırdın, seni Yahuda!"

"Ama, şimdi nasıl isterseniz! Bana ne!" dedi kararlı bir sesle Petruşka, paravanın arkasına dönerken.

"Gel buraya, gel buraya, seni haydut!.."

"Artık yanınıza gelmem, hiç gelmem. Bana ne! Ben iyi insanlara gideceğim... İyi insanlar şerefli yaşıyor, iyi insanlar hilesiz yaşıyor ve hiç iki olmuyorlar..."

Bay Golyadkin'in kolları, ayakları buz kesildi, ruhu çekildi...

"Evet efendim," diye devam etti Petruşka, "onlar hiç iki olmazlar, Tanrı'yı ve şerefli insanları gücendirmezler..."

"Seni tembel, seni sarhoş! Sen yat artık, seni haydut! Yarın kendine geleceksin," dedi Bay Golyadkin zar zor duyulur bir sesle. Petruşka'ya gelince, o bir şeyler daha geveledi; sonra yatağına yattığı, yatağın çatırdadığı, uzun uzun esnediği, gerindiği ve sonunda deyim yerindeyse, masum bir uykuya daldığı duyuldu. Bay Golyadkin yarı canlı yarı ölüydü. Petruşka'nın davranışı, çok tuhaf imaları, kızılacak şeyler olmasa da, sarhoş birinin zırvalarından başka bir şey olmasa da, sonunda bütün olayın almış olduğu kötücül yön, bütün bunlar Golyadkin'i baştan aşağı sarsmıştı.

"Gecenin ortasında onu azarlamasaydım," dedi kahramanımız, hastalıklı bir hisle bütün gövdesi titrerken, "Sarhoş herifle belli etmeden temas kurmak lazım! Sarhoş heriften ne bekliyorsun! Tek sözcük yok, saçmalıyor. Fakat, bu haydut ne ima ediyordu öyle? Yüce Tanrım! Neden yazdım şu mektubu, idamlığım ben; intiharkeşin tekiyim ben! Sussan olmaz sanki! Vır vır etmen lazım! Ne oldu! Mahvoldun, paçavraya döndün, zaten ne ki, özgüven nerede ki, diyorsun, şerefimi lekelediler, diyor-

sun, şerefini kurtarman gerek! İntiharkeşin tekiyim ben!"

Koltuğunda oturmuş korkudan kımıldamaya cesaret edemezken böyle dedi Bay Golyadkin. Birden gözleri, dikkatini aşırı derecede çeken bir nesneye takıldı. Korkuyla –yanılsama olmasın, dikkatini çeken şey hayal ürünü bir yalan olmasın– ona elini uzattı, umutla, çekinerek, tarifsiz bir merakla... Hayır, yalan değil! Yanılsama değil! Mektup, tastamam mektup, tereddütsüz mektup, hem de ona yazılmış... Bay Golyadkin mektubu masadan aldı. Kalbi güm güm atıyordu, "Bunu, herhalde, şu düzenbaz getirdi," diye düşündü, "buraya bıraktı, sonra da unuttu; herhalde böyle olmuş her şey; bu herhalde tam böyle olmuş..." Mektup memur Vahrameyev'den, Bay Golyadkin'in eski dostu ve genç meslekdaşından geliyordu. "Fakat bütün bunları önceden hissetmiştim," diye düşündü kahramanımız, "şimdi mektupta olacakları önceden hissetmiştim..." Mektup şöyleydi:

"Sayın Bay Yakov Petroviç!

Uşağınız sarhoş, ondan bir yarar gelmez; bu nedenle yazılı olarak yanıt vermeyi yeğledim. Size hemen bildireyim ki sizin benden istediğiniz ve sizin de tanıdığınız kişiye gönderdiğiniz mektubu aktarmak olan vazifeyi, bütün sadakat ve hassaslığımla yerine getirmeyi kabul ediyorum. Çok yakından tanıdığınız ve artık benim de tanıdığım bu kişi, sizin de çok iyi tanıdığınız ve adını burada anmayacağım (çünkü kesinlikle masum bir insanın şanını boş yere karalamak istemiyorum), benim için bir dost olmuş olan kişi, bizimle birlikte, Karolina İvanovna'nın dairesinde, daha önce siz bizdeyken Tambov'dan gelen piyade subayının kaldığı odada kalıyor. Fakat, bu kişiyi şerefli ve temiz yürekli insanlar arasında bulabilirsiniz, ki başkaları için bu söylenemez. Sizinle olan ilişkimi bu tarihten

itibaren kesmeye niyetliyim; dostça bir hava ve eski hoş görünümlü yoldaşlığımız kalmadı artık, bu yüzden sayın bayım, sizden bu samimi mektubumu alır almaz, hatırlatmama izin verirseniz, bundan yedi ay önce, siz daha bütün kalbimle saygı duyduğum Karolina İvanovna'nın yanında yaşarken, benim size sattığım yabancı işi usturalar için bana vermeniz vereken iki gümüş rubleyi göndermenizi rica ediyorum. Böyle davranmamın nedeni, sizin, akıllı insanların dediğine göre, özgüveninizi ve şanınızı kaybetmiş ve masum ve tertemiz insanların ahlakı için tehlikeli hale gelmiş olmanızdır, çünkü bazı kişiler doğruya göre yaşamaz ve dahası, sözleri hilelidir ve iyi niyetli görünümleri kuşku vericidir. Hep ahlaklı bir tutum içinde olmuş, şerefli bir kadın ve üstelik genç yaşlarında olmasa bile genç kız olmuş olan, iyi bir yabancı aileden gelen Karolina İvanovna'yı gücendirmek... Buna yetenekli insanlar her zaman ve her yerde bulunabilir, ki bu konuya bu mektubun bir yerinde değinmemi bazı kişiler bilhassa istedi, ama kendi adıma da söylüyorum. Her koşulda, başkentin dört bir yanından akıllı insanların anlattıklarına göre, kendi adınızı çıkarmış olmanıza rağmen eğer daha öğrenemediyseniz, vakti gelince öğreneceksiniz ve ayrıca, sayın bay, artık birçok yerden kendinizle ilgili gerekli haberleri alabilirsiniz. Mektubumu bitirirken, sayın bayım, tanıdığınız, adını belli iyi nedenlerle burada anmadığım kişinin, iyi niyetli insanlar tarafından çok övüldüğünü size bildiririm; neşeli ve hoş bir karaktere sahip olmasının dışında, işte de, bütün aklıselim insanlar arasında da, sözüne ve dostluğuna sadık biri olarak, dostane ilişkiler içinde göründüğü kimselerin ardından hakaret etmeyen biri olarak tanınıyor.

Her koşulda sizin sadık hizmetkârınız
N. Vahrameyev

Hamiş: Siz uşağınızı kovun: Ayyaş ve size, büyük olasılıkla, bir sürü bela getiriyor, daha önce bizde hizmet veren ve

şimdi işsiz kalmış olan Evstafiya'yı alın. Şimdiki uşağınız sadece sarhoş olmakla kalmıyor, üstelik, hırsız, çünkü daha geçen hafta kıtlama şekeri, Karolina İvanovna'ya çok düşük fiyattan sattı, ki bana göre, sizi sinsi bir şekilde, az az, farklı zamanlarda soymamış olsa bunu yapamaz. Bunu size iyiliğiniz için yazıyorum; fakat bazı kişiler sadece bütün insanları, öncelikle de şerefli ve iyi karaktere sahip insanları gücendirmeyi ve kandırmayı becerebiliyor; dahası arkalarından konuşuyor ve sadece kıskançlıktan ve kendi kendilerini böyle adlandıramadıkları için de olsa onları tam tersi bir şekilde temsil edebiliyor.

V."

Vahrameyev'in mektubunu okuyan kahramanımız koltuğunda uzun zaman kıpırdamadan durdu. Onu iki gündür çevreleyen bütün o bulanık ve bilmecemsi dumanın arasından bir tür yeni bir ışık sızıyordu. Kahramanımız kısmen anlamaya başlamıştı... Koltuktan kalkıp hemen kendini tazelemek, dağınık düşüncelerini toparlamak, onları belli bir konuya yönlendirmek ve sonra da kendini biraz toplayıp durumunu olgun bir şekilde düşünmek için odanın başka bir yerine gidecek oldu. Ama kalkmak istediği zaman, güçsüzlük ve çaresizlikten, tekrar olduğu yere düşüyordu. "Şüphesiz, bütün bunları daha önceden hissetmiştim; fakat nasıl yazmış böyle ve bu sözcükler nasıl bir anlama sahip? Varsayalım, anlamını da biliyorum; ama bu ne anlatır? Doğruca söylemeliydi: İşte, derdi, şöyle şöyle, şu şu gerekiyor, ben de yapardım. Olay bir dönemeci, kavşağı döndü, tatsız bir yere gidiyor! Ah, sabah bir an önce olsa ve hemen işe koyulsam! Şimdi biliyorum ne yapacağımı. Diyeceğim ki, şöyle şöyle, sebepleri kabul ediyorum, şerefim satılık değil, ama... olabilir; fakat, o, bu malum kişi, uğursuz şahıs bu-

raya nereden karıştı? Ve neden tam da burada karıştı? Ah, yarın olsa hemen! Adımı çıkarmışlar, entrikalar yapıyorlar, sırtımdan vurmaya çalışıyorlar! En önemlisi, kaydecek vakit yok, şimdi, örneğin, mektup yazıp sadece, diyelim, şunu şunu ve işte şunu şunu kabul etmeyi boşverelim. Yarın hava aydınlanır aydınlanmaz göndereyim, şeyden önce... ve diğer yandan onlar mat olacak ve güvercinlerin önlerine geçeceğim... Beni rahat bırakacaklar, işte o kadar!"

Bay Golyadkin bir kâğıt çekti önüne, kalemi aldı ve on ikinci dereceden memur Vahrameyev'in mektubunu aşağıdaki mektupla yanıtladı:

"Sayın Bay Nestor İgnayeviç!

Benim için küçük düşürücü olan mektubunuzu kalbime üzüntü veren bir hayretle okudum, çünkü bazı edepsiz kişiler ve sahte bir iyi niyete sahip başka insanlardan bahsederek beni kastettiğinizi açıkça görüyorum. Dahası, bu şerefli insanların, gerçekten soylu bir düşünce tarzı olan ve öncelikle de, dürüst ve açık bir karakterle ödüllendirilmiş şerefli insanların, soylu insanların çıkarlarından uzak durup en iyi niteliklere sahip kalplerinde zararlı bir bite yer vermiş olduğunu görmek daha da üzücü ve küçük düşürücü; ne yazık ki ağır ve ahlaksız çağımızda bu bitler çok güçlü ve aşırı kötü niyetli bir biçimde yayılmaktadır. Sonuç olarak, bahsettiğiniz borcumu, iki gümüş rubleyi, kuruşu kuruşuna size geri vermeyi neredeyse kutsal bir görev saydığımı söyleyeyim.

Sayın bayım, sizin kadın cinsinden malum kişiyle ilgili imalarınıza, bu kişinin niyetleri, hesapları ve çeşitli tasarılarıyla ilgili imalarınıza gelince, sayın bayım size bütün bu imaları bulanık ve belirsiz bulduğumu söyleyeceğim. Affedersiniz, sayın bayım, düşüncelerimin soylu halini ve şerefli adımı lekelerden koruyacağım. Her koşulda, yazılı yerine şahsen yapılan

açıklamanın doğruluğunu yeğleyerek, şahsen açıklamayı hoşgörebilirim ve dahası, her tür barışsever, karşılıklı uzlaşmaya varmaya hazırım. Bu amaçla, sayın bay, sizden bu kişiye benim şahsen uzlaşmaya hazır olduğumu ve bir de, bu hanımdan bir görüşme yeri ve zamanı belirlemesini rica ettiğimi aktarmanızı rica ediyorum. Sayın bayım, diğer yandan, size hakaret ettiğim, eski dostluğumuzu bozduğum ve sizin hakkınızda konuştuğum yolundaki imalarınızı okumak benim için acı verici oldu. Bütün bu anlaşmazlığı, benim en şiddetli düşmanlarım olarak adlandırılabilecek kişilerin hain bir iftirası, kıskançlığı ve kötü yürekliliği olarak değerlendiriyorum. Ama onlar, herhalde, masumluğun kendi masumluğuyla güç kazandığını, utanmazlık, küstahlık ve bazı kişilerin insanı çileden çıkaran yılışıklığının, er ya da geç, herkes tarafından tiksintiyle damgalanacağını ve bu kişilerin kendi kalplerinin edepsizlik ve ahlaksızlığından dolayı kaybedeceğini bilmiyorlar. Bitirirken, sayın bayım, sizden bu kişilere, bu dünyada kendi öteki varlıklarıyla edindikleri sınırlardan ötekileri yerinden etmek, onların yerini almak gibi soysuz fantastik arzularının ve tuhaf heveslerinin, hayret, tiksinti, üzüntü ve her şeyin ötesinde akıl hastanesiyle karşılanacağını bildirmenizi rica ediyorum; her şeyin ötesinde, bu tür yaklaşımların benim görüşüme göre kesinlikle adil olan güçlü yasalarla yasaklanmış olduğunu, çünkü herkesin kendi sahip olduğu yerle yetinmesi gerektiğini bildirin. Her şeyin bir sınırı vardır ve eğer bu şakaysa, edepsiz bir şaka, dahasını da söyleyeyim, kesinlikle ahlaksız bir şaka, çünkü sayın bayım, sizi temin ederim ki, yukarıda kendi yerimle ilgili belirttiğim fikirlerim saf ahlaki fikirlerdir.

Her koşulda sizin sadık hizmetkârınız olmaktan
şeref duyan
Y. Golyadkin."

Onuncu bölüm

Genel olarak, bir önceki gecenin olaylarının Bay Golyadkin'i baştan aşağı sarstığı söylenebilir. Kahramanımız çok kötü uyudu, yani tam anlamıyla beş dakika bile uyuyamadı: Sanki haylazın teki onun yatağına kesik kıllar serpmişti. Bütün geceyi uyur uyanık bir halde, bir o yana bir bu yana dönerek, oflayıp puflayarak, bir uyuyup bir uyanarak geçirdi ve bütün bunlara tuhaf bir sıkıntı, bulanık hatıralar, acayip hayaller eşlik ediyordu, kısacası, ancak tatsız denebilecek her şey... Bir an karşısında tuhaf, bilmecemsi bir alacakaranlıkta Andrey Filippoviç'in figürü beliriyordu; donuk figürü, sert figürü, donuk, sert bakışları, katı ve terbiyeli hoşnutsuzluğuyla... Ve Bay Golyadkin hemen, onun karşısında bir şekilde, o ya da bu yolla, kendini haklı çıkarıp hiç de düşmanlarının tasvir ettiği gibi olmadığını, şöyle olduğunu, böyle olduğunu kanıtlamaya, hatta sıradan, doğuştan gelen niteliklerinin ötesinde şuna buna sahip olduğunu göstermek üzere Andrey Filippoviç'e doğru ilerliyordu, ama o zaman soysuz tavrıyla bilinen şahıs ortaya çıkıyor ve insanı çileden çıkaran bir şekilde hemen Bay Golyadkin'in bütün hazırlığını altüst ediyordu, o zaman Bay Golyadkin'in gözlerinin önünde şanını tam anlamıyla karalıyor, özgüvenini çamura buluyor ve sonra derhal onun işte ve

toplumda sahip olduğu yeri alıyordu. Bay Golyadkin'in başı, bir süre önce gerçekleşen ve küçük düşürücü bir şekilde yediği, ya apartmanda ya da orada bir yerde, bir işle meşgulken yediği; fiskeyle karşılık vermenin güç olduğu bir fiskeden dolayı kaşınıyordu ... Tam Bay Golyadkin, böyle bir fiske yüzünden bile protesto etmenin neden zor olduğu üzerine kafa yormaya başlar başlamaz, tam bu sırada fiskeyle ilgili düşünce belli belirsiz başka bir biçim alıyordu, herhangi belli bir küçük ya da oldukça önemli bir alçaklık, görülmüş, duyulmuş ya da çok kısa süre önce kullanılmış ve hatta sıkça kullanılmış ve ama alçakça bir nedenle kullanılmamış, hatta herhangi bir alçakça zorlamayla da olmamış, yani, sözgelimi bazen, örneğin nezaketten, başka bir seferde tamamen savunmasız olmasından dolayı, ama sonuçta, şu yüzden... şu yüzden ki, kısacası, bu Bay Golyadkin çok şeye neden olduğunu çok iyi biliyordu! Burada Bay Golyadkin uykusu sırasında kızardı, kızarmasını bastırmak için kendi kendine mırıldanıyor, "burada sözgelimi," diyordu, "karakter sağlamlığı sergilenebilir, bu durumda karakter sağlamlığı sergilemek önemli olabilir..." sonra da, "karakter sağlamlığı da ne zaten!.. zaten, şimdi onu anmak da ne!.." Ama Bay Golyadkin bu sırada, tam da o sırada, çağrılsın çağrılmasın, surat ifadesinin malum çirkin ve paskvil halini sergileyerek ve artık, anlaşılan, olayın apaçık bir hal almış olmasına aldırmayıp bir de, bir de, oraya, soysuz bir sırıtmayla, "bu karakter sağlamlığı da ne zaten! Zaten seninle birlikte biz, Yakov Petroviç, nasıl bir karakter sağlamlığına sahip olacağız!.." diye mırıldanarak ortaya çıkmasına daha da sinirleniyor ve öfkeleniyordu. Bay Golyadkin, içinde yer alan herkesin nüktedanlıkları ve soylu havalarıyla tanındığı harika bir topluluğun yanında hayal ediyordu kendini; Bay Golyadkin nezaket ve nüktedanlığıyla öne çıkıyordu, herkes onu seviyordu,

hatta orada bulunan düşmanlarından birkaçı da onu seviyordu, Bay Golyadkin çok hoştu; herkes ona öncelik veriyordu ve sonuçta, Bay Golyadkin evsahibinin de, misafirlerden birkaçını bir köşeye çekerek, Bay Golyadkin'i nasıl övdüğüne hoşnutlukla kulak misafiri oluyordu... Ve birden, kaşla göz arasında, soysuzluğu ve vahşi davranışlarıyla ünlü kişi, Bay Küçük Golyadkin görünümünde tekrar ortaya çıkıyor ve böylece hemen, bir anda, sırf görünüşüyle bile, Küçük Golyadkin, Büyük Golyadkin'in bütün gösteriş ve şanını yıkıyor, Büyük Golyadkin'i gölgede bırakıyor, Büyük Golyadkin'i çamura buluyor ve sonunda, Büyük Golyadkin'in gerçek olmadığını, hiç gerçek olmadığını, sahte olduğunu, kendisinin gerçek olduğunu ve dahası Büyük Golyadkin'in hiç de göründüğü gibi, öyle böyle olmadığını, bu yüzden de soylu ve görgülü insanların topluluğuna ait olma hakkına sahip olmadığını, olamayacağını adeta kanıtlıyordu. Bütün bunlar öyle hızlı olup bitiyordu ki, herkes hem ruhen hem de bedenen rezil ve sahte Bay Golyadkin'e teslim oluyor gerçek ve suçsuz Bay Golyadkin'i derin bir tiksintiyle reddediyor, Bay Büyük Golyadkin daha ağzını açmaya bile fırsat bulamadan, rezil Bay Golyadkin'in bir anda görüşünü kendince şekillendirmediği kimse kalmıyordu. İşe yaramaz ve sahte Bay Golyadkin'in kendince yaltaklanmadığı, kendine çekmediği kimse kalmıyordu, topluluğun en önemsiz kişisine bile yaltaklanıyordu. En şirin tavırlarla, alışkanlığı olduğu üzere herkesin karşısında çok hoş ve tatlı bir şekilde tütün içiyor, karşısındaki dumanlanan surat da bu dumanı koklayıp en büyük hoşnutluk belirtisi olarak gözlerinden yaş gelinceye kadar aksırıp öksürüyordu. Ve en önemlisi, bütün bunlar bir anda oluyordu: Şüpheli ve yararsız Bay Golyadkin'in manevrasının hızı hayret vericiydi! Sözgelimi, birine sırnaşıp onun yakınlığını kazanmayı başarır başarmaz, göz-

lerini ötekisine çeviriyordu. Ötekiyle usulca sırnaşıyor, sırnaşıyor, iltifat gülücüğünü koparıyor, kısa, eğri, fakat oldukça kütüğümsü ayacığını savuruyor ve işte üçüncüyle, üçüncüyle de kıkırdıyor, onunla da dostça sırnaşıyordu; ağzını açmaya, şaşırmaya bile fırsat bulamıyordunuz, – o ise dördüncüyle, dördüncüyle de aynı halleri yaşıyor, korkunç: Büyü, işte o kadar! Herkes ondan hoşnut, herkes onu seviyor ve herkes övüyor onu, herkes koro halinde onun nezaketinin ve aklının satirik eğiliminin gerçek Bay Golyadkin'in nezaket ve satirik eğiliminden çok daha iyi olduğunu ilan ediyor ve böylece gerçek ve masum Bay Golyadkin'i utandırıyor, böylece dürüst Bay Golyadkin'i reddediyor ve soylu Bay Golyadkin'i itip kakıyor ve artık yakınlarına karşı sevgisiyle bilinen gerçek Bay Golyadkin'e fiskeler yağdırıyorlardı!.. Telaşla, korkuyla, öfkeyle sokağa kaçtı Bay Golyadkin ve dosdoğru majestelerine uçmak, o da yoksa, en azından Andrey Filippoviç'e uçmak üzere bir arabacı aranmaya başladı, ama korkunç! Arabacılar Bay Golyadkin'i taşımayı kesinlikle kabul etmedi: "Efendi, tümüyle benzer olan iki kişi taşıyamayız zaten; soylu efendimiz, iyi insan şerefiyle yaşar, başka şeyle değil ve kesinlikle çift olmaz." Utançtan çıldıran kesinlikle şerefli Bay Golyadkin çevresine bakındı ve gerçekten de, arabacıların ve onlarla anlaşmış Petruşka'nın haklı olduğuna kendi gözleriyle inandı; çünkü ahlaksız Küçük Bay Golyadkin gerçekten de orada, yanında, ondan azıcık ötede duruyordu ve sıradan rezil huylarına uyarak, hem orada, hem de bu kritik durumda, çok edepsiz ve özellikle de soylu bir karaktere, daha yetişirken sahip olunan soyluluğa, ikinci iğrenç Bay Golyadkin'in bulduğu her fırsatta övdüğü soyluluğa sahip birine hiç yakışmayan bir şey yapmaya hazırlanıyordu. Utanç ve umutsuzluk içinde kendini kaybederek, gözün gördüğü yere, kaderin onu götürdüğü yere doğru

atıldı mahvolmuş ve kesinlikle haklı olan Bay Golyadkin; ama attığı her adımla, kaldırım taşındaki her ayak darbesiyle birlikte sanki yerin altından gelir gibi, tıpatıp, birebir benzeyen ve iğrenç ahlaksız kalbe sahip bir Bay Golyadkin fırlıyordu. Ve bütün bu tıpatıplar görünür görünmez peşpeşe koşmaya başlıyor ve uzun bir zincir halinde, bir kaz sırası gibi Bay Büyük Golyadkin'in peşinden sürüklenip gidiyorlardı, öyle ki tıpatıplardan kaçacak yer yoktu, öyle ki sonunda sonsuz bir tıpatıplar uçurumu oluşmuştu, öyle ki bütün başkent sonunda tıpatıplarla istila edilmişti ve polis memuru, böyle bir edep ihlalini görerek, bütün bu tıpatıpları yakasından tutmak ve yanında duran bekçi kulübesine kapatmak zorunda kalmıştı... Korkudan uyuşup buz kesen kahramanımız uyandı ve korkudan uyuşup buz keserek, gerçekte de zamanın daha neşeli geçmeyeceğini hissetti... Bunaltıcı, can yakıcıydı... Sanki biri göğsünden kalbini yiyormuş gibi bir sıkıntı geldi üzerine...

Sonunda Bay Golyadkin daha fazla dayanamadı. "Böyle olmayacak!" diye haykırdı yataktan kararlılıkla kalkarken ve bu haykırmanın ardından tam olarak uyandı.

Gün, anlaşılan, çok daha önce başlamıştı. Odada alışık olmadığı bir ışık vardı; güneş ışınları soğuktan buğulanmış camın ardından süzülüp geliyor ve Bay Golyadkin'i hayrete düşürerek, yoğun bir şekilde odaya doluyordu; çünkü güneş onun odasına ancak öğle vakti uğrardı; göksel yıldızın güzergahında daha önce, Bay Golyadkin'in hatırlayabildiği kadarıyla, neredeyse hiç böyle bir istisna olmamıştı. Tam kahramanımız buna şaşıyordu ki, bölmedeki duvar saati vızıldadı ve böylece çalmaya hazırlandı. "Al, işte!" diye düşündü Bay Golyadkin ve kasvetli bir umutla dinlemeye hazırlandı... Ama Bay Golyadkin'i kesin ve tam olarak mat eden saat pır etti ve

sadece bir kere çaldı. "Bu da ne böyle?" diye çığlık attı kahramanımız, kendini yataktan dışarı atarak. Kulaklarına inanamadığından paravanın arkasına koşturdu. Saat gerçekten de bir olmuştu. Bay Golyadkin Petruşka'nın yatağına baktı; ama odada Petruşka'nın kokusu bile yoktu: Yatağı, görünüşe göre, çok önceden yapılıp bırakılmıştı; çizmeleri de hiçbir yerde görünmüyordu; Petruşka'nın gerçekten evde olmadığının tartışmasız işareti. Bay Golyadkin kapıya doğru koştu: Kapı kilitliydi. "Ama nerede bu Petruşka?" diye devam etti fısıltıyla, korkunç bir heyecan içinde, bütün uzuvlarında oldukça ciddi bir ürperti hissederek... Birden aklından bir düşünce geçti... Bay Golyadkin masasına koştu, üzerine baktı, ortalığı arandı; tabii ki: Vahrameyev'e yazılmış dünkü mektubu yoktu. Petruşka da paravanın arkasında yoktu; duvar saati biri vurmuştu, Vahrameyev'in dünkü mektubuysa yeni birtakım noktalara, yani ilk bakışta çok açık olmayan, ama artık kesinlikle aydınlığa kavuşan noktalara değiniyordu. Sonunda, Petruşka da besbelli, satılmış Petruşka'ydı! Evet, evet, bu böyle!

"Demek asıl düğüm buradaymış!" diye haykırdı Bay Golyadkin, elini alnına vurup gözlerini iri iri açarak, "demek bütün bu kirli güçler cimri Alman kadının yuvasında besleniyormuş! Demek, bu kadın bana İzmaylovski Köprüsü'nü işaret ederek sadece stratejik kundakçılık yapıyormuş, dikkatimi dağıtmış, aklımı karıştırmış (uğursuz cadı!) ve işte bu şekilde kuyumu kazıyormuş!!! Evet, bu böyle! Eğer olaya bu açıdan bakarsam, bütün her şey tam da böyle olmuş! Ve alçağın ortaya çıkışı da artık tümden anlaşıldı: Hepsi bir ve aynı şey. Onu uzun zamandır hazırlıyor ve kara güne saklıyorlardı. Demek böyle şimdi, her şey anlaşıldı! Her şey çözüldü! Ama, boşver! Artık vakit kaybetmemeli!.." Bu sırada Bay Golyadkin dehşetle saatin artık öğleden sonra iki olduğunu

hatırladı. "Şimdi onlar başardılarsa..." Göğsünden bir inilti koptu... "Yo hayır, yalan, başaramadılar, bakalım..." Alelacele giyindi, kâğıdı, kalemi kaptı ve şu mektubu döşendi:

"Sayın Bayım Yakov Petroviç!

Ya siz, ya ben, birarada olmamız olanaksız! Bu yüzden size, sizin tuhaf, gülünç ve dahası olanaksız arzunuzun, benim ikizim gibi görünmek ve kendinizi böyle tanıtmak arzunuzun tam anlamıyla namussuz olmanıza ve mahvolmanıza yol açmaktan başka yararı olmayacağını bildiriyorum. Bu yüzden sizden, tam da sizin yararınıza, kenara çekilmeniz ve gerçekten soylu olan ve ahlaklı hedefleri olan insanlara yol açmanızı rica ediyorum. Tersi durumda çok aşırı önlemler almaya karar vermeye bile hazırım. Kalemi bırakıyor ve bekliyorum... Bu arada, emrinizdeyim, silahla karşınıza çıkmaya hazırım.

Y. Golyadkin."

Mektubu bitirdiği zaman enerjik bir şekilde ellerini ovuşturdu kahramanımız. Ardından paltosunu giyip şapkasını takarak, öteki, yedek anahtarıyla kapıyı açtı ve işyerine yollandı. İşyerine kadar gitti, ama içeri girmekte kararsız kaldı; gerçekten, artık çok geç kalmıştı; Bay Golyadkin'in saati iki buçuğu gösteriyordu. Birden, görünüşte çok küçücük bir olay Bay Golyadkin'in bazı kuşkularını çözüme kavuşturdu: Birden binanın köşesinde nefes nefese kalmış ve kıpkırmızı olmuş küçük bir figür göründü ve kısa, sıçan benzeri bir yürüyüşle eşiğe, oradan da hole süzüldü. Bu Bay Golyadkin'in yakından tanıdığı, kısmen gerekli ve üç kuruş için her şeye hazır biri olan kâtip Ostafyev'di. Ostafyev'in yumuşak karnını bilen ve onun, en gerekli ihtiyacı nedeniyle yokluğunun

ardından, herhalde, üç kuruşa eskisinden de çok ihtiyacı olacağını tahmin eden kahramanımız, onlara acımamaya karar verdi ve hemen verandaya, sonra da hole Ostafyev' in peşinden süzüldü, ona seslendi ve gizemli bir tavırla onu bir köşeye, kuytu bir köşeye, dev metal sobanın arkasına çekti. Oraya çektikten sonra kahramanımız sormaya başladı.

"Yani, dostum, orada nasıl şu... beni anlıyor musun?.."

"Dinliyorum, efendim, size uzun ömürler dilerim efendim."

"Sağol, dostum, sağol; ben de sana dilerim, tatlı dostum. Yani, görüyorsun ya, nasıl, dostum?"

"Ne sordunuz efendim?" Bu sırada Ostafyev kazaen açılan ağzını eliyle biraz kapadı.

"İşte ben, görüyorsun ya, dostum, ben, şeyi... sen sanki... Yani, Andrey Filippoviç burada mı?.."

"Burada efendim."

"Memurlar burada mı?"

"Memurlar da burada efendim, her zamanki gibi efendim."

"Majesteleri de burada mı?"

"Majesteleri de burada efendim." Bu sırada kâtip tekrar açılan ağzını bir kez daha kapadı ve biraz merakla tuhaf bir şekilde baktı Bay Golyadkin'e. En azından kahramanımıza öyle göründü.

"Ve özel herhangi bir şey yok, değil mi dostum?"

"Hayır efendim; hiçbir şey yok efendim."

"Demek benimle ilgili herhangi bir şey yok orada, sevgili dostum, herhangi bir şey yok... yani? Hani öyle, dostum, anlıyor musun?"

"Hayır efendim, daha bir şey duyulmuş değil." Bu sırada kâtip tekrar ağzını kapadı ve tekrar Bay Golyadkin'e tuhaf bir şekilde baktı. Doğrusu, kahramanımız artık

Ostafyev'in fizyonomisine nüfuz etmeye, orada bir şey bulmaya, bir şeyin gizlenip gizlenmediğini anlamaya çalışıyordu. Gerçekten de, sanki öyle bir şey gizleniyordu; doğrusu, Ostafyev'in daha da kaba ve kuru bir hal aldığı ve konuşmanın başlangıcında olduğu gibi katılımcı olmadığı Bay Golyadkin'in dikkatini çekmeye başlamıştı. "Kısmen haklı," diye düşündü Bay Golyadkin, "zaten benden ona ne? O, belki de, artık diğer taraftan aldı, bu yüzden de en ihtiyacı olan şeye gitmişti. Ben de ona..." Bay Golyadkin üç beş kuruş çıkarmanın vakti geldiğini anlamıştı.

"Al bunu, sevgili dostum..."

"Yürekten müteşekkirim sizin cömertliğinize."

"Daha da vereceğim."

"Dinliyorum, efendimiz."

"Şimdi biraz vereceğim, iş bitince daha da vereceğim. Anladın mı?"

Kâtip sustu, dimdik durdu ve kıpırdamadan Bay Golyadkin'e baktı.

"Yani, söyle bakalım: Benim hakkımda hiçbir şey duymadın mı?.."

"Sanırım, daha, şimdilik... işte efendim... hiçbir şey yok şimdilik efendim." Ostafyev de Bay Golyadkin gibi tereddütle, biraz gizemli bir görünümle, biraz kaşlarını kaldırmış, yere bakarak, uygun bir ton bulmaya, kısacası, var gücüyle vaadini artırmaya çalışarak yanıt veriyordu, çünkü verileni zaten kendinin ve sonuçta elde edilmiş bir şey sayıyordu.

"Ve hiçbir şey bilmiyorsun?"

"Şimdilik hayır efendim."

"Dinle o zaman... şu... belki de, bir şeyler öğrenirsin efendim?"

"Sonra, doğal olarak, belki de, öğrenirim efendim."

"Kötü!" diye düşündü kahramanımız.

"Dinle beni, sen şunu da al canım."

"Yürekten müteşekkirim sizin cömertliğinize."

"Vahrameyev dün burada mıydı?"

"Buradaydı efendim."

"Ya başka herhangi biri geldi mi?.. Hatırlasana kardeş?"

Kâtip bir an hatıralarına gömüldü ve elle tutulur bir şey hatırlayamadı.

"Hayır efendim, başka biri gelmedi efendim."

"Hım!" Sessizlik oldu.

"Dinle, kardeş al sana biraz daha; dilinin altında ne varsa söyle."

"Emredersiniz efendim." Ostafyev artık pamuk gibi olmuştu: Tam Bay Golyadkin'in istediği gibiydi.

"Söyle bana, kardeş, şimdi, onun arkası sağlam mı?"

"Tabii efendim, sağlam efendim," diye yanıt verdi kâtip, gözlerini iri iri açıp Bay Golyadkin'e bakarak.

"Yani ne kadar sağlam?"

"Yani öyle efendim." Burada Ostafyev manalı bir şekilde çattı kaşlarını. Fakat, kesin bir şekilde çıkmaza girmişti ve ona başka ne söyleyeceğini bilmiyordu. "Kötü!" diye düşündü Bay Golyadkin.

"Vahrameyev'le falan daha başka bir şey yok mu aralarında?"

"Tabii, her şey eskisi gibi efendim."

"Düşün bir."

"Var, diyorlar efendim."

"Ya, neymiş peki?"

Ostafyev eliyle ağzını kapadı.

"Oradan bana gelen bir mektup yok mu?"

"Bugün bekçi Miheyev Vahrameyev'in dairesine gitti, oraya efendim, onun Alman kadınına efendim, ben de gidip sorarım, eğer isterseniz."

"Bu hizmeti yap kardeş, Tanrı aşkına!.. Ben sadece...

Sen, kardeşim, bir şey düşünme, yap bunu. Sor işte, kardeş, öğren bakalım bana karşı bir şey hazırlıyorlar mı? O nasıl hareket ediyor? İşte bana gereken şey bu; işte bunu öğren, canım dostum, ben de seni hoşnut ederim, canım dostum..."

"Anlaşıldı efendim, sizin yerinize bugün İvan Semyoniç oturdu efendim."

"İvan Semyoniç! Ya! Evet! Gerçekten mi?"

"Andrey Filippoviç ona oturmasını emretti efendim..."

"Gerçekten mi? Ne sebeple? Öğren bunu, kardeş, Tanrı aşkına, bunu öğren kardeşim; bütün bunları öğren, seni hoşnut edeceğim, canım benim; işte bana gereken şey... Sen başka şey düşünme, kardeş..."

"Emredersiniz efendim, emredersiniz efendim, hemen gidiyorum efendim. Siz, bugün gelmiyor musunuz efendim?"

"Hayır, dostum; ben sadece, yani ben sadece, sadece bakmaya gelmiştim, canım dostum, sonra seni memnun edeceğim, canım."

"Emredersiniz efendim." Kâtip hızla ve gayretle merdivenlerden yukarı koşturdu, Bay Golyadkin tek başına kaldı.

"Kötü," diye düşündü. "Ah, kötü, kötü! Ah, bizim olay... nasıl kötüleşti artık! Bütün bunların anlamı ne? Bu sarhoşun birtakım imalar yapması neydi örneğin, bu şaka da neydi? Ya! Şimdi bunun bir şaka olduğunu biliyorum. Ne şaka ama. Herhalde öğrendiler, evet ve oturttular... Fakat bu da ne, oturttular mı? Andrey Filippoviç onu oturtmuş, İvan Semyonoviç'i; evet, fakat, neden oturttular onu ve ne amaçla oturttular? Herhalde, öğrendiler... Bu Vahrameyev çalışıyor, yani Vahrameyev değil, o aptal, tam kavak kütüğü gibi, Vahrameyev işte; bütün bunların arkasında iş çeviren onlar, serseriyi kış-

kırtan yine onlar; o tekgözlü Alman da yakınmıştır! Bütün bu entrikanın basit bir şey olmadığından, bu karının, kocakarının sürekli bir şeylerin dedikodusunu yaptığından şüpheleniyordum hep; aynı şeyi Krestyan İvanoviç'e de söylemiştim, ahlaki anlamıyla demiştim, insanı boğazlamaya yemin etmişler ve Karolina İvanova'ya sarılmışlar. Hayır, burada işi çeviren usta, besbelli! Burada, efendim, usta bir el işbaşında, Vahrameyev değil. Dediğim gibi, Vahrameyev aptal, buysa... artık burada kimin onlara çalıştığını biliyorum: Bu serseri işbaşında, sahtekâr işbaşında! Bir tek buna güveniyor, bu da kısmen sosyetedeki başarısını gösteriyor. Gerçekten, şimdi arkasında kim var bilmek isterdim... onlardan biri mi? Fakat neden onlar oraya İvan Semyonoviç'i aldılar? Neden İvan Semyonoviç olması lazımdı ki? Sanki başkasını alamazlardı. Fakat kimi oturtsalar, aynı şey olurdu; tek bildiğim, bunun İvan Semyonoviç olmasını çok daha önceden öngörmüştüm, bunu çoktandır düşünüyordum: öylesine iğrenç, bu sinsi ihtiyarın faizle borç verdiğini ve hayvanca faizler aldığını söylüyorlar. Zaten bütün bunları ayı idare ediyor. Bütün bu olayda ayının parmağı var. Bu şekilde başladı olay. İzmaylovski Köprüsü'nde başladı; işte öyle başladı..." Bu sırada Bay Golyadkin sanki limon yalamış gibi yüzünü buruşturmuştu, herhalde çok tatsız bir şeyler hatırlıyordu. "Eh, fakat yapacak bir şey yok!" diye düşündü. "İşte ben de hep kendi kendimeyim. Bu Ostafyev niye gelmiyor? Herhalde, oturup kaldı ya da orada bir şeyle durdurdular onu. Zaten bu da iyi, ben de entrika çeviriyorum ve kendimce kuyularını kazıyorum. Ostafyev'e üç beş kuruş daha vermek lazım, o da yani... benim tarafımda olsun. Olay şöyle de olabilir: O tam olarak benim tarafımda mı; belki onu da kendi yanlarına çekmişlerdir... ve kendi taraflarında onunla anlaşmış, entrika çeviriyorlardır. Zaten haydut gibi görünüyor, do-

landırıcı, tam haydut! Gizliyor, serseri! 'Hayır, hiç,' diyor ve 'yürekten,' diyor, 'size, sizin cömertliğinize,' diyor, 'müteşekkirim.' Haydutun tekisin sen!"

Bir gürültü oldu... Bay Golyadkin büzülüp sobanın arkasına sıçradı. Biri merdivenlerden inip caddeye çıktı. "Şimdi çıkan kim olabilir?" diye düşündü kahramanımız kendi kendine. Biraz sonra tekrar ayak sesleri duyuldu... Bay Golyadkin sabredemedi ve siperinden burnunun ucunu azıcık azıcık çıkardı, çıkardı ve hemen, sanki burnuna iğne batmış gibi geri çekti. Bu kez kim olduğu bilinen biri, yani serseri, entrikacı ve ahlaksız geçiyordu, her zamanki aksak özel yürüyüşüyle, ayaklarını sanki birine çifte atmaya hazırlanıyormuş gibi öne atıp düşürerek geçiyordu. "Alçak!" dedi kendi kendine kahramanımız. Fakat Bay Golyadkin alçağın kolunun altında, majestelerine ait, devasa yeşil bir portföy bulunduğunu fark etti. "Bu yine özel görevde," diye düşündü Bay Golyadkin kıpkırmızı olup sıkıntıdan eskisinden de çok büzüşerek. Tam Bay Küçük Golyadkin Bay Büyük Golyadkin'in yanından, onu hiç fark etmeden geçiyordu ki, üçüncü kez birinin ayak sesleri duyuldu ve bu kez Bay Golyadkin bu ayak seslerinin kâtibe ait olduğunu tahmin etti. Gerçekten de, sobanın arkasındaki ona doğru bir kâtip figürcüğü uzandı; fakat bu Ostafyev'in figürcüğü değil, Pisarenko olarak tanınan öteki kâtibin figürcüğüydü. Bu Bay Golyadkin'i ürküttü. "Bu sırra başkasını niye karıştırmış?" diye düşündü kahramanımız. "Tam barbar bunlar! Kutsal diye bir şey bilmiyorlar!"

"Ne var dostum?" dedi Pisarenko'ya, "kimden geliyorsun sen dostum?.."

"Efendim işte, sizin işiniz için efendim. Şimdilik kimseden herhangi bir haber yok efendim. Olursa haber vereceğiz efendim."

"Ya Ostafyev?.."

"O gelemez efendim. Majesteleri iki kez daireye geldi, benim de hemen gitmem lazım."

"Sağol, canım, teşekkürler... Ama bana söylesene bir..."

"Tanrım, vaktim yok efendim... Her an bizi istiyorlar efendim... Siz burada daha beklerseniz efendim, eğer sizin işinizle ilgili bir şey olursa, o zaman size bildiririz efendim..."

"Hayır, sen, dostum, sen söyle..."

"Affedersiniz efendim; hiç vaktim yok efendim," dedi Pisarenko, yakasına yapışmış Bay Golyadkin'den kurtularak, "gerçekten, hiç yok efendim. Siz burada beklerseniz efendim, haber vereceğiz."

"Şimdi, şimdi, dostum! Şimdi, canım! Bak şimdi: İşte mektup dostum; seni memnun edeceğim, canım."

"Buyrun efendim."

"Bunu Bay Golyadkin'e vermeye çalış, canım."

"Golyadkin'e mi?"

"Evet, dostum, Bay Golyadkin'e."

"Peki efendim; gideyim, götüreyim efendim. Siz de şimdilik burada durun. Burada kimse görmez..."

"Hayır, ben, dostum, sen düşünme... Ben zaten burada biri beni görmesin diye durmuyorum. Ben, dostum, artık burada olmayacağım... artık yan sokakta olacağım. Orada bir kahve var; orada bekleyeceğim, sen de, bir şey olursa beni bilgilendirirsin, anlıyor musun?"

"Peki efendim. Ama izin verin; anlıyorum..."

"Seni memnun ederim, canım!" diye bağırdı Bay Golyadkin sonunda kendini kurtaran Pisarenko'nun arkasından... "Serseri, sonra iyice kabalaştı sanki," diye düşündü kahramanımız, sobanın ardından usulca çıkarak. "Burada yine de bir bityeniği var. Bu apaçık... Önce öyleydi, sonra... Fakat, gerçekten telaş etmiş de olabilir, bir sürü iş var. Majesteleri de iki kez daireye gelmiş... Neden

olmuş olabilir?.. Uf! Neyse, boşver! Fakat, boşversek de, belki, şimdi bakarız artık..."

Bay Golyadkin tam kapıyı açmış ve caddeye çıkmaya davranmıştı ki, birden, tam da bu anda, girişe majestelerinin arabası yanaştı. Bay Golyadkin, arabanın kapıları içeriden açılıp içinde oturan bay verandaya inerken kendine gelmeyi başaramadı. Gelen, oradan on dakika önce ayrılan Bay Küçük Golyadkin'den başkası değildi. Bay Büyük Golyadkin müdürün evinin iki adım ötede olduğunu hatırladı. "Özel göreve çıkmış bu," diye düşündü kahramanımız içinden. Bu arada Bay Küçük Golyadkin, arabadan kalın yeşil bir portföy ve başka bazı evraklar alıp, sonra arabacıya bir şeyler emrettikten sonra, kapıyı neredeyse onunla Bay Büyük Golyadkin'e vuracak gibi açtı ve onu kasten görmezden geldi ve dahası bunu amaçlı olarak yaptı ve hızla koşarak binanın merdivenlerine atıldı. "Kötü!" diye düşündü Bay Golyadkin, "eh, bizim işi kapmış şimdi! Görüyor musun, yüce Tanrım!" Bir an için daha kahramanımız kıpırdamadan durdu; sonra karar verdi. Çok düşünmeden, fakat kalbinde güçlü bir telaş ve bütün uzuvlarında titreme hissederek arkadaşının peşinden merdivenlerden yukarı koştu. "Ah! Olan oldu; bana ne ki? Bu olayda tarafım ben," diye düşündü holde şapkasını, paltosunu ve galoşlarını çıkarırken.

Bay Golyadkin kendi dairesine girdiği zaman, tam bir alacakaranlık hakimdi ortalığa. Ne Andrey Filippoviç, ne Anton Antoneviç vardı odada. İkisi de raporlarla birlikte müdür odasında bulunuyordu; müdürse, seslerden anlaşıldığı kadarıyla, yüce majestelerine yetişmeye çalışıyordu. Bu olaylar yüzünden, ayrıca ortama alacakaranlık hakim olduğundan ve de mesai sona erdiğinden, memurlardan bir kısmı, özellikle de gençler, tam da kahramanımız içeri girdiği sırada, bir tür aylaklık içindeydi,

geziniyor, sohbet ediyor, yorum yapıyor, gülüşüyorlardı, hatta en gençlerinden birkaçı, yani düşük derecedeki memurlardan birkaçı, sessizce ve genel gürültüden yararlanarak kuytu bir köşede yazı tura oynuyordu. Görgü sahibi olan ve o sırada özel bir kabul edilme ve "anlaşma" ihtiyacı duyan Bay Golyadkin, hemen en iyi geçindiği bir tanesine iyi günler dileyip benzeri şeyler söylemek için yanaştı. Ama meslektaşları Bay Golyadkin'in selamına tuhaf bir şekilde karşılık verdiler. Ortamdaki soğukluktan, kabalıktan, hatta, apaçık soğukluktan tatsız bir şekilde etkilendi. Elini kimse sıkmadı. Birileri sadece "merhaba" dedi ve uzaklaştı; ötekiler başlarını eğmekle yetindi, birileri dönüp onu fark etmemiş gibi yaptı; sonunda, bir kısmı (ve Bay Golyadkin'i en çok inciten de bunların, Bay Golyadkin'in haklı olarak her fırsatta ve buldukları yerde yazı tura oynamaktan başka yetenekleri olmadığını söylediği, düşük derecedeki gençlerin bir kısmı olmasıydı) azar azar Bay Golyadkin'in çevresini sardı, çevresinde toplandı ve sanki onun dışarı çıkmasını engellediler. Hepsi birden ona alaycı bir merakla bakıyordu.

Bu kötüye işaretti. Bay Golyadkin bunu hissediyordu ve akıllılık edip kendi payına bir şey fark etmemiş gibi yapmaya hazırlandı. Birden hiç beklenmedik bir olay, deyim yerindeyse, Bay Golyadkin'in işini bitirdi ve onu mahvetti.

Çevresini kuşatan genç meslektaşlar yığının içinde birden ve sanki kasten, Bay Golyadkin'in en bunaltılı anında Bay Küçük Golyadkin, her zamanki gibi neşeli, her zamanki gibi gülücükle, her zamanki gibi canlı bir şekilde, kısacası afacan, lafazan, sırıtkan, sırnaşık, her zamanki gibi, eskisi gibi dili de ayağı da çevik, örneğin tıpkı dünkü gibi, Bay Büyük Golyadkin için çok tatsız bir anda ortaya çıkıverdi. Yayvan yayvan güldü, tıpış tıpış,

herkese "iyi akşamlar" diyen gülücüklerle dört döndü; memur yığınına daldı, bununla el sıkıştı, şunun omzunu sıvazladı, üçüncüyü hafifçe kucakladı, dördüncüye majesteleri tarafından hangi vazifenin verildiğini, nereye gittiğini, ne yaptığını, kiminle gezdiğini açıkladı; beşinciyi ve herhalde en yakın dostunu, şapır şupur öptü, kısacası, her şey tıpatıp Bay Büyük Golyadkin'in rüyasında olduğu gibi oldu. Doyasıya hopladıktan, herkesi elden geçirdikten, herkesle işini gördükten, gerekli gereksiz, doyasıya sırnaştıktan sonra, Bay Küçük Golyadkin birden ve herhalde yanlışlıkla, o vakte dek eski dostunu tanıyamadığından olacak, Bay Büyük Golyadkin'e de elini uzattı. Herhalde, yine yanlışlıkla, soysuz Bay Küçük Golyadkin'i görmezden gelmeyi başaramayan kahramanımız ona uzatılan beklenmedik eli hemen hırsla yakaladı ve çok güçlü, çok dostça bir şekilde sıktı, onu tuhaf, hiç beklenmedik bir iç dalgalanmayla, gözyaşartıcı bir hisle birlikte sıktı. Kahramanımız soysuz düşmanının ilk hareketiyle yanılmış mıydı, ne yapacağını bilememiş miydi, yoksa ruhunun derinliklerinde kendi savunmasızlığının bütün boyutlarını hissetmiş ve kavramış mıydı, söylemesi güç. Önemli olan, Bay Büyük Golyadkin'in aklı başındayken, kendi iradesiyle ve tanıkların önünde, görkemli bir şekilde kendisinin ölümcül düşmanı olarak adlandırdığı kişiyle el sıkışmış olması. Ama Bay Büyük Golyadkin, hasmı ve ölümcül düşmanı, soysuz Bay Küçük Golyadkin takip ettiği, masum ve hainçe kandırdığı kişinin hatasını fark edince hiç utanmadan, duygusuzca duygudaşlık duymaksızın ve vicdansızca, birdenbire sabırsız bir küstahlık ve kabalıkla elini Bay Büyük Golyadkin'in elinden çekince, ne kadar büyük bir hayret, şaşkınlık ve hiddete, ne kadar büyük bir korku ve utanca kapıldı, tarif etmek zor; bu da yetmezmiş gibi, elini sanki onu çok çirkin bir şeyle kirletmiş gibi çekmişti; dahası

çok küçük düşürücü bir jest eşliğinde yere tükürmüştü; dahası mendilini çıkarmış, en rezil şekilde, bir an için Bay Büyük Golyadkin'in eline değen parmaklarını silmişti. Böyle davranan Bay Küçük Golyadkin, sahte alışkanlığıyla, kasten çevresine bakınmış, herkesin davranışını görmesini sağlamış, hepsinin gözlerinin içine bakmış ve anlaşılan hepsine Bay Golyadkin'in çok soysuz biri olduğunu telkin etmeye çalışmıştı. Sanki, rezil Bay Küçük Golyadkin'in davranışı çevredeki memurlarda genel bir hoşnutsuzluk uyandırmıştı; hatta en hoşnutsuz tavrı havai gençlik takınmıştı. Çevrede homurtu ve laflaşmalar başlamıştı. Genel hareketlenme Bay Büyük Golyadkin'in duymazlıktan gelebileceği gibi değildi; ama birden, tam vaktinde gelen, bu arada Bay Küçük Golyadkin'in dudaklarında köpüklenen bir şakacık, kahramanımızın son umutlarını da yıktı ve dengeyi tekrar onun ve yararsız düşmanının lehine çevirdi.

"İşte baylar bizim Rus Faublas'mız[1]; izin verin size genç Faublas'ı tanıtayım," diye ünledi Bay Küçük Golyadkin, kendine özgü küstahlıkla memurlar arasında tıpır tıpır gezinip dolaşarak ve olduğu yerde donakalmış ve aynı zamanda tam bir çılgınlık haline girmiş olan onu göstererek. "Öpüşelim, bir tanem!" diye devam etti katlanılmaz bir bayağılıkla, onu haince küçük düşürülmüş bir insana çevirerek. İşe yaramaz Bay Küçük Golyadkin'in şakası, gerekli yerde yankı bulmuş gibiydi, dahası bu şakada anlaşılan artık ünlenmiş ve herkesin bildiği bir olaya haince bir ima gizliydi. Kahramanımız düşmanının elinin omuzlarında ağırlaştığını hissetti. Fakat, artık ka-

1. Fransız yazar Jean-Baptiste Louvet de Couvray'ın (1760-1797) *Les Amours du chevalier de Faublas* – Şövalye de Faublas'nın Aşk Maceraları (1789) kitabının, Kazanova benzeri kahramanı Rusya'da da ünlüydü. Puşkin Onegin'i tarif ederken "Faublas'nın müridi" ifadesini kullanmıştı. (Ç.N.)

rarını vermişti. Alev alev bir bakış, bembeyaz bir yüz, donuk bir gülümsemeyle kalabalığın arasından sıyrılıp dengesiz, aksak adımlarla dosdoğru majestelerinin çalışma odasına yollandı. Son odadan önce karşısına majestelerinin yanından az önce çıkmış olan Andrey Filippoviç çıktı ve odada Bay Golyadkin için o anda kesinlikle yabancı olan, her türden insan vardı, ama kahramanımız bu tür bir duruma aldırmak istemiyordu. Doğruca, kararla, cesurca, hatta kendi kendine hayret ederek ve içinden cesareti yüzünden kendini överek, hiç vakit kaybetmeksizin, bu tesadüfi rastlaşmadan oldukça hayrete düşmüş olan Andrey Filippoviç'e bordaladı.

"A!.. Siz mi... ne istemiştiniz?" diye sordu daire şefi, bir şeyler yutkunan Bay Golyadkin'i dinlemeksizin.

"Andrey Filippoviç, ben... ben, Andrey Filippoviç, hemen yüzyüze, majesteleriyle bizzat görüşebilir miyim?" diye tane tane ve anlaşılır bir biçimde sordu kahramanımız, Andrey Filippoviç'e çok kararlı bir bakış atarak.

"Nasıl efendim? Elbette hayır efendim." Andrey Filippoviç baştan aşağı süzdü Bay Golyadkin'i.

"Ben, Andrey Filippoviç, bütün bunları söylememin nedeni, burada kimsenin bu sahtekâr ve alçağın foyasını meydana çıkarmıyor olmasına hayret etmemdir."

"Neymiş efendim?"

"Bir alçak, Andrey Filippoviç."

"Siz kim hakkında bu şekilde konuşmayı uygun gördünüz?"

"Malum şahıs hakkında, Andrey Filippoviç. Ben, Andrey Filippoviç, malum kişiden bahsediyorum; hakkım var... Andrey Filippoviç, müdürün buna benzer hareketleri kışkırtmış olacağını düşünüyorum," diye ekledi Bay Golyadkin, apaçık bir şekilde kendini kaybederek. "Andrey Filippoviç... siz, herhalde, kendiniz de görüyor-

sunuz, Andrey Filippoviç, bu soylu hareketin ve benim her tür ahlaklı hallerimin ne anlama geldiğini, şefi baba yerine koymak, Andrey Filippoviç, kabul ediyorum, zaten, iyiliksever müdürü baba yerine koymak ve körce kendi kaderini kabullenmek işte bu. Öyle işte, zaten... işte öyle..." Burada Bay Golyadkin'in sesi titredi, yüzü kıpkırmızı oldu ve iki yanağından iki gözyaşı damlası süzüldü.

Bay Golyadkin'i dinleyen Andrey Filippoviç öyle şaşırdı ki, istemeden iki adım geri gitti. Sonra huzursuz bir şekilde çevresine bakındı... Olayın nasıl sona ereceğini söylemek zordu... Ama birden majestelerinin çalışma odasının kapısı açıldı ve majestenin kendisi, yanında birkaç memurla birlikte dışarı çıktı. Arkasından odada kim varsa geliyordu. Majesteleri Andrey Filippoviç'i yanına çağırdı ve birtakım işlerle ilgili bir konuşma yürüterek onu beraberinde götürdü. Hepsi kalkıp odadan çıktıktan sonra, Bay Golyadkin de kendine geldi. Sinip herkesin arkasından aksaya aksaya ve Bay Golyadkin'e göre çok ciddi ve kaygılı bir ifadeyle giden Anton Antonoviç Setoçkin'in kanadının altına girdi. "Orada zırvaladım, saçmaladım orada," diye düşündü kendi kendine, "ama ziyanı yok."

"Umuyorum ki en azından siz, Anton Antonoviç, beni dinlemeyi kabul eder ve durumumu anlamaya çalışırsınız," dedi sessizce ve hâlâ heyecandan biraz titreyen bir sesle. "Herkes tarafından geri çevrilmiş olarak size sesleniyorum. Andrey Filippoviç'in sözlerinin ne anlama geldiğini şu ana dek anlayabilmiş değilim, Anton Antonoviç. Mümkünse açıklar mısınız bana..."

"Vakti gelince her şey açıklanacaktır efendim," diye yanıt verdi ciddiyetle ve hiç duraksamadan Anton Antonoviç, bunları söylerken yüzünde açıkça Anton Antonoviç'in bu konuşmayı sürdürmeyi hiç istemediğini belli eden bir ifade vardı Bay Golyadkin'e göre. "Çok yakın-

da her şeyi öğreneceksiniz efendim. Bugün resmi olarak her şeyle ilgili bilgilendirileceksiniz."

"Ne demek resmi olarak Anton Antonoviç? Neden yani resmi olarak efendim?" diye ürkerek sordu kahramanımız.

"İdarenin ne karar verdiğini tartışmak size ve bize düşmez Yakov Petroviç."

"Neden idare, Anton Antonoviç," diye sordu Bay Golyadkin daha da ürkekçe, "idare niye? Ben bir sebep göremiyorum, neden idareyi rahatsız etmek gereksin ki Anton Antonoviç... Siz, belki de, dün olanlarla ilgili bir şeyler söylemek istiyorsunuz, Anton Antonoviç?"

"Yo hayır efendim, dün yaşananlar sözkonusu değil efendim; burada sizde aksayan başka şeyler var efendim."

"Ne aksıyor Anton Antonoviç? Bence bende aksayan hiçbir şey yok Anton Antonoviç."

"Kimlere kurnazlık yapmaya hazırlanıyordunuz?" diye sertçe yolunu kesti Anton Antonoviç tam anlamıyla şaşkına dönen Bay Golyadkin'in. Bay Golyadkin irkildi ve mendil gibi bembeyaz oldu.

"Elbette, Anton Antonoviç," dedi zar zor duyulur bir sesle, "eğer iftiranın sesine kulak kesilir ve diğer tarafın mazeretini dikkate almadan düşmanlarımızı dinlersek, o zaman elbette... elbette, Anton Antonoviç, o zaman zarar görürüz, Anton Antonoviç suçsuz yere, hiç yoktan zarar görürüz."

"Bırakın efendim; ama size de çok hayırları dokunmuş olan hayırsever, saygın ve tanınmış ailelerin soylu hanımlarının şanına zarar veren olumsuz davranışlarınıza ne demeli?"

"Ne davranışı Anton Antonoviç?"

"Bırakın efendim. Ya yoksul, ama şerefli bir yabancı kökene sahip olan diğer hanıma gelirsek, övülmeye değer davranışınızı bilmiyor musunuz efendim?"

"Affedersiniz, Anton Antonoviç... Af buyrun, Anton Antonoviç, dinleyin..."

"Ya öteki şahsa yönelik iftiranız ve vefasız davranışınız, kendi günahınızı yüklediğiniz öteki şahsı suçlamanız? Hı? Buna ne demeli?"

"Ben, Anton Antonoviç, onu kovmadım," dedi titreyerek kahramanımız, "Petruşka'ya da, yani benim uşağıma da, bu tür bir şey hiç öğretmedim efendim... O benim ekmeğimi yedi. Anton Antonoviç, o benim misafirperverliğimden yararlandı," diye ekledi dokunaklı ve derin bir hisle kahramanımız, öyle ki çenesi titredi ve tekrar gözleri yaşlarla doldu.

"Böyle konuşan sizsiniz, Yakov Petroviç, onun ekmeğinizi yediğini söyleyen sizsiniz," diye yanıt verdi Anton Antonoviç gevrek gevrek gülerek ve sesinde Bay Golyadkin'in kalbinin kırılmasına yol açan bir sinsilik vardı.

"İzin verin, Anton Antonoviç, size küçük bir soru daha sorayım: Bütün bu olaydan majesteleri de haberdar mı?"

"Olmaz mı! Fakat, siz artık beni rahat bırakın efendim. Size ayıracak vaktim yok... Bugün bilmeniz gereken her şeyi öğreneceksiniz efendim."

"İzin verin, Tanrı aşkına, bir dakika daha, Anton Antonoviç..."

"Sonra anlatırsınız efendim..."

"Hayır efendim, Anton Antonoviç; ben efendim, görüyorsunuz efendim, bir dinleyin Anton Antonoviç... Ben hiç özgür düşünce yanlısı değilim, Anton Antonoviç, serbest fikircilikten uzak dururum; kendi adıma şu fikri kabul etmeye bile kesinlikle hazırım..."

"Tamam efendim, tamam efendim. Yeterince dinledim efendim..."

"Hayır efendim, siz bunu dinlemediniz Anton Antonoviç. Bu başka, Anton Antonoviç, bu iyi, gerçekten iyi

ve dinlemeye layık... Daha önce açıkladığım gibi, şu fikri düşündüm Anton Antonoviç, Tanrı'nın tasarımı iki kişiyi tıpatıp yaratmış, hayırsever idare de, Tanrı'nın tasarımını görerek, ikizleri işe almış efendim. Bu iyi bir şey, Anton Antonoviç. Görüyorsunuz, bu çok iyi bir şey Anton Antonoviç; serbest fikirlilikten uzağım ben. Hayırsever idareyi baba olarak kabul ediyorum. Böyle diyorum, hayırsever idare, sizse, şu... deniyor ki... genç insanın çalışması gerekir... Beni destekleyin, Anton Antonoviç, bana arka çıkın, Anton Antonoviç... Ben bir şey yapmadım efendim... Anton Antonoviç, Tanrı aşkına, bir küçük söz daha... Anton Antonoviç..."

Ama Anton Antonoviç artık Bay Golyadkin'den uzaklaşmıştı... Kahramanımız nerede durduğunu, ne duyduğunu, ne yaptığını, başına ne geldiğini ve daha neler geleceğini bilmiyordu; bütün duydukları ve bütün başına gelenler öylesine utandırmış ve sarsmıştı onu.

Yalvaran gözlerle memurlar kalabalığının içinde, onun gözünde aklanmak, ona kendisiyle ilgili çok soylu, çok hayırlı ve hoş bir şeyler söylemek için Anton Antonoviç'i arandı... Fakat, yavaş yavaş, Bay Golyadkin'in mahcubiyetinin içine yeni bir ışık sızmaya başlamıştı, önünde birdenbire, bir anda o vakte dek kesinlikle tahmin edilememiş ve hatta hiç kuşku duyulmamış olayların bütün perspektifini aydınlatan yeni, korkunç bir ışık... O sırada birisi, tam anlamıyla yenik düşmüş kahramanımızın böğrünü dürttü. Dönüp baktı. Karşısında Pisarenko duruyordu.

"Mektup efendim."

"A!.. Sen gittin mi canım?"

"Hayır, bunu sabah saat onda buraya getirdiler efendim. Bekçi Sergey Miheyev on ikinci dereceden memur Vahrameyev'in evinden getirdi efendim."

"İyi, dostum, iyi, seni memnun edeceğim, canım."

Bunu söyleyen Bay Golyadkin mektubu üniforma-

sının yan cebine soktu ve düğmelerini ilikledi; sonra çevresine bakındı ve hayretler içinde, artık dairenin girişinde, mesai sona erdiği için çıkışa yönelmiş olan memur yığınının ortasında olduğunu fark etti. Bay Golyadkin o ana dek yalnız bu son durumu fark etmemekle kalmamış, hatta paltosunu, galoşunu nasıl giymiş ve şapkasını nasıl eline almış olduğunu da fark etmemişti. Bütün memurlar kıpırdamadan ve saygılı bir bekleyişle duruyordu. Anlaşılan, majesteleri merdivenlerin aşağısında durmuş, nedense gecikmiş olan arabasını bekliyordu; iki danışman ve Andrey Filippoviç'le çok ilginç bir sohbete dalmıştı. İki danışman ve Andrey Filippoviç'ten az ötede Anton Antonoviç Setoçkin ve majestelerinin şakalaşıp gülüşmeyi buyurduğunu görerek, bol bol gülen iki başka memur duruyordu. Merdivenlerin tepesinde duran memurlar da gülüyorlar ve majestelerinin tekrar kahkaha atmasını bekliyorlardı. Sadece Fedoseyiç, eliyle kapıyı tutan, kenara çekilmiş ve günlük hoşnutluktan kendi payını sabırsızca bekleyen göbekli kapıcı gülmüyordu; onun payı da elini bir kez savurup kapının bir yarısını ardına kadar açmak ve sonra, iki büklüm eğilerek, saygıyla yanından geçen majestelerine yol vermekti. Ama anlaşılan hepsinden daha mutlu olan ve hoşnutluk hisseden de Bay Golyadkin'in beş para etmez ve soysuz düşmanıydı. O anda o bütün memurları unutmuştu, hatta alçakça alışkanlığına uygun olarak onlar arasında koşuşturup dolanmayı bile bırakmış, hatta fırsattan istifade o sırada birine dalkavukluk etmeyi bile unutmuştu. Kulak ve göz kesilmişti bütünüyle, herhalde daha rahat duyabilmek için tuhaf bir şekilde, gözünü majestelerinden ayırmadan büzülmüştü ve sadece arasıra kolları, ayakları ve başı güçlükle farkedilen birtakım kramplarla seğiriyor, onun ruhunun içi, mahrem bütün hareketlerinin foyasını meydana çıkarıyordu.

"Bak sen onu inceliyor!" diye düşündü kahramanımız, "göze giriyor, düzenbaz! Yüksek sosyeteye nasıl alıyorlar onu, bilmek isterdim? Ne aklı, ne karakteri, ne eğitimi, ne hisleri var; düzenbazlık yapıyor! Yüce Tanrım! Zaten bu adam çok geçmeden düşündüğü gibi ilerler, bütün insanlarla 'anlaşır'! Bu adam ilerler, yemin ediyorum, çok ilerilere gider, düzenbaz, kabul görür, düzenbazlık yapıyor! Böyle herkese ne fısıldıyor bilmek isterdim. Bütün bu kalabalığı ne gibi sırlarla fethediyor ve hangi sırlardan bahsediyor? Yüce Tanrım! Ben nasıl böyle... ve onunla da biraz... desem, şöyle şöyle, belki ondan rica etsem... desem, şöyle şöyle, ben artık şunu yapmayacağım; desem, ben suçluyum, majesteleri, zamanımızda genç bir insan da çalışmalı; benim bu karanlık durumumdan hiç utanç duymuyorum, işte öyle! Herhangi bir şekilde protesto etmeye kalkışmayacağım, her şeyi sabır ve itaatle yürüteceğim, işte öyle! Belki şöyle yapsam?.. Evet, fakat, bu ona işlemez, haydut, laf maf dinlemez; zilli kafasında akıl bulmak imkânsız... Fakat, rica edeceğim. Belki iyi saatine denk düşerim, deneyeceğim..."

Huzursuzluğu, sıkıntı ve bunaltısı içinde, böyle duramayacağını hisseden, karar anının geldiğini, birine açıklaması gerektiğini hisseden kahramanımız beş para etmez ve bilmecemsi hasmının durduğu yere doğru biraz ilerlemeye davrandı; ama tam o anda girişte majestelerinin uzun zamandır beklenen arabası gürledi. Fedoseyiç kapıyı açtı ve yerlere kadar eğilerek majestelerini yanından geçirdi. Bütün bekleyenler bir anda çıkışa akın etti ve bir anda Bay Büyük Golyadkin'i Bay Küçük Golyadkin'den uzaklaştırdılar. "Kaçma!" dedi kahramanımız takip ettiği kişiyi gözden kaçırmadan kalabalığı yararken. Sonunda kalabalık dağıldı. Kahramanımız serbest kalıp düşmanının peşine düştü.

On birinci bölüm

Bay Golyadkin nefes nefeseydi; hızla uzaklaşan düşmanının ardından sanki kanatlanmış gibi uçmuştu. Kendisinde korkunç bir enerji bulunduğunu hissediyordu. Fakat, korkunç bir enerji bulunduğu halde, Bay Golyadkin basit bir sivrisineğin bile, eğer bu mevsimde Peterburg'da yaşıyor olsaydı, o anda onu tek kanat vuruşuyla rahatça devirebileceğine kesinlikle emindi. Ayrıca tam anlamıyla çöktüğünü ve güçsüzleştiğini, onu tamamıyla özel ve yabancı bir gücün taşıdığını, kendisinin yerden ilerlemediğini, tersine ayaklarının güçten düşüp hizmet etmeyi reddettiğini hissediyordu. Fakat, yine de daha iyisini yapabilirdi. "Daha iyisi ya da değil," diye düşündü Bay Golyadkin hızlı koşmaktan neredeyse nefesi kesilmiş bir halde, "ama bir olay oynanıyor, artık bunda en ufak kuşku yok; tümden mahvoldum, bu artık belli, kesinleşmiş, karar verilmiş ve imzalanmış." Bütün bunlara rağmen, kahramanımız sanki ölümden dirilir gibi, sanki savaşta direnmiş gibi, sanki zafer kazanmış gibi oldu, o sırada anlaştığı arabacının arabasına tek ayağını atmakta olan düşmanının paltosunun ucundan yakalayabildiği zaman. "Sayın bay! Sayın bay!" diye haykırdı sonunda yetişmiş olduğu soysuz Bay Küçük Golyadkin'e. "Sayın bay, umarım ki siz..."

"Hayır, siz artık, lütfen, hiçbir şey umut etmeyin," diye kaçamak bir yanıt verdi Bay Golyadkin'in duygusuz düşmanı, tek ayağını arabanın bir basamağına atmış, diğerini var gücüyle arabanın içine sokmaya uğraşır, onu boş yere havada sallar, dengesini korumaya çalışır ve aynı zamanda var gücüyle paltosunu, doğanın ona verdiklerini kullanarak tutmaya kalkışan Bay Büyük Golyadkin'in elinden kurtarmaya çabalarken.

"Yakov Petroviç! Sadece on dakika..."

"Özür dilerim, vaktim yok efendim."

"Siz de kabul edersiniz, Yakov Petroviç... lütfen, Yakov Petroviç... Tanrı aşkına, Yakov Petroviç... böyle böyle, açıklayayım... cesurca... Bir saniye Yakov Petroviç!.."

"Güvercinim, canımın içi, vaktim yok," diye yanıt verdi terbiyesiz bir samimiyetle, ama ruhani bir iyilik görünümü altında, Bay Golyadkin'in sahte bir şekilde soylu olan düşmanı, "başka zaman, inanın, bütün ruhum ve temiz kalbimle; ama şimdi, bakın, gerçekten, imkânsız."

"Rezil!" diye düşündü kahramanımız.

"Yakov Petroviç!" diye haykırdı hüzünle, "ben sizin düşmanınız olmadım hiç. Kötü insanlar beni yanlış anlatmışlar... Kendi adıma hazırım... Yakov Petroviç, mümkün mü, sizinle birlikte, Yakov Petroviç, hemen gidelim? Temiz yüreklilikle, adil bir şekilde konuşalım şimdi, dürüst, soylu bir dille... işte şu kahveye: O zaman kendimi açıklayacağım, işte öyle, Yakov Petroviç! O zaman hiç tereddüt etmeden kendimle ilgili her şeyi açıklayacağım..."

"Kahveye mi? Peki efendim. Çekinmem, gidelim kahveye, tek şartla hayatım, bir tek şartla, orada kendinizle ilgili her şeyi açıklayacaksınız. Şöyle şöyle diyeceksiniz, canım," dedi Bay Küçük Golyadkin arabadan inip utanmazca kahramanımızın omzunu sıvazlayarak, "dostumsun sen; senin için, Yakov Petroviç, yan sokağa gitmeye hazırım (bir ara siz de Yakov Petroviç, haklı olarak

buna dikkat çekmiştiniz). Yani işte düzenbaz, doğru, adam nasıl isterse yapacaksın!" diye devam etti Bay Golyadkin'in sahte ötekisi, hafif bir gülüşle dönüp kolunu beline dolayarak.

İki Bay Golyadkin'in gittiği, geniş caddeden uzakta kalan kahve, o sırada bomboştu. Çıngırağın sesini duyar duymaz oldukça şişman bir Alman kadın göründü tezgâhta. Bay Golyadkin ve beş para etmez düşmanı ikinci bölmeye geçtiler, tombulca ve saçları alnından kesilmiş bir erkek çocuk sobanın yanına bir kucak odun taşıdı, sönmek üzere olan ateşi canlandırmak için uğraşmaya başladı. Bay Küçük Golyadkin'in siparişiyle iki fincan sıcak çikolata getirildi.

"İlik gibi hatun," dedi Bay Küçük Golyadkin, Bay Büyük Golyadkin'e kurnazca göz kırparak.

Kahramanımız kıpkırmızı oldu ve ses çıkarmadı.

"A, tabii, unutmuşum, affedersiniz. Sizin zevkinizi biliyorum. Biz, bayım, ince Almanlara düşkünüz; biz, yani, dürüst ruhlu olan sen, Yakov Petroviç, seninle birlikte ince, ama daha lezzetini kaybetmemiş Almanlara düşkünüz; onların dairelerini kiralarız, onların ahlaklarını bozarız, bira-çorbalarına, süt-çorbalarına kalbimizi kaptırırız ve türlü notlar tutuştururuz ellerine; işte biz böyle yaparız, seni Faublas seni, ne hainsin sen!"

Bay Küçük Golyadkin bütün bunları, kadın cinsinin belli bir kişisine yönelik böylece, tümüyle boş, fakat caniyane ölçüde kurnaz imalarda bulundu, bu sırada sevecenlik görüntüsü altında ona gülüyor, böylece sahte bir şekilde ona güleryüz gösteriyor, onunla karşılaşmaktan mutluluk duymuş gibi yapıyordu. Bay Büyük Golyadkin'in hiç de öyle aptal olmadığını ve hiç de eğitimden ve görgüden yoksun olmadığını fark edince, hemen onu inandırmak için, soysuz insan taktiğini değiştirmeye ve konuyu açık bir şekilde ele almaya karar verdi. Rezilce

konuşan, sahte Bay Golyadkin tüyler ürpertici bir utanmazlık ve laubalilikle Bay Golyadkin'in omzunu sıvazladı ve bununla da yetinmeyip onunla görgülü bir toplum içinde hiç de edepli sayılmayan bir şekilde cilveleşmeye koyuldu, dahası eski küstahlığını yinelemeye, yani öfkeye kapılmış olan Bay Büyük Golyadkin'in karşı koymasına ve hafif çığlıklar atmasına bakmadan yanağından makas almaya kalktı. Böyle bir ahlak yoksunluğu karşısında kahramanımız parladı ve sustu... Vakti gelinceye dek, ama.

"Bunlar düşmanlarımın lafları," diye yanıt verdi sonunda titreyen bir sesle, aklını başına toplayarak. Bir yandan da kahramanımız huzursuzca kapıya bakıyordu. Anlaşılan, Bay Küçük Golyadkin fevkalade bir ruh halindeydi ve toplum içinde ve genel olarak söylenirse görgülü bir toplulukta izin verilmeyen, toplum yasalarının izin vermediği her tür şakalaşmaya başvurmaya hazırdı.

"Peki öyleyse, nasıl isterseniz," diye ciddi bir şekilde itiraz etti Bay Küçük Golyadkin Bay Büyük Golyadkin'in düşüncesine, edepsiz bir açgözlülükle içip bitirdiği boş fincanı masaya koyarken. "Yani efendim, benim sizinle çok işim yok, fakat... Yani efendim, artık nasıl yaşıyorsunuz, Yakov Petroviç?"

"Size tek söyleyebileceğim şey, Yakov Petroviç," diye yanıt verdi soğukkanlı ve erdemli bir şekilde kahramanımız, "sizin hiçbir zaman düşmanınız olmadığım..."

"Hım... Ya Petruşka? Neydi! Petruşka'ydı zannedersem? A, evet! Ne, nasıl? İyi mi? Eskisi gibi mi?"

"O da eskisi gibi, Yakov Petroviç," diye yanıt verdi biraz şaşıran Bay Büyük Golyadkin. "Bilmiyorum, Yakov Petroviç... kendi payıma... soylu, açık bir yandan, Yakov Petroviç, siz de kabul edersiniz, Yakov Petroviç..."

"Evet efendim. Ama siz kendiniz de biliyorsunuz," diye yanıt verdi Bay Küçük Golyadkin hafif ve anlamlı bir sesle, kendini bu şekilde sahtece hüzünlü göstererek,

pişmanlık ve üzüntü sahibi değerli bir insan gibi göstererek, "siz de biliyorsunuz, zaman kötü... Size sesleniyorum, Yakov Petroviç; siz zeki bir insansınız ve adil yargıda bulunabilirsiniz," diye ekledi Bay Küçük Golyadkin, Bay Büyük Golyadkin'i alçakça pohpohlayarak. "Yaşam oyuncak değil, siz de biliyorsunuz, Yakov Petroviç," diye anlamlı bir şekilde bitirdi sözlerini Bay Golyadkin, böylece yüce konular konusunda yargı verebilecek zeki ve bilgili bir insan gibi görünerek.

"Kendi payıma, Yakov Petroviç," diye coşkulu bir şekilde yanıt verdi kahramanımız, "kendi payıma, dolambaçlı yolları hor görerek ve cesurca, açıkça konuşarak, dürüst, soylu bir dille konuşarak ve bütün olayı soylu bir zemine taşıyarak, size söylüyorum, açık ve soylu bir şekilde temin ediyorum ki, Yakov Petroviç, karşılıklı anlaşmazlık, –her şey olabilir– dünya mahkemesi, sırnaşık kalabalığın görüşü... Açık bir şekilde söylüyorum, Yakov Petroviç, her şey olabilir. Dahası, Yakov Petroviç, eğer böyle bakarsak, eğer olaya soylu ve yüksek bir bakış açısından bakarsak, o zaman cesurca söyleyeyim, sahte bir utanç göstermeden söyleyeyim, Yakov Petroviç, hatta aldanmış olduğumu öğrenmekten bile hoşnut olabilirim, hatta bunu öğrenmekten bile hoşnut olabilirim. Siz de biliyorsunuz, akıllı bir insansınız, bunun da ötesinde soylu bir insansınız. Utanmadan, sahte bir utanç göstermeden bunu kabul etmeye hazırım..." diye sözlerini erdemli ve soylu bir şekilde bitirdi kahramanımız.

"Talih, kader! Yakov Petroviç... ama bırakalım bütün bunları," dedi Bay Küçük Golyadkin iç çekerek. "En iyisi buluşmamızın kısa dakikalarını, iki meslektaş arasında olması gerektiği gibi daha yararlı ve hoş bir konuşmaya ayıralım... Doğrusu, bütün bu süre içinde sizinle iki çift laf etmeye vakit bulamadım... Bunda benim bir suçum yok, Yakov Petroviç..."

"Ben de," diye araya girdi kahramanımız ateşli bir şekilde, "ben de suçlu değilim! Kalbim bana öyle söylüyor ki, Yakov Petroviç, bütün bu olanlarda benim hiç suçum yok. Bütün bunlar için kaderi suçlayalım, Yakov Petroviç," diye ekledi Bay Büyük Golyadkin kesinlikle uzlaşmacı bir ses tonuyla. Sesi az biraz zayıflayıp titremeye başlamıştı.

"O da ne? Sağlığınız ne durumda?" diye tatlı tatlı kandıran bir ses duyuldu.

"Biraz öksürüyorum," diye yanıt verdi daha da tatlı bir sesle kahramanımız.

"Geçmiş olsun. Şimdi hava hep rüzgârlı, anjin kapmak akıllıca olmaz, ben de, üstünüze afiyet, fanila giymeye başladım."

"Gerçekten, Yakov Petroviç, anjine yakalanmak akıllıca olmaz efendim... Yakov Petroviç!" diye seslendi kısa bir sessizliğin ardından kahramanımız. "Yakov Petroviç! Görüyorum ki yanılmışım... Ben benim o yoksul, ama izin verirseniz, içtenlikli çatım altında birlikte geçirdiğimiz o mutlu anları duygulanarak hatırlıyorum..."

"Fakat mektubunuzda siz böyle yazmamışsınız," diye kısmen sitemle konuştu tümüyle haklı olan (fakat, aslında sadece bu açıdan kesinlikle haklı olan) Bay Küçük Golyadkin.

"Yakov Petroviç! Yanılmışım... Şimdi açıkça görüyorum ki bu tatsız mektubumda da yanılmışım. Yakov Petroviç, size karşı mahcubum, Yakov Petroviç, siz inanmıyorsunuz... Bana verin o mektubu, yırtayım, gözlerinizin önünde, Yakov Petroviç, ya da bu mümkün değilse, onu başka türlü okumanızı rica ederim, tümden başka türlü, yani kasten dostça bir niyetle, benim mektubumdaki sözlere tam tersi anlam vererek. Yanılmışım. Affedin beni, Yakov Petroviç, ben hiç... Ben acı şekilde yanılmışım, Yakov Petroviç."

"Ne diyordunuz?" diye sordu oldukça dalgın ve samimi bir şekilde Bay Büyük Golyadkin'in hain dostu.

"Tümüyle yanılmışım diyordum Yakov Petroviç, kendi açımdan kesinlikle yalansız bir utanç içindeyim..."

"Ya, öyle mi, iyi! Yanılmış olmanız çok iyi," diye kabaca yanıt verdi Bay Küçük Golyadkin.

"Yakov Petroviç, hatta bir fikrim vardı," diye ekledi soylu bir şekilde içtenlikli kahramanımız, sahte dostunun korkunç hainliğini kesinlikle fark etmeksizin, "hatta bir fikrim var, yani, işte, dünyaya iki tıpatıp benzer..."

"Ya! Bu sizin fikriniz!.."

Bu sırada yararsızlığıyla bilinen Bay Küçük Golyadkin ayağa kalktı ve şapkasını eline aldı. Hâlâ hilenin farkına varmamış olan, Bay Büyük Golyadkin de ayağa kalktı, samimiyetle ve soylu bir şekilde sahte arkadaşına gülümseyerek, masumca onu okşamaya, cesaretlendirmeye ve böylece onunla yeni bir dostluk kurmaya çabalayarak...

"Elveda, majesteleri!" diye haykırdı birden Bay Küçük Golyadkin. Kahramanımız irkildi, düşmanının yüzünde Dionysos'vari[1] bir şeyler bile görür gibi oldu ve sırf kurtulmak için, ahlaksızın ona uzattığı elin içine elinin iki parmağını bıraktı; ama bu sırada... bu sırada Bay Küçük Golyadkin'in utanmazlığı bütün sınırları aştı. Bay Büyük Golyadkin'in iki parmağını tutup önce onları sıktı, bu da yetmez gibi, Bay Golyadkin'in gözlerinin önünde, sabahki utanmaz şakasını tekrarlamaya kalkıştı. İnsan sabrının sınırları aşılmıştı...

Bay Büyük Golyadkin kendine gelip de onun peşinden komşu bölmeye, her zamanki pis alışkanlığıyla uzlaşmaz düşmanının hemen koşturmuş olduğu yere doğ-

1. Eski Roma'da Bacchus ya da Liber olarak da bilinen, Eski Yunan-Roma mitolojisinde, toprağın, ürünün bereketini simgeleyen doğa tanrısı. Özellikle şarap ve coşkunluk tanrısı olarak anılır.

ru atıldığı sırada, düşmanı parmaklarını sildiği mendili cebine koyuyordu. Hiçbir şey yokmuş gibi tezgâhın kıyısında duruyor, börek yiyor ve iyi yürekli bir insan gibi Alman pastacı kadına sakin sakin kur yapıyordu. "Hanımların önünde olmaz," diye düşündü kahramanımız ve heyecandan ne yaptığını bilmeksizin, o da tezgâhın kıyısına yaklaştı.

"Yani gerçekten hatun fena değilmiş! Siz ne dersiniz?" diye başladı tekrar Bay Küçük Golyadkin edepsiz zırzopluğuna, herhalde Bay Golyadkin'in sonsuz sabrına güvenerek. Şişman Alman kadınsa, her iki müşteriye de metalik, anlamsız gözlerle bakıyordu, belli ki Rusça anlamıyordu ve gülüyordu. Kahramanımız utanç nedir bilmeyen Bay Küçük Golyadkin'in sözlerinden alev gibi parladı ve kendini tutamayarak, sonunda apaçık bir paramparça etme ve böylece, nihayet ondan kurtulma arzusuyla onun üzerine atladı; ama Bay Küçük Golyadkin, alçakça alışkanlığına uyarak, çoktan uzaklaşmıştı; kokuyu almış, çoktan verandaya varmıştı. Bay Büyük Golyadkin'in üzerine doğal olarak çöken ilk anki donukluğun ardından, kendine geldiği ve hemen, kendisini bekleyen, ve belli ki, onunla iyice anlaşmış olan arabacının yanına oturan o gönülkıranın peşinden var gücüyle koştuğu tahmin edilebilir. Ama o anda iki müşterisinin kaçtığını gören şişman Alman, çığlık attı ve var gücüyle çıngırağını çalmaya başladı. Kahramanımız neredeyse uçarken geri döndü, kadına kendisi ve parasını ödememiş utanmaz insan için para bıraktı ve gecikmiş de olsa, uçarak da olsa düşmanını her şeye rağmen yakalamayı başardı. Arabanın kanadına doğanın ona verdiği her yolla tutunan kahramanımız bir süre caddede sürüklendi, Bay Küçük Golyadkin'in var gücüyle savunduğu arabaya tırmandı. Bu arada arabacı da hem kırbaç, hem dizgin, hem ayak, hem de sözlerle hiç beklenmedik bir şekilde tırıs gitmeye baş-

lamış, gemi dişlemiş ve huysuzlanarak arka ayaklarıyla her üç adımda bir çifte atmaya başlamış olan yorgun beygirini dehliyordu. Sonunda kahramanımız bir şekilde arabaya çıkmayı başardı, yüzünü düşmanına döndü, sırtını arabacıya yasladı, dizlerini utanmazın dizlerine dayadı, sağ eliyle de var gücüyle ahlaksız ve hırslı düşmanının paltosunun çok iğrenç kürklü yakasına yapıştı...

Düşmanlar bir süre sessizce gittiler. Kahramanımız zar zor nefes alıyordu; yol çok kötüydü ve her an boynunu kırma tehlikesi vardı. Dahası, hırslı düşmanı hâlâ yenildiğini kabul etmiyor ve hasmını çamura itmeye çabalıyordu. Bütün bu tatsızlıkların üstüne bir de hava korkunçtu. Kar lapa lapa yağıyordu ve sahici Bay Golyadkin'in önü açık paltosunun altına bir şekilde girmek için her şeyi deniyordu. Etraf sisliydi ve göz gözü görmüyordu. Nereye, hangi caddeden gittiklerini ayırt etmek güçtü... Bay Golyadkin'e başına gelen şey tanıdığı bir şeymiş gibi geldi. Bir an hatırlamaya çalıştı, dün böyle bir şeyler sezmiş olup olmadığını... düşte, örneğin... Sonunda sıkıntısı ıstırabını son raddeye vardırdı. Amansız hasmına çullanıp bağırmaya başladı. Ama çığlığı dudaklarında ölüverdi... Bir anda Bay Golyadkin her şeyi unuttu ve bütün bunların bir hiç olduğuna, bunun sadece, öyle, açıklanamaz bir şekilde olan bir şey olduğuna ve bu durumu protesto etmenin boşuna ve tümüyle boş bir iş olacağına karar verdi...

Ama birden ve neredeyse tam da kahramanımız bütün bu sonuca vardığı anda, dikkatsiz bir sarsıntı olayın bütün anlamını değiştirdi. Bay Golyadkin, un çuvalı gibi arabadan düştü ve düşüş anında öfkelenmenin gerçekten de çok yersiz olduğunu haklı olarak kabul ederek bir yerlere doğru yuvarlandı. Sonunda kalkabildiği zaman, nereye gelmiş olduklarını gördü: Arabalar bir avlunun ortasında duruyordu ve kahramanımız bunun Olsufiy

İvanoviç'in kaldığı evin avlusu olduğunu hemen ilk bakışta anladı. Aynı anda düşmanının da eşiğe, herhalde Olsufiy İvanoviç'e gitmek üzere sokulduğunu fark etti. Tarifsiz bir sıkıntıyla düşmanına yetişmeye davrandı, ama neyse ki, sağduyulu bir şekilde tam zamanında fikir değiştirdi. Arabacıya parasını ödemeyi unutmadan, Bay Golyadkin caddeye atıldı ve gözünün gördüğü yere koştu. Kar önceki gibi lapa lapa yağıyordu; eskisi gibi sisli, ıslak ve karanlıktı. Kahramanımız yürümüyor, yoluna çıkan herkesi devirerek uçuyordu; erkekleri, kadınları, çocukları devirerek, aynı anda kadın, erkek ve çocuklardan kaçınarak uçuyordu. Çevresinde ve ardında ürkek konuşmalar, keskin çığlıklar, haykırışlar duyuluyordu... Ama Bay Golyadkin, sanki hafızasını kaybetmişti ve hiçbir şeye dikkat etmek istemiyordu... Fakat ancak Semyonovski Köprüsü'ne varınca, o da, beceriksiz bir şekilde iki kadına çarpıp onları sepetleriyle birlikte yere devirince ve bu arada kendisi de devrilince durabildi. "Bu önemli değil," diye düşündü Bay Golyadkin, "her şey hâlâ düzeltilebilir," ve yere saçılmış kurabiye, elma, nohut ve türlü şeyler için bir gümüş ruble vermek isteyerek elini cebine attı. Birden yeni bir ışıkla aydınlandı Bay Golyadkin; cebinde ona bugün katibin vermiş olduğu mektubu hissetti. Bu arada, yakınlarda tanıdık bir meyhane olduğunu hatırlayarak, meyhaneye koştu, hiç vakit kaybetmeden yağlı mumla aydınlatılmış bir masaya oturdu ve hiçbir şeye aldırmadan, sipariş almaya gelen garsonu dinlemeden mührü kırdı ve aşağıdaki, onu fevkalade şaşırtan şu satırları okumaya başladı:

"Soylu, benim için acı çeken
Ve ebediyen kalbimin bir tanesi insan!

Acı çekiyorum, mahvoluyorum, kurtar beni! İftiracı, ent-

rikacı ve yararsız eğilimleriyle bilinen insan beni ağına düşürdü ve ben mahvoldum! Düştüm! Ama o iğrenç, senin gibi değil!.. Bizi ayırdılar, mektuplarım senin eline geçmedi ve bütün bunları o ahlaksız yaptı, en iyi özelliğinden, yani seninle olan benzerliğinden yararlanarak yaptı. Her koşulda çirkin olabilir insan, ama aklıyla, güçlü duygularıyla ve hoş tavırlarıyla esir eder... Mahvoluyorum! Beni zorla evlendiriyorlar, en çok da bu işte babam, velinimetim ve beşinci dereceden memur Olsufiy İvanoviç entrika çeviriyor, herhalde yüksek sosyetedeki yerimden ve ilişkilerimden yararlanmak istiyor... Ama doğanın bana verdiği tüm güçle protesto etmeye karar verdim. Bugün beni bir arabayla bekle, saat dokuza doğru, Olsufiy İvanoviç'in dairesinin penceresinin yanında. Bizde yine balo var ve yakışıklı teğmen de orada olacak. Ben geleceğim ve uçup gideceğiz. Başka görev yerlerine, yine vatan hizmeti verilebilecek yerlere. Her koşulda unutma, dostum, suçsuzluk suçsuzluğuyla güçlü. Hoşça kal. Girişte arabayla bekle. Gece tam saat ikide senin kucağına sığınmak üzere koşacağım.

Ölünceye dek senin olan
Klara Olsufiyevna."

Mektubu okuyan kahramanımız birkaç dakika şaşkın bir halde durdu. Korkunç bir hüzün, korkunç bir heyecan içinde, mendil gibi bembeyaz, elinde mektupla meyhanenin içinde birkaç kez dolanıp durdu; durumunun felaketini daha da ağırlaştırmak üzere, kahramanımız o sırada orada bulunan herkesin aşırı ilgi kaynağı olduğunu fark etmedi. Herhalde, kılık kıyafetinin dağınıklığı, dizginsiz heyecanı, yürüyüşü ya da daha doğrusu koşuşturması, her iki eliyle hareketler yapması, belki de, ortalığa ve dalgınlıkla savrulmuş birkaç bilmecemsi sözü, herhalde bütün bunlar müşterilerin gözünde kötü bir şekilde tanıtmıştı onu; hatta garson bile ona kuşkuyla

bakmaya başlamıştı. Kendine gelen kahramanımız, meyhanenin ortasında durduğunu ve yemek yiyip Tanrı ikonunun önünde dua eden, tekrar yerine oturan ve gözlerini de Bay Golyadkin'den ayırmayan çok saygın bir dış görünüme sahip ihtiyarın ona neredeyse edepsiz, nezaketsiz bir şekilde baktığını fark etti. Utanıp çevresine bakındı kahramanımız ve herkesin, tam olarak herkesin onu en kötücül ve kuşkulu gözlerle izlediğini gördü. Birden kırmızı yakalı, emekli bir asker, gür bir sesle *Polis Haberleri* gazetesini istedi. Bay Golyadkin irkildi ve kızardı: Çaresiz bir şekilde gözlerini yere indirdi ve sadece toplum içinde değil, evinde de giymiş olmaması gereken edepsiz bir kılık içinde olduğunu gördü. Çizmeleri, pantolonu ve bütün sol yanı çamur içindeydi, sağ ayağındaki subye kopmuştu, frak da birçok yerden parçalanmıştı. Kahramanımız dipsiz bir üzüntüyle mektubu okuduğu masaya yanaştı ve meyhane hizmetlisinin ona doğru yüzünde tuhaf, küstah ve ısrarlı bir ifadeyle geldiğini gördü. Kendini kaybedip tümden düşen kahramanımız artık arkasında durduğu masaya bakmaya başladı. Masada bir yemeğin ardından kalan alınmamış tabaklar duruyordu, kirli bir peçete vardı ve daha yeni kullanılmış bıçak, çatal ve kaşık... "Yemek yiyen kim?" diye düşündü kahramanımız. "Gerçekten ben miyim? Her şey olabilir! Yemek yedim, ama farkına varmadım; ne olacak böyle?" Gözlerini kaldırınca Bay Golyadkin yanında yine, ona bir şeyler söylemeye hazırlanan garsonu gördü.

"Borcum ne kadar kardeş?" diye sordu kahramanımız titrek bir sesle.

Bay Golyadkin'in çevresinden gür bir kahkaha duyuldu; garson da güldü. Bay Golyadkin yine pot kırdığını, korkunç bir aptallık yaptığını anladı. Bütün bunları anlayınca öylesine aklı karıştı ki, öylece durmamak ve bir şeyler yapmak için mendilini çıkarmak, elini cebine

sokmak zorunda kaldı; ama, onu ve bütün o çevresindekileri hayrete düşüren bir şey oldu, mendil yerine bir ilaçla dolu olan bir şişe, dört gün önce Krestyan İvanoviç'in reçetesini yazdığı şişe çıktı. Bay Golyadkin'in aklından, "İlaçlar aynı eczaneden," diye geçti. Birden irkildi ve neredeyse korkudan bağıracak gibi oldu. Yeni bir ışık yandı... Koyu, kırmızımsı ve iğrenç sıvı Bay Golyadkin'in gözlerinde kötücül bir yankıyla ışıldıyordu... Şişe elinden düştü ve hemen kırıldı. Kahramanımız çığlık attı ve akan sıvıdan kurtulmak için iki adım çekildi... Bütün organlarıyla titriyordu; şakaklarıyla alnı ter içindeydi. "Hayatım tehlikede olmalı!" Bu arada odada bir hareketlenme, karmaşa oldu; herkes Bay Golyadkin'i çevreledi, herkes Bay Golyadkin'nden bahsetti, hatta bazısı Bay Golyadkin'i övdü. Ama kahramanımız, bu noktada dilsiz ve kıpırtısızdı, hiçbir şey görmüyor, duymuyor, hissetmiyordu... Sonunda, sanki yerinden koparılmış gibi, o da meyhaneden dışarı fırladı, onu tutmaya çalışanların herbirini yere devirdi; neredeyse hissiz bir şekilde ilk önüne çıkan arabaya atladı ve eve doğru uçtu.

Evin holünde, elinde resmi bir zarf olan dairenin ulağı Miheyev'le karşılaştı. "Biliyorum, dostum, biliyorum," diye yanıt verdi güçsüz, dokunaklı bir sesle bitkin kahramanımız, "bu resmî..." Zarfta gerçekten de Bay Golyadkin'e yazılmış, elinde bulunan işleri İvan Semyonoviç'e teslim etmesini bildiren, Andrey Filippoviç'in imzasını taşıyan yazılı bir emir vardı. Zarfı alıp bekçiye bir onluk verdikten sonra, Bay Golyadkin eve girdi ve Petruşka'nın bütün kirli ve hurdalarını, bütün eşyalarını bir yığın haline getirdiğini, belli ki Bay Golyadkin'i terk etmeye niyetlendiğini ve Yevstafi'sinin yerini alması için onu kandıran Karolina İvanovna'ya gitmeye hazırlandığını gördü.

On ikinci bölüm

Petruşka salına salına, tuhaf ve özensiz bir tavır ve yüzünde bir tür uşakça ve törensel bir ifadeyle içeri girdi. Bir şeyler düşündüğü, kendini tümden haklı gördüğü görünüyordu ve tamamıyla yabancı bir insan, yani ötekinin uşağı olmuş, ama hiç Bay Golyadkin'in eski uşağı değilmiş gibi bakıyordu.

"Yani, baksana, canım", diye başladı nefesi tıkanan kahramanımız, "saat kaç şimdi, canım?"

Petruşka sessizce paravanın ardına yöneldi, sonra döndü ve oldukça rahat bir ses tonuyla saatin yedi buçuk olmak üzere olduğunu bildirdi.

"Ya, iyi, canım, iyi. Baksana, canım... izin verirsen canım, sana artık aramızda her şeyin bittiğini söyleyeceğim."

Petruşka susuyordu.

"Yani, şimdi, aramızdaki her şey bittiğinden, bana şimdi açıkça söyle, dostça söyle, neredeydin, kardeşim?"

"Nerede miydim? İyi insanların arasındaydım efendim."

"Biliyorum, dostum, biliyorum. Senden hep hoşnut oldum canım ve sana referans vermek istiyorum... Peki, sen şimdi onlarda nesin?"

"Ne olayım, bayım! Siz de kabul edersiniz efendim.

İyi insan sana kötü bir şey öğretmez, bu bilinir efendim."

"Biliyorum, canım, biliyorum... Şimdilerde iyi insanlar nadir, dostum; değerlerini bil dostum. Peki, bunlar nasıl?"

"Bildiğiniz gibi efendim... Yalnız ben size, bayım, artık daha fazla hizmet edemeyeceğim efendim; siz de kabul edersiniz efendim."

"Biliyorum, canım, biliyorum; senin gayret ve çabanı biliyorum; bütün bunları gördüm, dostum, fark ettim. Ben, dostum, seni takdir ediyorum. Ben, iyi ve şerefli bir insanı, o uşak bile olsa takdir ederim."

"Tabii, biliyorum efendim! Kardeşiniz, kuşkusuz, siz de kabul edersiniz efendim, nerede daha iyisi varsa oradadır. Öyledir efendim. Ne yapayım! İyi insanlar olmadan olmuyor, bayım."

"Tabii, iyi, kardeş, iyi; bunu hissediyorum... Yani, işte senin paran ve işte referansın. Şimdi öpüşelim, kardeş, seninle vedalaşalım... Yani, artık, canım, senden tek bir iş, son bir iş rica ediyorum canım," dedi Bay Golyadkin törensel bir sesle. "Görüyorsun ya, canım, türlü hal var. Sırça saraylarda bile, dostum, acı gizlenir ve ondan kimse kaçamaz. Biliyorsun, dostum, ben, sana karşı hep müşfik oldum..."

Petruşka susuyordu.

"Ben, sanırım, sana karşı hep müşfik oldum, canım... Yani, bizim şimdi kaç çamaşırımız var, canım?"

"Hepsi ortada efendim. Keten gömlek altı tane efendim, çorap üç çift; dört göğüslük efendim; pazen fanila; iki tane de iç çamaşırı efendim. Siz de biliyorsunuz hepsini efendim. Ben, bayım, sizinkilere hiç efendim... Ben, bayım, beyin iyiliğini isterim efendim. Sizinle, bayım, yani efendim... biliyorsunuz efendim... benim hiçbir günahım yok, bayım; bütün bunları biliyorsunuz, bayım..."

"İnanıyorum, dostum, inanıyorum. Kastım bu değil, dostum, kastım bu değil; görüyor musun, işte, dostum..."

"Anladım efendim; bunu biliyoruz artık efendim. Ben daha önce general Stolbnyakov'un yanında çalışırken efendim, beni bırakıp kendileri Saratov'a giderlerdi... orada yurtlukları vardı..."

"Hayır, dostum, kastım bu değil; ben hiç... sen bir şey düşünme, canım dostum..."

"Anladım efendim. Kardeşiniz efendim, siz de kabul edersiniz efendim, insana iftira atmaktan uzaktır. Benden her yerde memnun kaldılar efendim. Bakanlara, generallere, senatörlere, kontlara çalıştım efendim. Hepsinin yanında çalıştım, prens Svinçatkin'de efendim, albay Pereborkin'de efendim, general Nedobarov'da çalıştım, onlar da giderlerdi efendim, bizim yurtlukları gezerlerdi efendim. Anladım efendim..."

"Evet, dostum, evet; iyi, dostum, iyi. İşte ben de şimdi, dostum, gideceğim... herkesin yolu ayrılıyor, canım, her insana hangi yolun düşeceği de belli olmaz. Peki, dostum, sen giyeceklerimi ver şimdi bana; evet, üniformamı da yerleştir... öteki pantalonlarımı, çarşafları, yorganları, yastıkları..."

"Hepsini bohça mı yapayım efendim?"

"Evet, dostum, evet; lütfen, bohça yap... Kimbilir başımıza ne geleceğini. Yani, şimdi, canım, git bir araba getir..."

"Araba mı efendim?"

"Evet, dostum, araba, genişçe olsun, kısa bir süre lazım. Sen de, dostum, aklına bir bir şey takma..."

"Uzağa mı gitmek istiyorsunuz efendim?"

"Bilmiyorum, dostum, bunu da bilmiyorum. Tüyden yatağı da, sanırım, oraya yerleştirmek gerekecek. Sen ne dersin, dostum? Sana güveniyorum, canım..."

"Hemen şimdi mi gitmek istiyorsunuz efendim?"

"Evet, dostum, evet! Durum böyle oldu... işte öyle, canım, işte öyle..."

"Anladım, bayım; bizim alayda da teğmenin başına aynı şey gelmişti; orada da efendim ağadan ... kaçırmışlardı efendim..."

"Kaçırdılar mı?.. Nasıl! Canım, sen..."

"Evet efendim, kaçırdılar efendim ve başka bir çiftlikte düğün yaptılar. Bütün bunlar önceden hazırlanmıştı efendim. Peşlerine düştüler efendim; o zaman prens araya girdi efendim, rahmetli efendim, olayı yoluna koydu efendim..."

"Evlendiler demek... Sen nasıl, canım? Sen nasıl oluyor da, canım, biliyorsun?"

"Besbelli efendim, niye ki! Söylentiler dört bir yanı sardı, bayım. Biz her şeyi biliriz, efendim... tabii, günahsız kul olmaz. Ama artık size şunu söyleyeyim bayım, uşakça şunu söylememe izin verin, bayım; olay bu raddeye geldiğine göre, size söyleyeyim, bayım: sizin bir düşmanınız var, sizin bir rakibiniz var, bayım, güçlü bir rakip, işte böyle efendim..."

"Biliyorum, dostum, biliyorum; sen de, canım, biliyorsun... İşte sana güveniyorum. Şimdi ne yapacağız, dostum? Bana ne tavsiye edersin?"

"Bayım, şimdi, eğer siz şimdi, diyelim, bu yola başvuracaksanız, bir şeyler almanız gerekir efendim; çarşaf, yastık, başka bir şilte efendim, iki kişilik bir şilte efendim, daha güzel bir battaniye efendim, bakın burada, aşağıdaki komşuda var efendim: Tüccar karıda var bayım; güzel bir tilki kürkünden palto var; bakıp satın alabilirsiniz, şimdi bakmaya gidebilirsiniz efendim. Artık size lazım olacak efendim; iyi kürk efendim; atlas kaplı, üzerinde tilki kürkleri var efendim...

"Yani, iyi dostum, iyi; kabul ediyorum, dostum, sana

güveniyorum, tümüyle güveniyorum; lütfen, palto da olsun, canım... Ama çabuk, çabuk! Tanrı aşkına, çabuk! Ben paltoyu alacağım, ama lütfen, çabuk! Birazdan sekiz olacak saat, çabuk, Tanrı aşkına, dostum! Acele et, dostum!.."

Petruşka, bir araya getirip bağladığı yastık, yorgan, çarşaf ve diğer şeylerin ipini bıraktı ve doğruca odadan dışarı fırladı. Bay Golyadkin bu arada bir kez daha mektubu eline aldı, ama okuyamadı. Muzaffer kafasını ellerinin arasına almış, hayretle duvara yaslanmıştı. Hiçbir şey düşünemiyor, hiçbir şey yapamıyordu; başına ne geldiğini kendisi de bilmiyordu. Sonunda, vaktin ilerlediğini, ama ne Petruşka'nın ne de paltosunun geldiğini gören Bay Golyadkin, kendisi gitmeye karar verdi. Koridora açılan kapıyı araladı, aşağıdan gelen gürültüleri, konuşmaları, tartışma ve dedikoduları duydu... Birkaç komşu çene çalıyor, bağrışıyor, tartışıyor, bir şey için pazarlık ediyordu; Bay Golyadkin hemen ne için olduğunu anladı. Petruşka'nın sesi duyuldu; sonra bir takım ayak sesleri geldi. "Tanrım! Bütün dünyayı buraya toplayacaklar!" diye inledi Bay Golyadkin, umutsuzluktan ellerini ovuşturup kendini odaya atarak. Odasına döndükten sonra, neredeyse kendini kaybetmiş bir halde, koltuğa düştü, yüzünü yastığa gömdü. Bir an böyle yattıktan sonra kalktı, Petruşka'yı beklemeden çizmelerini, şapkasını, paltosunu giydi, cüzdanını aldı ve merdivenlerden aşağı koşturdu. "Hiçbir şey gerekmiyor, hiçbir şey, canım! Kendim hallederim, her şeyi hallederim kendim. Sana artık gerek yok, belki de olay iyiye bağlanır," diye geveledi Bay Golyadkin, merdivende karşılaştığı Peşruşka'ya; sonra avluya koşarak çıktı ve evden uzaklaştı; kalbi sıkışmıştı; hâlâ karar veremiyordu... Ne olacaktı, ne yapmalıydı, bu gerçek ve kritik fırsatta nasıl davranmalıydı...

"Haydi bakalım: Nasıl davranmak gerekiyor, Tanrım! Bütün bunların olması şart mıydı yani?!" diye haykırdı sonunda umutsuzlukla, gözün gördüğü yere gider, caddede rasgele aksarken, "bütün bunların olması şart mıydı? Yani işte bu olmasa, işte bu olmasa, her şey çözülecekti; bir kerede, tek darbeyle, ustaca, enerjik, sağlam bir darbeyle çözülecekti. Kalıbımı basarım ki çözülecekti! Hatta, tam olarak ne şekilde çözüleceğini de biliyorum. Her şey şöyle hallolacaktı: Ben, derim, şöyle şöyle, bayım, izin verin şunu söyleyeyim, ne orada ne burada; böyle iş olmaz, derim; bayım, derim, sayım bayım, böyle iş olmaz ve sahtekârlık bizde kabul görmez; sahtekâr, bayım, yararsız ve vatana bir yarar getirmeyen insandır. Bunu anlıyor musunuz? Anlıyor musunuz, derim, sayın bayım?! İşte böyle, böyle... Fakat, yo hayır, o da ne... yani olay zaten böyle değil, hiç böyle değil... Mankafa gibi zırvalıyorum! Kendi kendimi katlediyorum ben! O da der ki, kendini mahvediyorsun, hiç böyle değil... İşte, ahlaksız insansın sen, işte şimdi olan olacak!.. Peki, şimdi nereye gireceğim ben? Yani ben, örneğin, kendimle ne yapacağım şimdi? Ne işe yararım artık? Misal olarak deseler, sen Golyadkin böyle ne işe yararsın, beş para etmezsin sen! Ne olacak şimdi? Bir araba tutmak lazım; tut, diyor, arabayı buraya getir; araba olmazsa ayacıklarım ıslanır, diyor... İşte, kimin aklına gelirdi ki? Ay tabii hanımefendi, ay, siz benim hanımımsınız! Ay tabii kızın davranışı pek soylu! Ay tabii övdük bir de. Belli oluyor, hanım, diyecek bir şey yok, belli oluyor!.. Bütün bunlar eğitimin ahlaksızlığından geliyor; ben, artık bütün bunları inceleyip çaktığımdan, bunun tek sebebinin ahlaksızlık olduğunu görüyorum. Küçük yaştan başlayıp... hatta arasıra da sopa kullanmak yerine, onlar kızı bonbonlara boğmuş, türlü türlü şekerleri tıkabasa yedirmişler, ihtiyarcık da üzerine titriyor: Sen be-

nim tatlımsın, diyor, sen iyisin, diyor, seni kontlara vereceğim!.. Ama işte o çıktı karşılarına ve şimdi bize kartlarını gösterdi; işte, dedi, bizde oyun böyle oynanır! Onu küçük yaştan itibaren evde tutmaktansa, bir pansiyona, Fransız bir madama, Falbala[1] adlı bir göçmenin yanına veriyorlar; orada da göçmen hanım Falbalas'tan her tür iyiliği öğreniyor, işte olay böyle gerçekleşiyor. Gel, diyor, mutlu olacaksın! Arabada ol, diyor, şu saatte pencerenin altında ve İspanyolca bir hisli romans söyle; sizi bekliyorum ve biliyorum sevdiğinizi ve sizinle birlikte kaçalım, kulübede mutlu olalım. Tabii, sonuçta, bu imkansız; bu, hanımefendiciğim, –eğer olay bu raddeye geldiyse– böyle olmaz, şerefli ve masum bir genç kızı ailesinin evinden ailesinin iznini almaksızın kaçırmak yasalarla da yasaklanmıştır! Evet, sonuçta, bütün bunlara ne gerek var? Siz oradan gerektiği gibi, kaderin iradesiyle çıkarsınız, olay da böylece kapanır. Ben bir memurum; bu yüzden mevkimi kaybedebilirim; ben, hanımefendiciğim, bu yüzden mahkemeye düşebilirim! İşte öyle! Sanki bilmiyorlar. Bu Alman kadının işi. Bütün bunlar, bütün bu tartışmalar mücadeleler o cadının elinden çıkıyor. Çünkü insana iftira ediyorlar, çünkü Andrey Filippoviç'in tavsiyesiyle, kadının onun bunun hakkındaki hikâyelerine, saçmalarına bakarak tanıdılar kişiyi; olay işte buradan çıkıyor. Başka türlü Petruşka neden işe bulaşsın? Ona ne? Serseriye benzer bir halim mi var? Hayır, yapamam, hanımefendi, hiç yapamam, hiçbir nedenle yapamam... Siz beni, hanımefendi, bu kez bir şekilde mazur görün. Hanımefendi, bütün bunlar si-

1. Farbala. XVII. yüzyılın başında, Madame de Maentenon adlı bir Fransız tarafından bulunan, eteğin arkasının yükseltilip farbalayla süslendiği bir elbise modeli. Puşkin, "Kont Nulin" adlı şiirinde bunu, adı geçen yatılı okulun sahibesinin ismi olarak kullanmıştı. (Ç.N.)

zin yüzünüzden oluyor, Alman kadından da çıkmıyor, hepsi cadıdan çıkmıyor, apaçık sizden çıkıyor, çünkü cadı iyi bir kadın, çünkü cadının bu olayda suçu yok, ama siz, hanımefendiciğim, suçlusunuz, işte öyle! Siz, hanımefendi, siz bana kara çalınmasına yol açacaksınız... Adam mahvoluyor, adam kendi kendini yok ediyor, kendi kendini tutamıyor; bu nasıl düğün! Ve bütün bunlar nasıl sona erer? Bu şimdi nasıl yoluna girecek? Her şeyi öğrenmek için servet verirdim!.."

Böyle düşünüp duruyordu kahramanımız umutsuzluk içinde. Birden kendine gelip, Liteyni'de bir yerde durduğunu fark etti. Hava korkunçtu: Don çözülüyor, kar akın ediyor, yağmur yağıyordu, tıpatıp böyle unutulmaz bir vakitte, korkunç bir geceyarısı vaktinde başlamıştı Bay Golyadkin'in bütün mutsuzluğu. "Ne seyahati!" diye düşündü Bay Golyadkin havaya bakarak, "kesin ölüm olur... Tanrım! Yani, şimdi burada arabayı nereden bulacağım? İşte köşede var, sanırım, bir karaltı var. Bakalım, araştıralım... Tanrım!" diye devam etti kahramanımız, zayıf ve kararsız adımlarını arabaya benzer bir şey gördüğü yere doğru yöneltirken. "Hayır, şöyle yapacağım: Doğruca gideceğim, diz çökeceğim, eğer mümkünse yalvararak soracağım. Diyeceğim, böyle böyle oldu; kaderimi sizin ellerinize bırakıyorum, idarenin eline; majesteleri, diyeceğim, bu insanı koruyun ve ona bir iyilik yapın; böyle böyle, diyeceğim, işte şu şu şu, yasalara karşı bir davranış; beni mahvetmeyin, sizi babam sayıyorum, bırakmayın... özgüven, şeref, isim ve soyadımı kurtarın... ve habis, ahlaksız insandan kurtarın... O öteki, majesteleri, ben de ötekiyim; o başka, ben de kendi kendimeyim; doğru, kendi kendimeyim, majesteleri, doğru, kendi kendimeyim; işte durum böyle, diyeceğim. Ona benzeyemem, diyeceğim; değiştirin, ihsan edin, değiştirmelerini emredin ve Tanrı'sız, ortadan

kaldırılması gereken hovarda bir taklitçi... ötekilere kötü örnek oluyor, majesteleri. Sizi baba sayıyorum; üstler, kuşkusuz, hayırseverlik ve koruyucu üstler bu tür davranışları özendirebilir... Hatta burada şövalyece bir yan var. Sizi, diyeceğim, hayırsever bir üst olarak sizi baba yerine koyuyorum, kaderimi size teslim ediyorum ve itiraz etmeyeceğim, inanıyorum ve kendim olaydan çekiliyorum... işte böyle diyeceğim!"

"Baksana, canım, arabacı mısın?"

"Arabacıyım..."

"Araba lazım, kardeş, gece için..."

"Uzağa mı gitmek istiyorsunuz efendim?"

"Gece için, gece için; nereyeyse gideceğiz, canım, nereyeyse gideceğiz."

"Şehir dışında bir yere mi gitmek istiyordunuz?"

"Evet, dostum, belki şehir dışına. Daha kesin olarak bilmiyorum, dostum, belki öyle derim sana, canım. Olay, görüyorsun ya, canım, öyle de olabilir, her şey yoluna girer. Malum ya, dostum..."

"Evet, malum, bayım, şüphesiz; Tanrı herkese versin."

"Evet, dostum, evet; sağol, canım; peki, ne alacaksın, canım?.."

"Şimdi mi gitmek istiyorsunuz efendim?"

"Evet, şimdi, yani hayır, bir yerde bekleyeceğiz... yani, biraz, kısa bir süre bekleyeceğiz, canım..."

"Eğer tam zamanlı alacaksanız efendim, o zaman bu havada altı gümüşten aşağı olmaz efendim..."

"Peki, iyi, dostum, iyi; seni memnun edeceğim, canım. Peki, sen beni götür bakalım şimdi, canım."

"Oturun; affedersiniz, şurayı biraz düzelteyim; buyrun oturun şimdi. Nereye gitmemi emredersiniz?"

"İzmaylovski Köprüsü'ne dostum."

Arabacı koltuğuna tırmandı ve saman teknesinden

zorla kopardığı bir çift beygiri, İzmaylovski Köprüsü'ne doğru dehledi. Ama birden Bay Golyadkin çıngırağı çekti, arabayı durdurdu ve yalvarır bir sesle geri dönmesini, İzmaylovski Köprüsü'ne değil, bir başka caddeye gitmesini söyledi. Arabacı diğer caddeye döndürdü arabayı ve on dakika sonra Bay Golyadkin'in yeni tuttuğu araba, majestelerinin dairesinin bulunduğu evin önünde durdu. Bay Golyadkin arabadan çıktı, arabacıdan sabırla beklemesini rica etti ve kendisi de donmuş bir kalple yukarı, ikinci kata koşturdu, çıngırağın ipini çekti, kapı açıldı ve kahramanımız majestelerinin holüne daldı.

"Majesteleri eve buyurdular mı acaba?" diye sordu Bay Golyadkin, ona kapıyı açan kişiye bu şekilde seslenerek.

"Siz ne istemiştiniz efendim?" diye sordu Bay Golyadkin'i baştan aşağı süzen uşak.

"Ben, dostum, şey... Golyadkin, memur, dokuzuncu dereceden memur Golyadkin. Şöyle şöyle, diyeceğim, açıklayacağım..."

"Beklemelisiniz; imkansız efendim..."

"Dostum, bekleyemem, işim önemli, beklemeye tahammülü olmayan bir iş..."

"Peki kimden geldiniz? Evrak mı getirdiniz?.."

"Hayır, ben, dostum, kendi kendimeyim... Haber ver, dostum, de ki, şöyle, şöyle, açıklayacakmış. Seni memnun ederim, canım..."

"İmkansız efendim. Kimseyi kabul etmememi emrettiler; misafirleri var efendim. Lütfen sabah onda buyurun..."

"Haber verin, canım; Benim beklememin imkanı yok, olanaksız... Siz, canım, bu yüzden yanıt vermek zorunda kalırsınız..."

"Haydi, haber ver; sana ne, çizmen mi eskir, ne ki?"

dedi sedire yatmış ve o ana dek söze hiç karışmamış olan öteki uşak.

"Çizme eskir tabii! Kabul etmememi emrettiler, bilmiyor musun? Bunun gibileri sabah kabul ediyor."

"Haber ver. Dilin mi koptu?"

"Tamam haber vereceğim. Dilim kopmadı. Emretmedi. Dedim ya emretmedi. Şu odaya girin."

Bay Golyadkin ilk odaya girdi; masada saat duruyordu. İrkildi: Sekiz buçuk. Göğsü sıkıştı. Hatta dönmek istedi; ama tam o sırada sırık gibi olan uşak, yan odanın kapısında durdu, gür bir sesle Bay Golyadkin'in adını haykırdı. "Gırtlak da gırtlakmış ha!" diye düşündü tarifsiz bir sıkıntıyla kahramanımız... "Şöyle desen: Şu... desen, şöyle şöyle, hürmet ve itaatle açıklamaya gelmiş, şu... ihsan buyurun... Şimdi işte olay bozuldu, bütün emeğim boşa gitti; fakat... yani, peki neyse..." Fakat üzerinde düşünecek bir şey kalmamıştı. Uşak döndü, "buyrun" dedi ve Bay Golyadkin'i çalışma odasına götürdü.

Kahramanımız içeri girdiği zaman, kör olduğunu sandı, çünkü gözleri kamaşmıştı. Fakat, gözüne iki üç figür görünüp kayboldu: "Tabii bunlar misafirler," diye geçirdi Bay Golyadkin içinden. Sonunda kahramanımız majestelerinin siyah frağının üzerindeki yıldızı açık seçik ayırt etmeye başladı, sonra aşama aşama siyah frağa geçti ve sonunda tam görme yeteneğini tekrar kazandı...

"Nedir efendim?" dedi tanıdık bir ses Bay Golyadkin'in tepesinden.

"Dokuzuncu dereceden memur Golyadkin, majesteleri."

"Hım?"

"Açıklamaya gelmiştim..."

"Öyle mi?.. Neyi?.."

"Yani öyle. Şeyi şeyi açıklamaya gelmiştim, diyorum, majesteleri efendim..."

"Peki siz... Peki siz kimsiniz böyle?.."

"Ba-Ba-Bay Golyadkin majesteleri, dokuzuncu dereceden memur."

"Ya, ne istemiştiniz?"

"Onu babam sayıyorum, diyecektim; beni olaydan uzak tutsun ve düşmandan korusun, işte öyle!"

"Bu da ne?.."

"Malum..."

"Malum olan ne?"

Bay Golyadkin sustu; çenesi az az titremeye başlamıştı...

"Ee?"

"Şövalye gibi düşünmüştüm, majesteleri... Burada, şövalye gibi olmalı ve müdürümü baba sayıyorum... durum böyle, diyorum, koruyun, ağ... ağlayarak yal...yalvarıyorum, ki bu tür ha... hareketlerin öz...öz...özendirilmemesi ge...rekir..."

Majesteleri arkasını döndü. Kahramanımız bir süre gözleriyle hiçbir şey göremedi. Göğsü sıkıştı. Nefesi daraldı. Nerede durduğunu bilmiyordu... Öylesine utanmış ve üzülmüştü. Tanrı bilir sonra neler oldu... Gözlerini açan kahramanımız, majestelerinin misafirleriyle konuştuğunu ve onlarla çok sert ve güçlü bir şekilde bir şey üzerine tartıştığını gördü. Misafirlerden birini Bay Golyadkin hemen tanıdı. Bu Andrey Filippoviç'ti; ötekini tanıyamadı; fakat, sanki yüzü tanıdık gibiydi, uzun boylu, sağlam bir figür, ileri yaşlarda, çok kalın kaşlara ve favori sakallara ve de dikkat çekici, keskin bir bakışa sahip biriydi. Yabancının boynunda bir madalya asılıydı, ağzındaysa bir puro vardı. Yabancı tüttürüyor ve ağzından sigarayı çıkarmadan, anlamlı bir şekilde başını sallıyor, arasıra Bay Golyadkin'e bakıyordu. Bay Golyadkin

biraz rahatsız oldu; gözlerini başka yöne çevirdi ve çok tuhaf bir misafir daha gördü. Kahramanımızın, bir süre önce yine başına geldiği gibi, o ana dek ayna sandığı kapıda, o göründü, kim olduğu bilinen, Bay Golyadkin'in çok yakın tanıdığı ve dostu. Bay Küçük Golyadkin gerçekten de o ana dek diğer küçük odadaydı ve hızlı hızlı bir şeyler yazıyordu; şimdi, anlaşılan, ihtiyaç olmuştu ve o koltuğunun altında evraklarla gelmiş, majestelerine yaklaşmış ve çok usta bir şekilde, Andrey Filippoviç' in sırtından biraz ötede durarak, kısmen de puro içen yabancının arkasında gizlenerek, özellikle kendi şahsına dikkatlerin çevrilmesini beklemiş ve konuşma ve öğütlere karışmayı başarmıştı. Anlaşılan, Bay Küçük Golyadkin konuşmaya yoğun bir şekilde ilgi duyuyordu, çünkü artık soylu bir biçimde dinliyor, başını sallıyor, kıpırdanıyor, gülümsüyor, ara ara majestelerine, sanki bakışlarıyla ona, kendi bir iki sözcüğünü araya sokmak izin vermesi için yalvarırcasına bakıyordu. "Alçak!" diye düşündü Bay Golyadkin ve kendini tutamayıp birkaç adım ilerledi. Bu sırada general döndü ve o da oldukça kararsız bir şekilde Bay Golyadkin'e yaklaştı.

"Peki, iyi; Tanrı'ya emanet olun. Sizin işinizle ilgileneceğim, sizi geçirmelerini emredeceğim..." Bu sırada general koyu favori sakalları olan yabancıya baktı. O da, anladığını belli etmek için başını eğdi.

Bay Golyadkin onu olması gerektiği değil, başka bir şekilde anladıklarını açık bir şekilde hissetti ve anladı. "Öyle ya da böyle, zaten açıklamak gerek," diye düşündü, "şöyle şöyle, demeli, majesteleri." O sırada şaşkınlıkla gözlerini yere indirdi ve büyük bir hayretle, majestelerinin çizmelerinde büyük beyaz bir leke gördü. "Delinmiş olabilir mi gerçekten?" diye düşündü Bay Golyadkin. Fakat biraz sonra, Bay Golyadkin majestelerinin çizmelerinin delinmemiş olduğunu, sadece güçlü bir şekilde ışığı

yansıttığını keşfetti, kesinlikle, çizmelerin cilalanmış ve güçlü bir şekilde parlıyor olmasıyla açıklanacak bir görüntüydü bu. "Buna ışıltı denir," diye düşündü kahramanımız, "usta ressamlar özellikle bu ismi kullanır; başka yerlerde bu yansımaya ışık kırılması adı verilir." O sırada Bay Golyadkin gözlerini kaldırdı ve konuşmak vaktinin geldiğini, çünkü olayın çok kötü bir sona ilerleyebileceğini gördü... Kahramanımız bir adım ileri attı. "Şey şey, diyorum, majesteleri," dedi, "bizim asrımızda sahtekârlık kabul edilmez."

General bir şey söylemedi, ama güçlü bir şekilde çıngırağın ipine asıldı. Kahramanımız bir adım daha attı ileri.

"O alçak ve ahlaksız bir insan, majesteleri," dedi kahramanımız kendini kaybedip korkudan donmuş bir halde ve bu sırada cesur ve kararlı bir şekilde, o anda majestelerinin yanına yerleşmiş olan beş para etmez ikizini işaret ederek, "şey şey, diyorum, ben belli bir şahsı ima ediyorum."

Bay Golyadkin'in sözlerinin ardından ortalık hareketlendi. Andrey Filippoviç ve yabancı figür başlarını salladılar; majesteleri sabırsızlık içinde, adamlarını çağırmak için var gücüyle çıngırağın ipine asıldı. Bu sırada Bay Küçük Golyadkin de kendi payına bir adım öne çıktı.

"Majesteleri," dedi, "incinmiş olduğum için konuşmak üzere izninizi rica ediyorum." Bay Küçük Golyadkin'in sesinde aşırı kararlı bir şey vardı; her şeyiyle kendini kesinlikle haklı hissettiği belli oluyordu.

"Size şunu sormama izin verin," diye başladı tekrar, gösterdiği özenle majestelerinin yanıt vermesini önleyip bu kez Bay Golyadkin'e dönerek, "size sormama izin verin, siz kimin huzurunda böyle bir açıklama yapıyorsunuz? Kimin karşısında duruyorsunuz, kimin çalışma odasında bulunuyorsunuz?.." Bay Küçük Golyadkin alı-

şılmadık bir heyecan içindeydi, bütünüyle kıpkırmızı olmuştu ve öfke ve hınçtan alev alevdi; hatta gözlerinde gözyaşları belirmişti.

"Bay ve Bayan Bassavryukov!" diye kükredi var nefesiyle uşak, çalışma odasının kapısında belirip. "Küçük Rusya'dan gelen asil bir aile," diye düşündü Bay Golyadkin ve aynı anda birinin çok dostane bir tavırla elini sırtına koyduğunu hissetti; sonra ikinci bir elin sırtından ittiğini hissetti; Bay Golyadkin'in alçak ikizi önde tıpış tıpış yürüyor, ona yol gösteriyordu. Kahramanımız açıkça, çalışma odasının büyük kapılarına götürüldüğünü anlamıştı. "Tıpatıp Olsufiy İvanoviç'teki gibi," diye düşündü ve holde buldu kendini. Çevresine bakınınca, yanında majestelerinin iki uşağını ve ikizini gördü.

"Palto, palto, palto, dostumun paltosu! En yakın dostumun paltosu!" diye cıvıldadı ahlaksız insan, birinin elinden paltoyu alıp sırf alçakça ve soysuzca bir şekilde alay etmek için, doğruca Bay Golyadkin'in kafasına geçirdi. Bay Golyadkin paltosunun altından çıkarken iki uşağın gülüşmesini açıkça işitti. Ama, hiçbir şeyi dinlemeyip yabancı hiçkimseye aldırmadan, hemen holden çıktı ve aydınlık merdivenlerde buldu kendini. Bay Küçük Golyadkin de peşindeydi.

"Elveda, majesteleri!" diye bağırdı Bay Büyük Golyadkin'in peşinden.

"Alçak!" dedi kahramanımız kendi kendine.

"Peki, alçak..."

"Ahlaksız insan!"

"Peki, ahlaksız insan..." diye böylece yanıt verdi değersiz düşmanı değerli Bay Golyadkin'e ve kendine özgü bir alçaklıkla, merdivenlerin tepesinden dimdik, gözünü kaçırmadan, Bay Golyadkin'in gözünün içine, sanki devam etmesini rica eder gibi. Kahramanımız öfkeden tükürdü ve verandaya çıktı; öylesine tükenmiş bir haldeydi

ki arabaya nasıl yerleştiğini kesinlikle hatırlamıyordu. Kendine gelince, Fontanka'da ilerlediklerini gördü. "İzmaylovski Köprüsü'ne gidiyor olmalıyız?" diye düşündü Bay Golyadkin... Bu sırada Bay Golyadkin bir şeyler düşünmeye çalıştı, ama yapamadı; korkunç bir şey olmuştu, açıklaması olanaksız bir şey... "Neyse, boşver!" diye karar verdi kahramanımız ve İzmaylovski Köprüsü'ne doğru yol alıyordu.

On üçüncü bölüm

...Hava daha iyiye dönmüş gibiydi. Gerçekten de, o vakte dek bir sürü bulutla akın eden sulusepken yağan kar yavaş yavaş dinmeye başlamış, azalmış ve sonunda, neredeyse tümden kesilmişti. Gökyüzünde orada burada küçük yıldızlar ışıldamaya başlamıştı. Ortam ıslak, çamurlu, nemli ve özellikle de ortam böyle olmasa bile zar zor nefes alan Bay Golyadkin için, boğucu bir hal almıştı. Islanmış, ağırlaşmış paltosu bütün uzuvlarını ve zaten güçten düşmüş olan bacaklarını tatsız bir sıcak ıslaklık ve ağırlıkla eziyordu. Hummalı bir titreme bütün gövdesinde keskin ve iğneli sızılarla geziniyordu; soğuk hastalıklı terinden bitkinlik akıyordu, öyle ki Bay Golyadkin bu tür durumlarda kendine özgü bir kararlılık ve katılıkla tekrarladığı sevgili cümlesini, her şeyin belki, bir şekilde, herhalde, hemen yoluna girip daha iyiye gideceği cümlesini söylemeyi unutmuştu. "Fakat, zaten bütün bunlar bir hiç" diye ekledi hâlâ sağlam ve cesaretini kaybetmemiş bir ruh hali içindeki kahramanımız, artık suyu tutamayıp içine geçirecek kadar ıslanmış olan, yuvarlak şapkasının kenarının dört bir yanından akın eden soğuk su damlalarını yüzünden silerken. Bütün bunların bir hiç olduğunu ekleyen kahramanımız, Olsufiy İvanoviç'in avlusundaki kütük yığınının yanında duran kalın bir ağaç

parçasının üzerine oturmaya çalıştı. Kuşkusuz, İspanyol serenadları ve ipek merdivenleri düşünmek boşunaydı, ama pek sıcak olmasa da rahat ve gizli olan kuytu bir köşeciği düşünmek lazımdı. Bu arada, Olsufiy İvanoviç'in dairesinin girişinde bulunan, kahramanımızın daha önce, bu gerçek hikâyenin neredeyse başlangıcında, üç saat boyunca dolap ve eski paravanlar, eve ait ve gereksiz bir sürü ıvır zıvır, pılı pırtı ve hurdanın arasında üç saat dikildiği o köşeciğin de onu güçlü bir şekilde cezbettiğini söylemek gerek. Aslında Bay Golyadkin, Olsufiy İvanoviç'in avlusunda iki saattir durmuş bekliyordu. Ama rahat ve gizli eski köşeciğin yerini şimdi daha önceden var olmayan birtakım rahatsızlıklar almıştı. İlk rahatsızlık, herhalde, bu yerin artık fark edilmiş olması ve Olsufiy İvanoviç'teki son baloda yaşanan hikâyeden bu yana bazı önlemlerin alınmış olmasıydı; ikincisi, Klara Olsufiyevna'dan bir işaret beklemenin gerekmesiydi, çünkü mutlaka kararlaştırılmış bir işaretin olması gerekirdi. Hep böyle olurdu ve "zaten, bu ne ilk ne de son." Bay Golyadkin bu sırada, tesadüfen, çok eskiden okuduğu, kadın kahramanının Alfredo'ya buna çok benzer bir olayda, pencereye pembe bir kurdela asarak işaret verdiğini hatırladı. Ama pembe kurdela şimdi, geceleyin, üstelik nemi ve güvenilmezliğiyle ünlü Petersburg ikliminde işe yaramazdı ve kısacası, olanaksızdı. "Hayır, ipek merdivenlerin yeri değil," diye düşündü kahramanımız, "en iyisi ben burada böyle, kuytuda, sessizce... en iyisi işte, örneğin, burada durayım," ve avluda pencerenin karşısında, istiflenmiş kütük yığınının yanında küçük bir yer seçti. Tabii, avluda bir sürü yabancı insan, haberciler, arabacılar geziniyordu; tekerlekler şakırdıyor ve atlar kişniyordu vb.; ama yine de yeri rahattı: Fark etseler de, fark etmeseler de, şimdi en azından durumun belli bir şekilde karanlıkta geçmesi ve Bay Golyadkin'i kimsenin görme-

mesi, onunsa kesinlikle herkesi görebilmesi gibi olumlu bir yanı vardı. Pencereler güçlü bir şekilde aydınlatılmıştı; Olsufiy İvanoviç'te görkemli bir toplantı vardı. Fakat müzik duyulmuyordu daha. "Herhalde, bu balo değil, başka bir olay gerçekleşiyor," diye düşündü, biraz donmuş olan kahramanımız. "Fakat, bugündü değil mi?" sorusu geçti kafasından. "Tarihte bir hata olmasın? Olabilir, her şey olabilir... Bak işte, her şey olabilir... Belki de, mektup dün yazılmıştı, elime ulaşmadı, niye ulaşmadı, çünkü Petruşka işe karıştı, alçak herif! Ya da yarın yazılmıştır, demek, benim... bütün bunları yarın yapmam, yani arabayla gelip beklemem gerekiyor..." Bir süre sonra kahramanımız sakinleşti ve gözden geçirmek için cebinde mektubu arandı. Ama mektup cebinde yoktu, buna çok şaştı. "Bu nasıl olur?" diye fısıldadı yarı ölü bir halde Bay Golyadkin, "Nerede bıraktım onu? Kayıp mı ettim? Bir bu eksikti!" diye inledi sonunda. "Yani, eğer kötü ellere düşerse? (Evet, belki, çoktan düştü!) Tanrım! Bunun sonucu ne olur! Öyle olur ki... Ah, rezil kaderim!" Bu sırada Bay Golyadkin, kaputunu başına geçiren soysuz ikizinin, bunu belki de, aslında Bay Golyadkin'in düşmanlarından kokusunu aldığı mektubu ele geçirmek amacıyla yaptığını düşünerek yaprak gibi titremeye başladı. "Bir de çalıyor," diye düşürdü kahramanımız, "kanıt olarak... evet, kanıt olarak!.." İlk sarsıntının ve donakalmanın ardından kan başına hücum etti Bay Golyadkin'in. İnleyip dişlerini sıkarak, ateşlenen kafasını tuttu, kütüğüne çöktü ve bir şeyler düşünmeye başladı... Ama kafasında düşünceler hiçbir şeye düğümlenmiyordu. Birtakım yüzler görünüyor, bazen bulanık, bazen keskin bir şekilde, uzun zamandır unutulmuş bir takım olaylar hatırlanıyor, birtakım saçma şarkıların ezgileri takılıyordu aklına... Sıkıntı, doğal olmayan bir sıkıntı! "Tanrım!" diye düşündü biraz kendine gelen kahramanımız, göğsünden

boğuk bir hıçkırık koparark, "felaketimin tükenmez derinliğinde bana dayanma gücü ver! Kaybettiğime, kesinlikle mahvolduğuma kuşku yok, bu olayın tabiatında var, çünkü başka türlü olamazdı. Birincisi, mevkimi kaybettim, tereddütsüz kaybettim, kaybetmemiş olamam... Peki, diyelim, o bir şekilde yoluna girer. Azıcık param da, diyelim, ilk seferinde yetsin; orada başka bir dairecik, ufak tefek başka mobilyalar gerekli... Birincisi, Petruşka benimle olmayacak. O alçak olmadan da idare ederim... Kiracılar sayesinde; peki, tamam! Ne zaman istersem girer çıkarım, Petruşka da geç geldin diye vır vır etmez, işte öyle; işte bu yüzden kiracılar iyi... Peki, diyelim, böyle her şey yoluna girdi; ama nasıl oluyor da ben sürekli şunu konuşuyorum da, bunu konuşmuyorum?" Bu sırada Bay Golyadkin'in aklına tekrar gerçek durumla ilgili düşünceler gelmişti. Çevresine bakındı. "Ah sen, yüce Tanrım! Yüce Tanrım! Neden bahsediyorum şimdi böyle?" diye düşündü, tümüyle şaşkın bir halde ve yanan başını ellerinin arasına alarak...

"Biraz sonra gidecek misiniz bayım?" diye bir ses geldi Bay Golyadkin'in tepesinden. Bay Golyadkin irkildi; ama karşısında iliğine kadar ıslanmış ve üşümüş, sabırsızlıktan ve hiçbir şey yapmamaktan patlamış bir halde kütüğün arkasındaki Bay Golyadkin'e bakan arabacı duruyordu.

"Ben, dostum, hiç... ben, dostum, yakında, çok yakında, sen bekle..."

Arabacı ağzının içinden homurdana homurdana gitti. "Ne diye homurdanıyor bu?" diye düşündü gözyaşları arasında Bay Golyadkin. "Zaten onu gece için kiralamıştım, zaten ben de... haklıyım şimdi... işte o kadar! Geceliğine kiraladım, başından beri olay böyle. Boş dursa bile fark etmez. Her şeye ben karar veririm. İster giderim, ister gitmem. İşte burada kütüğün ardında duruyorum,

bu da bu kadar... kimse bir şey demeye cesaret edemez; efendi kütüklerin ardında durmak istiyor, derler, işte kütüklerin ardında duruyor... ve kimsenin şerefini de lekelemiyor, işte o kadar! İşte o kadar, hanımefendiciğim, eğer bilmek isterseniz. Hem, hanımefendiciğim, diyeceğim, şöyle şöyle, çağımızda kimse kulübede yaşamıyor. Böyle işte! Bizim sanayi çağımızda, hanımefendiciğim, erdemsiz evlenilmez, ki siz şimdi bunun yıkıcı bir örneği oluyorsunuz... Mübaşir olmalı ve deniz kıyısında, kulübede yaşamalı, deniyor. Birincisi, hanımefendiciğim, deniz kıyılarında mübaşir olmaz, ikincisi benim sizinle mübaşir olmam imkansız. Çünkü, diyelim, örneğin şöyle diyelim, mübaşir olmak için bir dilekçe veriyorum, şöyle şöyle diyorum... ve düşmanlardan koruyunuz, diyorum... size şöyle derler, hanımefendiciğim, şöyle derler... Mübaşir sürüsüne bereket derler ve siz burada erdemi öğreten ve yıkıcı bir örneği olduğunuz göçmen Falbalas'ın yanında da değilsiniz. Erdemse, hanımefendiciğim, evde oturmak, babaya saygı göstermek ve eski zamanların kadınlarını düşünmemek demektir. Hanımefendiciğim, nişanlılar da vakti gelince gelecektir, işte o kadar! Kuşku yok ki, genç kızlar farklı yeteneklere sahip olmalılar. Arasıra piyano çalmalı, Fransızca konuşmalı, tarih, coğrafya, ilahi hukuk ve aritmetik konuşmalı, –işte o kadar!– daha fazlası gerekmez. Bir de mutfak; erdemli her genç kızın eğitiminde mutlaka mutfak da yer almalı! Ya başka? Birincisi, güzelim, sevgili hükümdarım, sizi bırakmazlar, takip etmeden bırakmazlar, sonra da hapsederler, sonra da manastır. O zaman ne olacak hanımefendiciğim? O zaman ne yapmamı emredersiniz benim? Hanımefendiciğim, bana birtakım aptal romanlara uymamı, uzak bir tepeye çıkıp gözyaşlarına boğulmamı, sizin hapishanenizin soğuk duvarlarına bakıp, sonunda birtakım berbat Alman şair ve romancılarının alışkanlığına uyarak ölme-

mi mi emredersiniz? Evet, birincisi, izin verin size dostça şunu söyleyeyim ki bu iş böyle yapılmaz ve ikincisi, hem size, hem de ailenize size okumanız için Fransızca kitapçıklar verdiği için iyi bir dayak atmak lazım; çünkü Fransızca kitaplar iyiliği öğretmez. Onlarda zehir... ahlak bozucu bir zehir var, hanımefendiciğim! Ya da siz sanıyor musunuz ki, sormama izin verin, sanıyor musunuz ki, şöyle şöyle, diyecekler, biz yasadışı bir şekilde kaçsak... sizinle deniz kıyısındaki kulübeye gitsek; güvercinler gibi kuğurmaya başlasak, türlü hislerden bahsetsek, bütün hayatımızı mutluluk ve hoşnutluk içinde geçirsek; sonra da bir kuş yavrusu yapsak biz... şöyle şöyle, diyecek mi, babanız, beşinci dereceden memur Olsufiy İvanoviç, işte, kuş yavrusu da yaptılar mı diyecek, bu güzel olay için lanetimi hayır duasına çeviriyorum mu diyecek? Hayır, hanımefendi, tekrar söylüyorum bu işler böyle olmaz, birincisi kuğurma filan olmayacak, hiç umut etmeyin. Günümüzde koca, hanımefendiciğim, efendidir ve iyi, erdemli eğitilmiş karının her şekilde ona yaranması gerekir. Hanımefendi, günümüzde, sanayi çağımızda şefkat sevilmez; Jean Jacques Rousseau'nun çağı geçti, diyorlar. Örneğin, koca günümüzde işten aç geliyor, – canım, diyor, yiyecek bir şey, içecek votka, küçük bir ringa balığı yok mu? Sizin de, hanımefendi, votkayı da, ringayı da hazırlamanız gerekiyor şimdi. Koca bir şeyler atıştıracak, sizin yüzünüze bile bakmayıp şöyle diyecek; 'haydi gidiver mutfağa aşkım, yemeği hazırla', diyecek, haftada belki belki bir kere öpecek, o da alaka kurmadan... İşte durum bizde böyledir, hanımefendiciğim! Hem de, alaka kurmadan diyorum!.. İşte böyle olacak, eğer düşünecek olursak, olaya bu gözle bakmaya başlarsak eğer... Peki ya ben? Ben de, hanımefendi, sizin kaprislerinize neden alet olayım? Soylu, benim için acı çeken ve her yönüyle kalbimin sevdiği olan insan ve

benzeri... Evet, birincisi, ben, hanımefendiciğim, sizin için uygun değilim, siz de biliyorsunuz, kompliman ustası değilim, hanımlara pohpohlayıcı saçmalıklar söylemeyi sevmem, Celadon'lara[1] acımam, itiraf edeyim ki, alımlı bir halim de yok. Sahte övünmeler ve utanç bulamazsınız bizde, bunu da bütün içtenliğimizle size itiraf edelim. İşte böyle, diyelim, dürüst ve açık bir karakterle sağlıklı bir sağduyuya sahibiz ancak; entrikalarla uğraşmayız. Entrikacı değilim, diyelim ve bununla gurur duyuyorum, işte o kadar!.. İyi insanlar arasında maskesiz geziyorum ve size şu her şeyi de söylemek..."

Birden Bay Golyadkin irkildi. Arabacısının kızıl ve aşırı ıslak sakalı tekrar kütüğün ardına girmiş ona bakıyordu...

"Ben hemen, dostum; ben, dostum, biliyorsun, hemen; ben, dostum, hemen," diye yanıt verdi Bay Golyadkin titreyen ve bunalmış bir sesle.

Arabacı ensesini kaşıdı, sakalını sıvazladı, sonra öne doğru bir adım attı... durdu ve Bay Golyadkin'e inanmazca baktı.

"Ben şimdi, dostum; ben, görüyorsun... dostum... birazcık, ben, görüyorsun dostum, sadece birkaç dakika burada... görüyorsun, dostum..."

"Hiçbir yere gitmeyecek misiniz?" dedi sonunda arabacı, Bay Golyadkin'e doğru kararlı ve kesin bir şekilde yaklaşarak...

"Hayır, dostum, ben hemen. Ben, görüyorsun, dostum, bekliyorum..."

"Evet efendim..."

"Ben, görüyorsun, dostum... sen hangi köydensin, canım?"

1. Celadon, Honore d'Urfe'nin aşk romanı *L'Astree*'nin (1610) kahramanı Astree'nin aşığıdır. (Ç.N.)

"Biz ağaya bağlıyız..."

"İyi bir ağa mı?.."

"İdare eder..."

"Evet, dostum; sen yerleş buraya, dostum. Sen, görüyorsun, dostum, uzun zaman oldu mu Petersburg'a geleli?"

"Bir yıldır arabacılık yapıyorum..."

"İyi gidiyor mu, dostum?"

"İdare eder..."

"Evet, dostum, evet. Yaradana şükret, dostum. Sen, dostum, iyi adam ara. Şimdilerde iyi insanlar az bulunur, canım; öylesi seni temizler, yedirir, içirir... Bazen de dostum, altın için gözyaşı döküldüğünü görürsün... acınası haller görürsün; işte o kadar, canım..."

Arabacı sanki Bay Golyadkin'e acımaya başlamıştı.

"Affedersiniz, bekleyeceğim efendim. Çok uzun süre bekleyecek miyiz efendim?"

"Hayır, dostum, hayır; zaten, biliyorsun, şey... zaten beklemeyeceğim, canım. Sen ne dersin, dostum? Sana güveniyorum. Artık burada beklemeyeceğim..."

"Hiçbir yere gitmeyecek misiniz?"

"Hayır, dostum; hayır, seni memnun edeceğim, canım... işte o kadar. Sana ne kadar lazım, canım?"

"Kaça kiraladınızsa o bayım, lütfederseniz. Uzun zaman bekledim, bayım; siz insanı gücendirmezsiniz, bayım."

"Peki, al, canım, al sana." Böylece Bay Golyadkin arabacıya altı gümüş rublenin hepsini verdi ve daha fazla vakit kaybetmemeye, yani ne olursa olsun oradan ayrılmaya ciddi olarak karar verdiğinden, özellikle de sonuçta olay karara bağlandığı ve arabacı gitmiş olduğu, bu yüzden de bekleyecek bir şey kalmadığından, avludan ayrıldı, kapıdan çıktı, sola döndü ve hiçbir yere bakmadan, nefes nefese ve mutluluk içinde, koşmaya koyuldu.

"Belki de, her şey daha iyi olur," diye düşündü, "işte böylece felaketten kaçmış oldum." Gerçekten de, birden Bay Golyadkin'in ruhunda alışılmadık bir hafifleme olmuştu. "Ah, dilerim daha iyi olur!" diye düşündü kahramanımız, fakat bu arada kendisi de söylediğine pek inanmıyordu. "İşte ben de..." diye düşündü. "Hayır, ben işte böyle daha iyi, diğer yandan... Yoksa şöyle yapsam daha mı iyiydi?.." Böyle kuşku duyan ve kuşkularına anahtar ve çözüm arayan kahramanımız Semyonovski Köprüsü'ne kadar koştu, ama Semyonovski Köprüsü'ne varınca, sağduyulu ve kesin bir şekilde dönmeye karar verdi. "Bu daha iyi olacak," diye düşündü, "diğer yöne gidersem daha iyi, yani işte öyle. Ben tarafsız bir gözlemci olacağım, başından sonuna dek; zaten, ben gözlemciyim, tarafsız bir kişiyim –orada da ne olursa olsun– ben suçlu değilim. İşte o kadar! İşte böyle olacak şimdi."

Dönmeye karar veren kahramanımız gerçekten de döndü, dahası düşünceleri sayesinde, artık tümden tarafsız bir yüz takınmıştı. "Daha iyi oldu. Bir şeye yanıt vermeyeceksin, ne yapılmış edilmiş göreceksin... İşte o kadar!" Yani hesap doğruydu, olay kapanmıştı. Sakinleşerek tekrar sakin ve korunaklı odun yığınının huzurlu gölgesine daldı ve dikkatle pencereye bakmaya başladı. Bu kez uzun süre bakıp beklemesi gerekmedi. Birden, bir anda bütün pencerelerde, tuhaf birtakım hareketler görüldü, figürler görünüp kayboldu, panjurlar açıldı, Olsufiy İvanoviç'in pencerelerinde grup grup insan toplandı, hepsi avludaki bir şeyi aranıp bulmaya çalıştı. Odun yığınının ardında saklanan kahramanımız da merakla bütün hareketleri izlemeye ve başını heyecanla sağa sola, onu gizleyen odun yığınının ardındaki kısa gövdesi izin verdiği kadar uzatmaya başladı. Birden şaşırdı, irkildi ve dehşetten hemen olduğu yere çöküverdi. Ona şöyle gelmişti, kısacası tam olarak şunu sezmişti; başka birini ya

da bir şeyi değil, onlar basitçe onu, Bay Golyadkin'i arıyorlardı. Hepsi onun olduğu yöne bakıyor, onun olduğu yönü işaret ediyordu. Kaçmak olanaksızdı: Görürler... Donakalan Bay Golyadkin odunlara olabildiğince sokuldu ve tam o sırada, hain gölgenin değiştiğini, onun bütününü gizlemediği fark etti. Kahramanımız artık odunlar arasındaki herhangi bir fare deliğine girmeyi büyük bir mutlulukla kabul eder, mümkün olsa orada uslu uslu otururdu. Ama bu kesinlikle olanaksızdı. Sonunda acı içinde kesin ve doğruca bir kere daha bütün pencerelere bakmaya karar verdi; bu daha iyi olacaktı... Ve birden tükenmez bir utançtan yanıp tutuştu. Onu kesinlikle fark etmişlerdi, hepsi bir anda fark etmişti, hepsi onu elleriyle gösteriyor, hepsi ona başlarını sallıyor, hepsi ona sesleniyordu; işte birkaç vasistas şakırdayıp açılmıştı; birkaç ses bir anda ona bir şeyler bağırmaya başlamıştı... "Bu kızları nasıl olup da daha çocukluktan başlayıp kırbaçlamadıklarına hayret ediyorum," diye mırıldandı kahramanımız kendi kendine, kendini tümden kaybetmiş bir halde. Birden verandada o (malum kişi), üniforma giymiş bir halde, şapkasız, dönüp durarak, tıpır tıpır, hoplayıp zıplayarak, sonunda Bay Golyadkin'i görmüş olmaktan dolayı duyduğu korkunç mutluluğu hainceergileyerek koşmaya başladı.

"Yakov Petroviç," diye cıvıldadı beş para etmezliğiyle ünlü insan. "Yakov Petroviç, siz burada? Üşüteceksiniz. Burası soğuk, Yakov Petroviç. Lütfen odaya buyrun."

"Yakov Petroviç! Hayır efendim, gerek yok, Yakov Petroviç," diye homurdandı uysal bir sesle kahramanımız.

"Hayır efendim, olmaz, Yakov Petroviç; rica ediyorlar, hürmetle rica ediyorlar, bizi bekliyorlar. 'Bizi mutlu edin,' dediler, 'Yakov Petroviç'i buraya getirin,' dediler. İşte böyle efendim."

"Hayır, Yakov Petroviç; ben, görüyorsunuz ya, daha iyisi mi... daha iyisi eve gideyim, Yakov Petroviç..." dedi kahramanımız, aynı anda hem alev alev yanar hem de utanç ve korkudan ölmüş bir halde.

"Yo-yo-yo-yo!" diye cıvıldadı ahlaksız insan. "Yo-yo-yo, kesinlikle yo! Gidelim!" dedi kesin olarak ve Bay Büyük Golyadkin'i verandaya sürükledi. Bay Büyük Golyadkin hiç de gitmek istemiyordu; ama herkes baktığı ve direnip karşı koymak aptalca olacağından, kahramanımız yürüdü, fakat yürüdüğü de söylenemez, çünkü başına ne geldiğini kesinlikle bilmiyordu. Yapılacak şey yok, hepsi bir!

Kahramanımız üstüne çekidüzen vermeyi başaramadan, kendini salonda buldu. Solgun, perişan, darmadağın bir haldeydi; bulanık gözlerle bütün kalabalığı süzdü, korkunç! Salonlar, bütün odalar, hepsi, hepsi tıkabasa doluydu. Sonsuz insan, vitrin gibi hanımlar vardı; bütün hepsi Bay Golyadkin'in çevresine toplanıyor, bütün hepsi Bay Golyadkin'e yöneliyor, bütün hepsi omuzlarıyla Bay Golyadkin'e abanıyordu, onu bir yöne götürdükleri besbelliydi. "Neyse kapıya değil," diye düşündü Bay Golyadkin içinden. Gerçekten de, onu kapıya değil, doğruca Olsufiy İvanoviç'in rahat koltuğuna götürdüler. Koltuğun bir yanında Klara Olsufiyevna, solgun, süzgün, üzüntülü, fakat görkemli bir şekilde süslenmiş bir halde duruyordu. Bay Golyadkin'in gözlerine özellikle onun kara saçlarında duran, fevkalade bir etki bırakan küçük beyaz çiçekcikler takıldı. Koltuğun diğer yanında kara bir frak giymiş, yakasında yeni madalyası asılı duran Vladimir Semyonoviç vardı. Bay Golyadkin'i kollarından tutup, yukarıda dediğimiz gibi, doğruca Olsufiy İvanoviç'e getirmişlerdi; bir yanda kendisine, kahramanımızın çok hoşnut olduğu, aşırı edepli ve soylu bir görünüm veren Bay Küçük Golyadkin vardı, diğer yandaysa onu

Andrey Filippoviç yüzünde en törensel ifadesiyle idare etmişti. "Bu da ne böyle?" diye düşündü Bay Golyadkin. Onu Olsufiy İvanoviç'e doğru götürdüklerini görünce, birden şimşek çarpmış gibi oldu. Çalınmış mektubun düşüncesi geçti kafasından... Dipsiz bir ıstırapla dikildi kahramanımız Olsufiy İvanoviç'in koltuğunun karşısında. "Ne olacak şimdi?" diye düşündü kendi kendine. "Herhalde, her şey cesur bir adım atmaya, yani soyluluktan yoksun olmayan bir samimiyete bakıyor; şöyle şöyle ve dahası şöyle diyeceğim." Ama anlaşılan, kahramanımızın korktuğu şey olmayacaktı. Olsufiy İvanoviç, sanki, Bay Golyadkin'i çok iyi kabul etmişti ve ona elini uzatmamış olsa da, en azından, ona bakarak, ağarmış ve her tür saygıyı hak eden başını sallıyordu, törensel ve hüzünlü bir şekilde, ama aynı zamanda iyi niyetli bir tavırla sallıyordu. En azından Bay Golyadkin'e öyle geldi. Hatta ona öyle geldi ki, Olsufiy İvanoviç'in donuk bakışlarında gözyaşları ışıldadı; gözlerini kaldırdı ve orada duran Klara Olsufiyevna'nın kirpiklerinde de sanki gözyaşları ışıldadı, Vladimir Semyonoviç'in gözlerinde de sanki buna benzer bir şeyler oldu, dahası, Andrey Filippoviç'in yıkılmaz ve sakin kendine güveninde de gene gözyaşartan bir mutluluk belirmişti, dahası, bir zamanlar önemli bir beşinci dereceden memura benzeyen genç de, o andan istifade ederek hüngür hüngür ağlıyordu... Ya da bütün bunlar, belki de Bay Golyadkin'e öyle görünüyordu, çünkü çok ağlamaklı olmuştu ve açık bir şekilde, soğuk yanaklarından aşağı alevli gözyaşlarının aktığını hissediyordu... Hıçkırık dolu, insanlarla ve kaderle barışmış bir sesle ve o anda sadece Olsufiy İvanoviç'i değil, sadece bir araya toplanmış bütün misafirleri değil, o sırada görünüşe göre, hiç kötücül olmayan ve hatta Bay Golyadkin'in ikizi bile olmayıp, kendi kendine karşı kesinlikle tarafsız ve aşırı nazik olan bir insan olan kötücül ikizini

bile aşırı seven kahramanımız, Olsufiy İvanoviç'e ruhunun dokunaklı iç dökmelerini yöneltmişti; ama bütün bu içinde birikmiş şeylerle dolu olduğundan, neredeyse hiçbir şeyi açıklayamadı, sadece çok belagatli bir jestle susarak kalbini gösterdi... Sonunda Andrey Filippoviç, ak saçlı ihtiyarın duyarlılığına kıyamadığından, Bay Golyadkin'i biraz kıyıya çekti ve onu sanki, tümüyle serbest bıraktı. Kahramanımız gülümseyerek, ağzının içinden bir şeyler homurdanarak, biraz şaşkın bir halde, ama her koşulda insanlarla ve kaderle neredeyse tam anlamıyla barış içinde, yoğun misafir kitlesinin içinde bir yerlere doğru sokulmaya çalıştı. Herkes ona yol veriyor, herkes ona tuhaf bir merakla ve açıklanması güç, bilmecemsi bir heyecanla bakıyordu. Kahramanımız bir başka odaya geçti; her yerde aynı ilgi; onun peşinden nasıl bütün bir kalabalığın toplandığını, her adımına nasıl dikkat kesildiklerini, aralarında çok ilginç bir şey hakkında yorum yaptıklarını, başlarını salladıklarını, konuştuklarını, yargıladıklarını, tarttıklarını ve fısıldaştıklarını işitmeden duyuyordu. Bay Golyadkin neyi yargıladıklarını, tarttıklarını, ne için fısıldaştıklarını öğrenmeyi çok istiyordu. Çevresine bakınan kahramanımız yanında Bay Küçük Golyadkin'i gördü. Onun kolunu tutup onu kenara çekme ihtiyacı hisseden Bay Golyadkin, öteki Yakov Petroviç'ten gelecekteki girişimlerinde ona destek olmasını ve onu zor bir durumda bırakmamasını özenle rica etti. Bay Küçük Golyadkin saygıyla eğdi başını ve Bay Büyük Golyadkin'in elini güçlü bir şekilde sıktı. Kahramanımızın göğsü, aşırı duygulandığından sıkıştı; nefesi tıkandı, sıkıştığını, sıkıştığını hissetti; ona çevrilmiş bütün bu gözlerin bir şekilde onu boğduğunu ve ezdiğini hissetti... Bay Golyadkin başında peruk taşıyan o beşinci dereceden memuru gördü yanından geçerken. Beşinci dereceden memur, ona katı, sınayıcı, bu genel mutlulukla hiç yumuşamamış bir

bakışla bakıyordu... Kahramanımız doğruca yanına gitmeye, ona gülümseyip hemen ona açıklamaya karar verdi; ama bunu bir şekilde başaramadı. Bir anda Bay Golyadkin neredeyse tümden unuttu, hem belleğini hem hislerini kaybetti... Kendine gelince, onu çevreleyen misafirlerin geniş bir çemberinin içinde döndüğünü fark etti. Birden yan odadan Bay Golyadkin'e bağırdılar; bağırtı bir anda bütün kalabalığı dalgalandırdı. Herkes heyecanlandı, herkes gürültüye başladı, herkes ilk salonun kapılarına atıldı; kahramanımız neredeyse kollarda taşındı, bu arada peruk takmış katı yürekli beşinci dereceden memur ve Bay Golyadkin, yan yana buldular kendilerini. Sonunda onu elinden yakaladı ve yanına, Olsufiy İvanoviç'in oturağının karşısına, fakat ondan oldukça uzak bir mesafeye oturttu. Odalardaki herkes, hepsi birden birkaç sıra halinde Bay Golyadkin ve Olsufiy İvanoviç'in çevresine dizildi. Hepsi susup sessizleşti, hepsi görkemli bir sessizlik sergiledi, hepsi Olsufiy İvanoviç'e bakıyor, açıkça ondan pek alışılmış olmayan bir şey bekliyordu. Bay Golyadkin, Olsufiy İvanoviç'in koltuğunun yanına ve beşinci dereceden memurun hemen karşısına, öteki Bay Golyadkin'in Andrey Filippoviç'le birlikte yerleştiğini fark etti. Sessizlik uzuyordu; gerçekten bir şey bekleniyordu. "Tıpkı herhangi bir ailede olduğu gibi, biri uzak bir yolculuğa çıkmadan önceki gibi; "artık tek yapılması gereken kalkıp dua etmek," diye düşündü kahramanımız. Birden alışılmadık bir hareketlenme oldu ve Bay Golyadkin'in bütün düşünceleri dağıldı. Uzun zamandır beklenen bir şey oldu. "Geliyor, geliyor!" sesleri duyuldu kalabalıkta. "Kim bu gelen?" diye geçirdi Bay Golyadkin içinden ve tuhaf bir hisle ürperdi. "Vakit geldi!" dedi beşinci dereceden memur, Andrey Filippoviç'e dikkatle bakarak. Andrey Filippoviç de, Olsufiy İvanoviç'e baktı. Saygıyla ve törensel bir şekilde başını eğdi Olsufiy

İvanoviç. "Kalkalım," dedi beşinci dereceden memur Bay Golyadkin'i kaldırarak. Herkes kalktı. O zaman beşinci dereceden memur Bay Büyük Golyadkin'in elinden, Andrey Filippoviç de Bay Küçük Golyadkin'in elinden tuttu ve ikisi törensel bir şekilde iki tıpatıp benzeri, onları çevreleyen ve beklenti içindeki kalabalığın arasından geçirdiler. Kahramanımız hayretle bakıyordu çevresine, ama onu birden durdurdular ve ona elini uzatmış olan Bay Küçük Golyadkin'i gösterdiler. "Bizi barıştırmak istiyorlar," diye düşündü kahramanımız ve duygulu bir şekilde elini Bay Küçük Golyadkin'e uzattı; sonra, sonra ona başını uzattı. Öteki Bay Golyadkin de böyle yaptı... Bu sırada Bay Büyük Golyadkin'e, sanki hain dostu gülüyormuş gibi, çevrelerindeki bütün kalabalığa hızlı ve sinsi bir göz kırpmış gibi, edepsiz Bay Küçük Golyadkin'in yüzünde kötücül bir şey varmış gibi, hatta Yahuda öpücüğünü[1] verirken yüzünü ekşitmiş gibi geldi... Bay Golyadkin'in kulakları çınlamaya başladı, gözleri karardı; upuzun bir tıpatıp benzeri Golyadkin dizisi odanın bütün kapılarını gürültüyle zorluyormuş gibi geldi ona; ama çok geçti... Hain öpücüğün çınlaması duyuldu ve...

Bu sırada kesinlikle beklenmedik bir olay oldu... Salona açılan kapılar gürültüyle iki yana açıldı ve eşikte Bay Golyadkin'i bir bakışla donduran bir adam belirdi. Ayakları olduğu yere çivilenip kaldı. Sıkışan göğsünde bir çığlık öldü. Fakat, Bay Golyadkin daha erkenden ve çok önceden bu tür bir şeyi hissetmişti. Yabancı saygıyla ve törensel bir biçimde Bay Golyadkin'e yaklaştı... Bay Golyadkin bu figürü çok iyi tanıyordu. Onu görmüştü, çok sık görüyordu, hatta bugün görmüştü... Yabancı uzun boylu, iri yarı bir adamdı, kara bir frak giymişti,

1. İsa'ya ihanet eden havarisi Yahuda, onu deşifre etmek için Romalı askerlerin yanında öpmüştür. (Y.N.)

boynunda büyük bir haç vardı ve yoğun, çok kara favori sakallara sahipti; daha ileri bir benzerlik için ağzında bir tek püro eksikti... Ama yabancının bakışı, dediğimiz gibi, Bay Golyadkin'i korkudan dondurmuştu. Saygılı ve törensel bir tavırla yaklaştı korkunç adam hikâyemizin acınası kahramanına... Kahramanımız ona elini uzattı; yabancı elini aldı ve kendine çekti... Kayıp, yenik bir yüzle bakıyordu çevresine kahramanımız...

"Bu, bu Krestyan İvanoviç Rutenşpits, cerrah hekim, sizin eski tanıdığınız, Yakov Petroviç!" diye cıvıldadı itici bir ses Bay Golyadkin'in kulağının dibinde. Çevresine bakındı: Bu ruhunun alçakça nitelikleriyle iğrençleşen ikizi Bay Golyadkin'di. Soysuz, kötücül bir mutluluk kaplamıştı yüzünü; coşkuyla başını çevirip duruyor, coşkuyla çevresindeki herkese ve her birine gidip geliyordu; sanki, coşkudan oracıkta dans etmeye hazırdı; sonunda ileri sıçradı, şamdanların birinden mumu kaptı ve önden yürüyüp Bay Golyadkin ve Krestyan İvanoviç'in yolunu aydınlattı. Bay Golyadkin, salonda kim varsa herkesin peşinden nasıl koşturduğunu, hepsinin nasıl itişip kakıştığını ve hep birden, tek bir ses halinde Bay Golyadkin'in söylediklerini tekrar etmeye başladığını açık bir şekilde duyuyordu: "bir şey yok; korkmayın Yakov Petroviç, bu zaten sizin eski dostunuz ve tanıdığınız, Krestyan İvanoviç Rutenşpits..." Sonunda girişe, parlak bir şekilde aydınlatılmış merdivenlere çıktılar; merdivenlerde de bir insan topluluğu vardı; verandaya açılan kapılar gürültüyle açıldı ve Bay Golyadkin kendini Krestyan İvanoviç'le birlikte verandada buldu. Girişte dört at koşulmuş, sabırsızca kişneyen bir araba vardı. Habis Bay Küçük Golyadkin üç sıçrayışta merdivenlerden koşturdu ve arabanın kapısını kendisi açtı. Krestyan İvanoviç kandırıcı bir el hareketiyle Bay Golyadkin'den oturmasını rica etti.

Fakat, kandırıcı bir el hareketine hiç gerek yoktu;

oturtacak yeterince insan vardı... Bay Golyadkin korkudan donakalmış bir halde dönüp arkasına baktı: Parlak bir şekilde aydınlatılmış bütün merdiven insanla kaplanmıştı; dört bir yandan meraklı gözler bakıyordu ona; Olsufiy İvanoviç'in kendisi merdivenlerin en üst basamağında, rahat koltuğunda başkanlık ediyordu ve dikkatle, güçlü bir katılımla, bütün olup biteni seyrediyordu. Herkes bekliyordu. Bay Golyadkin dönüp geriye baktığında kalabalıkta sabırsızlık homurtusu dolandı.

"Umarım, burada şey yoktur... kınanacak bir şey ... ya da öfkesini... herkesin dikkatini uyandıracak bir şey, yani resmi ilişkilerimle ilgili bir şey yoktur umarım?" dedi kendini kaybeden kahramanımız. Çevreden konuşma ve gürültüler yükseldi; herkes olumsuz bir şekilde salladı başını. Bay Golyadkin'in gözlerinden yaşlar boşandı.

"Bu durumda, hazırım... tümüyle inanıyorum... ve kaderimi Krestyan İvanoviç'e teslim ediyorum..."

Tam Bay Golyadkin kaderini tümüyle Krestyan İvanoviç'e teslim ettiğini söylemişti ki, onu çevreleyenlerin arasından korkunç, kulakları sağır edici, mutlu bir çığlık koptu ve bekleyen kalabalığın arasında çok kötücül bir yankıyla dolandı. Bu sırada Andrey İvanoviç bir yandan, Andrey Filippoviç diğer yandan Bay Golyadkin'in kollarından tutmuş ve arabaya sürüklemeye başlamıştı; kopyaysa, her zamanki alçaklığıyla, onu arkadan itiyordu. Mutsuz Bay Büyük Golyadkin herkese ve her şeye son bir bakış attı ve –deyim yerindeyse– üzerine soğuk su dökülmüş küçük bir kedicik gibi titreyerek arabaya tırmandı; arkasından da hemen Krestyan İvanoviç bindi. Arabanın kapıları tak diye kapandı; atlara inen kırbaç sesi duyuldu, atlar arabayı yerinden kopardı... her şey Bay Golyadkin'in peşinden savruldu. Bütün düşmanlarının keskin, dizginsiz çığlıkları onu uğurlarcasına peşin-

den akıyordu. Bir süre Bay Golyadkin'i alıp götüren arabanın çevresinde birtakım yüzler akıp geçti; ama yavaş yavaş geride kalmaya başladılar ve sonunda tümden kayboldular. Bay Golyadkin'in edepsiz ikizi hepsinden uzun kaldı. Ellerini yeşil resmi pantalonunun ceplerine sokarak, hoşnut bir halde arabanın bir o yanına, bir öteki yanına sıçrayarak koştu; arasıra da pencerenin çerçevesine tutunup ona asılarak, başını içeri sokuyor ve elveda manasıyla, Bay Golyadkin'e öpücükler gönderiyordu; ama o da yoruldu, gitgide daha az daha az göründü ve sonunda tümden kayboldu. Bay Golyadkin'in kalbi boğuk bir şekilde sızlamaya başlamıştı; kan ateşli bir pınardan başına vuruyordu; bunalmıştı, düğmelerini çözmek, göğsünü serbest bırakmak, onu kara bulamak ve soğuk su dökmek istiyordu. Sonunda bayıldı... Kendine geldiğinde, atların, onu tanımadığı bir yolda götürdüğünü fark etti. Sağda solda orman karaltısı vardı; sessiz ve ıssızdı etraf. Birden ölecek gibi oldu: İki alevli göz karanlıkta ona bakıyordu ve bu iki gözde kötücül, cehennemvari bir mutluluk parıldıyordu. Bu Krestyan İvanoviç değildi! Kimdi bu? Ya da bu o mu? O! Bu Krestyan İvanoviç, ama eskisi değil, öteki Krestyan İvanoviç! Bu korkunç Krestyan İvanoviç!..

"Krestyan İvanoviç, ben... ben, sanırım, bir şeyim yok, Krestyan İvanoviç," diye başladı ürkek ve titrek bir şekilde kahramanımız, korkunç Krestyan İvanoviç'in kalbini uysallıkla ve boyun eğerek yumuşatma isteğiyle.

"Size yakacağıyla, ışığıyla ve hak etmediğiniz uşağıyla tam bir devlet dairesi tahsis edilecek," diye duyuldu Krestyan İvanoviç'in yanıtı, bir hüküm gibi katı ve korkunç bir şekilde.

Kahramanımız çığlık attı ve başını ellerinin arasına aldı. Heyhat! O bunu çok önceden sezmişti!

KLASİKLER DİZİSİ

ADSIZ ÜLKE / Alain-Fournier / Çev. Özdemir İnce
POETİKA / Aristoteles / Çev. Samih Rifat
AŞK VE GURUR / Jane Austen / Çev. Nihal Yeğinobalı
EMMA / Jane Austen / Çev. Nihal Yeğinobalı
MANSFIELD PARK / Jane Austen / Çev. Nihal Yeğinobalı
EUGÉNIE GRANDET / Honoré de Balzac / Çev. Tahsin Yücel
GİZLİ BAŞYAPIT / Honeré de Balzac / Çev. Samih Rifat
GORIOT BABA / Honoré de Balzac / Çev. Tahsin Yücel
İKİ YENİ GELİNİN ANILARI / Honoré de Balzac / Çev. Ataç
KİBAR FAHİŞELERİN İHTİŞAM VE SEFALETİ / Honoré de Balzac / Çev. Aysel Bora
VADİDEKİ ZAMBAK / Honoré de Balzac / Çev. Tahsin Yücel
EUGÉNIE GRANDET / Honoré de Balzac / Çev. Tahsin Yücel
JANE EYRE / Charlotte Brontë / Çev. Nihal Yeğinobalı
UĞULTULU TEPELER / Emily Brontë / Çev. Naciye Akseki Öncül
BEYAZLI KADIN / Wilkie Collins / Çev. Serim As Özdemir
KARANLIĞIN YÜREĞİ / Joseph Conrad / Çev. Erhun Yücesoy
ÜÇ DENİZ ÖYKÜSÜ / Joseph Conrad / Çev. Ayça Sabuncuoğlu
NARCISSUS'UN ZENCİSİ / Joseph Conrad / Çev. Erhun Yücesoy
MUHBİR / Joseph Conrad / Çev. Erhun Yücesoy
DOKTOR ÇEHOV'DAN ÖYKÜLER / Anton Çehov / Çev. Mehmet Özgül
ÖYLE BİR HİKÂYE / Anton Çehov / Çev. Nihal Yalaza Taluy
DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR / Alphonse Daudet / Çev. Volkan Yalçıntoklu
TARASCONLU TARTARIN / Alphonse Daudet / Çev. Tahsin Yücel
ŞEYTANİ ÖYKÜLER / Barbey d'Aurevilly / Çev. Aysel Bora
MOLL FLANDERS / Daniel Defoe / Çev. Nihal Yeğinobalı
BÜYÜK UMUTLAR / Charles Dickens / Çev. Nihal Yeğinobalı
İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ / Charles Dickens / Çev. Meram Arvas
OLIVER TWIST / Charles Dickens / Çev. Nihal Yeğinobalı
KUYU VE SARKAÇ / Edgar Allan Poe / Çev. Nazire Ersöz
AMCANIN DÜŞÜ / Fyodor Dostoyevski / Çev. Nihal Yalaza Taluy
BEYAZ GECELER / Fyodor Dostoyevski / Çev. Sabri Gürses
BUDALA / Fyodor Dostoyevski / Çev. Nihal Yalaza Taluy
İKİZ / Fyodor Dostoyevski / Çev. Sabri Gürses
İNSANCIKLAR / Fyodor Dostoyevski / Çev. Sabri Gürses
KARAMAZOV KARDEŞLER / Fyodor Dostoyevski / Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu

ÖLÜLER EVİNDEN NOTLAR / Fyodor Dostoyevski / Çev. Sabri Gürses
TATSIZ BİR OLAY / Fyodor Dostoyevski / Çev. Nihal Yalaza Taluy
YERALTINDAN NOTLAR / Fyodor Dostoyevski / Çev. Ergin Altay
YUFKA YÜREK / Fyodor Dostoyevski / Çev. Sabri Gürses
TEKİNSİZ HİKÂYELER / Sir Arthur Conan Doyle / Çev. Esra Birkan
SILAS MARNER / George Eliot / Çev. Cem Alphan
BİLİRBİLMEZLER / Gustave Flaubert / Çev. Tahsin Yücel
MADAME BOVARY / Gustave Flaubert / Çev. Tahsin Yücel
ÜÇ ÖYKÜ / Gustave Flaubert / Çev. Samih Rifat
KIRMIZI ZAMBAK / Anatole France / Çev. Tahsin Yücel
GENÇ WERTHER'İN ACILARI / J.W. von Goethe / Çev. Nihat Ülner
BİR DELİNİN GÜNCESİ / Nikolay Gogol / Çev. Mehmet Özgül
TARAS BULBA / Nikolay Gogol / Çev. Mehmet Özgül
YAŞANMIŞ HİKÂYELER / Maksim Gorki / Çev. Ataol Behramoğlu
ÇOCUKLUĞUM / Maksim Gorki / Çev. Ergin Altay
İNSANLAR ARASINDA / Maksim Gorki / Çev. Ergin Altay
BENİM ÜNİVERSİTELERİM / Maksim Gorki / Çev. Ergin Altay
MUJİK / Maksim Gorki / Çev. Mehmet Özgül
ÇILGIN KALABALIKTAN UZAK / Thomas Hardy / Çev. Nihal Yeğinobalı
KVAİDAN / Lafcadio Hearn / Çev. Zeynep Avcı
KIRIK TAŞLAR / Herakleitos / Çev. Alova
ŞEYTANIN İKSİRLERİ / E.T.A. Hoffmann / Çev. Zehra Kurttekin
İLYADA / Homeros / Çev. Azra Erhat - A. Kadir
ODYSSEİA / Homeros / Çev. Azra Erhat - A. Kadir
BİR İDAM MAHKÛMUNUN SON GÜNÜ / Victor Hugo / Çev. Erhan Büyükakıncı
NOTRE–DAME'IN KAMBURU / Victor Hugo / Çev. İsmet Birkan
WASHINGTON MEYDANI / Henry James / Çev. Fatih Özgüven
LOCARNO DİLENCİSİ / Heinrich von Kleist / Çev. Alev Yalnız
MICHAEL KOHLHAAS / Heinrich von Kleist / Çev. Bilge Uğurlar - Türkis Noyan
TEHLİKELİ İLİŞKİLER / Choderlos de Laclos / Çev. Ataç
ÂŞIK KADINLAR / D.H. Lawrence / Çev. Nihal Yeğinobalı
BAKİRE İLE ÇİNGENE / D.H. Lawrence / Çev. Tülin Nutku
GÖKKUŞAĞI / D.H. Lawrence / Çev. Tülin Nutku
LADY CHATTERLEY'İN ÂŞIĞI / D.H. Lawrence / Çev. Meram Arvas
OĞULLAR VE SEVGİLİLER / D.H. Lawrence / Çev. Tülin Nutku
ÖLEN ADAM / D.H. Lawrence / Çev. Bilge Karasu
ZAMANIMIZIN BİR KAHRAMANI / Mihail Lermontov / Çev. Ülkü Tamer
ÂDEM'DEN ÖNCE / Jack London / Çev. Pınar Kür

DENİZİN ÇAĞRISI / Jack London / Çev. Şemsa Yeğin
BEYAZ DİŞ / Jack London / Çev. Omca A. Korugan
DEMİR ÖKÇE / Jack London / Çev. Erhun Yücesoy
KATIKSIZ SEVGİ / Jack London / Çev. Şemsa Yeğin
VAHŞETİN ÇAĞRISI / Jack London / Çev. Seçkin Selvi
MARTIN EDEN / Jack London / Çev. Seçkin Selvi - Omca A. Korugan
İZLANDA BALIKÇISI / Pierre Loti / Çev. Barış Behramoğlu
PRENS / Niccolò Machiavelli / Çev. Kemal Atakay
BAHÇE PARTİSİ / Katherine Mansfield / Çev. Şadan Karadeniz
BİR HÜZÜN GÜNCESİ / Katherine Mansfield / Çev. Şadan Karadeniz
KOMÜNİST MANİFESTO / Karl Marx - Friedrich Engels / Çev. Celâl Üster - Nur Deriş
AY IŞIĞI / Guy de Maupassant / Çev. Tahsin Yücel
ÖLÜMDEN ACI / Guy de Maupassant / Çev. Tahsin Yücel
DÜNYA VATANDAŞI / O. Henry / Çev. Püren Özgören
NEDİR GENE DELİ GÖNLÜNÜ ÇELEN / Sappho / Çev. Cevat Çapan
FRANKENSTEIN YA DA MODERN PROMETHEUS / Mary Shelley / Çev. Duygu Akın
SON İNSAN / Mary Shelley / Çev. Belkıs Korkmaz
KIZIL İLE KARA / Stendhal / Çev. Ataç
PARMA MANASTIRI / Stendhal / Çev. Samih Tiryakioğlu
DR. JEKYLL VE MR. HYDE / Robert Louis Stevenson / Çev. Duygu Akın
DRACULA / Brom Stoker / Çev. Zeynep Bilge
TOM AMCA'NIN KULÜBESİ / Harriet Beecher Stowe / Çev. Tülin Nutku
GULLIVER'İN SEYAHATLERİ / Jonathan Swift / Çev. Can Ömer Kalaycı
DİRİLİŞ / Lev Tolstoy / Çev. Nihal Yalaza Taluy
HACI MURAT / Lev Tolstoy / Çev. Nihal Yalaza Taluy
İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ / Lev Tolstoy / Çev. Nihal Yalaza Taluy
KREUTZER SONAT / Lev Tolstoy / Çev. Nihal Yalaza Taluy
POLİKUŞKA / Lev Tolstoy / Çev. Mehmet Özgül
SAVAŞ VE BARIŞ / Lev Tolstoy / Çev. Zeki Baştımar - Nâzım Hikmet Ran
AVCININ NOTLARI / İvan Turgenyev / Çev. Nihal Yalaza Taluy
BABALAR VE OĞULLAR / İvan Turgenyev / Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu
DE PROFUNDIS / Oscar Wilde / Çev. Roza Hakmen
DORIAN GRAY'İN PORTRESİ / Oscar Wilde / Çev. Nihal Yeğinobalı
MÜRVER AĞACI / Oscar Wilde / Çev. Suat Ertüzün
GERMINAL / Émile Zola / Çev. Volkan Yalçıntoklu
NANA / Émile Zola / Çev. Samih Tiryakioğlu
SUÇLUYORUM / Émile Zola / Çev. Tahsin Yücel
TÛTÎNÂME / Çev. Behçet Necatigil

FYODOR DOSTOYEVSKİ

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, (1821-1881), insanın iç dünyasının en gizli kalmış yönlerini erişilmesi güç bir saydamlıkla yansıtan *Suç ve Ceza*, *Budala*, *Karamazov Kardeşler* gibi başyapıtlarıyla edebiyat tarihinde derin, evrensel ve kalıcı bir etki bırakmıştır. XIX. yüzyıl Rusya'sının siyasal, toplumsal ve ruhsal açıdan çalkantılı ortamında, insan ruhunun evrensel derinliklerini yansıtan öykü ve romanlarıyla Dostoyevski'nin, günümüzün en çok okunan yazarları arasında yer almasının bir nedeni de, XX. yüzyıl roman anlayışını şekillendirmiş, çağdaş insanı tedirgin eden ahlaki, dinsel ve siyasal sorunları, etkileyici bir biçimde dile getirmiş olmasıdır. Nietzsche, Malraux ve Sartre gibi yazarlar Dostoyevski'nin kendileri ve kuşakları üzerindeki etkisini açıkça belirtmişlerdir.

KLASİKLER

Büyük Rus romancı Dostoyevski'den tam anlamıyla "çılgınca" bir öykü... Yazıldığı günlerde Petersburg aydınları arasında büyük ilgi toplayan ama tamamlanıp yayımlandıktan sonra başta Belinski olmak üzere pek çok kişi tarafından yerden yere vurulan bir "sara" nöbeti... *İkiz*, gençlik yıllarında büyük Rus yazar Gogol'den fazlasıyla etkilenmiş olan Dostoyevski'nin ilk eserlerinden biri. "Bir Petersburg Poemi" alt başlığını taşıyan roman, Petersburglu "dokuzuncu dereceden memur" Bay Golyadkin'in yakın çevresinde gözden düşmesi ve yavaş yavaş çıldırması üstüne kurulmuş. Bay Golyadkin, bir sabah, çalıştığı dairede ikinci bir Bay Golyadkin, her şeyiyle kendisine benzeyen bir ikizini görünce işler karışıyor... Türkiye'de daha önce *Öteki* ve *Öteki Ben* adıyla yayımlanan *İkiz*, unutulmaz bir Dostoyevski anlatısı. Okurlarımıza yeni çevirisiyle sunuyoruz.

Kapak resmi: Aleksandr Golovin

can

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi

ISBN: 978-975-07-1250-0

9 789750 712500